

Sziebig Orsolya Johanna

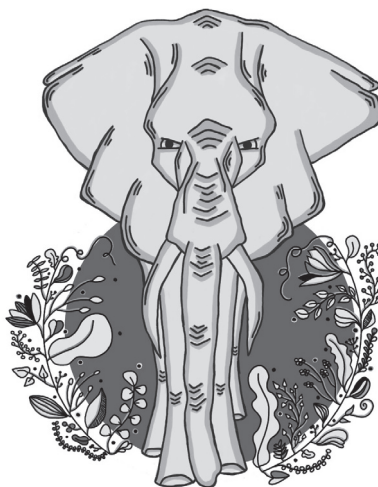
Vadvilág végveszélyben

*A vadvilággal kapcsolatos büntetendő
cselekmények nemzetközi és uniós
jogi vonatkozásai*

 Pólay Elemér
Alapítvány

Szeged, 2021

Sziebig Orsolya Johanna
Vadvilág végveszélyben
A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények
nemzetközi és uniós jogi vonatkozásai

Grafikát készítette: Szaniszló Réka

Készült a Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Karának
Nemzetközi jogi és Európa-jogi Tanszékén.

Tanszékvezető:
Blutman László
egyetemi tanár

Sziebig Orsolya Johanna

Vadvilág végveszélyben

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények
nemzetközi és uniós jogi vonatkozásai

Iurisperitus Kiadó
Szeged, 2021

A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára

Sorozatszerkesztő:
Balogh Elemér
egyetemi tanár

© *Sziebig Orsolya Johanna, 2021*

A monográfia a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán,
2019 novemberében megvédett, „A vadvilággal kapcsolatos büntetendő
cselekmények nemzetközi jogi keretei” c. értekezésen alapul.

Lektor:
Kecskés Gábor
Raisz Anikó

Kézirata lezárva: 2021. július

A monográfia szakmai lektora:
Szalai Anikó

Műszaki szerkesztő:
Kovács Ildikó

Felelős kiadó:
Görög Márta dékán, a Pólay Elemér Alapítvány kuratóriumának elnöke
Készült az Innovariant Kft.-ben
Felelős vezető: Drágán György
ISSN 1786-352X
ISBN 978-615-6268-17-4

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	7
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	9
I. BEVEZETŐ GONDOLATOK.....	11
1. Főbb előzetes feltevések és vizsgált témakörök.....	13
2. Nyelvi problémák, egy új terminológia megalkotásának nehézségei.....	16
II. A VADVILÁGOT KÁROSÍTÓ CSELEKMÉNYEK JELENTŐSÉGE ÉS HATÁSA A BIODI- VERZITÁSVÉDELEMRE.....	19
1. Biodiverzitás végveszélyben.....	22
2. Új kihívások a vadvilággal kapcsolatos kereskedelemben.....	24
3. Nemzetközi összefogás a jogellenes kereskedelem felszámolása érdekében.....	25
III. RENDSZERTANI ÉS FOGALMI KÉRDÉSEK.....	29
1. A környezet elleni bűncselekmények.....	29
1.1. Jogellenes, be nem jelentett és szabályozatlan halászat.....	32
1.2. Jogellenes bányászat és ásványokkal folytatott kereskedelem.....	33
1.3. A jogszabályok megsértésével véghez vitt fakivágás és erdőirtás – erdészeti bűncselekmények.....	34
1.4. A vadon élő állat- és növényfajokkal folytatott jogellenes keres- kedelem.....	35
1.5. Veszélyes és toxikus anyagok illegális elhelyezése és azokkal való kereskedelem; ózonkárosító anyagokkal folytatott kereskedelem.....	36
2. Az ENSZ fogalmi rendszere az elfogadott határozatok tükrében.....	38
3. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények fogalmi elemei és jellemzői.....	43
3.1. Az állami büntetőjog szerepe, a büntetni rendelés.....	44
3.2. A szervezett bűnözés és a súlyos bűncselekménynek minősítés.....	46
3.3. Korrupció mint definíciós elem.....	51
4. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények jellemzői.....	53
IV. VADVILÁG A KERESKEDELEM KÖZÉPPONTJÁBAN.....	57
1. A CITES helye a nemzetközi környezetjogban.....	63
2. A CITES-hez kötődő szervezeti kérdések.....	68
2.1. Új kihívások, dinamikusan fejlődő egyezményi rendszer.....	69
2.2. Kitekintés a Természetvédelmi Világszövetség szerepére.....	71
2.3. Az Európai Unióhoz kötődő szervezeti kérdésekről.....	73
3. A CITES kritikai szemléletű elemzése.....	77
3.1. Kezdeti problémák és a hatékonyság kérdése.....	78
3.2. Elefántemető – a Függelékekkel kapcsolatos problémák feltárá- sa egy esettanulmányon keresztül.....	81
3.3. A CITES-hez fűzött fenntartások hatása a fajok védelmére.....	90

3.4. A CITES végrehajtása és érvényesülése az államokban – megfelelés az Egyezmény által támasztott kötelezettségeknek	95
3.4.1. Megfelelőségi kérdések	97
3.4.2. A „nem felelt meg minősítés” – kereskedelmi felfüggesztések	101
3.4.3. A nemzetközi kereskedelmi jog kapcsolódási pontjai a CITES-hez	103
4. Hátrányos jogkövetkezmények alkalmazásának lehetősége	112
V. KITEKINTÉS AZ EURÓPAI UNIÓ JOGÁRA ÉS GYAKORLATÁRA	119
1. A vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelmének jelentősége az Európai Unióban	121
2. Az Európai Unió csatlakozása a CITES-hez	125
3. Az Európai Unió kereskedelemre vonatkozó normái	128
3.1. A szabályozás kezdeti lépései és módosításai	128
3.2. Wildlife Trade Regulations	130
4. Főbb különbségek a CITES és az EU vadvilági kereskedelemre vonatkozó szabályozása között	133
5. A bürokrácia útvesztői – kereskedelem a belső piacon és harmadik államokkal	137
KONKLÚZIÓ – SAROKPONTOK A VESZÉLYEZTETETT FAJOK MEGŐRZÉSÉBEN	145
ZÁRÓ GONDOLATOK	151
IRODALOM	153
MELLÉKLET	177
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	179

ELŐSZÓ

Bizton állítható, hogy Sziebig Orsolya Johanna *'Vadvilág végveszélyben. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények nemzetközi és uniós jogi vonatkozásai'* címet viselő monográfiája Magyarországon hiánypótló mű. Az olvasó, aki e könyvet kezébe veszi, hiába keresne hazánkban hasonló témájú kötetet, bizonyosan nem találna ilyet. Pedig a 21. századnak a természettel mindinkább harmóniára törekvő embere egyre inkább környezet-tudatos (vagy legalábbis ennek mondja magát). Pandémia idején fedezzük fel újra (vagy először) a bennünket körülvevő világ elemeit, értékeit, szépségeit, a vadvilág bemutatását számos tévécsatorna, YouTube-vidéo hozza el otthonunkba, és talán megállapítható az is, hogy az egyén mellett a gazdasági társaságok is egyre nagyobb figyelmet fordítanak a környezet védelmére. A vadvilág megőrzését célzó, döntően nemzetközi szabályozás vizsgálata azonban eddig nem volt idehaza fókuszban, pedig a vadvilággal kapcsolatos nemzetközi jogalkotás hosszú időre nyúlik vissza, még ha eleinte a vadvilág megőrzése mögött a kezdetekben inkább egyfajta antropocentrikus megközelítés volt érezhető. Azaz, a vadvilág eleinte a természetet jelentősen átalakítani képes ember kiaknázzható, vadászatra alkalmas, az ember szórakoztatási céljait kielégíteni képes felségterületének számított, így tehát a *homo sapiens* miatt volt elsődlegesen fontos a vadvilág védelme, megőrzése, és a vadvilág emberre hasznos elemei érdemelték ki a védelmet eleinte.

Ma már azonban kétség sem férhet ahhoz, hogy a természet mint integráns egység, rendszer valamennyi állat- és növényfajának helye és fontos szerepe van az embert körülvevő világban. Ugyanígy helye és fontos szerepe van egy ilyen könyvnek is a hazai szakirodalom széles palettáján, szemléltetvén azt, hogy a nemzetközi jogalkotás révén az államok és egyes nemzetközi szervezetek kiemelt figyelmet fordítanak a vadvilág értékeinek megőrzésére.

Sziebig Orsolya Johanna könyve tehát jószívvel ajánlható minden nemzetközi jogásznak, környezetjogásznak, de talán a jelzõt, mi több, a jogász hivatást sem kiemelve már, mindenkinek, aki érzékeny a környezet védelmére, és érdeklí a vadvilág megőrzését biztosító jogszabályi környezet, ugyanis erről az olvasó a könyv elolvasása után teljes képet kaphat. A szerző a nemzetközi (globális, kontinenseken átívelő) jogalkotás mellett kiemelt figyelmet szentel az Európai Unió vonatkozó joganyagának, és érinti a hazai szabályozást is.

A vadon élő állat- és kisebb részben növényfajok kereskedelme bizonyítottan jelentős globális probléma, így a kábítószer-, fegyver- és műkincskereskedelem mellett e kérdést is jelentős figyelem övezi, hiszen az ilyen típusú kereskedelem tiltása, illetve észszerű korlátozása kulcskérdés egyes állat- és növényfajok megőrzése, a jövő generációk számára való megmentése érdekében. Amikor is biológiai sokféleségről, biodiverzitásról beszélünk (amelynek globális csökkenése sajnos tényszerű és sajnálatos kortünet), voltaképpen arról beszélünk, hogy az emberiség mit kezd elsősorban a vadon élőlényeivel, azokkal az állat- és növényfajokkal, amelyeket még értelemszerűen kevésbé tett ki az urbanizáció veszélyeinek, és amelyeket egyelőre az ember meghagyott, vagy egyelőre csak kevésbé bolygatott természetes, egyébiránt földrajzilag mindinkább visszaszoruló élőhelyükön.

Sziebig Orsolya Johanna monográfiája önmagában egy korrajz is. Pillanatfelvétel 2021-ből, amikor is rálátunk az államoknak a vadvilág megőrzésével kapcsolatos lépéseire, a veszélyeztetett fajok éppen aktuális listájára. Félő, ha ezt a kötetet egy érdeklődő olvasó 20 év múlva egy könyvtárban a kezébe veszi, az itt még esetleg veszélyeztetett fajként

feltüntetett állatot már nem láthatja élőben, sem annak természetes élőhelyén, sem állatkertben, hiszen az eltelt 20 év alatt kihalt. A természettudományos közösség tulajdonképpen egyöntetű véleménye szerint jelenleg is egy súlyos globális kihalási esemény közepén vagyunk, és ez a tragikus esemény leginkább a vadvilágot érinti a biodiverzitáson belül. Mi sem bizonyítja tehát ékebben az ilyen kötetek fontosságát, hogy egyrészt bemutassák a vadvilágra vonatkozó jelenlegi jogi szabályokat, másrésztől újra és újra ráirányítsák a figyelmet a vadon megőrzésének fontosságára, harmadrészt pedig – bár ezt a szerző nehéz szívvel vállalhatja fel – mementóként állítson emléket egy korszak vadvilággal kapcsolatos felfogásának, égető kérdéseinek, netán a vadvilág számos fajának, amelyek már most a kihalás szélén állnak, és a jövő generációk eme fajokat már várhatóan csak könyvekből és képekről fogják ismerni. Eme célokat jelen könyv kétségtelenül teljesíti is, és ajánlható minden érdeklődőnek, aki szeretettel, érdeklődéssel, csodálattal vagy csak szimpla kíváncsisággal viseltetik a vadvilág és a vadon megőrzésének jogi eszközei iránt.

Az előszó készült Győrben, 2021 júliusában

Kecskés Gábor

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

CITES (<i>Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora</i>)	Washingtoni Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről
CoP(s) (<i>Conference(s) of the Parties</i>)	Részes felek konferenciája (konferenciái)
CTE (<i>Committee on Trade and Environment</i>)	Kereskedelmi és Környezeti Bizottság (kötetben: WTO-hoz kapcsolódóan)
ECJ (<i>European Court of Justice</i>)	Európai Bíróság
ENSZ (<i>United Nations</i>)	Egyesült Nemzetek Szervezete
EU (<i>European Union</i>)	Európai Unió
FAO (<i>Food and Agricultural Organisation</i>)	ENSZ Élelmészügyi és Mezőgazdasági Szervezete
IATA (<i>The International Air Transport Association</i>)	Nemzetközi Légi Szállítási Szövetség
ICC (<i>International Criminal Court</i>)	Nemzetközi Büntetőbíróság
ICWC (<i>The International Consortium on Combating Wildlife Crime</i>)	A vadvilágot érintő bűncselekmények ellen fellépő nemzetközi konzorcium
ICJ (<i>International Court of Justice</i>)	Nemzetközi Bíróság
IFAW (<i>International Fund for Animal Welfare</i>)	Állatok jólétével foglalkozó nemzetközi alap
INTERPOL (<i>International Criminal Police Organization</i>)	Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete
ITLOS (<i>International Tribunal for the Law of the Sea</i>)	Nemzetközi Tengerjogi Bíróság
IUCN (<i>The International Union for Conservation of Nature</i>)	Természetvédelmi Világszövetség
MDGs (<i>Millenium Development Goals</i>)	Millenniumi Fejlesztési Célok
MEA (<i>multilateral environmental agreement</i>)	multilaterális/többsoldalú környezeti megállapodás/egyezmény
NGO (<i>non-governmental organisation</i>)	nem kormányzati szervezet
OECD (<i>Organisation of Economic Cooperation and Development</i>)	Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
SDGs (<i>Sustainable Development Goals</i>)	fenntartható fejlődési célkitűzések
TOC (<i>Transnational Organised Crime</i>)	nemzetközi szervezett bűnözés

TRAFFIC (<i>the Wildlife trade Monitoring Network</i>)	a vadvilággal kapcsolatos kereskedelmi tevékenység megfigyelésével foglalkozó hálózat
UNCAC (<i>The United Nations Convention against Corruption</i>)	az ENSZ Korrupció elleni egyezménye
UNEP (<i>United Nations Environment Programme, UN Environment</i>)	ENSZ Környezeti Programja
UNESCO (<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>)	Az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete
UNODC (<i>United Nations Office on Drugs and Crime</i>)	Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala
WTO (<i>World Trade Organisation</i>)	Kereskedelmi Világszervezet
WWF (<i>World Wildlife Fund for Nature</i>)	Természetvédelmi Világalap

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

„A földi élet jövője attól függ, hogy képesek vagyunk-e cselekedni. Sokan egyénileg is megtesznek minden tőlük telhetőt, ám valódi sikert csak akkor érhetünk el, ha gyökeres változások mennek végbe a társadalomban, a gazdaságban és a politikában.”¹

A biológiai sokféleség szinte megállíthatatlannak tűnő csökkenése napjaink egyik leg-súlyosabb globális környezeti kihívása. A biodiverzitás megőrzésének egyik eszköze a *veszélyeztetett fajok védelme*. A veszélyeztetett fajok számáról megbízható információként szolgál az IUCN vörös listája, amely szerint mintegy 26500 fajt fenyeget a kihalás.² Az IUCN által vezetett lista további jelentősége, hogy információt és segítséget biztosít a multilaterális környezeti egyezmények felülvizsgálatához, így a CITES függelékeinek módosítása során is alkalmazható.³ A fajok fennmaradását nagyban veszélyezteti a természetes élőhelyek pusztítása és a globális felmelegedés következtében kialakuló negatív hatások. A 2020-ban publikált „*Living Planet Report*” is rámutatott, az ember okozta biológiai sokféleség csökkenésnek öt fő oka van: a természetes (szárazföldi és vízi) élőhelyek módosítása, beleértve az élőhelypusztítást; a fajok túlhasználata; az idegenhonos özőnfajok és az általuk behurcolt betegségek; a szennyezés; és a klímaváltozás.⁴ Ugyanakkor jelentős eltérés tapasztalható a biológiai sokféleség csökkenését illetően, az egyes kontinensek között. Az eurázsiai régióban 24 százalékos, míg a dél-amerikai kontinensen 94 százalékos csökkenéssel kell szembe néznünk, az 1970-es adatokhoz viszonyítva.⁵ A fentiekre tekintettel is kijelenthető, a fokozott *extinkció* egyik vezető oka a fajok gazdasági célzatú kizsákmányolása. A fajok pusztulása alapvetően természetes jelenség az élővilágban, de az utóbbi évszázadok, különösen a XX. század emberi tevékenysége eredményeképpen a természetes kihalás rátájánál sokkal nagyobb számú, évente mintegy 5-20 ezer közötti faj tűnik el. Amennyiben ez a tendencia folytatódik, az összes faj mintegy 10 százalékát fenyegeti a teljes kihalás.⁶ Veszélyeztetettnek hívjuk azokat a fajokat, amelyeket a kihalás veszélye fenyeget, tehát fennmaradásuk bizonytalan, amely általában két tényező eredménye. Egyrészt az ún. élőhelypusztítást, másrészt pedig a vadvilág nem fenntartható kizsákmányolást, kiaknázását kell kiemelni. Az emberiség egyre több területet követel magának, elsősorban a mindennapos életfeltételek biztosítása érdekében, így többek között, mezőgazdasági termelés céljából. Napjaink egyik fenyegető tendenciája, hogy palmaültetvényeket létesítenek a trópusi őserdők helyén olcsó, az iparban és az élelmiszergyártás során is felhasználható olaj gyártása érdekében.

¹ Sir David Frederick Attenborough (London, 1926. május 8. –), természettudós. Idézet forrása: <https://www.citatum.hu/idezet/49783>.

² IUCN Red List Background & History <https://www.iucnredlist.org/about/background-history>.

³ How the Red List is Used? <https://www.iucnredlist.org/about/uses>.

⁴ ALMOND–GROOTEN–PETERSEN 2020. 20.

⁵ Uo. 18–19.

⁶ BÁLDI 2006. 650.

A fajkihalásról szóló hírek szinte megszokottá váltak, 2019 májusában az utolsó malajziai hím szumátrai orrszarvú haláláról olvashattunk.⁷ Talán az egyik legmegdöbbentőbb esemény a vándorgalambok⁸ eltűnése volt 1914-ben, amelyről egy centenáriummal később híres tudományos bestseller is íródott „*Üzenet Marthatól: Tanulságok a kihalt vándorgalambról*” címmel.⁹ A huron indiánok által szent állatként tisztelt vándorgalamb egykoron Észak-Amerika és a világ legnépesebb madárfaja volt, többszázmillió egyed számmal. Az indiánok a költési időszakokra és a költőhelyek fennmaradására figyelemmel vadászták őket, azonban a telepések a magevő madarakat a húsáért vadászni, a mezőgazdasági területek védelme miatt pedig irtani kezdték. Végül, a természetes élőhelyek csökkenése eredményeképpen az egyedszám rohamosan csökkenni kezdett és a természetvédelmi erővesztések már nem tudták megmenteni a fajt. A vándorgalamb azonban beírta magát a természetvédelmi szabályozás történetébe azzal, hogy az első természetvédelmi törvény elfogadásának egyik fő indoka éppen a galambok védelme volt. *John F. Lacey*¹⁰ képviselő kongresszusi beszédében kifejtette: „*a vándorgalamb, amely korábban több milliós csapatokban vándorolt, mára eltűnt a Föld színéről. Szörnyű példáját szolgáltatott a mérsárlásnak és rombolásnak, ami az egész emberiség számára intő jel lehet. Adjuk most példáját a bölcs védelemnek, hogy a természet megmaradt javait megóvjuk.*”¹¹ Bár a szabályozás nem menthette meg őket, példájuk örök elrettentésként szolgál, hogy az ember miként határozhatja meg egy faj sorsát.

Napjainkra a környezettel szimbiózisban élő, főként őslakos közösségek helyét nagyobb részben átvették az urbanizált társadalmak. Az urbanizációnak önmagában is negatív hatása van a környezetre, többek között meg lehet említeni a koncentrált levegőszennyezést és hulladéktermelést, a természeti közeg megváltoztatását az iparosodás és városi fejlesztések érdekében.¹² A környezetszennyezés olyan újabb tényező, amely negatívan befolyásolja a természetes környezetet. Különösen az ipari forradalom óta eltelt időszak technológiai újításai vezettek ahhoz, hogy ma már kijelenthetjük, az emberiség sok tekintetben visszafordíthatatlan károkat okozott a Földön. Mióta a gőzgéptől eljutottunk a fejlett technológiákig, gyakorlatilag a teljes természetes környezetet megváltoztattuk, arra hatással vagyunk. Visszaulva az egyik gondolatra: a fajok fennmaradását veszélyezteti a kizsákmányolás. Számos állat- és növényfajt gazdasági célból vadásznak, gyűjtenek, vágják ki, hasznosítanak. A vadvilág kiaknázása mindig is magától értetődő volt az emberek, a közösségek számára. Azonban a korábban már említett természetközeli népek a fenntarthatóság elvei alapján használták ki a rendelkezésre álló erőforrásokat, amelyeket a természet kínált. A probléma akkor kezdődött,

⁷ A szumátrai orrszarvú az egyik legveszélyeztetettebb fajnak számít a világon, az intenzív orvvadászatnak és élőhelypusztításnak köszönhetően körülbelül 80 vadon élő egyed maradt. Malajziában „Tam” volt az utolsó, fogságban tartott hím példány. A faj megmentésére nemzetközi összefogás kezdődött, de annak túlélése így is csekély eséllyel kecsegtet. Forrás: Jason Bittel: *Last male Sumatran rhino in Malaysia dies*. 2019. május 27. <https://www.nationalgeographic.com/animals/2019/05/last-sumatran-rhino-malaysia-dies/>.

⁸ *Idegen nyelvű elnevezések: pigeon de passage* (francia), *passenger pigeon* (angol), *ectopistes migratorius* (latin).

⁹ AVERY, Mark: *A Message from Martha. The Extinction of the Passenger Pigeon and its Relevance Today*. Bloomsbury Natural History, 2014. (Martha az utolsó vándorgalamb volt, akit a cincinatti állatkertben tartottak és 1914. szeptember 1-jén pusztult el.)

¹⁰ John Fletcher Lacey (1841–1913), iowai republikánus képviselő, nevéhez fűződik a *Lacey Act*, az Amerikai Egyesült Államok első természetvédelmi törvénye.

¹¹ FUISZ Tibor István: *A vándorgalamb (ectopistes migratorius) kiirtása*. 2015. december 02. https://mttmuzeum.blog.hu/2015/12/02/a_vandorgalamb_ectopistes_migratorius_kiirtasa.

¹² *Urban Threats* <https://www.nationalgeographic.com/environment/habitats/urban-threats/>.

amikor ez a „bevétel, begyűjtés” meghaladta a fenntartható mértéket, vagyis az élővilág már nem tudta újratermelni önmagát. A gazdaság kifejezéseivel élve, a kereslet nagyobb lett, mint a kínálat. Azonban amíg egy gyártósoron készült hiánycikk néhány hónapon, akár pár napon belül pótolható, ha egy élő organizmus eltűnik a Föld színéről, az már sohasem tér vissza.

A röviden ismertetett globális problémák vezettek el a környezetjogi szabályozáshoz, kifejezetten a fajok, a vadvilág és a biodiverzitás védelme érdekében. Mind az állami szintű, mind a nemzetközi szintű szabályozásban igyekeztek olyan normákat alkotni, amelyek védik a biológiai sokféleséget, a fajokat. A nemzetközi közösség az 1960-as évektől kezdődően tárgyalt arról – a civil szektor sürgető támogatásával – milyen formában lehetne a vadvilágból származó termékek/egyedek kereskedelmét szabályozni. Ennek a diskurzusnak az eredményeképpen kötötték meg a Washingtoni Egyezményt, amelynek öt betűből álló rövidítése – CITES – világszerte ismertté vált, 1973-as aláírása óta.¹³ Mindazonáltal a kezdetben nehezen induló, majd erőre kapott és végül újra problémákkal küzdő egyezményrendszer a legjobban működő multilaterális környezeti megállapodások közé sorolható. Ugyanakkor, számos kritikai észrevétel is megfogalmazódott az Egyezménnyel szemben. A XXI. század első két évtizede nem várt kihívásokat, nem sejtett aggodalmakat hozott a vadvilág megőrzésében, és a már korábban alkotott nemzetközi jogi instrumentumoknak adaptálódni kell ezekhez a változásokhoz.

1. Főbb előzetes feltevések és vizsgált témakörök

A téma vizsgálata során a kutató mindjárt azzal a kihívással szembesül, hogy jelenleg a magyar szakirodalomban nincsen elfogadott megfelelője az olyan angol terminológiának, mint a „wildlife crime”, „wildlife trade”, „wildlife products”. Így elsődleges célkitűzésem egy olyan megfelelő fordítás kidolgozása, amely mind a tartalmi, mind a nyelvhelyességi szempontoknak megfelel és jól alkalmazható. A magyar környezetjogi szakirodalomban egyedül a „vadvilággal folytatott illegális kereskedelem” kifejezés honosodott meg. A bevezető gondolatok végén részletesen elemzésre kerülnek az egyes fordítási lehetőségek, kialakítva és megindokolva a használt elnevezéseket.

Az előzetes feltevések körében meghatározásra kerül, hogy a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények rendszertani szempontból elhelyezhetőek a környezet elleni bűncselekmények körében és azok egyik tipikus megvalósulási formája a jogellenesen folytatott kereskedelmi tevékenység. Bár a magyar szakirodalom is foglalkozik a környezeti bűncselekményekkel, azok egyik legfontosabb megvalósulási formái, a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények és a vadvilági kereskedelem kevésbé ismertek annak ellenére, hogy a nemzetközi környezetvédelmi diskurzus főszereplőivé váltak az utóbbi évtizedben. Természetesen, jelen keretek között nincs lehetőség a nemzetközi érdeklődésre is számot tartó összes környezeti bűncselekmény elemzésére. Elsősorban a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények fogalmának és jellemzőinek meghatározására vállalkozom.

¹³ *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*. Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről. 1973. (1975.) Kihirdette: 2003. évi XXXII. törvény [Magyarország vonatkozásában 1985. augusztus hó 27. napján lépett hatályba.] Megjegyzés: jelen monográfia keretében a CITES és a Washingtoni Egyezmény, valamint az Egyezmény kifejezéseket a szerző szinonimaként használja.

Jelenleg nincsen nemzetközi szinten elfogadott definíciója az ún. „wildlife crime” jelenségnek, bár az egyes fogalmi elemek azonosíthatók a nemzetközi szervezetek és vonatkozó nemzetközi egyezmények segítségével. Rendszerezem a vonatkozó határozatokat, megállapodásokat, eszközöket, amelyeket a nemzetközi közösség a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények témakörében alkalmaz. Megválaszolom, hogy egyáltalán lehetséges-e egységes fogalomalkotás, vagy csak azok a fő elemek állapíthatók meg, amelyek általában véve jellemzik a vadvilággal kapcsolatos bűncselekményeket.

A helyes jogi eszközök megválasztásában is kiemelkedő jelentőséggel bír a megfigyelés, hogy a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények és a határon átnyúló szervezett bűnözés közötti szoros kapcsolat azonosítható. A vadvilágot károsító cselekmények sok esetben megmaradnak az egyes államok területén belül (például az orrvadászat), azonban a szervezett bűnözői csoportok térnyerése a környezeti bűncselekmények elkövetése során új kihívások elé állítja a bűnüldöző szerveket. A jogellenes vadvilági kereskedelem biztosítja, hogy a sokszor szintén illegális módon megszerzett vadvilágból származó termékek, egyedek eljussanak a végső vásárlóhoz. Így a téma szempontjából nélkülözhetetlen a határon átnyúló szervezett bűnözés és a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények, különösen a jogellenes kereskedelmi tevékenység közti kapcsolódás meghatározása, a vonatkozó nemzetközi jogi instrumentumok értékelése.

A jogellenes vadvilággal folytatott kereskedelem – a vadvilágból származó egyedek, illetve azokból készült termékek kereskedelme – a biodiverzitás megőrzése érdekében tett erőfeszítések egyik legnagyobb akadálya. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények tipikus megvalósulási formája – amely már nemzetközi jelleget hordoz – a jogellenes vadvilági kereskedelem. A vadvilági kereskedelem alapvetően nem tilalmazott, számos állam egyik fő bevételi forrását jelenti. Amennyiben az veszélyeztetett, vadon élő fajokkal történik, a kereskedelem a CITES tárgykörébe tartozik, éppen ezért kiemelkedő jelentőséggel bír a Washingtoni Egyezmény.

A témához kapcsolódó CITES-Egyezmény az egyik legjobban működő rendszert hozta létre, ha a multilaterális környezeti egyezményeket szemléljük. Azonban több szempontból – hatékonyság, a szabályozás módja, a függelékek rendszere – kritika fogalmazható meg a CITES-el szemben. Egy releváns esettanulmányon keresztül szemléltetem a CITES-hez kapcsolódó függelékek hatását a vadvilággal kapcsolatos bűncselekményekre és a fajok fennmaradására. A CITES által biztosított védelem szintje abban mutatkozik meg, hogy az adott faj az Egyezmény melyik Függelékében (I. – II. – III.) került elhelyezésre. Azonban a kritikai észrevételek szerint, a CITES pusztán politikai jellegű eszköz az államok kezében és azon fajok esetében, amelyek jelentős gazdasági értékkel rendelkeznek, nem nyerhető el az államok támogatása. A téma multidiszciplináris jellegéből adódik, hogy a nemzetközi kereskedelmi jog egyes aspektusai is felmerülnek, különösen a CITES nyomán alkalmazandó kereskedelmi felfüggesztések összeegyeztethetősége a nemzetközi kereskedelmi joggal. Előzetes feltevésként kijelenthető, hogy megállapítható az összeegyeztethetőség, azonban részletesen elemzem a vonatkozó problémákat.

A nemzetközi egyezményekhez fűzött fenntartások kérdésköre egy újabb téma, amely a CITES hatékonyságával kapcsolatosan felmerül. A fenntartások több esetben is az Egyezmény gyakorlati érvényesülését akadályozták és rendszeresen akkor kerülnek alkalmazásra, ha az érintett fajok gazdasági hasznot hoznak az államoknak. Tekinthezünk-e tehát a fenntartásokra a Washingtoni Egyezmény kapcsán, mint az államok kibúvójára a fajok védelme alól? A nemzetközi szerződési jog vonatkozásainak elemzése ugyancsak újabb és fontos aspektus a CITES-hez kötődő kritikai észrevételek értékelésében.

A környezeti bűncselekmények gyűjtőfogalmába tartozó cselekményekért való egyéni büntetőjogi felelősség megállapítása alapvetően megmarad az államok igazságszolgáltató szerveinek kezében. Bár számos multilaterális környezeti tárgyú egyezmény esetében találhatunk hátrányos jogkövetkezményekre vonatkozó szabályokat – ez alól a CITES sem kivétel – azok a nemzeti szintű jogalkotásra bízzák a részletek kidolgozását. Több állam esetben nem is beszélhetünk bűncselekményi minősítésről. A különböző jogkövetkezményeknek, legyenek azok polgári jogiak, büntetőjogiak vagy közigazgatási jellegűek, mind megvannak a sajátos funkciói a környezetet károsító cselekmények szankcionálásában. Mivel a nemzetközi közösség számára egyre sürgetőbb problémát jelentenek a környezet elleni bűncselekmények, a formálódó nemzetközi büntetőjog a jövőben eljuthat egy önálló kategória megalkotásáig. Azonban napjainkban ilyen, környezeti tárgyú nemzetközi bűncselekményről nem beszélhetünk annak ellenére, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság gyakorlata is egyre nagyobb figyelemmel van a környezetkárosító cselekményekre.

Ha a regionális aspektusokat vizsgáljuk, az Európai Unió több szempontból is jelentős „szereplőnek” tekinthető. Az EU volt az első, az Egyezmény rendszerében „*regionális gazdasági szervezetnek*” hívott entitás, amely részes féllé vált az Egyezményben. A részletes elemzés további indoka, hogy a vadvilági kereskedelem egyik „*ütközőzónája*” az Európai Unió területe, ahol a belső piac további nehézségek elé állítja az államokat.

A kutatás megköveteli a multidiszciplináris szemléletet, az összehasonlító jellegű elemzést. A tárgykör érdekes és nehezen megítélhető nemzetközi jogi problémákban gazdag, amelyek feltárása, megválaszolása, kitartó mérlegelést igényel. Ugyanakkor számos olyan vonatkozó részkérdés is felmerül, amelyek nem kerülnek részletes elemzésre a jelen keretek között. Ide sorolható a biológiai sokféleség védelme érdekében alkotott egyezmények sora, az őshonos népek jogai, az államfelelősség kérdése, valamint a szabadkereskedelem és a környezetvédelem összefüggései.

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények transzszisztematikus, multidiszciplináris jellegéből adódóan az elemzés felépítése az egyes vonatkozó jogterületeket és jogágakat követi, megtalálhatóak a nemzetközi környezetjogi, nemzetközi kereskedelmi jogi, büntetőjogi illetve nemzetközi büntetőjogi, uniós jogi és nemzetközi közjogi elemek is.

Először a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményekkel, mint jelenséggel foglalkozom feltárva annak jelentőségét a fajok fennmaradására és az egyes államok környezeti, társadalmi, valamint gazdasági helyzetére. A következő fejezet a fogalmi kérdéseket veszi sorra, amely keretében a rendszertani hely tisztázása után, az egyes fogalmi problémák taglalása történik. Az egyes fogalmi elemek is kibontásra kerülnek, különös tekintettel és részletező jelleggel a határon átnyúló szervezett bűnözés, valamint a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények összefüggéseinek megvitatására. Utóbbi két tárgykörben a releváns nemzetközi egyezmények is vizsgálat tárgyát képezik. A kormányközi nemzetközi szervezetek – többek között az ENSZ-nek és a UNEP-nek – határozatai, döntései is a tanulmányozás tárgyai közé tartoznak. Utóbbiak esetében is megfigyelhető, hogy az egyes – büntetőjogi, környezetvédelmi és környezetvédelmi jogi, kereskedelmi jogi és nemzetközi közjogi – elemek keverten kerülnek taglalásra. Kiteiktetés történik a „hátrányos jogkövetkezmények” körére, az individuális büntetőjogi felelősségre, a Nemzetközi Büntetőbíróság legújabb felfogására a környezet károsító cselekményekhez kötődően.

Átfogó jelleggel a vadvilági kereskedelemre vonatkozó nemzetközi és uniós jogi szabályozást elemzem, amely jogellenes formája a vadvilágot károsító cselekmények legfontosabb nemzetközi jellegű megnyilvánulásának tekinthető. A veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló Washingtoni Egyezmény 1973-as

elfogadása óta rengeteg kihívás tépázta meg az egyébként sikeresnek tekinthető szerződéses rendszert. A CITES gyakorlatban történő végrehajtása olyan nemzetközi közjogi és nemzetközi kereskedelmi jogi kérdéseket vet fel, amelyeket megnyugtatóan aligha válaszolhatunk meg. Ide sorolhatók a CITES részes konferenciáin elfogadott határozatok és döntések kötőereje, a kereskedelmi felfüggesztések összeegyeztethetősége a WTO rendszerével és a fenntartások hatása a fajok védelmére.

2. Nyelvi problémák, egy új terminológia megalkotásának nehézségei¹⁴

Kosztolányi Dezső szavaival élve: „*alig akad olyan árnyalat, melyet hajlékony, rugalmas, gazdag nyelvünkön ma nem fejezhetnénk ki.*” Mégis, az idegen nyelvű kifejezések magyar nyelvre fordítása során a tudományos munkát végző személy gyakran kerül abba a kínos helyzetbe, hogy az angol nyelvben két szóval – tömören és egyszerűen – meghatározott szóösszetételt nem tudja érthetően és mívesen visszaadni. Különösen problémás lehet a helyzet, ha olyan területtel foglalkozik, amelynek nincsen magyar nyelvű szakirodalma vagy a használt elnevezéseknek elfogadott fordítása. Az angol környezetjogi szakirodalomban használt „*wildlife crime*” és „*wildlife trade*” kifejezések a magyar jogtudománytól idegenek, azok jelentéstartalma egyszerű módon nem ragadható meg.

Némileg könnyebb a helyzet az „*environmental crime*” kifejezéssel, hiszen a környezeti bűncselekmények, környezeti érdekeket sértő bűncselekmények, vagy a környezet és természet elleni bűncselekmények¹⁵ terminusok használatosak a jogirodalomban is. Jelen munka kereteiben a környezet elleni bűncselekmények elnevezést alkalmazom.

A problémás kifejezések fordítása során végrehajthatjuk a szó szerinti átültetést, ami a következő eredményekre vezethet. A „*wildlife*” fordítható vadvilágnak, természetnek, a „*crime*” pedig bűnnek, bünténynek, vétségnek, büntettnek vagy bűncselekménynek. A „*wildlife*” fordítást illetően mindenképpen a vadvilág kifejezés alkalmazandó, mivel a vonatkozó és a cselekményeknek háttérrel adó egyezmények is elsősorban a vadvilágra és nem a tágabb értelemben vett természetre vonatkoznak. Nehezebb helyzetbe ütközünk a „*crime*” fordulattal, mivel több jelentéssel is bír. A legtágabb értelemről a szűkebbig haladva, elsőként a bűnözés fogalma merül fel. A bűnözés alapvetően „*olyan történetileg is változó társadalmi jelenséggént is felfogható, amely negatív módon jelzi, hogy egy mindenkorai társadalom milyen mértékben képes biztosítani zavartalan működését, milyen módon képes átörökíteni fennmaradását és tovább fejlődését biztosító normákat.*”¹⁶ Összegezve tehát a vadvilági vagy természeti bűnözés eredményre juthatunk, amely bár szófordulat szempontjából jól használható, sajnos nem elegáns és anyanyelvünkön idegennek, nyakatekertnek hat. Ráadásul a bűnözés túlságosan is széles kört ölel át, így a bűnözés fogalmának használatát elvettem. Ugyanakkor, ha a védett jogi tárgy alapján

¹⁴ A terminológiákkal kapcsolatosan megjegyezném, hogy a Szerző korábbi publikációi használták a vadvilági bűnözés kifejezést.

¹⁵ A szakirodalomban széles körben használt kifejezések: „*Környezet és természet elleni bűncselekmények*” In: KÖHALMI László: *XIX. Környezet és természet elleni bűncselekmények*. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/22_KohalmiL.pdf. „*Környezeti érdeket sértő bűncselekmények*” In: BÁNDI 2014. „*Környezet és természet elleni bűncselekmények*” 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, XXIII. Fejezet Környezet és természet elleni bűncselekmények.

¹⁶ BORBÍRÓ-GÖNCZÖL-KEREZSI-LÉVAY 2016. 235.

közelítjük meg a fogalmat, a vadvilági bűnözés elnevezés sem lenne kizárható. Hiszen az „*environmental crime*” elfogadottan fordítható környezeti bűncselekménynek. E logika alapján a „*wildlife crime*” is használható lenne vadvilági bűncselekményként.

Kissé megnyugtatóbb és a magyar nyelv számára is befogadhatóbb a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények kifejezés. Utóbbit azonban hosszadalmasnak találhatjuk, szóismétléshez vezethet és nehezebb mondatokat alkotni vele. A bűncselekmény fogalmát a magyar Büntető Törvénykönyv a következőképpen határozza meg: „*bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli.*”¹⁷ A fogalom használatával tartalmi szempontból is probléma adódhat, mivel a vonatkozó egyezmény, a CITES nem írja elő az Egyezmény megsértésével elkövetett cselekmények bűncselekményi minősítését, hanem több államban ezek megmaradnak a szabálysértés szintjén. A téma kifejtése nélkül, előjáróban annyit jegyeznek meg, hogy a részes felek által foganatosítandó intézkedések között az Egyezmény „*hátrányos jogkövetkezményekkel való sújtásról beszél*”,¹⁸ amely lehet akár pusztán egy közigazgatási vagy egyéb enyhe szankció, esetleg pénzbírság. A CITES eredeti, hivatalos nyelvi változatában azonban a „*penalize*” szó található meg, amely magyar fordítása a megbüntet, büntetéssel sújt vagy büntetendőnek nyilvánít. Utóbbira tekintettel az értekezésben a „*wildlife crime*” kifejezést a „*vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményeknek*”, illetve a „*vadvilággal kapcsolatos bűncselekményeknek*” fordítom azzal, hogy a bűncselekmény kifejezést olyan államok tekintetében használom, amelyek ténylegesen így szankcionálják az Egyezmény megsértését.

A „*wildlife trade*” fogalmat fordíthatjuk vadvilági kereskedelemnek vagy vadvilággal kapcsolatos kereskedelmi tevékenységnek is, esetleg a vadvilágból származó fajokkal folytatott kereskedelemnek. Amennyiben a CITES fogalomkörét alkalmazzuk, a pontos elnevezés „*veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok kereskedelme*” lenne, amely egyaránt utal azok élő és élettelen formáira és a belőlük készült termékekre is. Jelen keretek között a „*vadon élő fajok kereskedelme*”, a „*vadvilággal folytatott kereskedelem*” vagy a „*vadvilági kereskedelem*” elnevezéseket használom. A vadvilági kereskedelem önmagában nem sérti a magyar nyelv szabályait és nem is hangzik idegennek, jobban elfogadható, mint a vadvilági bűnözés.

A vadvilágból származó egyedeket, példányokat és az azokból készült termékeket sok esetben – főként fejlődő államokban – hagyományos piaci körülmények között árulják. Az érintett helyszínek elnevezése „*wildlife market*”, amelyet vadvilági termékek piacának fordíthatunk. A vadvilágtól származó fajokból készült termékekre a „*wildlife products*” kifejezéssel utalnak. Utóbbi szintén gyűjtőfogalomnak tekinthető, hiszen a vadon élő fajok bármely – többek között: gyógyászati célú, élelmezési, díszítési, divatipari – felhasználása ebbe a kategóriába sorolható. A „*product*” legszélesebb értelemben vett jelentései: termék, áru, így a kifejezés leginkább vadvilági termékeknek/árúknak fordítható le.¹⁹

Végül, de nem utolsó sorban érdemes megjegyezni, hogy a vadvilággal kapcsolatos cselekményeken belül kiemelendő egy külön kategória, a „*forest crime*”. Az erdővel, erdőszettel kapcsolatos büntetendő cselekmények körébe olyan tevékenységek tartoznak, amelyek az erdők jogellenes kiaknázásával, a védett fa- és egyéb erdőszeti fajok jogellenes

¹⁷ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 4. § (1) bekezdés.

¹⁸ CITES VIII. Cikk, 1. bekezdés a) pont.

¹⁹ A vadvilági termékekről és azok felhasználásáról bővebben: In: H. ROTH–MERZ 1997. 403.

kivágásával és azok kereskedelmével valósulnak meg. A „*forest crime*” elnevezést szintén elfogadott módon lehet erdészeti bűncselekményeknek fordítani.

Az egyes, értekezés szempontjából szignifikáns angol nyelvű elnevezések általam használt és elfogadott fordítása a következő táblázatban kerül összefoglalásra. Az egyes fogalmi elnevezések többes számban történő alkalmazását indokolja, hogy azok gyűjtőfogalomnak tekinthetők és több módon, több elkövetési magatartással is megvalósíthatók.

1. táblázat Terminológia

Angol nyelvű elnevezés	Magyar nyelvű elnevezés
<i>environmental crime</i>	környezet elleni bűncselekmények/ környezeti bűncselekmények
<i>wildlife crime</i>	vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények/vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények
<i>wildlife cybercrime</i>	vadvilággal kapcsolatos kiberbűncselekmény
<i>wildlife trade</i>	vadvilági kereskedelem/vadon élő fajok kereskedelme, vadvilággal folytatott kereskedelem
<i>wildlife market</i>	vadvilági termékek piaca
<i>wildlife product(s)</i>	vadvilági termék(ek)/áru(k)
<i>forest crime</i>	erdészeti bűncselekmények

Forrás: Szerző saját szerkesztése

II. A VADVILÁGOT KÁROSÍTÓ CSELEKMÉNYEK JELENTŐSÉGE ÉS HATÁSA A BIODIVERZITÁSVÉDELEMRE

„A jó lényege az élet fenntartása és tisztelete, a rossz lényege az élet elpusztítása és károsítása. Minden élőlény élni akar, s minden élni akarással rendelkező élőlény szent, egymással kapcsolatban álló és egyenlő értékű. Ezért etikai parancs a számunka, hogy tiszteljünk és segítsünk minden életformát.”²⁰

A vadvilággal kapcsolatos és erdészeti bűncselekmények egyes szervezett bűnözői csoportok fő bevételi forrásává váltak – ezt a megállapítást ma már tényként kezelhetjük. A vadvilági termékekkel történő kereskedelem, amely ugyanannak az éremnek a másik oldala, főként Ázsiában és Európában, valamint az Amerikai Egyesült Államokban jellemző, amely elsősorban az elefántcsont, orrszarvúszarvra és tigristermékekre való keresleti igénnyel magyarázható. A vadvilági termékekkel folytatott illegális kereskedelem jelenleg az ötödik – egyes források szerint már harmadik – legjövödelmezőbb tiltott kereskedelmi tevékenységnek minősül, éves szinten mintegy 10 milliárd USD forgalommal. Sikere abban rejlik, hogy „kis kockázat-nagy haszon” tevékenységnek minősül, hiszen az illegális kereskedelmet folytató csoportok kihasználják a rendszer repedéseit.²¹ A környezet elleni bűncselekmények megvalósítását elősegítő tényezők megjelennek mind a szabályozás, mind a végrehajtás és az igazságszolgáltatás szintjein, ezzel segítve a bűnelkövetőket. Napjainkban a világpiacon az orrszarvúszarvnak magasabb az értéke, mint az aranyak: a szarvakat kilogrammonként 25.000 – 40.000 USD áron hozzák forgalomba a fekete piacon. Az ok elsősorban az, hogy az ázsiai országokban továbbra is bíznak az egyes, állatokból készült termékek gyógyító hatásában. Újra terjednek a tradicionális medicina rákgyógyító hatásáról szóló hírek, amelyre néhány évvel ezelőtt egy vietnámi politikus saját gyógyulásáról tett beszámolója is ráerősített. Természetesen a vadvilági termékek mindig is vonzóak voltak bizonyos társadalmi réteg számára és a rang kifejezésének tekintik egy-egy elefántcsontból faragott szobor vagy elefántláb-asztalka beszerzését.²²

2018 őszén röpött fel a hír, hogy Kína feloldja az 1993 óta tartó kereskedelmi tilalmat a tigriscsont és orrszarvúszarv tekintetében. Az új szabályozás alapján kórházakban lehetett volna alkalmazni a fogságban tartott, ún. tigrisfarmokról származó egyedek csontjait és a nem vadvilágból származó orrszarvú-részeket. A hír világszerte ellenérzést váltott ki, mivel a kereskedelem legalizálása gátat szabna a fajmegőrzési erőfeszítéseknek és utat nyitna az orrvadászatnak, a vadon élő egyedek vadászatának.²³ A tiltakozások hatására

²⁰ Albert Schweitzer (1887–1965), elzászi német teológus, lelkész, filozófus, orgonaművész, tanár, orvos, Nobel-békedíjas (1952). Idézet forrása: SCHWEITZER 1923. 29.

²¹ STOP Wildlife Crime <https://www.worldwildlife.org/pages/stop-wildlife-crime>.

²² *Az orrszarvú szarva az élet kulcsa?* <http://www.hu/archivum/2010ev/24/az-orrszarvu-szarva-az-elet-kulcsa>.

²³ A könyv IV.3.2. fejezetében egy esettanulmányon keresztül kerül bemutatásra, milyen hatással lehet az orrvadászatra a CITES függelékekbe való besorolás és a legalizált kereskedelem.

2018 novemberében Kína elhalasztotta a szabályozás elfogadását.²⁴ A kínai kereskedelmi szabályok módosítására vonatkozó aggodalmak is rámutatnak egy, a vadon élő és vadvilágból származó egyedekkel és termékekkel kapcsolatos dilemmára. Példák igazolják, hogy az engedélyezett kereskedelem utat nyit az orvvadászatnak és gyengíti a fajmegőrzési törekvéseket – erről bővebben szólok még az afrikai elefántok esetén keresztül. Ugyanakkor a szabályozás tekintetében megjelenik az ellenvélemény is, amely szerint éppen a tilalom és korlátozás eszközei vezettek az orvvadászat elterjedéséhez és a kiterjedt illegális piacok kialakulásához.²⁵ Álláspontom szerint, a biodiverzitás megőrzésének eszközkészlete nem zárkozhat el a tilalmazástól és a szankcionálástól, azonban a már kereskedelmi forgalomban lévő és a szabályozás tárgyát képező termékekből származó hasznot fel lehetne használni a fajmegőrzési törekvések támogatására.

A fajok gazdasági célú kiaknázása mindig is fontos része volt egyes közösségek fennmaradásának, hiszen sok esetben ez az egyetlen kereseti lehetőség. Különösen igaz ez egyes fejlődő államok kisebb közösségeire, akik a természeti környezet integráns részeként élnek, amely egyben biztosítja mindennapi létfeltételeiket is. Mindazonáltal az ilyen közösségek mai fogalmaink szerint a fenntarthatóság keretein belül használták és használják ki a természeti erőforrásokat. Az elmúlt néhány évtizedben, a fejlett államokban jelentkező kereslet hatására, a felelőtlen és túlzott vadászat, halászat, befogás és erdőirtás felgyorsította a fajok kihalását, mivel a regenerációra nem maradt lehetőség. A vadvilág jogellenes kizsákmányolásának súlyos gazdasági, társadalmi és környezeti hatásai vannak, aláássák a fenntartható fejlődés koncepcióját. Az ökoszisztéma különösen fontos szerepet játszik a fejlődő gazdaságokban, az állami bevételek támogatásán és a jövőbeli fejlesztési lehetőségek biztosításán keresztül. Az ökoszisztéma támogatja a turizmust is a nemzeti gazdaságok körülbelül 5-10 százalékában és más alapvető szerepet is nyújt: mint például az extrém időjárási jelenségek – beleértve az áradásokat, szárazságokat, tiszta ivóvíz biztosítását – hatásainak kiküszöbölését. Az egészséges ökoszisztéma alapja az állam gazdasági fejlődésének és a jövőbeli biztos élelmiszer-ellátásnak. Mindeközben az ökoszisztémában rejlő fejlődési lehetőséget veszélyezteti az egyre inkább teret nyerő határon átnyúló szervezett bűnözés, aláásva a fenntartható fejlesztési célok és a „good governance” megvalósulását. A vonatkozó nemzetközi szervezetek becslései szerint a határon átnyúló szervezett környezeti bűnözés értéke évente 70 és 213 milliárd USD között mozog.²⁶ A jogellenes kereskedelem szociális és gazdasági következményekkel jár; például a helyi közösségek alapvető erőforrásaival való hatásokkal és állami szinten a természeti tőke eltulajdonítását eredményezi. Így az illegális kereskedelem akadályt állít a fenntartható fejlődés elé. Számos negatív tényező állapítható meg: a gyenge környezeti kormányzás, a szabályozatlan kereskedelem, a szervezett bűnözést elősegítő jogi szabályozási hiányosságok és pénzmosási gyakorlat. Az illegális vadvilági kereskedelem, amely több kontinensen is a növény- és állatvilág széles skáláját érinti, aláássa a kormányzati rendszereket és a jogszerű üzleteket. A szervezett bűnözés mértéke, szofisztikált módja és

²⁴ *In a blow to wildlife, China lifts a ban on the use of tiger and rhino parts*. 2018. október 29. <https://www.worldwildlife.org/stories/in-a-blow-to-wildlife-china-lifts-a-ban-on-the-use-of-tiger-and-rhino-parts>.

²⁵ Egyes tanulmányok rámutatnak az I. Függelékbe való sorolás, a nemzeti szintű tilalmak és a jogellenes kereskedelem közötti összefüggésére, vagyis a jogszerű és illegális kereskedelem közötti ellentétes kapcsolat van. In: SANTOS-SATCHABUT-VIGO TRAUCO 2011. 1–15. KASTERINE 2014. május 13. Do wildlife trade bans enhance or undermine conservation efforts? *Applied Biodiversity Perspective Series*, 1(3), 1–15

²⁶ UNEP/EA.1/INF/19 (2014. május 21.) *Illegal trade in wildlife. The environmental, social and economic consequences for sustainable development* 1. 1–2. pontok. [Továbbiakban: UNEP/EA.1/INF/19].

globalizált volna sok állam felkészültségét és erőforrásait meghaladja. Emiatt a bűnözés elleni küzdelem differenciált fellépést és összefogást igényel az államok, a bűnüldöző szervek és nemzetközi szervezetek részéről is. Azonban a megerősített végrehajtási erőfeszítéseknek ki kell egészülniük a társadalom felé irányuló figyelemfelhívással, valamint a társadalmi tudatosság fejlesztésével.²⁷

Bár a fenntartható fejlődés fogalma már az 1980-as években bevonult a köztudatba, annak gyakorlati megvalósulása leginkább a Millenniumtól meghatározott célokban érhető tetten. A fenntartható fejlődés „*olyan fejlődés, amely biztosítani tudja a jelen szükségleteinek kielégítését anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk lehetőségeit saját szükségleteik kielégítésére.*”²⁸ Az ENSZ Millenniumi Deklarációjában²⁹ megfogalmazott nyolc célkitűzés tizenöt éven keresztül szabott keretet a nemzetközi közösség és az államok fellépésének. Utóbbiak közül egy, a hetedik cél foglalkozott a környezeti fenntarthatóság kérdésével, többek között az erdőirtással és a biológiai sokféleség csökkenésével. A Millenniumi Fejlesztési Célok (*Millennium Development Goals*, MDGs) több tekintetben is átgondolásra szorultak, ezért kerültek megfogalmazásra a Fenntartható Fejlesztési Célok (*Sustainable Development Goals*, SDGs), amelyek keretet szabnak a legfontosabb társadalmi, gazdasági és környezeti fejlesztési programok kialakításának.³⁰

A fenntartható fejlődési célok közül, amelyek a fejlődés kereteit biztosítják a 2015-től 2030-ig tartó időszakban, többet is fenyegetnek a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények. Ide sorolható a hozzáférhető és megfizethető energia (7. célkitűzés), a felelős fogyasztás és termelés (12. cél), az óceánok és tengerek védelme (14. cél), a szárazföldi ökoszisztémák védelme (15. cél), de közvetetten az államok fejlesztési lehetőségeire is hatással vannak. Így akadályozzák az olyan gazdasági fejlődés megvalósulását, amelyek elősegítik a szegénység és éhínség felszámolását (1. és 2. célkitűzések), a fenntartható városok és gazdaságok létrehozását (11. cél), a tisztességes munkához való hozzáférhetőséget és a gazdasági növekedés elérését (8. cél).³¹ Összességében megállapítható, hogy a környezeti bűncselekmények és a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények akadályozzák a fenntartható fejlesztési célok megvalósulását, és azoknak a pénzügyi eszközöknek a hatékony befektetését, amelyeket a nemzetközi közösség a célok megvalósítása érdekében bocsát rendelkezésre. Mindez elsősorban a gazdaságilag kevésbé fejlett vagy fejlődő országokat érinti.

Felismerve, hogy a vadvilágot érintő bűncselekmények jelentős negatív hatással vannak a biológiai sokféleségre, a 15., „*biodiverzitás*” célkitűzés két alfejezete is kifejezett előírásokat fogalmaz meg. A 15.7. cél felhívja az államokat, hogy tegyenek sürgős lépéseket a vadon élő védett állat- és növényfajok orrvadászata és kereskedelme felszámolása érdekében, és mind a kereslet, mind pedig a kínálat oldaláról igyekezzenek gátat szabni a vadvilági

²⁷ UNEP/EA.1/INF/19 7–8. 36. bekezdés (a)–(g) pontok.

²⁸ Brundtland Bizottság Közös Jövőkön c. jelentés, 1987. 41. „*Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.*” Online elérhető: Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.

²⁹ United Nations Millennium Declaration, 2000 szeptembere.

³⁰ A 2015-ben elkészült végső jelentésben is megmutatkozik, hogy a biodiverzitás megőrzése érdekében elfogadott 7.B. alcélkitűzés tekintetében bár történt előrelépés, de meg kell erősíteni a fajok kihalásának megakadályozása érdekében tett lépéseket. In: *The Millennium Development Goals Report*, 2015. 57. https://www.undp.org/content/dam/undp/library/MDG/english/UNDP_MDG_Report_2015.pdf.

³¹ *Sustainable Development Goals* <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>.

termékek illegális piacának. A 15.C. keretében pedig megerősített globális együttműködésre hívják fel a tagállamokat a védett fajok orvvadászata és illegális kereskedelme felszámolásának érdekében, ideértve a helyi közösségek fenntartható fejlődésének elősegítését is.³²

1. Biodiverzitás végszélyben

A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények biodiverzításra vonatkozó negatív hatására számos esetet lehetne példaként említeni, mind a növény- mind pedig az állatvilágból.

A továbbiakban egy konkrét eseten keresztül szemléltetem, hogy a kínálat növekedése milyen hatással lehet egy-egy faj és ezen keresztül az ökoszisztéma fennmaradására. A vadvilági kereskedelem jellemzője, hogy bár számos faj „áldozattá” válik, azonban az érdeklődés gyakran a kihalás szélére sodort *egy-egy fajtát*. A tobzoska (*Manis penta-dactyla dalmani*) jelenleg a legkeresettebb emlősállat a világon, mivel keratinból álló pikkelyeit az ázsiai tradicionális medicina gyógyító erővel ruházza fel. Másodsorban húsáért is vadásszák, azonban elsősorban pikkelyeiért, amelyet szárítanak, majd több módon sütnék, főznek és felhasználnak. Az elmúlt évtizedben körülbelül 1 millió példányt fogtak be a vadonból. Mivel veszély esetén a hangyász összegömbölyödik és védekező állást vesz fel, könnyű prédája az illegális vadászatnak és befogásnak.³³ 2018 nyarán 7 tonna (15 ezer egyed) tobzoska pikkelyt foglaltak le Hong Kongban, amelynek célállomása Nigéria lett volna.³⁴ A tobzoska kihalásának fenyegető közelsége miatt a kereskedelmi tevékenység minden formája tilalmazott a CITES alapján.³⁵ 2018 decemberében csaknem három tonna Afrikából érkezett és elkobzott tobzoska pikkelyt égettek el Malajziában, 9 millió USD értékben. A 2800 kg pikkely megszerzéséhez 3 ezer állatot kellett megölni. Az elkobzásra Port Klang-ben került sor 2017 májusa és szeptembere között. A szállítmányok Kamerunból és Ghánából érkeztek, amelyeket törvényszéki módszerekkel azonosítottak, hogy afrikai fajok voltak.³⁶ Mivel az Ázsiában honos tobzoska fajok az intenzív vadászatnak köszönhetően a kihalás szélére sodródtak, a vadászat elsősorban az afrikai kontinensre helyeződött át. 2016 nyarán 11 tonna pikkelyt foglaltak le Hong Kongban, amelyek mindösszesen két afrikai szállítmánnyal érkeztek.³⁷ Utóbbi eset kapcsán is tetten érhető, hogy az egyes fajok iránti kereslet hogyan vezet el azok szinte mértéket nem ismerő pusztításához.

A 2020-ban kitört koronavírus pandémia kapcsán is felmerült annak az eshetősége, hogy a tobzoskák közvetítésével került át a denevérekből az emberbe a vírus. Több tanulmány is rámutatott, jelenlegi ismereteink szerint a SARS-CoV-2 kizárólag denevérekben és tobzoskákban található meg. Egy kutatócsoport 2017 augusztusa és 2018 januárja között, csempészetellenes fellépések során lefoglalt tobzoskák fagyasztott szövetmintáit vizsgálta

³² 15. *Life on land* <https://www.un.org/sustainabledevelopment/biodiversity/>.

³³ *Pangolins* <https://www.pangolinsg.org/pangolins/>.

³⁴ ZUO: '15,000 pangolins slaughtered' for 7 tonnes of scales seized in China. <https://www.scmp.com/news/china/society/article/2166083/15000-pangolins-slaughtered-7-tonnes-scales-seized-china>.

³⁵ Johannesburgban, 2016 szeptemberében döntöttek így a részes felek.

³⁶ *Malaysia torches 2.8 tonnes of African pangolin scales*. 2018. december 06. <https://phys.org/news/2018-12-malaysia-torches-tonnes-african-pangolin.html>.

³⁷ CARRINGTON: *Pangolins thrown a lifeline at global wildlife summit with total trade ban*. 2016. szeptember 28. <https://www.theguardian.com/environment/2016/sep/28/pangolins-thrown-a-lifeline-at-global-wildlife-summit-with-total-trade-ban>.

meg és egyértelműen kimutatható a vilá járványért felelős koronavírus törzs jelenléte.³⁸ A nagyfokú jogellenes nemzetközi kereskedelem miatt így nem zárható ki annak az eshetősége, hogy a tobzoskák közvetítésével került át a vírus az emberekre. A nemzetközi kereskedelmi tilalom ellenére továbbra is hatalmas hiányosságok vannak Kína részéről a tobzoskák fajmegőrzési programjainak támogatásában. Az illegális kereskedelem elsődleges célállomása az ázsiai ország, ahol még mindig hisznek a tobzoskák pikkelyeinek és húsának gyógyhatásában. 2019 nyarán bár elvileg hivatalosan is levették a tradicionális medicina jóváhagyott összetevőinek listájáról, az EIA által közzétett feltáró jelentés rámutatott a valós helyzetre.³⁹ Napjainkban is több tucat hagyományos gyógyászati termék összetevőjeként szerepel a tobzoska, valamint 221 vállalat kapott engedélyt tobzoska pikkelyt tartalmazó termékek értékesítésére.⁴⁰ Összességében rendkívül ellentmondásos álláspontok olvashatóak a vadvilági piacok, veszélyeztetett fajok kereskedelme és a koronavírus pandémia kitörése közötti összefüggések kapcsán. A járvány kezdetén éles kritikával illeték a „*wet market-et*” továbbra is engedélyező Kínát, ahol pontosan nem lehet tudni, milyen számú vadvilági termékeket és egyedeket árusító piac működik. A köznyelvben gyakran összekeveredik a „*wet market*” és a „*wildlife market*” fogalma. Előbbi kifejezetten a vadvilágból származó fajok húsát és egyéb részeit árusító piac, ahol az eladók gyakran ún. „*bushmeat-et*” árulnak, vagyis a vadonban befogott fajok egyedeinek húsát. A „*wet*”, vagyis nedves kifejezés onnan ered, hogy a húsokat, halakat folyóvízzel locsolják, illetve a föld is folytonosan vizes a termékek hűtésére alkalmazott jég olvadása miatt. Azonban élő egyedeket a „*wildlife*” elnevezésű piacokon lehet vásárolni, ahol bizonyítottan széles körben elterjt a jogellenes kereskedelem is. 2020 januárjában egyébként Kína megtiltotta a vadállatok élelemként való fogyasztását és kereskedelmét.⁴¹ A tradicionális piacok ugyanakkor számos más földrészén is jelen vannak, így Afrikában is. Egyébként egyes betegségek mint az ebola is, bizonyítottan vadállatok közvetítésével terjedtek át az emberekre.⁴² Az emberiségnek szembe kell néznie a ténnyel, hogy a természetes élőhelyek pusztítása miatt eleve nagyobb közelségbe került vadvilág új és eddig nem ismert betegségeket terjeszthet. Illetve, a vadvilágból származó egyedek befogása és fogyasztása nem csak a biodiverzitás védelem egyik akadály, hanem az emberiség egészségmegőrzési kísérleteit is negatívan befolyásolhatja.

A kereskedelem hagyományos platformjain túl, a fajmegőrzési kísérleteket tovább nehezíti az olyan új típusú piacok megjelenése, amelyek egyfajta „fekete lyukként” még nem képezik a szabályozás tárgyát vagy annak újszerűsége miatt még nem sikerült azokat hatékony kontroll alá helyezni. A téma jelentősége miatt a továbbiakban röviden kitérek az internet és a globalizáció hatásaira.

³⁸ TSAN-YUK LAM et. al. 2020. 282–299.

³⁹ Environmental Investigation Agency: Smoke and Mirrors China's complicity in the global illegal pangolin trade. October 2020. 1–41. Elérhető: <https://eia-international.org/wp-content/uploads/EIA-Smoke-and-Mirrors-2020-FINAL.pdf>.

⁴⁰ WATTS, Jonathan: *China still allowing use of pangolin scales in traditional medicine*. The Guardian, 2020. 10. 13. <https://www.theguardian.com/environment/2020/oct/13/china-still-allowing-use-of-pangolin-scales-in-traditional-medicine>.

⁴¹ MARON, Dina Fine: *'Wet markets' likely launched the coronavirus. Here's what you need to know*. National Geographic, 15 April 2020. <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/coronavirus-linked-to-chinese-wet-markets>.

⁴² See KARESH-COOK-BENNETT-NEWCOMB 2005. 1000–1002.

2. Új kihívások a vadvilággal kapcsolatos kereskedelemben

A fajmegőrzési kísérleteket és terveket sok esetben aláássák a globalizáció és az új piaci lehetőségek eredményeként létrejövő változások. A technológiai fejlesztések hatására a kereskedelmi kapcsolatok is átalakultak, a piac struktúrája is megváltozott. Ennek eredményeként a jognak és így a nemzetközi környezetvédelemnek is folyamatosan új kihívásokkal kell szembenéznie és azokhoz adaptálódni. Az *online kereskedelmi platformok* az egyik legfontosabb olyan terület, ahol a XXI. század elejétől fogva jelentős, addig nem ismert kockázat jelent meg. Ahogy Bill Gates mondta: „*az internet a holnap globális falujának főterévé válik.*”⁴³ Az idézet a vadvilági kereskedelemhez képszerűen is illik, hiszen a vadvilági termékeket mind a mai napig sokszor hagyományos piactereken, ún. vadvilági piacokon árulják. Különösen igaz ez a megállapítás a beszerzési országokban, amelyek gyakran fejlődő államok. Az internet megváltoztatta az életünket az elmúlt alig egy-két évtizedben, és közben alakította és szétfeszítette a hagyományos kereskedelem határait is. Az elmúlt száz évben, de különösen az utóbbi néhány évben a kereskedelem teljes mértékben átalakult, köszönhetően az online elérhető szolgáltatásoknak.⁴⁴ Ezt a folyamatot csak elmélyítette, hogy a pandémia 2020-as kitörése óta a kereskedelmi tevékenység jelentős része az online színtérre került át.

Bár a változások összességében pozitívak, az online kereskedelem nem pusztán a legális kereskedelem határait bővítette, hanem teret engedett a fekete piacnak is. Az ún. „*darkweb*” a prostitúció, a fegyver- és drogkereskedelem, a pénzmosás és az egyéb illegális ügyletek helyszíne, amely néhány perces keresés után az otthonokból is elérhető. A *darkweb* alapvetően olyan platformokat foglal magába, amelyek szándékosan rejtettek és felületes kereséssel nem érhetők el. Azonban számos olyan segédlet áll rendelkezésre, amely akár tíz lépésben elmagyarázza, hogyan lehet az említett oldalakhoz hozzáférni. Továbbá, könnyen elérhetőek azon módszerek, amelyekkel privát, a felhasználók kilétét és lakóhelyét elrejtve, a kommunikáció tartalmát bizalmasan kezelve folytathatók ügyletek.⁴⁵ Érdekes, hogy miközben széles körben elfogadott nézet, hogy az online kereskedelem a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények egyik legújabb és legfenyegetőbb formája, egyes kutatások csupán minimális bizonyítékot találtak a *darkweben* folytatott tevékenységre, azt is elsősorban az elefántcsonttal kapcsolatosan.⁴⁶ Így egyes kutatások arra a megállapításra jutottak, hogy a vadvilági kereskedelem – különös tekintettel az internet rejtett oldalaira – csupán járulékos jellegű. Azonban az olyan „*social media*” oldalak, mint a Facebook, az Instagram, a Twitter és YouTube is helyszíniként szolgálhatnak a vadvilági termékek hirdetéséhez, amely további vizsgáldást igényel.⁴⁷

Véleményem szerint az, hogy egyes kutatások csupán kevés példát találtak a *darkweben* történő vadvilági kereskedelemre, nem bizonyítja a jelenség csekély mértékét. Az olyan kiterjedt megfigyelések, akciók, amelyeket nemzetközi szintű és jelentős erőforrásokkal

⁴³ Idézet forrása: GATES 1999. 131. „*The Internet is becoming the town square for the global village of tomorrow.*”

⁴⁴ Bővebben: O'BRIEN: *Four major ways international trade has changed over the past one hundred years.* 2015.01.13. <http://www.tradeready.ca/2015/trade-takeaways/four-ways-international-trade-changed-one-hundred-years/>.

⁴⁵ Bővebben: REED–SYVERSON–GOLDSCHLAG 1997. 1–11.

⁴⁶ HARRISON–ROBERTS–HERNANDEZ-CASTRO 2016. 900–904.

⁴⁷ ROBERTS–HERNANDEZ-CASTRO 2017. 393–394.

rendelkező szervezetek végeztek, az online vadvilági kereskedelem széles körű elterjedtségéről adtak tanúbizonyságot.

A *darkweben* azért is található meg csupán járulékos jelleggel a vadvilági kereskedelem, mivel az a legtöbbször nem rejtetten, hanem könnyen elérhető, publikus felületekről történik. Az IFAW által vezetett kutatás eredménye alapján, ahol 106 online piacteret és 3 közösségi média felületet vizsgáltak meg, összesen 5381 hirdetést vagy posztot találtak, amelyek 80 százaléka élő egyedekre, 20 százaléka pedig részekre vagy termékekre vonatkozott. Csaknem 12 ezer védett példányt árultak, majdnem 4 millió USD értékben, amelyek 11 százaléka elefántcsont vagy abból készült termék volt és az esetek körülbelül felében hullókkal kapcsolatos hirdetésekre leltek.⁴⁸

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények köre, különösen az illegális vadvilági kereskedelem jelentős mértékben kihasználja a modern kor kínálta új lehetőségeket, amelyek megkönnyítik a jogellenesen megszerzett termékek és egyedek adásvételét. Így az online kereskedelem egyre nagyobb kihívás elé állítja a természetvédelmi hatóságokat. Az állatok jólétével foglalkozó nemzetközi alap kutatása szerint Európa területén virágzik a veszélyeztetett fajok online kereskedelme. Az alap kutatói hat héten át követték figyelemmel Oroszország, az Egyesült Királyság, Németország és Franciaország száz online piacterét. Összesen több mint ötezer vonatkozó hirdetést találtak, csaknem 12 ezer eladásra kínált tételt, mintegy 4 millió USD értékben. Utóbbi kizárólag azon példányokra vonatkozó mutatószám, amelyek kereskedelme korlátozás alá esik a CITES alapján. A hirdetések csaknem ötöde elefántcsontra vonatkozott. Amíg az elefántcsont iránti kereslet az Egyesült Királyságban lassan csökkenésnek indult, Németországban folyamatosan növekvő ütemet mutat. Az Egyesült Királyság még szigorúbb szabályozást készül elfogadni az elefántcsontra vonatkozóan. Az Európai Unió állandó nyomás alatt van az elefántcsontpiac teljes lezárásáért. A kedvencként tartott egyedek közül még mindig a hullók a legnépszerűbbek, a vonatkozó hirdetések csaknem negyven százalékát adva. A nagymacsák házi kedvencként való tartása Oroszországban státuszszimbólumnak minősül, így ott leopárdokat, jaguárokat és gepárdokat kínálnak eladásra.⁴⁹

3. Nemzetközi összefogás a jogellenes kereskedelem felszámolása érdekében

A *nem kormányzati szektor* egyre nagyobb szereppel bír a természet- és állatvédelmi területen, beleértve a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményeket. Az olyan nemzetközi NGO-k, mint a WWF, kiemelt ügyként tekintenek a fajok fennmaradását jelentős mértékben veszélyeztető jelenségekre. Azonban egyes szervezetek a nemzetközi szektorral és a CITES Titkársággal való együttműködésbe is bekapcsolódtak. Már többször történt utalás arra, hogy a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények köre összetett jelenség, így az arra vonatkozó programok, akciótervek kidolgozása is komplex szemléletmódot kell, hogy tükrözzenek. Az NGO szektor olyan szaktudást és látásmódot biztosít, amely nem

⁴⁸ IFAW: *Disrupt: Wildlife Cybercrime. Uncovering the scale of online wildlife trade*. 13. <https://www.ifaw.org/sites/default/files/IFAW%20-%20Disrupt%20Wildlife%20Cybercrime%20-%20English.pdf>.

⁴⁹ CARRINGTON, Damian: *Illegal online sales of endangered wildlife rife in Europe*. The Guardian, 2018. május 23. <https://www.theguardian.com/environment/2018/may/23/illegal-online-sales-of-endangered-wildlife-rife-in-europe>.

biztos, hogy a kormányközi szervezetekben vagy egyéb államközi együttműködésekben rendelkezésre áll.

Az egyik legfontosabb NGO a *TRAFFIC*, amely a vadvilági kereskedelem kérdéskörét a biodiverzitás megőrzése és a fenntartható fejlődés szemszögéből közelíti meg.⁵⁰ A *TRAFFIC* öt kontinensen és tizenöt államban van jelen, több mint száz munkatársa között akadémikusok, biológusok, természetvédők, kutatók, befektetők és kommunikációs szakemberek is vannak. 2010-es megalakulása óta mintegy nyolcvan riportban⁵¹ foglalkoztak a vadvilági kereskedelemmel.⁵² A CITES végrehajtása és a tanácsadás a *TRAFFIC* munkájának egyik prioritása, továbbá minden konferenciához és az elfogadott döntésekhez javaslatokat és ajánlásokat fogalmaznak meg. A kereskedelmi információs és szakértelmi rendszeren keresztül jelentős támogatást nyújtanak a Washingtoni Egyezménynek.⁵³ A *TRAFFIC* és a WWF között is együttműködés jött létre (*Wildlife crime Initiative*) 2014-ben, amelynek négy eleme az orvvadászat, a kereskedelem megállítása, a kereslet felszámolása és a megfelelő nemzetközi politikai stratégiák kialakítása.⁵⁴

Az illegális kereskedelem témakörében számos *regionális és globális konferenciát, tanácskozást* rendeztek az elmúlt évtizedben. Ezek egy része különösen kiemeli a Konzorciummal (ICCWC) való együttműködést is, a fajok megőrzése érdekében. A *regionális* találkozók közül említésre érdemes az Elefántcsontkereskedelemtől szóló afrikai elefánt csúcstalálkozó, amelyet 2013 decemberében, Botswanában tartottak. A konferencia záródokumentumaként elfogadott „Sürgető Lépések” deklarációban megnevezésre kerülnek a szervezett bűnözés és a korrupció, amelyek támogatják és lehetővé teszik az orvvadászatot és az elefántcsontkereskedelmet. Az intézkedések között hangsúlyozzák az együttműködés megerősítését a származási, tranzit- és célországok között, illetve a Konzorcium támogatásának szükségességét.⁵⁵ Az Afrikai Fejlesztési Bank éves találkozóján, 2013 májusában, egy tíz pontból álló akciótervben állapodtak meg a résztvevők, az illegális vadvilági kereskedelem elleni küzdelemről. Az elfogadott akciók négy csoportba sorolhatók: együttműködés kiépítése (UNODC, ICCWC), a jogszabályok hatékony végrehajtása és kikényszerítése, a vadvilági bűncselekmények büntetése és a vadvilági termékek iránti kereslet csökkentése.⁵⁶

Globális szinten is számos konferenciát, találkozót rendeznek a vadvilágot károsító cselekmények kapcsán. 2014 februárjában tartották az Illegális vadvilági kereskedelemről szóló Londoni Konferenciát, ahol mind államok széles köre (pl. USA, Kína, afrikai államok, Japán, dél- és közép-amerikai, valamint ázsiai országok), mind regionális gazdasági integrációk (EU) képviseltették magukat. A Londoni Deklaráció azontúl, hogy leszögezi a jogellenes kereskedelem mértékét és a sürgető intézkedések szükségességét, meghatároz huszonöt, öt különböző témakörbe sorolt akciót is, amelyeket az államok ígyekeznek

⁵⁰ *TRAFFIC, Wildlife Trade Specialists* <https://www.traffic.org/>.

⁵¹ *TRAFFIC Publications* <https://www.traffic.org/publications/>.

⁵² *TRAFFIC Our Organisation* <https://www.traffic.org/about-us/our-organisation/>.

⁵³ *TRAFFIC Working with CITES* <https://www.traffic.org/about-us/working-with-cites/>.

⁵⁴ *TRAFFIC Wildlife Crime Initiative* <https://www.traffic.org/what-we-do/projects-and-approaches/wildlife-crime/wildlife-crime-initiative/>.

⁵⁵ African Elephant Summit, Gaborone, Botswana, 2013. december 2–4. *Urgent Measures*, 2013. december 3. 1–5. https://cmsdata.iucn.org/downloads/african_elephant_summit_final_urgent_measures_3_dec_2013.pdf.

⁵⁶ African Development Bank (AfDB) Annual Meeting, 2013 májusa, *The Marrakech Declaration. A 10-point Action Plan to Combat Illicit Wildlife Trafficking* 1–3. <https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Generic-Documents/The%20Marrakech%20Declaration%20-%20A%2010-Point%20Action%20Plan%20to%20Combat%20Illicit%20Wildlife%20Trafficking.pdf>.

megvalósítani.⁵⁷ Hasonló résztvevői körrel került megrendezésre Az illegális vadvilági kereskedelemről szóló Kasani Konferencia, 2015 márciusában, ahol megerősítették a Londoni Deklarációban foglalat vállalásokat. Továbbá, hangsúlyozták a Konzorciummal való szoros együttműködés és a regionális, vadvilági területen működő végrehajtó csoportok létrehozásának szükségességét.⁵⁸ 2015 áprilisában Brazzavilleben találkoztak a felek, az Afrikai vadon élő növény- és állatvilág illegális kizsákmányolása és a jogellenes vadvilági kereskedelem konferencián.⁵⁹

Összességében tehát megállapítható, hogy a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények köre napjaink egyik legnagyobb környezeti kihívása, amely aláássa a fenntartható fejlődés koncepcióját, a fejlődő országok felemelkedését, továbbá elvezet a biodiverzitás csökkenéséhez és a fajok felgyorsított ütemű kihalásához. Mint jelenség, a vadvilágból származó egyedekkel és termékekkel történő kereskedelem mindig is fontos szegmense volt egyes államok, régiók gazdasági kapcsolatainak. Akár a saját közösségek fennmaradásának biztosításán, akár kereskedelmi tevékenység révén. A napjainkra eszkalálódott probléma leginkább a kereslet olyan szintű növekedésével magyarázható, amely már meghaladja a kínálati oldal teljesítőképességét. A következő fejezetekben feltárásra kerül a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények és a szervezett bűnözés, a korrupció közötti kapcsolat, az államokra vonatkozó destabilizáló hatás.

⁵⁷ London Conference on the Illegal Wildlife Trade, 2014. február 12–13. *Declaration*, 1–11. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/281289/london-wildlife-conference-declaration-140213.pdf.

⁵⁸ Kasane Conference on The Illegal Wildlife Trade, 2015. március 25. *Statement*, 1–6. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/417231/kasane-statement-150325.pdf.

⁵⁹ International Conference on Illegal Exploitation and Illicit Trade in Wild Flora and Fauna in Africa, 2015. április 27–30. Brazzaville. A konferencián elfogadott *záradokumentum* megerősíti a korábbi deklarációkban foglaltakat és kiemeli az ICCWC által kidolgozott, a vadvilági bűnözés elleni küzdelem érdekében kidolgozott eszköztár gyakorlati megvalósításának fontosságát. http://www.greatervirunga.org/IMG/pdf/brazza_declaration_final_en.pdf.

III. RENDSZERTANI ÉS FOGALMI KÉRDÉSEK

„A vadvilággal és erdőszettel kapcsolatos bűncselekmények olyan megoldást követelnek, amelyek nemzetközi szinten megvalósuló együttműködés keretében kivitelezett közös műveleteken, hírszerzési információk megosztásán, valamint erős és összeegyeztethető nemzeti szabályozáson alapulnak. Ez a mi közös bolygónk; a vadvilággal és erdőszettel kapcsolatos bűncselekmények közös felelősségünk.”⁶⁰

A környezet, mint elkövetési tárgy és a környezetromboló magatartások egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert mind az individuális büntetőjogi felelősség, mind az államfelelősség tekintetében. Később részletesen szólok arról, hogy a nemzeti és a nemzetközi szinteken is hangsúlyossá vált a vonatkozó cselekmények üldözése és megfelelő jogkövetkezmények alkalmazása. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények köre mint jelenség, vitathatatlanul a túlzott fajkihalás egyik elsődleges oka, amely a nemzetközi közösség, az államok és nemzetközi szervezetek figyelmét is felkeltette. A nemzetközi és uniós jogi vetületeket vizsgálva azonban több kérdés is vizsgálat tárgyát képezi. Elsősorban annak eldöntése, hogy az adott jelenség kezelhető-e egyáltalán a *jogi fogalomként* vagy csupán egy meghatározott probléma körülírására szolgál a nemzetközi szervezetek interpretációjában? Továbbá, ha egységes fogalom nem került eddig meghatározásra, az pótolható-e, vagy csak az egyes fogalmi elemek azonosíthatók? Hogyan formálódik a környezeti bűncselekmények köre és ez elvezethet-e egy újabb nemzetközi bűncselekmény kialakulásához? Továbbá, milyen eszközöket biztosít a transznacionális bűncselekményekre alkotott nemzetközi jogi szabályozás a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények területén?

1. A környezet elleni bűncselekmények

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények rendszertani szempontból a környezeti bűncselekmények közé sorolhatók. Az angol terminológiában „*environmental crime*” elnevezésű gyűjtőfogalomnak – ahogyan a vadvilágot érintő cselekmények esetében is megállapítható – nincsen egységesen elfogadott definíciója. Általában véve a környezeti bűncselekmény *gyűjtőfogalom, amely alatt minden, a környezeti erőforrások kiaknázásából, károsításából, kereskedelméből vagy ellopásából eredő, egyéni vagy csoport számára történő haszonszerzés érdekében történő, környezetet károsító jogellenes tevékenységet érteni kell.*⁶¹ Az egyes, környezeti bűncselekményekkel foglalkozó nemzetközi szervezetek interpretációjában is azok az elkövetési formák és a cselekmények következtében létrejövő eredmények kerülnek meghatározásra, amelyek általában jellemzik a környezet elleni

⁶⁰ FEDOTOV, Yury (Igazgató, UNODC), az ENSZ Bűnmegelőzési és Büntető Igazságszolgáltatási Bizottságának 22. bécsi ülése, 2013. Idézet forrása: <https://www.unodc.org/unodc/en/wildlife-and-forest-crime/index.html>.

⁶¹ Szerző saját megfogalmazása.

bűncselekményeket.⁶² Így például az Európai Rendőrségi Hivatal a környezeti bűncselekmények közé sorol minden olyan tevékenységet, amelyek a környezetjogi szabályozásba ütköznek és jelentős kárt okoznak vagy kockázatot hordoznak a környezetre és/vagy az emberi egészségre. Így utóbbi tevékenységek közé sorolható a védett, vadon élő állat- és növényfajok elpusztítása, károsítása, birtoklása vagy kereskedelme, ha az a jogszabályok megsértésével történik.⁶³ A környezeti bűncselekmények fogalma nem újkeletű, azonban jelentős bizonytalanságot hordoz magában, hiszen általában olyan cselekményekhez kötődik, amelyek egyébként jogszerűek és engedélyezettek, ha a jogszabályoknak megfelelően kivitelezik őket. Ráadásul, a környezeti károkozás – engedélyezett keretek között – jogszerűnek tekinthető, gondolva egy, az előírásoknak megfelelő szénérőmű működésére. A környezeti bűncselekmények esetében a jogellenesség általában a súlyos károkozás eredménye. Utóbbiakra tekintettel kezd elterjedni a „*zöld kriminológia*” irányzata, amely a környezeti bűncselekmények hátterét összetett módon és környezeti szemléletben vizsgálja.⁶⁴

Véleményem szerint, a környezeti károkozásra a társadalom mindig is egyfajta elfogadó szemléletben tekintett. Hiszen az emberi, főként a mai értelemben vett alapvető társadalmi szükségletek kialakításával járó tevékenységek mind együtt járnak legalábbis, a természetes környezet megváltoztatásával. Nem véletlen, hogy a környezet fogalmába és védelmébe beleértendő minden, az ember által alkotott elem is, mint például a műemlékek védelme. A kérdés az, hol húzódik az a morális határ, amely már meg kell, hogy jelenjen a jogi szabályozás szintjén is, magával vonva a büntetni rendeltetést is. A környezeti bűncselekmények fogalmában megmutatkozik, hogy egyes, az államok által a nemzeti büntetőjog keretében szabályozott tényállások között vannak hasonlóságok, legalábbis a védett jogi tárgy tekintetében. Azonban azok a kísérletek, amelyek a környezet büntetőjogi védelmének előírására vonatkoznak, nem érték még el a hozzájuk fűzött reményeket és várakozásokat.

Összefoglalva, a környezeti bűncselekmény kategóriája egy összetett és ellentmondásokkal tarkított fogalom. Gyakran gyűjtőfogalomként alkalmazzák a biodiverzitást, a vadvilágot, az állatokat, a természeti erőforrásokat, a veszélyes hulladékokat, a tiltott anyagokat és a környezetminőséget érintő bűncselekmények tekintetében. Több esetben a környezeti bűncselekmények sajátos osztályozását alkalmazzák, így „*barna*” (pl. szennyezés, levegőminőség), „*zöld*” (pl. vadvilág kérdése és természetvédelmi erőfeszítések) és „*fehér*” (tudományos tevékenységek és új technológiák, genetikailag módosított élőlények) cselekményeket különböztetnek meg. Az olyan szervezetek, amelyek környezeti területen is tevékenységet fejtenek ki, saját interpretációt alakítanak ki a környezet elleni bűncselekmények definiálására. Az EUROPOL felfogására már volt utalás korábban, míg az INTERPOL Környezeti Bűncselekmény Programja három fő területre fókuszál: a biológiai sokféleségre, a természeti erőforrásokra és a környezetminőségre.⁶⁵

Jelen kötet szempontjából a vadon élő állat- és növényfajokat, illetve a biológiai sokféleséget érintő környezet elleni bűncselekmények bírnak jelentőséggel. Azonban, a rendszertani hely pontos meghatározása szempontjából – gyakorlati példákkal szemléltetve – röviden kiemelem a gyűjtőfogalomba tartozó cselekményeket. Fontos kiemelni, hogy elsősorban

⁶² A későbbiekben kiemelésre kerülnek: az ENSZ Közgyűlés és Biztonsági Tanács, a UNEP, illetve a UNODC által elfogadott legfontosabb határozatok, valamint az NGO szektor, különös tekintettel a TRAFFIC-re.

⁶³ *Environmental Crime* <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/environmental-crime>.

⁶⁴ WHITE–HECKENBERG 2014. 9–24.

⁶⁵ GIBBS–BORATTO 2017. 2.

a nemzetközi környezetjog szempontjából vizsgált cselekményeket veszem górcső alá, kitekintéssel az Európai Unió szabályozására.

A környezet elleni bűncselekményeket valósítják meg a következő tényállások:

1. jogellenes, be nem jelentett és szabályozatlan halászat;
2. jogellenes bányászat és ásványokkal folytatott kereskedelem, beleértve a gyémántot;
3. illegális fakivágás és erdőirtás;
4. illegális kereskedelem vadvilági termékekkel és orvvadászat;
5. veszélyes és toxikus anyagok illegális elhelyezése és azokkal való kereskedelem;
6. ózonkárosító anyagokkal folytatott jogellenes kereskedelem.⁶⁶

Az Európai Unió tekintetében elfogadták az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelvét (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről.⁶⁷ Az irányelv előírja, hogy az államok „*büntetőjogi szankciókat írjanak elő nemzeti jogszabályaikban a közösségi környezetvédelmi jog rendelkezéseinek súlyos megsértése esetére*” és meghatározza azoknak a cselekményeknek a körét, amelyeket bűncselekménynek kell minősíteni.⁶⁸ A 2008/99/EK irányelv határozza meg a környezet, az összesen az alábbiakban felsorolt, kilenc tényállást tartalmazza:

1. *anyagok vagy ionizáló sugárzás levegőbe, talajba vagy vízbe történő kibocsátása vagy bejuttatása* olyan mennyiségben, amely bármely személy halálát vagy súlyos sérülését vagy a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja;
2. *hulladék* gyűjtése, szállítása, hasznosítása vagy ártalmatlanítása, beleértve az ilyen műveletek felügyeletét és a hulladéklerakók utógondozását, valamint a kereskedők és közvetítők által ellátott tevékenységeket is (hulladékgazdálkodás), amely bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, illetve a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja;
3. a nem elhanyagolható mennyiségben végzett *hulladékszállítás*, amennyiben ez a tevékenység a hulladékszállításról szóló, 2006. június 14-i 1013/2006/EK európai parlamenti és a tanácsi rendelet (6) a 2. cikke 35. pontjának hatálya alá esik, függetlenül attól, hogy egyszeri vagy – egymással összefüggőnek látszó – többszöri szállítás keretében történik;
4. olyan *üzem* működtetése, amelyben *veszélyes* tevékenységet végeznek, illetve veszélyes anyagokat vagy készítményeket tárolnak vagy használnak, és amely az üzemen kívül bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, vagy a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy a növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja;
5. *nukleáris* anyagok vagy más veszélyes radioaktív anyagok gyártását, feldolgozását, kezelését, használatát, tartását, tárolását, szállítását, behozatalát, kivitelét vagy ártalmatlanítását, amely bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, vagy a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja;

⁶⁶ NELLEMANN 2016. 31.

⁶⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről. (HL L 328., 2008.12.06.) 28–37. p.

⁶⁸ 2008/99/EK irányelv, Preambulum (10).

6. *védett, vadon élő állat- vagy növényfajok* megőlése, elpusztítása, birtoklása vagy begyűjtése, kivéve azokat az eseteket, amikor a cselekmény az érintett fajok példányainak elhanyagolható mennyiségét érinti, és elhanyagolható hatással jár a faj védettségi helyzetére nézve;
7. *védett, vadon élő állat- vagy növényfajok* példányaival, azok részeivel vagy származékaival való kereskedelem, kivéve azokat az eseteket, amikor a cselekmény az ilyen példányok elhanyagolható mennyiségét érinti, és elhanyagolható hatással jár a faj védettségi helyzetére nézve;
8. bármely magatartás, amely valamely védett területen található *élőhely* jelentős állagromlását okozza;
9. *ózonkárosító* anyagok gyártása, behozatala, kivitele, forgalomba hozatala vagy felhasználása.⁶⁹

Az irányelv rendelkezései szerint a felsorolt cselekményeket csak akkor kell bűncselekménynek minősítenie a tagállamoknak, ha az jogellenes, és szándékosan vagy legalább súlyos gondatlanságból követik el.⁷⁰

1.1. Jogellenes, be nem jelentett és szabályozatlan halászat

A nyílt tengerektől kezdődően a nemzeti joghatóság alá eső területekig előforduló jogellenes, be nem jelentett és szabályozatlan halászat⁷¹ rejti az egyik legnagyobb veszélyt a tengeri ökoszisztéma fennmaradására. A jogellenes halászati tevékenységet folytatók kihasználják az adminisztrációs rendszerek gyengeségeit, a végrehajtás alacsony voltát, főként a fejlődő államokban. A környezet elleni bűncselekmények ezen formájánál is megmutatkozik a korrupcióval és a szervezett bűnözéssel való kapcsolat.⁷² A világ minden tengeri ökoszisztémájában megfigyelhető a halállomány csökkenése, amely magyarázható azzal, hogy a teljes tengeri fogás mintegy 35 százaléka jogellenes, nem bejelentett vagy szabályozatlan módon történik, éves szinten 23,5 milliárd USD veszteséget jelentve az érintett államoknak.⁷³ Az Európai Unió a tisztességtelen gyakorlatot folytató piaci szereplők haszonszerzését lehetővé tevő kiskapuk megszüntetésére törekszik. Ezért külön rendelet fogadtak el és csak azon tengeri halászati termékek hozhatók be az Európai Unió területére, illetve exportálhatók, amiket a lobogó szerinti vagy az exportáló állam jogszerűnek minősít.⁷⁴

⁶⁹ 2008/99/EK irányelv, 3. cikk.

⁷⁰ 2008/99/EK irányelv, 3. cikk.

⁷¹ IUU fishing: Illegal, Unreported and Unregulated fishing.

⁷² *Illegal, Unreported and Unregulated fishing (IUU fishing)* <http://www.fao.org/iuu-fishing/en/>.

⁷³ Global Ocean Commission, *Drivers of Decline* <https://missionocean.me/drivers-of-decline/>.

⁷⁴ Európai Unió szabályozás alapja: a Tanács 1005/2008/EK rendelete (2008. szeptember 29.) a jogellenes, nem bejelentett és szabályozatlan halászat megelőzésére, megakadályozására és felszámolására irányuló közösségi rendszer létrehozásáról (HL L 286., 2008.10.29., 1–32. p.) CELEX-szám: 32008R1005; valamint a Bizottság 1010/2009/EK rendelete (2009. október 22.) az 1005/2008/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról (HL L 280, 27.10.2009, p.5) CELEX-szám: 02009R1010-20130917.

1.2. Jogellenes bányászat és ásványokkal folytatott kereskedelem

A bányászat mint tevékenység általában véve nem tilalmazott, hiszen a termelés egyik alapfeltétele. Azonban jelentős környezetformáló és szennyező hatásai miatt, szigorúan szabályozott és állami szinten működtetett, vagy engedélyezett formában történik. Az ásványkincsek és erőforrások egy jelentős része a fejlődő országokban található, akik sokszor nem tudják kikényszeríteni a vonatkozó jogszabályok betartását, illetve nem folytatnak megfelelő ellenőrző tevékenységet. A jogellenes bányászat és ásványkereskedelem a környezet elleni bűncselekmények egyik kiemelt formája, mivel összetett negatív társadalmi és gazdasági hatásokkal jár. Az illegális kitermelés a legtöbb földrészen megtalálható, az egyes ásványok és ércek világgiazi árának változása pedig jelentős hatással van az érintett tevékenységek mértékére.

A jogellenes aranybányászat veszélyezteti az Amazonas őserdőit és az őslakos népek földterületeit, egészségkárosító és környezetszennyező hatásai vannak. A hat Amazonas menti ország területén több mint 2300 illegális bányászati helyszínt azonosítottak, ahol elpusztították a természetes erdősegeket, szofisztikált infrastruktúrát alakítottak ki és arany-, gyémánt-, valamint koltán-bányászatot folytatnak, higannyal szennyezve a vizeket. A kitermelés elzárt őslakos közösségek közelébe került, akik ki vannak téve az általuk nem ismert betegségeknek, járványoknak. A Brazília és Venezuela területén élő *Yanomami* őslakos csoport körében végeztek tesztek és az *Aracaçá* közösség tagjaitól vett hajminták 92%-ban kimutatható volt a higany jelenléte. Brazíliában *Jair Bolsonaro* megválasztásával mind az illegális fakitermelés, mind pedig a bányászati tevékenység mértéke növekedni kezdett, utalva a kormányzás és az egyes államokban folyó környezetromboló tevékenységek közötti összefüggésre.⁷⁵ Azonban a jogellenes bányászati tevékenység az afrikai kontinensen is problémákat okoz, beleértve a Kongói Demokratikus Köztársaság területét, ahol főként az okostelefonokban is felhasznált kobaltbányászat jellemző. A jogellenes kitermelési helyszíneket felszámoló katonai erők által elkövetett emberi jogsérelmek rámutatnak az illegális bányászat további negatív hatásaira is.⁷⁶ Végül, de nem utolsó sorban az illegális bányászat és kereskedelem legismertebb formája az ún. „*véres gyémántok*”.⁷⁷ A gyémántbányászat e formájában Angolát, Elefántcsontpartot, Sierra Leonet, Libériát, Guineát és Bissau-Guineát érinti. Természetesen, az illegális bányászat és ásványkereskedelem bonyolult társadalmi, emberi jogi, környezeti vonatkozásait jelen keretek között nem lehetséges kifejteni, azonban nyilvánvalóan megállapítható, hogy a környezeti bűncselekményeket általában jellemző elemek: a korrupció, a szervezett bűnözés, környezetrombolás, destabilizációs hatások, itt is megállapíthatók. Az európai térségben elsősorban az Európai Unió területére behozott konfliktusok által érintett és nagy kockázatot jelentő térségekből származó ércek és ásványok kereskedelme jelent problémát. A hatékony fellépés érdekében fogadták el a 2017/821/

⁷⁵ DARLINGTON, Shasta: *Illegal Mining, 'Worse Than at Any Other Time,' Threatens Amazon, Study Finds*. The New York Times, 2018. december 10. <https://www.nytimes.com/2018/12/10/world/americas/amazon-illegal-mining.html>. Vonatkozó tanulmány: <https://illegalmining.amazoniasocioambiental.org/story>.

⁷⁶ ROSS, Aaron: *Send in the troops: Congo raises the stakes on illegal mining*. 2019. július 17. <https://www.reuters.com/article/us-congo-mining-insight/send-in-the-troops-congo-raises-the-stakes-on-illegal-mining-idUSKCN1UC0BS>.

⁷⁷ *Blood diamonds, conflict diamonds, war diamonds, hot diamonds, red diamonds*: olyan gyémánt, amelyet polgárháborús, illetve fegyveres konfliktusok által sújtott területeken bányásznak és elsősorban hadurak támogatására, fegyvervásárlásra és egyéb, hasonló célokra használnak fel.

EU Rendeletet. Az uniós szabályozás csak meghatározott ásványkincsekre vonatkozik, így annak tárgyi hatálya kiterjed a következőkre: ón, tantál, volfrám, ezek ércei és arany.⁷⁸

1.3. A jogszabályok megsértésével véghez vitt fakivágás és erdőirtás – erdészeti bűncselekmények

A jogellenesen folytatott fakitermelési tevékenység pontos mértékét nehéz megbecsülni, azonban egy 2004-ben készült átfogó jelentés szerint a világon forgalomban lévő fatermékek alapanyagának mintegy 10 százaléka ilyen módon került megszerzésre.⁷⁹ Becslések alapján megállapítható, hogy évente 100 millió négyzetméternyi fa kerül illegálisan kivágásra, elsősorban a trópusi területeken, ahol értékes és ritka fajokot irtanak (pl. Brazília és az Amazonsas vidéke, Ghána, Indonézia).⁸⁰ Az erdőirtásnak súlyos környezeti és társadalmi hatásai vannak. A környezeti hatások között meg lehet említeni a védett állat- és növényfajok túlélési esélyeinek romlását, a klímaváltozás elősegítését, hiszen az erdőknek köszönhető a légkörben található szén-dioxid mennyiség csökkenése. A társadalmi hatások is szintén jelentősek, így az állami és földtulajdonosi bevételek apadása, az őshonos közösségek jogainak sérelme, ráadásul a jogellenes fakitermelés és a szervezett bűnözés, valamint a korrupció közötti összefüggések is megállapíthatóak.⁸¹ A megnevezett negatív hatások felismerése alapján, 1994-ben fogadták el a trópusi faanyagokról szóló nemzetközi megállapodást (majd ugyanazon tárgyban 2006-ban), amely azonban nem ír elő büntetőjogi következményeket.⁸² A CITES-hez kapcsolódási pont, hogy a függelékek körében egyes – főként trópusi – fajok is felsorolásra kerültek, amelyek így a Washingtoni Egyezmény által meghatározott védelemben is részesülnek.

Az Európai Unió 2003-ban külön akciótervet fogadott el a FLEGT (*Forest Law Enforcement Governance and Trade*) program keretében.⁸³ Az akciótervhez kötődően fogadták el a FLEGT rendeletet az Európai Közösségbe irányuló faanyag-behozatal FLEGT engedélyezési rendszerének létrehozásáról.⁸⁴ A rendeletet 2008-ban egészítették ki részletes végrehajtási rendelkezésekkel.⁸⁵ Természetesen, az engedélyezési rendszer

⁷⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2017. május 17-i 2017/821/EU rendelete a konfliktusok által érintett és nagy kockázatot jelentő térségekből származó ón, tantál, volfrám, ezek ércei és arany uniós importőrei körében a kellő gondosság elvének megfelelő ellátási láncra vonatkozó kötelezettségek megállapításáról (HL L 130, 19.5.2017, 1–20.).

⁷⁹ "Illegal" Logging and Global Wood Markets. *The Competitive Impacts on the U.S. Wood Products Industry*. Seneca Creek Associates, LLC, 2004. http://www.unece.lsu.edu/responsible_trade/documents/2003-2006/rt03_036.pdf.

⁸⁰ *Scale of illegal logging* <https://www.illegal-logging.info/topics/scale-illegal-logging%20>.

⁸¹ *Major impacts* <https://www.illegal-logging.info/TOPICS/MAJOR-IMPACTS>.

⁸² *International Tropical Timber Agreement*. Nemzetközi Trópusifa Megállapodás. 1994. (1997.) UNTS Vol. 1955, 81. p., majd a 2006. évi ugyanazon tárgyban elfogadott megállapodás. Utóbbit Magyarországon kihirdette: 4/2012. (II. 16.) Korm. rendelet.

⁸³ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Forest Law Enforcement, Governance and Trade (FLEGT) – Proposal for an EU Action Plan. 2003.05.21. COM(2003) 0251 final.

⁸⁴ A Tanács 2005. december 20-i 2005/2173/EK rendelete az Európai Közösségbe irányuló faanyag-behozatal FLEGT engedélyezési rendszerének létrehozásáról (HL L 347., 2005.12.30., 1–6.).

⁸⁵ A Bizottság 2008. október 17-i 2008/1024/EK rendelete az Európai Közösségbe irányuló faanyag-behozatal FLEGT engedélyezési rendszerének létrehozásáról szóló 2005/2173/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes rendelkezések megállapításáról. (HL L 277, 18.10.2008, 23–29).

használatáról a forrásországokkal is meg kell állapodni. A FLEGT önkéntes megállapodások alapján a jelölési és engedélyezési rendszert 2016 novemberében Indonézia kezdte először alkalmazni. További tárgyalások folynak Elefántcsontparttal, a Kongói Demokratikus Köztársasággal, Gabonnal, Laoszal, Malajziával és Thaifölddel.⁸⁶ Az uniós politika másik eredménye a fát és fatermékeket piaci forgalomba bocsátó piaci szereplők kötelezettségeinek meghatározásáról szóló rendelet elfogadása.⁸⁷ A szabályozás alapján az Európai Unió területén nem lehet kereskedelmi forgalom tárgya illegálisan kitermelt faáru vagy abból készült termék. Továbbá, előírja a *due diligence* követelményét a forgalmazók számára, vagyis kellő gondossággal kell eljárniuk és nyilvántartást kell tartani a beszállítókról és a vevőkről. A rendelet tárgyi hatálya a mellékletben felsorolt fafajokra terjed ki.⁸⁸ A 2018-tól 2022-ig tartó időszakra elfogadásra került egy munkaterv az uniós, illegális fakivágás és erdőirtás elleni küzdelem programjának minél hatékonyabb végrehajtása érdekében.⁸⁹

1.4. A vadon élő állat- és növényfajokkal folytatott jogellenes kereskedelem

A vadon élő állat- és növényfajokkal folytatott kereskedelmi tevékenységet a IV. fejezetben részletesen ismertetem, így jelen esetben csak rövid utalás történik arra, hogy a környezet elleni bűncselekmények körében a vadvilági egyedekkel, termékekkel folytatott kereskedelem az egyik kiemelt tevékenységnek tekinthető, hiszen napjainkban eddig sohasem látott mértéket ért el. A kereskedelem lehet legális és illegális. Alappal feltételezhetnénk, hogyha a fajokat jelentős mértékben negatív irányba befolyásolja a kiaknázás, egyáltalán nem beszélhetünk jogszerű tevékenységről. Azonban a nemzetközi és az erre épülő egyéb szabályozás elsősorban nem a tiltást, hanem a jogszerű keretek közé szorítást helyezi előtérbe és csak *ultima ratio* jelleggel találunk tilalmi normákat. A vadvilági kereskedelem államhatárokon átívelő jelenség, mivel a vadvilági termékek felvevőpiaca elsősorban az Európai Unió területe, az Amerikai Egyesült Államok és Ázsia egyes országai, míg a kínálat a fejlődő államokból indul útjára. Az illegális vadvilági kereskedelem a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények leggyakoribb megvalósulási módja. A természeti környezetből befogott, begyűjtött élő egyedeket vagy belőlük készült termékeket korrupt nemzeti hatóságok közreműködésével, valamint bejártott csempészútvonalakon juttatják el a felvevőpiac országaiba. A termékek általában nagy távolságot tesznek meg, mire a forráshelyről eljutnak a célállomásig, amelyhez a kereskedők kihasználják a globális szállítmányozás növekvő ütemű összekapcsolását, és az olyan új csatornákat, mint az online kereskedelem és piacok. Továbbá, a végrehajtó hatóságok munkájának hiányosságai és a kikényszerítés alacsony működési hatékonysága csökkentik a lebukás veszélyét. Ennek a felismerése vezetett a *ROUTES* – a veszélyeztetett fajok jogellenes szállítási lehetőségének csökkentéséért – összefogás létrehozásához. A 2015 és 2020 közötti első működési időszak-

⁸⁶ FLEGT Voluntary Partnership Agreements (VAPs) Elérhető: <https://ec.europa.eu/environment/forests/flegt.htm>.

⁸⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2010. október 20-i 2010/995/EU rendelete a fát és fatermékeket piaci forgalomba bocsátó piaci szereplők kötelezettségeinek meghatározásáról (HL L 295, 12.11.2010, 23–34.).

⁸⁸ Timber Regulation Elérhető: https://ec.europa.eu/environment/forests/timber_regulation.htm.

⁸⁹ Elérhető: https://ec.europa.eu/environment/forests/pdf/FLEGT_Work_Plan_2018_2022.pdf.

ban a nemzetközi szállítmányozási szektor és az USA kormányának együttműködésével⁹⁰ igyekeztek gátat szabni az egyre növekvő ütemű illegális vadvilági kereskedelemnek.⁹¹

1.5. Veszélyes és toxikus anyagok illegális elhelyezése és azokkal való kereskedelem; ózonkárosító anyagokkal folytatott kereskedelem

A szennyezés jellemzően együtt jár a legtöbb termelőtevékenységgel, azonban annak mértéke több esetben is visszafordíthatatlan környezeti károkhoz vezetett. Az államok felismerve, hogy egyes anyagok különösen veszélyesek az emberre és a természetre, jogszabályalkotással igyekeztek gátat szabni azok felhasználásának. A hulladékokra és a veszélyes hulladékokra vonatkozó jogi normák pedig végül önálló területét képzik a környezetjogi szabályozásnak. A környezet elleni bűncselekmények körében az említett veszélyes és toxikus, szennyező anyagok jogellenes elhelyezése és kereskedelme fontos helyet foglal el. Mivel jelen kötetnek nem célja, hogy részletesen tárgyalásra kerüljenek a vonatkozó cselekmények, azok részletes kifejtésétől eltekintek és csak a releváns nemzetközi egyezmények megnevezésére szorítkozok. A tengerszennyezés kapcsán már az ENSZ tengerjogi egyezménye is tartalmaz rendelkezéseket.⁹² A tengerszennyezésre vonatkozóan mindenképpen meg kell említeni az ún. MARPOL egyezményt, a hajókról történő szennyezés megelőzéséről és az ahhoz csatolt 1978. évi Jegyzőkönyvet.⁹³ Hajókról történő szennyezésről fogadták el a Londoni Egyezményt, majd 1996-ban az ahhoz fűzött kiegészítő Jegyzőkönyvet.⁹⁴ Kifejezetten a felelősség kapcsán is létrejöttek nemzetközi jogi instrumentumok, így elsősorban az olajszennyezéssel okozott károkra vonatkozóan.⁹⁵ A veszélyes hulladékok szállítása is súlyos környezeti kockázatokat hordoz, így ennek kapcsán is egyezményalkotásra került sor.⁹⁶ A vegyi anyagok és az azt felhasználó különösen veszélyes létesítmények kapcsán

⁹⁰ A ROUTES (*Reducing Opportunities for Unlawful Transport of Endangered Species*) együttműködésben részt vesznek: Amerikai Egyesült Államok kormánya és a szállítmányozási szektor képviselői, mint a *Center for Advanced Defense Studies* (C4ADS), Freeland, a Nemzetközi Légi Szállítási Szövetség (*International Air Transport Association* – IATA), TRAFFIC és WWF (World Wildlife Fund).

⁹¹ Welcome to ROUTES <http://routespartnership.org/>.

⁹² *United Nations Convention on the Law of the Sea*. ENSZ tengerjogi egyezménye. 1982. (1994.) UNTS Vol. 1833, 3. (Magyarországon nincs kihirdetve.).

⁹³ *Protocol of 1978 relating to the International Convention for the prevention of pollution from ships*. A hajókról történő szennyezés megelőzéséről szóló 1973. évi egyezmény és az ahhoz csatolt 1978. évi Jegyzőkönyv (MARPOL 1973/1978.). 1973. 1978. (1983.) UNTS 1340 (p.61), 1341 (p.3) Magyarországon kihirdette: 2001. évi X. törvény.

⁹⁴ *Convention on the prevention of marine pollution by dumping wastes and other matter*. A hulladékkal és egyéb anyagokkal való tengerszennyezés megelőzéséről szóló egyezmény. 1972. (1975.) UNTS Vol. 1046. 139. Magyarországon kihirdette: 1976. évi 20. tvr. London Protocol 1996. (2006.).

⁹⁵ *International Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage*. UNTS Vol. 973. 3. 1969. (1975.) *Protocol*: 1992. (1996.) *Amendment*: 2000. (2003.) Az olajszennyezéssel okozott károk megtérítésére szolgáló nemzetközi alap létrehozásáról szóló 1992. évi egyezmény, az ahhoz elfogadott 2003. évi jegyzőkönyv és az olajszennyezéssel okozott károkkal kapcsolatos polgári jogi felelősségről szóló 1992. évi egyezmény. Magyarországon kihirdette: 2007. évi IX. törvény. *International Convention on Civil Liability for Bunker Oil Pollution Damage*. A bunkerolaj-szennyezéssel okozott károkkal kapcsolatos polgári jogi felelősségről szóló egyezmény. 2001. (2008.) Magyarországon kihirdette: 2007. évi CLXV. törvény.

⁹⁶ *Basel convention on the control of transboundary movements of hazardous wastes and their disposal*. Bázeli Egyezmény a hulladékok határokon túlra történő szállításának és ártalmatlanításának ellenőrzéséről. 1989. (1992.) UNTS Vol. 1673. 57. Magyarországon kihirdette: 101/1996. (VII. 12.) Korm. rendelet.

került elfogadásra az ipari balesetek országhatáron túli hatásairól szóló, Helsinkiben, 1992. március 17-én kelt Egyezmény és 2003-ban az az Kiegészítő felelősségi Jegyzőkönyv.⁹⁷ Az ózonréteg védelme érdekében fogadták el a Bécsi Egyezményt⁹⁸ és az ahhoz kapcsolódó kiegészítő jegyzőkönyveket, amelyek közül a legismertebb a Montreáli Jegyzőkönyv. Utóbbi, nem kimerítő felsorolás arra mutat rá, hogy számos multilaterális környezeti tárgyú egyezményt fogadtak el, amelyeknek egy jelentős része felelősségi, illetve jogkövetkezményekre vonatkozó szabályokat is meghatároz.

A környezeti bűncselekmények közös jellemzője, hogy azok az államok belső jogi szabályozása alapján büntetendők, ugyanakkor, a hangsúly egyre inkább azok nemzetközi jelentőségére helyeződik. Így azonosítható a határon átnyúló szervezett bűnözéssel, korrupcióval, pénzmosással és csalással való kapcsolat, amely természetesen a vonatkozó nemzetközi egyezmények minél szélesebb körű elfogadását és alkalmazását is megköveteli. A környezeti bűncselekmények elleni hatékony fellépésnek sokszor gátat szab, hogy ártalmatlan vagy áldozat nélküli cselekményként tekintenek rájuk. Hiszen sokszor a tevékenység eleve rejtetten marad és a rendvédelmi, később az igazságszolgáltató szervek figyelmét is elkerülik a jogellenes, környezetromboló cselekmények.⁹⁹ A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények több nemzetközi egyezmény alkalmazását is felvetik: az ENSZ keretében elfogadott szervezett bűnözés és korrupció elleni egyezmények, valamint a CITES hatékony végrehajtása utat mutathat a bűnelkövetés visszaszorításához. A szervezett bűnözés egyéb formáit tekintve, mint a drog- és fegyverkereskedelem, az emberkereskedelem és csempészet, találunk nemzetközi szabályozási eszközöket. Azonban nincsen egységes megállapodás a vadvilághoz kötődő bűncselekmények fogalmában, így univerzálisan elfogadott definíciót nem adhatunk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a vadvilág ne lenne nemzetközi szinten is védelem alá helyezve, azonban más forrásokhoz kell folyamodni. Az egységes meghatározás kialakítását nehezíti, hogy minden egyes állam nemzeti szabályozása keretében helyezi védelem alá az országon belül honos állat- és növényvilágot.¹⁰⁰

A további fejezetekben a védett (veszélyeztetett), vadon élő állat- és növényfajokkal kapcsolatos fogalmi kérdéseket vizsgálom, majd kifejezetten a kereskedelmi tevékenység jogszerű és jogellenes formáit, a felvetett nemzetközi közjogi problémákat. Ahhoz, hogy a vadvilágot érintő büntetendő cselekmények fogalmi elemeit azonosíthassam, megvizsgáltam az ENSZ vonatkozó határozatait. Utóbbiak jelentősége abból adódik, hogy a nemzetközi közösség az elmúlt egy évtizedben élénken foglalkozott a téma alapját szolgáló cselekmények negatív környezeti, társadalmi hatásaival, így azok elemzése megkerülhetetlen.

⁹⁷ *Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents*. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Európai Gazdasági Bizottsága keretében létrejött, az Ipari Balesetek Országhatáron Túli Hatásairól szóló, Helsinkiben, 1992. március 17-én kelt Egyezmény. 1992. (2000.) UNTS Vol. 2105. 457. Magyarországon kihirdette: 128/2001. Korm. rendelet. *Protocol on Civil Liability for Damage and Compensation for Damage Caused by Transboundary Effects of Industrial Accidents on Transboundary Waters*. 2003. (Nincs hatályban.)

⁹⁸ *Vienna Convention for the Protection of Ozone Layer*: Egyezmény az ózonréteg védelméről. 1985. (1988.) UNTS Vol. 1513. 293. Magyarországon kihirdette: 31/1990. (II. 16.) MT rendelet. *The Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer*: Az ózonréteget lebontó anyagokról szóló, Montreálban 1987. szeptember 16-án aláírt jegyzőkönyv. 1987. (1989.) UNTS Vol. 1522. 30. Magyarországon kihirdette: 35/1990. (II. 28.) MT rendelet.

⁹⁹ *Environmental crimes* <http://www.unicri.it/topics/environmental/>.

¹⁰⁰ *Defining transnational organized wildlife crime*. 1. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/WLC16_Chapter_1.pdf.

2. Az ENSZ fogalmi rendszere az elfogadott határozatok tükrében

Annak érdekében, hogy megértsük, a nemzetközi közösség hogyan közelít a környezetet károsító és a vadvilágot, biodiverzitást hátrányosan befolyásoló cselekmények felé, meg kell vizsgálni az ENSZ említett területen elfogadott határozatait. Az ENSZ keretében több főszerv is foglalkozott a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények, kiemelten a kereskedelem kérdésével. Az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez kötődő határozatok érdemi vizsgálata több szempontból sem megkerülhető a téma és a fogalomalkotás szempontjából. Elsősorban, mivel egységes jogi fogalomról nem beszélhetünk, meg kell határozni, hogy a nemzetközi közösség mit ért a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények körén. Továbbá, az egyes fogalmi elemek – mint a szervezett bűnözési elem és a korrupcióra való hajlandóság – szintén kiemelésre kerülnek az ENSZ határozataiban, megerősítve azok fontosságát. Végül, a vadvilágot és a környezetet pusztító bűncselekmények elleni harc egyik fő támogatója az ENSZ és különösen az ENSZ Környezeti Programja, valamint a UNODC. Az ENSZ főszervei által hozott határozatokra jellemző, hogy kitérnek a bűncselekmények jelentőségére, gyakorlati példákkal szemlélítve azt. További elemek a szervezett bűnözéshez és egyéb vonatkozó cselekményekhez kötődnek, mint a korrupció, valamint a releváns nemzetközi egyezmények minél szélesebb körű ratifikációjára való felhívás is megjelenik. Éppen ezért a határozatokban a gyakorlati és nemzetközi jogi elemek keveredve találhatók meg.

A Közgyűlés többször is tárgyalásra tűzte az érintett cselekmények körét. 2015-ben fogadták el a jogellenes vadvilági kereskedelem megoldása érdekében hozott határozatot.¹⁰¹ A Közgyűlés utal az orvvadászat és a jogellenes vadvilági termékekkel folytatott kereskedelem növekvő mértékére, és azok visszafordíthatatlan gazdasági, társadalmi és környezeti hatásaira. Külön kiemelésre került a rinocéroszok és afrikai elefántok orvvadászata, amely a kihalás szélére sodorta az érintett fajokat. A Közgyűlés külön aggodalmát fogalmazta meg a szervezett bűnözés egyre nagyobb arányú részvétele miatt, amely még fenyegetőbbé teszi a védett fajok illegális kereskedelmét.¹⁰²

A 2015-ben elfogadott határozatot követően a Főtitkár 2016-ban adta ki jelentését¹⁰³ az abban foglaltak végrehajtásáról. A jövőre vonatkozó javaslatok között szerepel a végrehajtási szervezetrendszer és a bűnügyi igazságszolgáltatás megerősítése, az állami szervek és kormányközi nemzetközi szervezetek, valamint a privát szféra közötti együttműködés a minél hatékonyabb kikényszerítés és felderítés érdekében. Nemzeti szinten meg kell erősíteni a pénzmosásra, korrupcióra, csalásra és egyéb pénzügyi bűncselekményekre vonatkozó jogszabályokat. A jelentés külön felhívja az államok figyelmét a szervezett bűnözés és korrupció elleni nemzetközi egyezmények ratifikációjára, amely a szervezett bűnözés felszámolása érdekében kiemelkedően fontos lépésnek tekinthető.¹⁰⁴

A Közgyűlés 2016 szeptemberében határozatban¹⁰⁵ hívta tárgyalásra a feleket – a CITES Titkárság együttműködésével – a 2017 márciusában tartott nemzetközi konferenciára. A

¹⁰¹ A/RES/69/314 (2015. augusztus 19.) *Tackling illicit trafficking in wildlife* [Továbbiakban: A/RES/69/314].

¹⁰² A/RES/69/314 1.

¹⁰³ A/70/951 (2016. június 16.) *Tackling illicit trafficking in wildlife*. Report of the Secretary-General [Továbbiakban: A/70/951].

¹⁰⁴ A/70/951 17–19. 54–57. bekezdések.

¹⁰⁵ A/RES/70/301 (2016. szeptember 09.) *Tackling illicit trade in wildlife* [Továbbiakban: A/RES/70/301].

határozatban a Közgyűlés újfent kiemelte a biológiai sokféleség értékét és annak kapcsolatát a fenntartható fejlődéssel és az emberi jóllétel.¹⁰⁶

A Közgyűlés 2017-ben újabb határozatot¹⁰⁷ fogadott el az illegális vadvilági kereskedelem témakörében. A Közgyűlés az említett dokumentumban aggodalmát fejezte ki a minden eddigi mértéket meghaladó afrikai rinocérosz és elefánt orrvadászat miatt. A Közgyűlés elismerte, hogy a jogellenes vadvilági kereskedelem károkat okoz az ökoszisztémában és az élőhelyekben, beleértve az ökoturizmust, aláássa a jó kormányzást és a jog érvényesülését és fenyegeti a nemzetközi stabilitást. Éppen ezért válaszként megerősített nemzetközi összefogásra és regionális együttműködésre van szükség. A határozatban megjelenik az online kereskedelem és kiberbűncselekmények aggasztó növekedése az illegális vadvilági kereskedelem területén, illetve a hamisított vagy jogellenesen felhasznált engedélyek által hordozott nehézségek.¹⁰⁸ Újra kiemelésre kerül, hogy az államok ratifikálják az ENSZ keretében elfogadott vonatkozó egyezményeket, amelyek nélkül a határon átnyúló szervezett bűnözés (transnational organised crime, TOC) elleni harc elképzelhetetlen.¹⁰⁹

A legutóbbi, 2019-es határozatban a Közgyűlés – megemlékezve az ENSZ berkeiben elfogadott korábbi megállapításokra – felhívja a figyelmet a vonatkozó korrupció és szervezett bűnözés elleni nemzetközi egyezmények fontosságára. Különös hangsúlyt helyez a vonatkozó cselekmények súlyos bűncselekményként való kezelésére, a nemzeti szabályozások reformjára és a nemzetközi kooperáció megerősítésére.¹¹⁰

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények elharapódzó mértéke a Biztonsági Tanács figyelmét is felkeltette, így 2015-ben¹¹¹ és 2016-ban¹¹² is határozatban foglalkoztak azzal. A 2015-ben közrebocsátott elnöki állásfoglalás¹¹³ nyomán a BT hosszasan vizsgálta a Kongói Demokratikus Köztársaságban a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények destabilizáló hatásait. A Közép-Afrika térségében kibontakozó instabilitás és a különböző fegyveres milíciák erősödése, térnyerése mély aggodalomra adnak okot. A Biztonsági Tanács határozatai nyomán kibontakozó kutatások megerősítették, hogy számos esetben az említett csoportok és a hivatásos katonaság egyes tagjai is¹¹⁴ a természeti erőforrások – mint például az ásványok – illegális kiaknázásából és csempészetéből, orrvadászatból és fabrikett előállításából finanszírozzák egyéb tevékenységüket (pl. fegyvervásárlás). Éppen ezért a BT arra bátorítja a Kongói Demokratikus Köztársaság vezetőjét, hogy vonják felelősségre a fegyveres csoportok és a rendvédelmi szervek azon tagjait, akik a vadvilágot károsító cselekmények elkövetőinek tekinthetők.¹¹⁵ Ugyanez a jelenség megtalálható a Közép-Afrikai Köztársaságban is, ahol a természeti erőforrások – beleértve az aranyat is – illegális kiaknázása, kereskedelme és csempészete negatív hatással van az ország fejlődésére és gazdaságára és fenyegeti az ország békéjét, stabilitását.¹¹⁶ A Biztonsági Tanács határozata egyértelmű kapcsolatot tárt fel a Közép-Afrikai Köztársaság területén aktívan működő

¹⁰⁶ A/RES/70/301 2. 5. bekezdés.

¹⁰⁷ A/RES/71/326 (2017. szeptember 28.) *Tackling illicit trafficking in wildlife* [Továbbiakban: A/RES/71/326].

¹⁰⁸ A/RES/71/326 2.

¹⁰⁹ A/RES/71/326 4.

¹¹⁰ A/RES/73/L.120. *Tackling illicit trafficking in wildlife* 1–8.

¹¹¹ S/RES/2198 (2015. január 29.) [Továbbiakban: S/RES/2198].

¹¹² S/RES/2262 (2016. január 27.) [Továbbiakban: S/RES/2262].

¹¹³ Statement by the President of the Security Council 2015. június 21.

¹¹⁴ FARDC: Congolese Armed Forces.

¹¹⁵ S/RES/2198 7.

¹¹⁶ S/RES/2262 3.

LRA¹¹⁷ és olyan szervezett bűnözői csoportok között, amelyek természeti erőforrások, köztük gyémánt- és aranykereskedéssel és orvvadászattal tesznek szert haszonra.¹¹⁸

A Gazdasági és Szociális Tanács először 2001-ben, majd 2003-ban is hozott határozatokat¹¹⁹ a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelméről. 2008-ban pedig kifejezetten az erdészeti termékek és biológiai erőforrásokra vonatkozóan¹²⁰ fogadtak el határozatot.

A 2001-ben hozott határozatot követően 2002-ben készült jelentés¹²¹ az abban foglaltak megvalósulásáról. A jelentésben kiemelésre kerül, hogy az előzetes bizonyítékok alapján megállapítható a védett fajok kereskedelmének erőteljesen szervezett volta. Az állatokkal és növényekkel folytatott kereskedelem kevésbé költséges és kockázatos tevékenység, mint a drogerkedelem, azonban nagy haszonra lehet vele szert tenni. A porrá őrölt rinocéroszszarv többet érhet, mint az ugyanolyan mennyiségű heroin vagy kokain. A ritka papagájok eladása több tízezer USD hasznot hozhat az amerikai piacon. A figyelem alacsony és a büntetések mérsékelt volta felkeltette a szervezett bűnözői csoportok érdeklődését. Megállapítható, hogy a bűncselekményekből befolyó hasznot sokszor terrororganizációk, vagy más fegyveres csoportok támogatására használják fel. Ugyancsak összefüggés állapítható meg a vadvilágból származó egyedek vagy termékek csempészete és a drogerkedelem között, különösen Latin-Amerika térségében. A „Cali” drokartell bizonyíthatóan egyes szállítmányokat küldött Kolumbiából az Amerikai Egyesült Államokba, ahol a vadvilági és drogtermékeket keverték össze egymással. Más esetek is bizonyításra kerültek, például Elefántcsontpartból Izraelbe papagájokat szállítottak vegyesen droggal. Egy brazil hálózat megállapításai szerint 400 bűnözői kör érintett állatcsempészetben, ebből mintegy negyven százalék más bűncselekményekben is érdekelt, elsősorban drogerkedelemben. Egy ismert esetben a heroint élő boákba tömték és így szállították. Az USA „Fish and Wildlife Service” megállapításai szerint a pénzmosás egy speciális formája is kialakult, amikor az ügylet készpénzforgalomtól mentesen zajlik, mivel veszélyeztetett fajokat cserélnek ki drogra. Más megállapítások szerint azonban a hagyományosan drog-, fegyver- és emberkereskedéssel foglalkozó csoportok csupán érintőlegesen folynak bele a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményekbe, azt elsősorban önálló, sokszor egyébként jogszerű kereskedelmet is folytató személyek bonyolítják. A téma összetettsége és sokszínűsége folytán a szervezett bűnözői csoportok négy különböző formában lehetnek részesei a veszélyeztetett fajok kereskedelmének. Elsősorban a széles portfólióval rendelkező szervezett bűnözői csoportok egyik tevékenysége – kifejezetten profitkalkuláció alapján – a veszélyeztetett fajok kereskedelme. Így például a kínai maffia gyakran bonyolódik ilyen ügyeletekbe a tradicionális medicina miatt jelentkező igényeket ellátva. Másodsorban, a kifejezetten csempészhalozatok üzemeltetésében résztvevő csoportok, szintén egyik altevékenységként foglalkoznak a jogellenes kereskedéssel. Például a 90-es években az egykori Szovjetunió térségében működő hálózat csempészett nőket és tigriseket is Nyugat-Európába. Harmadsorban, egyes csempészhalozatok, amelyek a jogszerű kereskedelem mintája alapján végzik te-

¹¹⁷ Lord's Resistance Army (LRA).

¹¹⁸ S/RES/2262 3.

¹¹⁹ ECOSOC Resolutions 2001/12 (2001. július 24.) és 2003/27 (2003 július 22.).

¹²⁰ ECOSOC Resolution 2008/25 (2008. július 24.).

¹²¹ E/CN.15/2002/7 (2002. február 26.) *Progress made in the implementation of Economic and Social Council resolution 2001/12 on illicit trafficking in protected species of wild flora and fauna*. Report of the Secretary-General [Továbbiakban: E/CN.15/2002/7].

vékenységüket, kifejezetten a veszélyeztetett fajokra koncentrálnak működnek. Végül, egyes egyébként legálisan működő személyek vagy szervezetek végeznek jogellenes kereskedelmet is olyan igények kielégítése végett, mint a magánszemélyektől vagy akár gátlástalan állatkertektől, parkoktól érkező megrendelések.¹²²

A 2003-ban elfogadott határozat¹²³ nyomán 2005-ben készült jelentés kifejezetten a nemzetközi együttműködést és összefogást hangsúlyozza, amely nélkül nem lehetséges hatékony fellépés a jogellenes vadvilági kereskedelem leküzdése érdekében.¹²⁴

A Gazdasági és Szociális Tanács 2011-ben a vadon élő veszélyeztetett fajok illegális kereskedelme elleni bűnmegelőzés és büntető igazságszolgáltatási válaszokkal kapcsolatosan hozott határozatot.¹²⁵ A dokumentum arra hívja fel a figyelmet, hogy a veszélyeztetett állat- és növényfajokkal folytatott jogellenes kereskedelem minden aspektusában megfigyelhető a szervezett bűnözői csoportok részvétele. Ezzel kapcsolatosan pedig utal a szervezett bűnözés és a korrupció ellen elfogadott egyezmények hasznosságára. Továbbá, a határozat kiemeli az ICCWC jelentőségét, elismerve annak munkáját mind regionális, mind nemzetközi szinten. Végül, a UNODC-t hívja fel együttműködésre a releváns nemzetközi szervezetekkel és államokkal.¹²⁶ Ahhoz, hogy az ENSZ szervezett bűnözés ellen elfogadott egyezményét alkalmazni lehessen a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményekre, szükséges, hogy az államok az érintett bűncselekményeket súlyos bűncselekménynek minősítsék. Enélkül azok nem tartozhatnak az egyezmény alkalmazási körébe. Erre hívja fel az államok figyelmét a határozat is, mikor nem csupán az egyezmény ratifikációjára sarkallja őket, hanem az egyes, környezetet érintő cselekmények súlyos bűncselekményként való minősítésére is.¹²⁷

Az előbbieket erősíti meg az ECOSOC 2013-ban, a Bűnmegelőzési és Büntető Igazságszolgáltatási Bizottság¹²⁸ ajánlására elfogadott határozata¹²⁹ is. Az ECOSOC újra kifejezte aggodalmát a szervezett bűnözői csoportok részvétele miatt a vadvilágot érintő bűncselekményekben és kijelentette, hogy a védett, vadon élő állat- és növényfajokkal való jogellenes kereskedelem a határon átnyúló szervezett bűnözés egyre inkább kifinomult formája. Az illegális kereskedelem destabilizáló hatással van a nemzeti gazdaságra és a helyi közösségekre, beleértve a természetes élőhelyek pusztítását, a sérülékeny és veszélyeztetett fajok eltűnését és kihalását.¹³⁰

Az ENSZ Bűnmegelőzési és Büntető Igazságszolgáltatási Bizottsága már 2007-ben¹³¹ is foglalkozott az illegális nemzetközi kereskedelemmel, akkor kifejezetten az erdészeti termékekre fókuszálva. 2014 májusában megtörtént az említett határozat folytatása, amikor is a célzott bűnmegelőzés és büntető igazságszolgáltatási válasz megerősítéséről fogadtak

¹²² E/CN.15/2002/7 C *Involvement of organized criminal groups* 6–7.

¹²³ ECOSOC Resolutions 2003/27 (2003 július 22.).

¹²⁴ E/CN.15/2005/10 (2005. március 17.) *Illicit trafficking in protected species of wild flora and fauna*. Report of the Secretary-General.

¹²⁵ ECOSOC Resolution 2011/36 (2001. július 28.) *on Crime prevention and criminal justice responses against illicit trafficking in endangered species of wild fauna and flora* [Továbbiakban: ECOSOC Resolution 2011/36].

¹²⁶ ECOSOC Resolution 2011/36 2.

¹²⁷ ECOSOC Resolution 2011/36 3. 4–5. bekezdések.

¹²⁸ The Commission on Crime Prevention and Criminal Justice.

¹²⁹ ECOSOC Resolution 2013/40 (2013. október 17.) *on Crime Prevention and criminal justice responses to illicit trafficking in protected species of wild fauna and flora* [Továbbiakban: ECOSOC Resolution 2013/40].

¹³⁰ ECOSOC Resolution 2013/40 2–3.

¹³¹ Resolution 16/1 (2007. április 07.) *International cooperation in preventing and combating illicit international trafficking in forest products, including timber, wildlife and other forest biological resources*.

el határozatot.¹³² Ugyanakkor általánosan utalás történik arra, hogy az államok mindent tegyenek meg a szervezett bűnözés elleni harc érdekében és alkalmazzák a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményekről és erdészeti bűncselekményekről szóló elemző eszközkészletet.¹³³

Az ENSZ Környezeti Programja is többször tárgyalásra tűzte az illegális vadvilági kereskedelem témáját. A UNEP a 2014-es év folyamán részletesen kitért a vadvilági kereskedelemre. Ebből a szempontból legjelentősebb az akkor elfogadott 1/3-as határozat, amelyet 2016-ben követett az ahhoz kapcsolódó jelentés. Később, 2016 májusában került elfogadásra a 2/14-es határozat, amely a 2014-ben kelt 1/3-as határozatra épül. A UNEP is kiemeli, hogy a vadvilági egyedekkel és termékekkel folytatott illegális kereskedelem és más bűncselekmények negatív hatással vannak a környezetre és azokat egyre inkább határon átnyúló szervezett bűnözői csoportok követik el és ösztönzi az államokat a releváns nemzetközi egyezményekhez való csatlakozásra, az 1/3-as határozat rendelkezésének végrehajtására.¹³⁴ A 2/14-es határozat sürgeti a tagállamokat, hogy tegyenek további lépéseket nemzeti szinten, valamint regionális és nemzetközi együttműködés keretében a vadvilági egyedek és termékek jogellenes kereskedelme megelőzése és megszüntetése érdekében, beleértve az azokra való keresletet, szállítást és kínálatot. Utóbbiakat megfelelő akcióprogramok és stratégiák állami szintű megvalósításával, a vonatkozó kormányzati szervek megerősítésével, a már létező nemzetközi és regionális együttműködések támogatásával (pl. ICCWC, *African Elephant Action Plan*) és az alternatív fenntartható közösségek támogatásával kell megvalósítaniuk.¹³⁵

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala a vadvilággal kapcsolatos és erdészeti bűncselekmények elleni harc egyik központja lett az elmúlt egy évtizedben. A UNODC szoros együttműködésben dolgozik az államokkal, az ENSZ ügynökségeivel, nemzetközi szervezetekkel, az NGO és a privát szektor képviselőivel, elsősorban Dél-Ázsia, Afrika, Közép- és Dél-Amerika területén, valamint a Karib térségben. Fő célkitűzései között szerepelnek a jogi szabályozás megerősítése, a végrehajtási szervezetrendszer kiépítése és hatékony működése, az igazságszolgáltatás elősegítése.¹³⁶

A fogalmi kérdések szempontjából megállapítható, hogy a UNODC a vadvilággal kapcsolatos és erdészeti bűncselekmények alatt a vadon élő állat- és növényvilág (beleértve a faanyagot és más ilyen termékeket) bevételére, kereskedelmére, behozatalára, kivitelére, feldolgozására, birtoklására, megszerzésére és fogyasztására utal, ha az a nemzeti vagy nemzetközi jogi normák megsértésével történik. Tágabb értelemben tehát a vadvilággal kapcsolatos és erdészeti bűncselekmények a világ vadon élő állat- és növényvilágának jogellenes kiaknázását jelentik. Továbbá, hangsúlyozásra került, hogy az említett bűncselekmények szoros kapcsolatban vannak a korrupcióval, pénzmosással, erőszakos cselekményekkel és egyértelműen kialakult azoknak határon átnyúló, szervezett bűnözéshez kötődő formája.¹³⁷

¹³² Resolution 23/1 (2014 májusa) *Strengthening a targeted crime prevention and criminal justice response to combat illicit trafficking in forest products, including timber* [Továbbiakban: Resolution 23/1].

¹³³ Resolution 23/1 4. 7.

¹³⁴ UNEP/EA.2/L.15/Rev.1. (2016. május 26.) *Illegal trade in wildlife and wildlife products 1*.

¹³⁵ UNEP/EA.2/Res.14 (2016. augusztus 04.) *Illegal trade in wildlife and wildlife products 2*. 2. bekezdés (a)–(d) pontok.

¹³⁶ UNODC *Our Work* <https://www.unodc.org/unodc/en/wildlife-and-forest-crime/our-work.html>.

¹³⁷ UNODC *Wildlife and forest crime* <https://www.unodc.org/unodc/en/wildlife-and-forest-crime/overview.html>.

Az előbbiek alapján kijelenthető, hogy az ENSZ több szerve és kapcsolódó szervezetek is megállapították, hogy a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények végrehajtásában egyre inkább élén járnak a szervezett bűnözői csoportok. A jogellenes vadvilági kereskedelemről befolyó hasznot sokszor fegyveres- vagy akár terrorista csoportok más bűncselekmények – fegyvervásárlás, merényletek szervezése, toborzás, kiképzés – finanszírozására használják fel. Mivel a vadvilági termékek forrásországai sok esetben kevésbé fejlett vagy fejlődő államok, a természeti erőforrások ilyen formában történő kiaknázása elvezet a tervezett fejlesztések megvalósulásának elmaradásához, állami bevétel kieséshez és hozzájárul a térség destabilizációjához elvezetve a nemzetközi szintű biztonság gyengüléséhez.

3. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények fogalmi elemei és jellemzői

A környezeti bűncselekményekkel kapcsolatosan már korábban utaltam arra, hogy az gyűjtőfogalom, amelynek egyik megvalósulási formája a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények köre és azon belül tipikusan a jogellenes kereskedelmi tevékenység. Nem véletlen, hogy egységes fogalmat eddig nem határoztak meg. Jellemzően a környezet elleni bűncselekményekre, a vonatkozó nemzetközi jogi instrumentumok tartalmazznak felelősségi vagy jogkövetkezményekkel kapcsolatos rendelkezéseket, de egységes megállapításokról itt sem beszélhetünk, hiszen minden egyes állam külön, nemzeti szabályozása keretében helyezi védelem alá az ott honos állat- és növényfajokat. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekményekre egységesen kialakított fogalom nem található, csupán azok az elemek és jellemzők tárhatók fel, amelyek szoros kapcsolódásuk révén tipikusan annak részét képezik. Így a fejezet célja, hogy kibontsa azokat a legfontosabb elemeket, amelyek jelenség megítélése során a jogban is megjelennek. Fontos megállapítani azt is, hogy bár a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményekre jellemző a határon átnyúló elem, azok nem feltétlenül a transznacionális szervezett bűnözés keretében valósulnak meg. Az alábbiakban ismertetem saját fogalomalkotásom eredményét.

A vadvilággal kapcsolatos *büntetendő cselekmények* alatt minden olyan, a vadvilágra negatív hatással lévő cselekményt érteni kell, amelyeket az államok, nemzeti szabályozásuk keretében, hátrányos jogkövetkezménnyel sújtanak. Utóbbi cselekmények megvalósulhatnak a természetből történő begyűjtéssel, bevétellel, kereskedelemmel, egy állam területére történő behozatallal vagy onnan történő kivittel, birtoklással és megszerzéssel, feldolgozással. A vadvilághoz tartozik minden vadon élő állat- és növényfaj, beleértve azok minden előfordulási és együttélési formáját. A vadvilággal kapcsolatos *bűncselekmények* alapja a büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazása, a nemzeti jogszabályozás alapján. Jellemzőik között pedig megállapítható a határon átnyúló és a szervezett bűnözési elem, valamint a korrupcióra való hajlandóság.

Az egyes fogalmi elemek és jellemzők, amelyek részletes elemzésre kerülnek:

1. a büntetőjogi elem, az egyes cselekmények büntetőjogi megítélése az államok jogi szabályozásában;

2. a szervezett bűnözés és a súlyos bűncselekménynek való minősítés – a Palermo Egyezmény alkalmazásának kérdése;
3. a korrupciós elem megjelenése – az ENSZ korrupció elleni egyezményének alkalmazása.

3.1. Az állami büntetőjog szerepe, a büntetni rendelés

Ha végig tekintünk a környezetet és természetes közegen, a vadvilágot károsító cselekményeken, csak a legsúlyosabb esetekben találunk büntetőjogi jogkövetkezményeket. A nemzetközi egyezmények köre – és ez alól nem kivétel a CITES sem – a legtöbb esetben csak a hátrányos jogkövetkezmények alkalmazását írják elő. Azonban ott, ahol ténylegesen a környezet elleni bűncselekményekről és a vadvilággal kapcsolatos bűncselekményekről van szó, megtalálhatóak az olyan, *ultima ratio* jelleggel alkalmazott szankciók is, mint a szabadságvesztés vagy akár a halálbüntetés. A nemzeti büntetőjog által alkalmazott hátrányos jogkövetkezmények köre is változatos tehát, így a pénzbüntetéstől kezdődően a szabadságelvonás különböző formái is megtalálhatók. Azonban néhány állam egyre súlyosabb büntetésekkel igyekszik gátat szabni az elharapódzó orvvadászatnak. Néhány évvel ezelőtt, 2019-ben, Kenya vadvilágért és turizmusért felelős minisztere bejelentette, hogy az orvvadászatot a legsúlyosabb bűncselekmények köré sorolják és az elkövető így halálbüntetéssel is sújtható lesz.¹³⁸ A környezetet károsan befolyásoló cselekmények szankcionálásában helye van a különböző jellegű jogkövetkezményeknek, legyenek azok polgári jogiak, közigazgatási jogiak vagy büntetőjogiak. Nyilvánvalóan a legsúlyosabb szankciók csak végső esetben, a büntetőjogi minősítés esetében lesznek alkalmazhatók. Az sem kizárt, hogy a különböző jogágak következményeit egymás mellett alkalmazzák, például egy különösen súlyos szennyezés maga után vonhatja a közigazgatási és a büntető igazságszolgáltatási rendszer párhuzamos eljárásait is.

Görgényi alapján a környezet elleni bűncselekmények megközelítésében helye van a büntetőjogi, a civil jogi és a közigazgatási jogi megközelítésnek is, azok külön-külön nem elégségesek és mindenképpen szükség van a „*last resort*”, vagyis a büntetőjog eszközszerére is.¹³⁹ A Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus is foglalkozott a környezet elleni bűncselekményekkel: „*a mértékletesség elve alapján a büntető szankciók alkalmazására akkor kerüljön sor, amikor a polgári jogi és a közigazgatási jogi szankciók nem megfelelőek vagy hatástalanok bizonyos környezet elleni bűncselekményekkel szemben.*”¹⁴⁰ Határozatukból tisztán kiolvasható, hogy a büntetőjog ténylegesen utolsó eszközként, a legsúlyosabb esetekben alkalmazható.

Az egyes államok nemzeti szabályozása között nagy különbségek vannak, egységeségről a legkisebb mértékben sem beszélhetünk. Mivel sok esetben az adott, környezetet károsító cselekmény nem is számít büntetendőnek, az elkövetők élnek a „*forum shopping*” adta lehetőségekkel és különböző államokban valósítják meg azokat. Így egy államban

¹³⁸ Kenya's death penalty plan for poachers has stirred a hornet's nest. 2018. május 22. <http://theconversation.com/kenyas-death-penalty-plan-for-poachers-has-stirred-a-hornets-nest-96865>.

¹³⁹ GÖRGÉNYI 2018. 64–67.

¹⁴⁰ Recommendation of Section I on Crimes against the environment. Application of the general part, in: *XV.th International Congress of Penal Law, Rio de Janeiro, 4–10 September 1994*. International Review of Penal Law, 1995/1–2, 50.

megtörténik az orvvadászat/beszerezés, másokban a kereskedelemre való előkészítés és egy további tranzitállam segítségével jut el a végső vásárlóhoz a termék, egyed vagy áru. Az egyes cselekmények megítélésében szigorúan figyelembe kell venni, hogy egyszeri, önállóan kivitelezett orvvadászatról van-e szó (pl. egy szarvas engedély nélküli kilövése) vagy egy szervezett bűnözői csoport által irányított, a természetet, élőhelyeket szisztematikusan károsító tevékenységről, amelyet más bűncselekmények finanszírozására is felhasználnak.¹⁴¹ Utóbbi gondolatot követve, nem mondhatjuk, hogy egy-egy vadon élő vagy akár védett egyed elpusztítása kevésbé számít bűncselekménynek, azonban tény, hogy a nemzetközi szinten is figyelem tárgyát képező, a kereskedelmi tevékenységet is magukba foglaló cselekmények, mindig nagy mértékben valósulnak meg. Utóbbi alatt azt kell érteni, hogy egyes fajok tömeges begyűjtése vagy megölése valósul meg (akár milliós nagyságrendben), amely nem fenntartható és elvezet a fajkihaláshoz. Az ilyen cselekmények jellemzően a szervezett bűnözői kör segítségével valósulnak meg, a határon átnyúló elem is megfigyelhető, valamint mindenképpen szükséges az adott állam gyenge végrehajtó szervezetrendszerre, illetve a támogató jellegű korrupció.

A környezet büntetőjogi védelme nem számít újkeletűnek, sem nemzeti, sem nemzetközi szinten. Azonban azok a kísérletek, amelyek a széles körű büntetni rendelést igyekeztek megvalósítani, nem vezettek el a várt eredményekhez. Ha a környezet büntetőjogi védelmének történetét nézzük, akkor érdemes az európai büntetőjog alakulását példaként említeni. Az Európa Tanács keretében 1998. novemberében fogadták el a környezet büntetőjogi védelméről szóló egyezményt, amely azonban mind a mai napig nincsen hatályban és a tizennégy aláíró állam közül mindösszesen egy ratifikálta. Magyarország nem írta alá és nem is ratifikálta, így az nem vált a magyar jog részévé.¹⁴² Az Európai Unió jogalkotása szempontjából azonban az egyezmény jelentősége vitathatatlan, hiszen annak alapját képezte és az Európai Unió Tanácsának vonatkozó kerethatározatában utalás is történt a tanácsi szerződésre.

Az EU-ban hosszas vita alakult ki a környezet büntetőjogi védelmének szintjére tekintettel, amely leginkább arra irányult, hogy az érintett területet kerethatározatban¹⁴³ vagy irányelvben szabályozzák-e. A probléma végül eljutott az Európai Unió Bírósága elé is, amely az uniós jog szempontjából kiemelkedő döntést hozott.¹⁴⁴ Végül elfogadásra került az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről, amely a mai napig hatályos.¹⁴⁵ Az irányelv előírja, hogy az államok „büntetőjogi szankciókat irjanak elő nemzeti jogszabályaikban a közösségi környezetvédelmi jog rendelkezéseinek súlyos megsértése esetére” és meghatározza azoknak a cselekményeknek a körét, amelyeket bűncselekménynek kell minősíteni.¹⁴⁶ Ahogyan a rendszertani kérdéseknél már megneveztem, a védett, vadon élő állat- és növényfajokkal kapcsolatos egyes cselekmények büntetőjogi védelme is felsorolásra kerül az irányelv-

¹⁴¹ The Rise of Environmental Crime 25.

¹⁴² *Convention on the Protection of Environment through Criminal Law*. 1998. november 04. ETS No. 172.

¹⁴³ A Tanács 2003/80/IB kerethatározata (2003. január 27.) a környezet büntetőjog általi védelméről (HL L 29., 2003.2.5., 55–58.) CELEX-szám: 32003F0080

¹⁴⁴ Európai Közösségek Bizottsága v Európai Közösségek Tanácsa C-176/03. sz. ügy, 2005. szeptember 13. ECLI:EU:C:2005:542.

¹⁴⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről (HL L 328., 2008.12.6., 28–37.) CELEX-szám: 32008L0099 [Továbbiakban: 2008/99/EK irányelv].

¹⁴⁶ 2008/99/EK irányelv, Preambulum (10) bekezdés.

ben.¹⁴⁷ Kifejezetten a CITES kapcsán még szó lesz majd a magyar büntetőjog szerepéről és a vonatkozó uniós jogforrások köréről. Az Európai Unió a környezet védelmének magas szintjét valósítja meg, harmadik államokban ritkán valósul meg hasonló szintű szabályozás, talán az Amerikai Egyesült Államok kivételével. Az Európai Unió Bíróságának a környezetvédelmi büntetőjoggal foglalkozó, fent említett 2005-ben hozott ítéletében megállapított gyakorlata rögzült a Lisszaboni Szerződésben is. A jövőben lehet számítani az európai környezetvédelmi büntetőjog további egységesítésére és bővülésére.¹⁴⁸ A nemzeti büntetőjog szerepe tehát vitathatatlan a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények terén, hiszen a nemzeti büntetni rendelés nélkül nem beszélhetünk bűncselekményről.

3.2. *A szervezett bűnözés és a súlyos bűncselekménynek minősítés*

A szervezett bűnözői csoportok részvétele a környezet elleni bűncselekményekben, különösen vadvilági kereskedelemben, nagy kihívás elé állítja a nemzeti hatóságokat. Tágabb értelemben a környezet elleni bűncselekmények minden formája esetében megtalálható a szervezett bűnözői elem, ahogyan azt korábban, az egyes cselekményi formáknál már hangsúlyoztam. A szervezett bűnözés természeténél fogva rejtett jellegű, így a döntéshozatal hagyományos formái gyakran gyengén alkalmazhatóak. A szervezett bűnözés mutatószámai változatos formát öltenek, és sok esetben alkalmazkodnak a tevékenység specifikus jellegéhez. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények fogalmi kérdéseinek vizsgálata során elengedhetetlen a határon átnyúló szervezett bűnözés definíciójának tisztázása. Önmagában a szervezett bűnözés jellegzetességeiben egyetértés van, amellyel a legtöbb ilyen tevékenységet végző csoport rendelkezik. A szervezett bűnözési tevékenységet végző csoportok célja önmagában nem különbözik a többi, piacon jelenlévő vállalkozásétól: meghatározott piaci részesedés fenntartása és egy meghatározott termék vagy szolgáltatás iránti kereslet biztosítása. A TOC nagyfokú szervezettséget igényel, amely párosul az erőszakra és korrupcióra való hajlandósággal. Amikor a szervezett bűnözés a határok átlépésével és a más államokban való tevékenységgel nemzetközivé válik, a bűnözői csoportok ki tudják használni a gyakran társadalmilag és gazdaságilag meggyengült államok nehézségeit.¹⁴⁹ A határon átnyúló bűnözés fogalma olyan cselekményekre utal, amikor az áru megszerzése, szállítása és elosztása nemzetközi határokon történik vagy annak közvetlen, illetve közvetett hatásai több mint egy országra terjednek ki. Ennek következtében a bűncselekmények elleni fellépés is több államban kell, hogy megtörténjen, általában államok és/vagy nemzetközi bűnüldöző szervek, nemzetközi szervezetek segítségével.¹⁵⁰

¹⁴⁷ 2008/99/ EK irányelv, 3. cikk, Bűncselekmények f)-g) pontok: „védett, vadon élő állat- vagy növényfajok megőlése, elpusztítása, birtoklása vagy begyűjtése, kivéve azokat az eseteket, amikor a cselekmény az érintett fajok példányainak elhanyagolható mennyiségét érinti, és elhanyagolható hatással jár a faj védettségi helyzetére nézve; védett, vadon élő állat- vagy növényfajok példányaival, azok részeivel vagy származékaival való kereskedelem, kivéve azokat az eseteket, amikor a cselekmény az ilyen példányok elhanyagolható mennyiségét érinti, és elhanyagolható hatással jár a faj védettségi helyzetére nézve;”

¹⁴⁸ GÖRGÉNYI 2001. 103–105.

¹⁴⁹ A transznacionális szervezett bűnözés jelentőségéről bővebben: In: *The Globalisation of Crime. A Transnational Organised Crime Threat Assessment*. UNODC, United Nations Publications, Bécs, 2010. 25–39.

¹⁵⁰ ECOSOC, Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, Report on the 6th Session, 1997. E/ CN.15/1997/21. International Cooperation in Combating Transnational Crime, 126–134.

A határon átnyúló szervezett bűnözés tekinthető a jelenlegi évszázad egyik legnagyobb, az emberiséget fenyegető veszélynek. Emiatt számos nemzetközi szervezet, különösen az ENSZ, célzott és hatékonyan végrehajtott programok kidolgozására törekszik a TOC térnyerésének megállítására és a már létező szervezett bűnözői csoportok felszámolására.¹⁵¹ A TOC dinamikus növekedése összefügg a globalizációval és a korábbi, kétpólusú világrend felbomlásával is, amely lehetőséget adott, hogy a korábban egymástól „pajzsként elzárt” nyugati és keleti szervezett bűnözői csoportok a határok megnyitásával kibővítsék hálózataikat.¹⁵² A TOC manapság nevezhető „globalizált illegális gazdaságnak” is, hiszen egyedül a 2009-es évben mintegy 870 millió USD-t termelt, ami a globális GDP 1,5 százaléka. Az elmúlt évtizedekben a szervezett bűnözői csoportok jelentős mértékben növekedtek a nemzetközi szintén való aktivitás mértékében.¹⁵³

A határon átnyúló szervezett bűnözés szakirodalmi fogalma általában három főbb elemet különböztet meg: a cselekmény folytonos jellegét, a korrupció gyakorlatát és az erőszakra való hajlamot. Más definíciók említést tesznek a következőkről is: nagyszámú személy részvétele; a bűnelkövetés mint célkitűzés; határokon átívelő műveletek a tiltott termékek iránti keresletre való válaszként; a jelentős erőforrások megszerzésére és birtoklására való képesség, magas és gyors profitszerzés. A környezet elleni bűncselekményeket elkövető szervezett bűnözői csoportok nagy része rendelkezik a fenti jellegzetességek többségével. Összességében az egyes fogalmak a TOC következő jellegzetességeit állapítják meg: (a) határokon átívelő jogellenes műveletekben való részvétel, gyakran az illegális termékek iránti keresletre való válaszként; (b) kormányzati hivatalnokok korrupcióban való részvételre biztatása, különösen a gazdaságilag meggyengült országok kihasználásával; (c) jelentős erőforrások birtoklása; (d) belső rendszabályok által irányított hierarchikus, merev vagy csoportokra osztott szervezeti felépítés, amely a szervezeti, adminisztratív és ideológiai funkciókat ellátó vezetőséget védelmezi; (e) fedőcégek és üzletek működtetése a jogellenes tevékenységből származó összegek tisztára mosása érdekében, pénzmosás; (f) tevékenységek széles körében való részvételi hajlandóság és a résztvevők professzionalizmusa; (g) elérhető legnagyobb profitszerzési cél a lehető legrövidebb idő alatt; (i) elhúzódó műveleti tevékenység; (j) nemzetközi műveletek szervezése több nemzetből származó személyekkel.¹⁵⁴

Az egyre fenyegetőbb jelenség ellen az államok nemzetközi, regionális és helyi jogalkotással, programtervezéssel igyekeznek felvenni a küzdelmet. A nemzetközi egyezmények közül részletesen kiemelem az ENSZ Palermói Egyezményét. Azonban több más szerződést is elfogadtak a TOC-re való regálásként.¹⁵⁵ A *nemzetközi szervezett bűnözés*

¹⁵¹ UN Press Release, GA/SHC/3529 1999. október 18.

¹⁵² Boris Uvarov, Serious Crime Investigator, 1992. Idézet forrása: STERLING 1994. 13.

¹⁵³ UNODC: *Transnational organized crime: the globalized illegal economy*. <https://www.unodc.org/toc/en/crimes/organized-crime.html>.

¹⁵⁴ GUYMON 2000. 73–85.

¹⁵⁵ Az ENSZ Drog Egyezménye [*United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*]. Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében a kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án, Bécsben kelt Egyezmény. UNTS 1582 (p.95) 1988. (1990.) Kihirdette: 1998. évi L. törvény.] az egyik legrégebben elfogadott instrumentum a szervezett bűnözés ellen. Az Európa Tanács keretében külön egyezmény került elfogadásra a pénzmosás területén. [*Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism*. 2005 Council of Europe Treaty Series – No. 198 Sz Európa Tanács pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt Egyezménye. Kihirdette: 2008. évi LXIII.

ellen az ENSZ keretében alkottak egyezményt,¹⁵⁶ amelyet a Közgyűlés 2000. november 15-én fogadott el, 55/25. számú határozatával. Az egyezmény 2003 szeptemberében lépett hatályba, a negyvenedik megerősítő okmány beérkezését követően. Jelenleg 189 részes féllel rendelkezik, Magyarország a 2006. évi CI. törvénnyel hirdette ki.

Az egyezmény fő célja a súlyos bűncselekmények megelőzése, felderítése, nyomozása és üldözése, amennyiben *a bűncselekmény nemzetközi jellegű és szervezett bűnözői csoport vesz benne részt*.¹⁵⁷ A nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény részletesen meghatározza az alkalmazásába tartozó bűncselekményeket, ugyanakkor nem jelöli meg pontosan, mit jelent a nemzetközi szervezett bűnözés mint fogalom. Továbbá, nem tartalmaz taxatív felsorolást az alkalmazási körébe eső bűncselekmények tekintetében sem. A definíció hiánya akaratlagos döntés volt a szerződés szövegezésekor annak érdekében, hogy a bűnözés újabb típusainak megjelenésekor, illetve a globális, regionális, valamint helyi viszonyok megváltozása esetében is alkalmazható maradjon az egyezmény. Ennek értelmében a nemzetközi szervezett bűnözés magában foglal minden nemzetközi vonatkozású, profitorientált súlyos bűncselekményt.¹⁵⁸ Ezen túlmenően az egyezmény a nemzetközi szervezett bűnözés egyes fogalmi elemeit egzaktnan rögzíti. *Súlyos bűncselekmény* a „*legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás*”. *Nemzetközi jellegűnek* tekinthető a bűncselekmény, ha azt több mint egy államban követik el; illetve azt egy államban követik el, de előkészítésének, tervezésének, irányításának és ellenőrzésének jelentős részét egy másik államban végzik. Ugyancsak nemzetközinek minősül, ha, bár a bűncselekményt egy államban követik el, de olyan szervezett bűnözői csoport vesz benne részt, amely egynél több államban folytat bűnöző tevékenységeket. Illetve, az egyezmény meghatároz egy utolsó fordulatot is, így nemzetközinek minősül a bűncselekmény, ha azt egy államban követik el, de jelentős hatással van egy másik államra nézve.¹⁵⁹ A *szervezett bűnözői csoport* fogalmát is meghatározza, így az „*egy bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve*.”¹⁶⁰

A nemzetközi szervezett bűnözésről szóló egyezményhez három kiegészítő jegyzőkönyv került elfogadásra, amelyek közül az első az emberkereskedelemmel (különös tekintettel a

törvény.] Az OECD 1997-ben fogadta el a külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló egyezményt, amelynek jelenleg 44 tagja van: az összes OECD tagállam és 8 egyéb (Argentína, Brazília, Bulgária, Columbia, Costa-Rica, Peru, Oroszország, Dél-Afrika).[*OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions*. A külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló Egyezmény. 1997.(1999.) Kihirdette: 2000. évi XXXVII. törvény.] A különböző regionális keretekben elfogadott megállapodások közül ki kell emelni az Európai Unió korupció, pénzmosás és szervezett bűnözés elleni szabályozását és programjait. Általános értelemben megállapítható, hogy a TOC elleni harc második rétegét – a globálisan elfogadott egyezmények mellett – a különböző regionális szervezetek keretében elfogadott megállapodások biztosítják. Így az Amerikai Államok Szervezete által létrehozott „*Drug Abuse Commission*”, az Arab Liga keretében elfogadott számos szerződés és a karibi térség programjai. A következő szintet a kétoldalú megállapodások adják, amelyek lehetnek kiadatási szerződések, vagy kölcsönös jogi segítségnyújtási egyezmények.

¹⁵⁶ *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. A nemzetközi szervezett bűnözésről szóló ENSZ egyezmény. UNTS, vol. 2225, 209. 2000. (2003.) Kihirdette: 2006. évi CI. törvény.

¹⁵⁷ 2006. évi CI. tv. 3. cikk (1) bekezdés b) pont.

¹⁵⁸ *Transnational Organized Crime* <https://www.unodc.org/ropan/en/organized-crime.html>.

¹⁵⁹ 2006. évi CI. tv. 3. cikk (2) bekezdés.

¹⁶⁰ 2006. évi CI. tv. 2. cikk a) pont.

nőkre és gyermekekre),¹⁶¹ a második a bevándorlók földön, tengeren és levegőben történő csempészetével,¹⁶² a harmadik pedig az illegális fegyver-előállításával és fegyverkereskedelemmel¹⁶³ kapcsolatos.

Természetesen, a TOC elleni küzdelem elképzelhetetlen állami szabályozás nélkül, amelynek meg kell valósítania a nemzetközi szinten – általában szerződések keretében – vállalt kötelezettségeket és hatékony végrehajtási intézkedéseket kell bevezetnie. A *határon átnyúló szervezett bűnözés* már régóta foglalkoztatja a kriminológusokat. A legutóbbi kutatások azonban a szervezett bűnözés új területeire is irányulnak, így a természeti erőforrásokkal és vadvilági termékekkel folytatott kereskedelmi tevékenységre. Eddig a veszélyeztetett fajokból származó vadvilági termékek fekete piaci kereskedelme csupán kis figyelmet kapott, annak ellenére, hogy éves szinten mintegy 6 milliárd dolláros forgalomról beszélhetünk.¹⁶⁴ A szervezett bűnözés és a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények, az illegális kereskedelem olyan területek, amelyek egyre inkább a *nemzetközi érdeklődés* középpontjába kerülnek. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények önmagában is fenyegető hatással bírnak az egyes államok gazdaságára, jövőbeli fejlesztési lehetőségeire és biztonságára nézve. Azonban az elmúlt egy-két évtizedben a szervezett bűnözői csoportok felfigyeltek a természeti erőforrások kiaknázásában rejlő lehetőségekre, így elősegítve a TOC és a környezet elleni bűncselekmények összefonódását.

A következőkben röviden összefoglalom, hogy véleményem szerint a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények köre milyen *kihívások* elé állítja az államokat és különösen azok vám- és végrehajtó szervezetrendszerét:

1. a természeti erőforrások kiaknázása jelentős állami bevételt jelent. Például egyes fejlődő államok ásványkincsekben, nemesfémekben gazdagok, de az illegális bányászat miatt azok nem az ország fejlesztési programjainak megvalósítására kerülnek felhasználásra;
2. a vám- és végrehajtó szervek egyes tagjai hajlandók korrupcióra, így a jogi normák nem kerülnek végrehajtásra, kikényszerítésre, ezért a jogellenes kereskedelem tényleges volta is nehezen becsülhető meg;
3. a jogellenes kiaknázás és a természeti erőforrások pazarlása lehetetlenné teszi a jövőbeli fejlesztési lehetőségek megvalósítását;
4. a biodiverzitás csökkenése már megállíthatatlannak tűnik, a fajok jelentős része néz szembe a végleges kihalás lehetőségével;
5. a jogszerű kereskedelem ernyője alá bújtatott illegális kereskedelem rejtetten marad.

¹⁶¹ *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.* Az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményének (Palermói Egyezmény) az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve. Kihirdette: 2006. évi CII. törvény.

¹⁶² *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.* Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempészete elleni fellépésről szóló Jegyzőkönyve. Kihirdette: 2006. évi CIII. tv.

¹⁶³ *Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their parts and Components and Ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.* Az Egyesült Nemzetek keretében létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményt kiegészítő, a tűzfegyverek, részeik, alkotóelemeik és lőszerük tiltott előállítása és kereskedelme elleni jegyzőkönyve.

¹⁶⁴ WARCHOL, Greg L. – ZUPAN, Linda L. – CLACK, Willie: *Transnational Criminality. An analysis of the illegal wildlife market in Southern Africa.* International Criminal Justice Review. Volume 13. 2003. 1.

Azonban a TOC beszivárgásával *további kockázatok* is megjelentek az államok számára, így a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények által támasztott negatív hatások mellett:

1. a szervezett bűnözői csoportok további, az ország biztonságára nézve veszélyes tevékenységek finanszírozására használják fel a vadvilággal kapcsolatos bűncselekményekből nyert hasznot;
2. a szervezett bűnözői csoportok olyan kialakult hálózatokkal rendelkeznek, amelyek könnyen lehetővé teszik a vadvilágból származó egyedek vagy termékek csempésztését, kontinensek közötti szállítását;
3. a haszon egyes esetekben kifejezetten terrorcselekmények finanszírozása érdekében kerül felhasználásra;
4. a szervezett bűnözői csoportok segítségével olyan orrvadászok pusztítják el az egyedeket, akik sok esetben jobb fegyverekkel és erőforrásokkal rendelkeznek, mint maguk az állami fegyveres szervek. Ezáltal számos esetben halálos áldozatokat is követelő tűzharc alakul ki az orrvadászok és az állatokat, területeket védő rendvédelmi szervek között;
5. egyre gyakoribb az olyan csempészeti tevékenység, amely együtt jár az egyes jogellenes termékek – fegyver, drog – és a vadvilági egyedek, termékek kevert szállításával. Így nagyon nehéz megbecsülni az egyes tevékenységek valódi mértékét.

Összességében elmondható, hogy a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények olyan kihívás elé állítják a nemzetközi közösséget, amely kizárólag az államok, állami szervek, nemzetközi szervezetek és a privát szektor együttműködésével oldható meg. Megállapítható, hogy a TOC a globális biztonság egyik legnagyobb fenyegetője, valamint jelentős társadalmi és gazdasági károkat okoz. A TOC elleni küzdelem keretében számos nemzetközi szerződés és program került kidolgozásra, azonban a szervezett bűnözés nagyban profitál a különböző jogszabályozási hiányokból és a végrehajtási szervezetrendszer nehézségeiből. Erre hívja fel a figyelmet az Európa Tanács által 2014-ben kiadott nemzetközi szervezett bűnözésről szóló Fehér Könyv is.¹⁶⁵ A vizsgálódás főbb következtetései között szerepel, hogy jelenleg nincsen szükség további egyezményalkotásra a TOC körében, hiszen elegendő jogi norma áll rendelkezésre. A probléma a hiányos végrehajtásban keresendő.¹⁶⁶ További nehézségek adódnak abból, hogy az Európa Tanács keretében elfogadott egyezmények aláírásra kerülnek az államok részéről, azonban a ratifikáció elmarad és számos, korábban tett fenntartás idejétmúltá vált az évek során. A nemzetközi szerződésekből eredő kötelezettségek végrehajtása során az államok nagyon eltérő utakat követnek, különösen a büntetőjog és bűnügyi együttműködés területén, amely nagyban megnehezíti az érintett területeken való együttműködést is.¹⁶⁷

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményekből származó illegális jövedelem világszinten a harmadik helyet foglalja el, azonban sem a szervezett bűnözésről szóló egyezmény, sem az ahhoz kapcsolódóan elfogadott kiegészítő jegyzőkönyvek nem említik azt. Ennek a jogalkotási, végrehajtási és igazságszolgáltatási rendszerben fellelhető hiá-

¹⁶⁵ *White Paper on transnational Organised Crime*. CDPC (2014) 11 Strasbourg, 2014. május 28. [Továbbiakban: White Paper].

¹⁶⁶ White Paper ii) pont.

¹⁶⁷ White Paper 18.

nyosságnak a leküzdésére törekszenek az olyan nemzetközi szervezetek, mint a UNODC. A TOC és a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények közötti szoros kapcsolatra már több nemzetközi szervezet is felhívta a figyelmet, azonban csupán 2016-ban készült el az első olyan riport, amely részletesen foglalkozik *a vadvilággal kapcsolatos bűncselekményekkel mint szervezett bűnözési formával, és részletesen feltárja a két jelenség közötti kapcsolódási pontokat*. Így elmondható, hogy nemzetközi szinten is elterjedni látszik az a felfogás, amely a vadvilággal kapcsolatos bűncselekményekhez a nemzetközi szervezett bűnözésen keresztül közelít.¹⁶⁸

3.3. Korruptió mint definíciós elem

A korruptió fogalma köznap értelemben viszonylag egyszerűen megragadható: „*a közhatalommal, közbizalommal, ráruházott pozícióval való visszaélés egyéni haszonszerzés érdekében*.” Természetesen, a korruptciónak is több formája, szintje létezik: megvalósulhat magas szintű kormányzati körökben, a közjavakból való egyéni profitszerzés érdekében, a középszintű- vagy helyi vezetés által, akikhez általában a lakosok fordulnak, bizonyos előnyök szerzése érdekében. A környezeti bűncselekmények esetében a korruptió biztosítja a szabályok megkerülését, a „*félrenézést*”, ami lehetővé teszi az erőforrások kiaknázását, azok kereskedelmét-szállítását és végül eladását, profitszerzés érdekében.¹⁶⁹ A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények megvalósulásához gyakorlatilag elengedhetetlen feltételként társulnak a korruptió cselekmények. A korruptió tehát szorosan kapcsolódik a környezeti bűncselekményekhez, különösen a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények köréhez, az illegális kereskedelmi tevékenységhez. Ahogyan már arra korábban történt utalás, a kínai oldal, vagyis a vadvilágból származó egyedek és termékek származási országa általában fejlődő államok köréből kerül ki, amelyre jellemző a nem megfelelő gazdasági teljesítmény, a gyenge kormányzati struktúra, sebezhetővé téve őket a korruptióra. Tudományos szinten megállapításra került, hogy a jogellenes elefántcsont-kereskedelem és az állami korruptió között világos összefüggés van, lehetővé téve az orvvadászatot és az elefántcsont nemzetközi határokon történő ájtuttatását, akár diplomáciai álca alatt vagy vesztegetés, hamis iratok használatával.¹⁷⁰ A korruptió aláássa a környezeti kormányzást, a fajmegőrzési kísérletek sikeres teljesítését. A korruptió egyes államokban a legmagasabb szintekre is begyűrűzött, így a katonaság, a rendőrség, a határvédelmi szervezetek köteleibe, az igazságszolgáltatásba, a vámhatóságokhoz, a követségi alkalmazottak és az állami diplomata körébe, akik mind aktívan közreműködnek a jogellenes kereskedelem lehetővé tételében.¹⁷¹ Kimutatásra került, hogy azok az államok, ahol a biológiai sokféle-

¹⁶⁸ *Wildlife crime assessed globally for the first time in new UNODC report*. <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2016/May/wildlife-crime-assessed-globally-for-the-first-time-in-new-unodc-report.html>. Jelentés elérhető: *World Wildlife Crime Report*, 2016. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/World_Wildlife_Crime_Report_2016_final.pdf.

¹⁶⁹ Transparency International, *How do you define corruption?* <https://www.transparency.org/what-is-corruption#define>.

¹⁷⁰ A korruptió és a jogellenes elefántcsontkereskedelem közötti összefüggésre mutat rá a következő feltáró tudományos kutatás: LEMIEUX-CLARKE 2009. 451–471.

¹⁷¹ A katonai szervezet korruptiója mutatkozik meg számos afrikai államban. *See* GETTLEMAN, Jeffrey: *Elephants Dying in Epic Frenzy as Ivory Fuels War and Profits*. NY Times, 2012. szeptember 03. <https://www.nytimes.com>

ség különösen gazdag, ki vannak téve az ún. „erőforrás átoknak”,¹⁷² vagyis a természeti erőforrások magas szintje ellenére alacsony szintű fejlettséggel rendelkeznek és jobban ki vannak téve a korrupciónak.¹⁷³

Ugyanakkor világosan kell látni, hogy a korrupció és az annak minősülő jelenségek léte összetett háttérokok miatt nyernek teret a gazdaságilag kevésbé fejlett, bár erőforrás-gazdag államokban. Például Malajziában, a Föld egyik „*biodiverzitás forrópontjában*” feltáró kutatást készítettek arról, milyen okok vezetnek a korrupcióhoz és így a vadvilággal kapcsolatos bűncselekményekhez. A helyi lakosokkal készült interjúkból kiderül, hogy több tényező áll a szabályok megkerülése vagy a konkrét korrupciós cselekmények elkövetése mögött: a korrupcióra való érzékenység; az alternatív normák léte (pl. szokások, társadalmi standardok); a jogi szabályozás hiányos ismerete; az igazságosság kérdése és a szegénység. A felsoroltak közül leginkább az igazságossággal kapcsolatos felvetések voltak szembetűnők, több szinten is. A helyi közösségek a természetvédelmi szabályokat igazságtalannak tartják, mivel azok álláspontjuk szerint a gazdag embereket védik, akik „*érinthetetlenek*”, ellentétben a szegényekkel, akik súlyos jogkövetkezményekre számíthatnak. Másrészt, sokan úgy vélik, ha a természetvédelmi törekvések és egyes fajok, például a lemurok védelme kiemelt érdeknek számítanak, akkor miért nem törődnek az emberekkel, a helyi közösségek jólétével?¹⁷⁴

A korrupció elleni harc és fellépés nagy kihívás elé állítja a nemzetközi közösséget természetvédelmi célok megvalósításában. A fellépés mindenképpen több szinten kell, hogy történjék, elsősorban a társadalmi igazságosság fejlesztése terén, amely lehetővé teszi a helyi közösségek „*érzékenyítését*” a korrupciós cselekmények iránt. Azonban a jog eszköztárát sem szabad elvetni, így az egyik legfontosabb célkitűzés lett, hogy a releváns nemzetközi jogi instrumentum minél szélesebb körű támogatást nyerjen el az államok részéről.

A 2003-ban aláírt és 2005-ben hatályba lépett korrupció elleni egyezmény¹⁷⁵ az egyik legfontosabb eszköz lehet a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények visszaszorítása érdekében. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények és a korrupció közötti összefüggés vitathatatlan, mint ahogyan arra az ENSZ korrupció elleni egyezményének 7. részes felek találkozáján¹⁷⁶ is rámutattak. A korrupció segíti a transznacionális szervezett bűnözést és mindennapos az illegális vadvilági kereskedelem során, azért mind a CITES-ben, mind a UNCAC-ban részes államokat az egyezmények minél hatékonyabb végrehajtására szólították fel. A korrupció a vadvilág, az erdészet és a halászat minden szegmensében előfordulhat. Magában foglalhatja az információért való megvesztegetést, jogok vagy kvóták megszerzését, az ügyintézés és szállítmányok meggyorsítását, az ellenőrzés vagy mérés elkerülésének biztosítását. Az Egyezmény gyakorlatban történő megvalósulását

com/2012/09/04/world/africa/africas-elephants-are-being-slaughtered-in-poaching-frenzy.html. Több országra kiterjedően vizsgálták a jogellenes tevékenységekben részt vevők körét: VAN UHM–MORETO 2018. 864–885.

¹⁷² Angol nyelvű terminológiában: „*Resource curse*”. See *The Resource Curse. The Political and Economic Challenges of Nature Resource Wealth*. Nature Resource Governance Institute, 2016. 1–6. https://resourcegovernance.org/sites/default/files/nrgi_Resource-Curse.pdf.

¹⁷³ VAN UHM–MORETO 2018. 865.

¹⁷⁴ L. GORE–RATSIMBAZAFY–L. LUTE 2013. 434–435.

¹⁷⁵ *United Nations Convention against Corruption*. Az Egyesült Nemzetek korrupció elleni egyezménye. 2003. (2005.) Magyarországon kihirdette: 2005. évi CXXXIV. törvény

¹⁷⁶ 7th session of the Conference of the States Parties to the United Nations Convention against Corruption (UNCAC CoSP7, Bécs, 2017. november 6–10.).

nagy mértékben hátráltatja a CITES-ben részes államok rendészeti, vám- és egyéb végrehajtó vagy akár igazságszolgáltató szervezeteinek korrupcióra való hajlandósága, amely az ellenőrzés elmaradását biztosító „szemet hunyástól” a dokumentáció hamisításáig és az orvvadászok szabadon engedéséig is terjedhet.¹⁷⁷ A korrupció jelentőségét felismerve a CITES 17. részes felek konferenciáján, Johannesburgban elfogadták az első, korrupcióval foglalkozó határozatot.¹⁷⁸ A dokumentumban elismerik, hogy a szervezett bűnözői csoportok és hálózatok magas részvétele az Egyezmény megsértésében gyakran korrupciós technikák alkalmazásában mutatkozik meg. A Közgyűlés 69/80-as határozatában felhívta a tagállamokat, hogy akadályozzák és előzzék meg az illegális vadvilági kereskedelem érdekében kifejtett korrupciós tevékenységeket.

A CITES határozat arra is rámutat, hogy az UNCAC fontos eszköz a korrupció elleni harcban, ugyanakkor számos CITES tagállam nem részes fél abban. Éppen ezért felszólították a Washingtoni Egyezményben részes államokat az UNCAC ratifikálására.¹⁷⁹ Jelenleg 186 részes féllel megállapítható, hogy az elsődleges célkitűzés, vagyis az UNCAC széles körű támogatottsága elérésre került, a jövőben emiatt az egyezmény hatékony állami végrehajtása és a nemzeti szintű programok kidolgozása lesz majd prioritás.¹⁸⁰

4. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények jellemzői

A következő ábra a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények és az egyes fogalmi elemek, jellemzők közötti összefüggéseket szemlélteti.

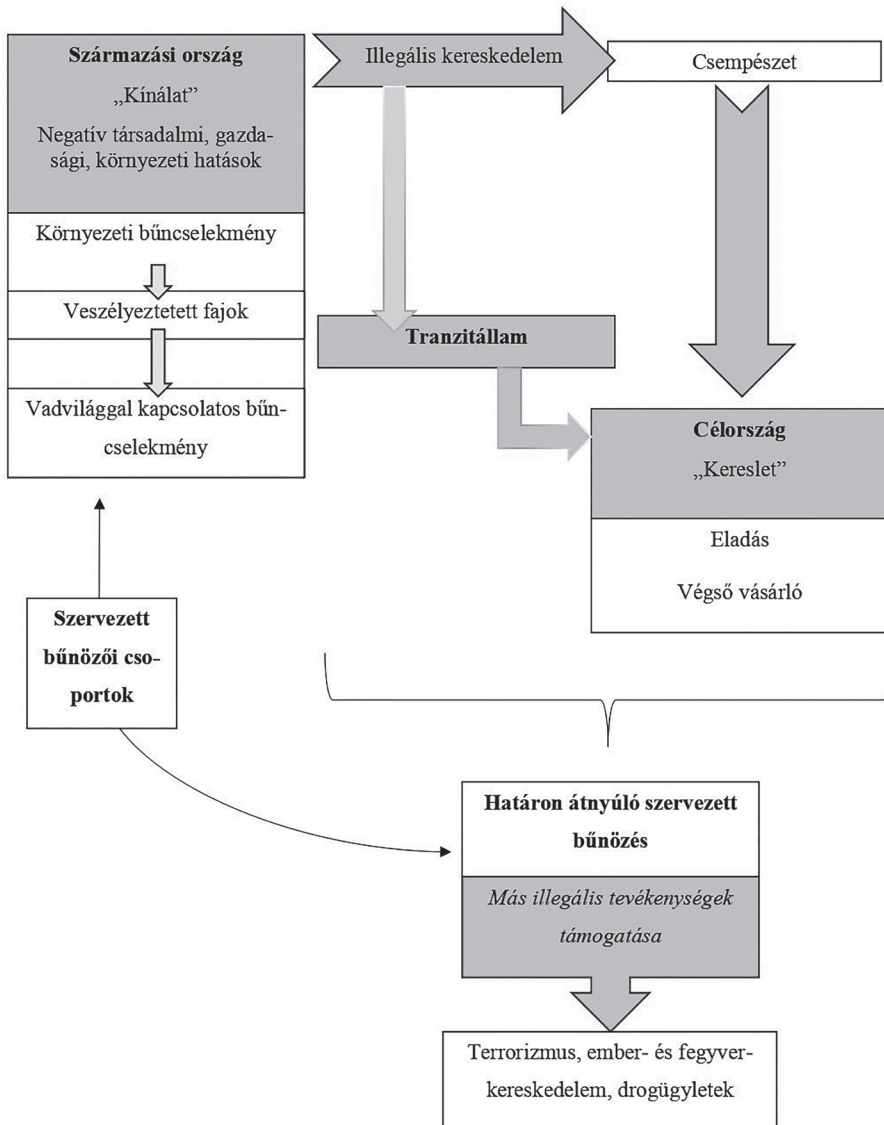
¹⁷⁷ *Links between corruption and wildlife crime highlighted at UN anti-corruption conference.* <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2017/November/links-between-corruption-and-wildlife-crime-highlighted-at-un-anti-corruption-conference.html>.

¹⁷⁸ Res. Conf. 17.6 *Prohibiting, preventing, detecting and countering corruption, which facilitates activities conducted in violation of the Convention* [Továbbiakban: Res. Conf. 17.6].

¹⁷⁹ Res. Conf. 17.6 Preambulum és 3–4. pontok.

¹⁸⁰ *Signature and Ratification Status* <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/ratification-status.html>.

1. ábra Összefüggések bemutatása

Forrás: szerző saját szerkesztése

A környezet elleni bűncselekmények egyik megvalósulási formája a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények köre, ezen belül pedig a vadon élő állat- és növényfajokkal, valamint az azokból készült termékekkel folytatott kereskedelem. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekményeknél tágabb kört fog át a büntetendő cselekmények köre, hiszen csak a legsúlyosabb elkövetési magatartásokat sújtják olyan büntetőjogi jogkövetkezményekkel, mint a szabadságvesztés. Jelen könyv alapját az előzőekben ismertetett cselekményi kör-

ből egy, a vadvilági kereskedelem képezi, ezen belül is a CITES keretében szabályozott, veszélyeztetett vadon élő fajokkal folytatott kereskedelmi tevékenység.

A környezet elleni bűncselekmények esetében nem beszélhetünk egységes, nemzetközi szinten meghatározott fogalomról, így a nemzeti büntetőjognak nagy szerepe van. Bár a környezet büntetőjogi védelme nem idegen a nemzetközi normaalkotástól, annak kiterjedtebb formája az Európai Unióban valósult meg és a tagállamok belső jogi szabályozása tekinthető a legrészletesebbnek. A környezet elleni bűncselekmények változatos jogkövetkezményeket vonnak maguk után, amelyek a közigazgatási, a polgári- és a büntetőjog területére esnek.

A környezet elleni és így a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmény már nemzeti szinten, egy államon belül megvalósul, azonban az jellemzően nemzetközi, határon átnyúló jelleggel rendelkezik. Az elmúlt évtizedekben a szervezett bűnözői csoportok felfigyeltek a vadvilágot károsító cselekményekben rejlő haszonszerzési lehetőségekre, így az illegális kereskedelmi tevékenység az érintett csoportok egyik fő bevételi forrása lett. Mindez azonban nem valósulhatna meg, ha a jelenlegi nemzetközi és nemzeti szabályozás hatékony megvalósítására kerülne sor. Továbbá, a probléma következő forrását jelenti a széles körben elterjedt korrupció, amely segítséget nyújt a szervezett bűnözői csoportok tevékenységéhez és növeli a látenciát. A szervezett bűnözői csoportok az így megszerzett hasznot sokszor más jogellenes tevékenységek finanszírozására használják fel, mint a terrorizmus, az ember- és fegyverkereskedelem, valamint a drogügyletek.

A veszélyeztetett fajok beszerzési, származási országa legtöbb esetben a fejlődő országok területe, ahol eleve kevesebb erőforrás áll rendelkezésre a vonatkozó rendészeti, igazságszolgáltatási szervezetrendszer fenntartására. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények negatív társadalmi, környezeti és gazdasági hatásokkal járnak, csökkentik az állami bevételeket és a fenntartható fejlődés útjában állnak. A jogellenesen megszerzett vadvilágból származó egyedeket és termékeket csempészútvonalakon és tranzitállamokon keresztül juttatják el a célországokba, leginkább a fejlett világ államaiba, mint Kína, az Európai Unió területe és az Amerikai Egyesült Államok.

A vadvilágot károsító bűncselekmények, amelyek a veszélyeztetett fajokat is érintik, elméleti jellegüknél fogva nem különböznek egyetlen más bűncselekménytől sem. Azonban a környezet elleni bűncselekményeket általában véve jellemzi, hogy nem állnak az érdeklődés központjában, azokat áldozat nélküli vagy kevésbé veszélyes cselekményeknek tekintik. Az elmúlt évtized azonban rámutatott, hogy a biológiai sokféleség megőrzése érdekében folytatott nemzetközi és állami erőfeszítések egyik legnagyobb gátja az elharapódzó jogellenes kereskedelmi tevékenység. Utóbbi felismerés alapozta meg azt a nemzetközi összefogást, amelynek ma már szemtanúi lehetünk. Mégis, mire a nemzetközi közösség eljutott egyáltalán a kereskedelmi tevékenység szabályozásához, olyan mértékű kizsákmányolás vette kezdetét, amely szinte megállíthatatlannak tűnik.

A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények jellemzői: a nemzetközi jelleg, a szervezett bűnözői csoportok részvétele, a látencia és a korrupció kihasználása, az arra való hajlandóság. Utóbbiak nagyban megnehezítik azon természetvédelmi erőfeszítések végrehajtását, amelyek a fajok fennmaradásának biztosítását szolgálják. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények felszámolása vagy legalábbis megfékezése a XXI. század egyik legfontosabb kihívásának tekinthető. Azonban a téma összetettsége és az egymásnak feszülő – sokszor állami – érdekek azt az érzetet keltik, hogy még jelen körülmények között sem beszélhetünk egységes fellépésről. Ezen még az sem változtat, hogy a CITES lassan univerzális tagsággal rendelkezik.

A vadvilági kereskedelem nemzetközi szabályozása, a veszélyeztetett fajok védelme, a CITES végrehajtása olyan nemzetközi közjogi problémákat vet fel, amelyek megválaszolása nélkül aligha vezetnek majd eredményre a biológiai sokféleség megőrzésére tett erőfeszítések. A jog mindig is kissé lemaradásban van a társadalomban megjelenő magatartásokhoz, jelenségekhez képest, hiszen a jogszabály-alkotást egyfajta „utánkövetés” jellemzi. A vizsgált területen sincs ez másképp és egyáltalán kérdés, további, új multilaterális környezeti egyezmények alkotása mennyiben befolyásolná a már kialakult környezeti problémák megoldását. Egyre inkább terjed az a nézet, hogy nincs szükség további jogalkotásra, hanem a már meglévő instrumentumok hatékony megvalósítására, végrehajtására kellene törekedni. A további fejezetekben a vadvilági kereskedelem kérdését elemzem, a nemzetközi közjog és az uniós jog szemszögéből, amely csupán egyetlen szegmens a környezet elleni bűncselekmények hosszú sorából.

IV. VADVILÁG A KERESKEDELEM KÖZÉPPONTJÁBAN

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények egyik formája a jogellenes vadvilági kereskedelem, amely több szempontból is kiemelkedik a környezetet károsító cselekmények közül. Amíg a többi bűncselekmény – mint az illegális kitermelés, orvvadászat – megmaradnak egy adott állam területén, a jogellenes kereskedelem biztosítja, hogy a vadvilágból származó termékek vagy élő egyedek messzire eljussanak, akár más kontinensekre. Továbbá, a kereskedelem lehet jogszerű, amely szabályozására egy nemzetközi egyezmény, a CITES is elfogadásra került, amely immáron szinte a teljes nemzetközi közösség támogatását elnyerte. Azonban a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények egyes aspektusai, mint a korrupció, a szervezett bűnözés és a hatékony büntetőjogi eszközök alkalmazásának hiánya, akadályozzák a Washingtoni Egyezmény hatékony végrehajtását. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények előző fejezetben kialakított fogalmi elemeinek és jellemzőinek logikai sorrendjét követve – a CITES-hez kapcsolódó jogi problémák feltárása előtt – elemzem a vadvilági kereskedelem legfontosabb aspektusait.

Elsősorban meg kell határozni a vizsgálat fókuszát. Vadvilági kereskedelemről akkor beszélünk, ha a gazdasági tevékenység tárgya valamely, a vadvilágból származó élő egyed, annak származéka, része vagy abból készült termék. A kereskedelmi tevékenység megvalósulhat egy államon belül is, azonban jelen esetben mindenképpen szükséges a transznacionális, vagyis a határon átlépő jelleg. A vadvilággal kapcsolatos kereskedelmi tevékenység akkor kerül különös szabályozás alá, ha az védett, vadon élő fajokat érint. Erre tekintettel mind a nemzetközi szabályozás, mind a kihívások és az elemzés szempontjából is, *vadvilági kereskedelem alatt a határon átlépő, védett, vadon élő állat- és növényfajokkal történő gazdasági tevékenységet kell érteni.*

A védett, vadon élő fajok kereskedelmének szabályozására került elfogadásra a CITES, amely 1973 óta az egyik legfontosabb multilaterális környezeti tárgyú egyezmény lett. Az utóbbi évtizedben jelentősége megmutatkozott a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények kapcsán is, így feltétlenül meg kell vizsgálni, hogy a Washingtoni Egyezmény milyen kapcsolódási pontokkal rendelkezik a vizsgált tárgykörhöz. A CITES azonban explicit módon nem határozza meg a vonatkozó bűncselekmények fogalmát. Általában véve elmondható, hogy az olyan negatív jelenségek, mint a biológiai sokféleség csökkenése, a fokozott fajkihalás és a vadvilág kereskedelmi célú kizsákmányolása elleni küzdelem kizárólag nemzetközi összefogás eredményeképpen orvosolható. Ez a felismerés a CITES keretein túl is programalkotásra sarkallta az államokat. Ennek eredménye a 2010-ben létrehozott ICCWC, amelynek elsődleges feladata a koordináció, valamint a vadvilágot és az erdőket pusztító bűncselekmények elleni minden irányú határozott fellépés. A konzorcium tevékenységében a CITES Titkárság, az INTERPOL,¹⁸¹ az ENSZ Kábítószér- és Bűnügyi Hivatala,¹⁸² a Világbank és a Vámügyi Világszervezet vesznek részt.¹⁸³ A CITES a vadvilággal kapcsolatos bűncselekményekre vonatkozó kommunikációjában felhívja a figyelmet arra, hogy a cselekmény még nem került be a legfőbb, nemzetközi szinten elkövetett bűncselekmények közé, azonban nagymértékben rendelkeznek a szer-

¹⁸¹ INTERPOL: Nemzetközi Rendőrségi Szervezet.

¹⁸² UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime.

¹⁸³ ICCWC <https://www.cites.org/eng/prog/iccwc.php>.

vezett bűnözés jellemzőivel. A konzorcium álláspontjában a vadvilághoz tartozik a teljes fauna és flóra, vagyis állat- és növényvilág, annak minden egyede és magában foglalja az erdészeti és nem erdészeti használatú fafajokat is. Ezentúl, bűncselekmény a *természetes erőforrások védelme, kezelése és használata érdekében hozott nemzeti jogi szabályozás és egyéb rendelkezések megsértésével elkövetett minden tett*. Így az ICCWC meghatározása szerint a vadvilágot közvetlenül kizsákmányoló tettek, mint az illegális fakitermelés vagy orvvadászat, valamint az alapcselekményt követő, feldolgozásból eredő cselekmények is a fogalomba tartoznak. Az előbbi kiegészül a jogellenes cselekmények eredményeként megszerzett haszon eltitkolásából és a pénzmosásból eredő bűncselekményekkel.¹⁸⁴

A nemzetközi szabályozás egyértelműen azon fajokra koncentrál, amelyek érintettek a vadvilági kereskedelemben és veszélyeztetettnek minősülnek, vagy ha nem kerülne sor a kereskedelem szabályozására, annak mértéke negatív hatással lenne a faj fennmaradásának esélyére. Köznapi értelemben a vadvilági kereskedelem fogalma alá tartozik *minden olyan kereskedelmi tevékenység, amely a vadvilágból származó állat- vagy növényfaj egyedét érinti, és az haszonszerzési vagy egyéb célzattal történik*.¹⁸⁵ Az Egyezmény részletesen meghatározza, mit tekint a vadvilági kereskedelem fogalma alá tartozónak, valamint fontos kiemelni, hogy a CITES a veszélyeztetett fajokra koncentrál. Kereskedelem „*exportot, re-exportot, importot és tengerről való behozatalt jelent*”.¹⁸⁶ Az egyedek tekintetében a faj „*bármely fajt, alfajt vagy ezek földrajzilag elkülönült populációját jelenti*”, a példány pedig „*bármely állatot vagy növényt, akár élő, akár élettelen állapotban*”, az egyes Függelékek tekintetében specifikálva.¹⁸⁷

A kereskedelemhez kötődő bűncselekmények egyik legújabb formája lett az online kereskedelem és önálló formája az ún. *vadvilággal kapcsolatos kiberbűncselekmény*.¹⁸⁸ Az internet globális összeköttetése, az eladók relatív névtelenségével párosulva és segítve a gyors szállítással, lehetőséget biztosít, hogy a vadvilági kereskedelmet folytatók vadvilági termékeket adjanak el, vásároljanak és küldjenek egy közvetlen, online tranzakció keretében. Az IFAW¹⁸⁹ 2004 óta vizsgálódik a védett és veszélyeztetett fajok online kereskedelme témakörében. Az online vadvilági kereskedelem ellenőrzése nem valósulhat meg globális összefogás nélkül, amely magában foglalja a civil, kormányzati és végrehajtó szektorok együttműködését is. 2018 márciusában három szervezet, az IFAW, a WWF és a TRAFFIC útjára indította az online vadvilági kereskedelem megszüntetése érdekében létrehozott koalíciót, 21 vállalat (Észak-Amerika, Ázsia, Európa és Afrika térségéből)¹⁹⁰ közreműködésével. A koalíció célja volt, hogy 2020-ra 80 százalékkal csökkentsék az online vadvilági kereskedelmet.¹⁹¹ Bár a kitűzött határidő végéig nem lehetett teljes sikert várni, remélhető volt a kereskedelemhez használt felületek számának csökkenése. Az elmúlt esztendőben az online kereskedelem ellen folytatott küzdelem legnagyobb sikerének a nemzetközi ösz-

¹⁸⁴ *Wildlife crime* <https://cites.org/prog/iccwc.php/Wildlife-Crime>.

¹⁸⁵ Fogalom: szerző saját megfogalmazása.

¹⁸⁶ CITES I. cikk c) pont.

¹⁸⁷ CITES I. cikk a)-b) pontok és (i)-(iii) alpontok.

¹⁸⁸ Eredeti angol nyelvű fogalom elnevezése: *wildlife cybercrime*.

¹⁸⁹ IFAW: *International Fund for Animal Welfare*, Állatjólét Nemzetközi Alapja.

¹⁹⁰ A koalíció alapító vállalatai: Baidu, Baixing, eBay, Etsy, Facebook, Google, Huaxia Collection, Instagram, Kuaishou, Mall for Africa, Microsoft, Pinterest, Qyer, Ruby Lane, Shengshi Collection, Tencent, Wen Wan Tian Xia, Zhongyikupai, Zhuanzhuan and 58 Group.

¹⁹¹ *Leading tech companies unite to stop online wildlife traffickers*. 2018. 03. 07. <https://www.ifaw.org/european-union/news/leading-tech-companies-unite-stop-online-wildlife-traffickers>.

szefogás kiszélesítése tekinthető. Az IUCN 2020 végén csaknem teljes támogatottsággal fogadta el „Nemzetközi erőfeszítések végrehajtása az illegális vadon élő állatok online termékeinek értékesítése ellen” c. határozatát, amelyben kifejezetten felkéri az NGO-kat az illegális online kereskedelmi tevékenység megfigyelésére, megfelelő információkat szolgáltatva a bűnüldöző hatóságok és nemzetközi ügynökségek számára.¹⁹² Az USA-ban is egyre nagyobb érdeklődés övezi az online kereskedelmet. 2021 áprilisában a House of Representatives Natural Resources Committee (Képviselők Házának Természeti Erőforrások Bizottsága) önálló megbeszélést tartott „Vadvilági kereskedelem és a növekvő online piacok” címmel.¹⁹³ Az ülés célja elsősorban a megoldási lehetőségek feltérképezése volt, amely kapcsán különös hangsúlyt kapott az amerikai igazságszolgáltatásban egyébként széles körben alkalmazott „whistleblowers”¹⁹⁴ rendszer megerősítése az online piacterek terén.¹⁹⁵

Az internet szerepét a vadvilági kereskedelemben a CITES részes felei is felismerték, így a megfelelés és kikényszerítés kapcsán elfogadott határozatokban is foglalkoznak a kérdéssel. A részes feleknek ajánlják, hogy hozzanak létre egy olyan egységet, amely kifejezetten az internethez kapcsolódó vadvilági kereskedelmet vizsgálja; vagy a kérdéskört építsék be olyan szervek működési körébe, amelyek kiberbűncselekményekkel foglalkoznak. Továbbá, megfelelő erőforrásokat kell biztosítani az online vadvilági kereskedelem megfigyelése és a hatékony fellépés biztosítása érdekében.¹⁹⁶

A részes felek konferenciáin további döntések kerültek elfogadásra a vadvilági online bűncselekményekkel kapcsolatosan. 2010-ben, Dohában a 15. részes felek konferenciáján az államok felé fogalmazták meg a következő ajánlásokat:

1. nyújtsanak be információt a CITES Titkársághoz a legjobb gyakorlatokra és magartási kódexekre vonatkozóan;
2. publikáljanak tudományos kutatási eredményeket az internet használata és a vadvilági bűncselekmények közötti összefüggésekre vonatkozóan, valamint ezeket az eredményeket osszák meg a CITES Titkársággal is;
3. mérjék fel a CITES listára vett fajok internetes kereskedelmének mértékét;
4. elemezzék az internet használatának elterjedése miatt a kereskedelmi útvonalakban és módszerekben bekövetkezett változásokat.¹⁹⁷

A 2016 októberében Johannesburgban tartott részes felek konferenciáján több döntés is született az érintett tárgykörben. A részes felekre vonatkozóan a legjobb gyakorlatok és a releváns belső jogszabályozásban történt változások közzétételének kérése történt, valamint felhívták az államok figyelmét, hogy keressék az online piacterek tulajdonosait és beszerzőit

¹⁹² IUCN Res. 050 Implementing international efforts to combat the sale of illegal wildlife products online, 2020.09.01.

¹⁹³ Az ülésről készült felvétel teljes terjedelemben megtekinthető online: Wildlife Trafficking and the Growing Online Marketplace <https://www.youtube.com/watch?v=zFnT5sEn6Oc>.

¹⁹⁴ Olyan személy, aki bennfentes tudással rendelkezik valamilyen illegális tevékenységekről. A bejelentő személyek jogi szempontból védeltséget élveznek és az illegális tevékenység bejelentéséért jutalmazásban részesülhetnek.

¹⁹⁵ SCHWELLER, Geoff: *Calls for Whistleblower Incentives at Congressional Hearing on Online Wildlife Trafficking*, 3 May 2021 <https://whistleblowersblog.org/2021/05/articles/environmental-whistleblowers/calls-for-whistleblower-incentives-at-congressional-hearing-on-online-wildlife-trafficking/>.

¹⁹⁶ Res. Conf. 11.3. (Rev. CoP. 17.) 7. *Regarding e-commerce of specimens of CITES-listed species*. 11–12. pontok.

¹⁹⁷ Decision 15.57 *Combating wildlife cybercrime*.

vadvilági kereskedelemre vonatkozó információk rendelkezésre bocsátása érdekében.¹⁹⁸ A Titkárság a végrehajtásban betöltött szerepére támaszkodva segítséget és szakértelmet biztosít a vadvilági online bűnözés felszámolására véghez vitt műveletekhez. Továbbá együttműködik a Nemzetközi Rendőrségi Hivatallal az internethez fűződő bűncselekmények hatékony legyőzése érdekében.¹⁹⁹ Az Állandó Bizottságot felkérték egy olyan munkacsoport felállítására, amely mind a forrás, mind a célországokat tömöríti, amelyben részt vállalnak a nagy internetcégek, a nemzetközi szervezetek, jogászok és releváns szakemberek.²⁰⁰ A munkacsoport együttműködik a Titkársággal.²⁰¹

A szervezett bűnözéshez és a korrupcióhoz kötődő szálak tekintetében már korábban megállapításra került, hogy a környezeti bűncselekmény súlyos bűncselekmény, amelyet gyakran szervezett bűnözői csoportok követnek el.²⁰² Az Európai Unió súlyos és szervezett bűnözéssel kapcsolatos értékelése²⁰³ feltárta a környezeti bűncselekmények veszélyét, mint speciális veszélyt, amely fokozott figyelmet igényel. Az Európai Unió tagállamai körében végzett felmérések szerint a legtöbb, veszélyeztetett fajokkal kapcsolatos bűncselekmény elkövetésének nyomozásakor feltártak a szervezett bűnözéshez vezető nyomokat, azonban számos esetben a szisztematikus orvvadászat és kereskedelem, valamint a TOC összefonódása nem kerül vizsgálatra. A szervezett bűnözői csoportok bizonyíthatóan ugyanazon útvonalakat használják fel az illegális vadvilági kereskedelemhez, mint más árucikkek jogellenes szállítása esetében. Amikor a súlyos bűncselekményekhez való kapcsolat azonosításra kerül a tagállamok által, megfigyelhető a korrupcióhoz és megvesztegetéshez való kötődés, a vámiratok meghamisítása, a pénzmosás és más, jogellenes tevékenységek, amelyeket szervezett bűnözői csoportok követnek el.²⁰⁴

Az illegális vadvilági kereskedelemben résztvevő szervezett bűnözői csoportok általában három fő kategóriába sorolhatók. A skála alján azok a helyi farmerek állnak, akik a jövedelmük kiegészítése érdekében adnak el fajokat. A második helyen a nagyobb, maffiajellegű szervezetek azonosíthatók, amelyek az elszegényedett földművesektől vásárolt egyedeket adják el, nagy profit mellett. Utóbbi csoportok különösen gyakoriak a fejlődő országokban. Végül, a jelentős nemzetközi csempészszervezeteket kell megemlíteni, amelyek sokszor egyéb illegális kereskedelmi tevékenység mellett folytatják a vadvilági termékekkel való üzletet. Ezeknél a csoportoknál gyakran megjelenik az erőszakra való hajlandóság, jelentős erőforrásokkal rendelkeznek, és ismerik a legfontosabb csempész-útvonalakat. Így nemzetközi szinten ezek jelentik a legnagyobb fenyegetést.²⁰⁵ Ugyanakkor elmondható, hogy a fentiekben említett bűnözői csoportok tevékenysége kiegészíti egymást. Hiszen közvetlenül helyi szinten szükség van olyan személyekre, akik a vadvilági termékeket begyűjtik, valamint az egyedeket elpusztítják vagy befogják. Ezek a személyek azonban csak nagyon elenyésző, szinte elhanyagolható profitra tesznek szert. Az igazi haszon a láncolat későbbi elemeinél: a csempészeknél, korrump hatósági személyeknél és a végső eladóknál jelentkezik, akik termékeiket és egyedeket az eredeti beszerzési ár többszörö-

¹⁹⁸ Decision 17.92 *Combating wildlife cybercrime*.

¹⁹⁹ Decision 17.93 *Combating wildlife cybercrime*.

²⁰⁰ Decision 17.94 *Combating wildlife cybercrime*.

²⁰¹ Decisions 17.95 és 17.96 *Combating wildlife cybercrime*.

²⁰² The Rise of Environmental crime, 17.

²⁰³ SOCTA: *The EU Serious and Organised Crime Threat Assessment 2013*. Online elérhető: <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/socta2013.pdf>.

²⁰⁴ The Rise of Environmental Crime, 35.

²⁰⁵ ZIMMERMAN 2003. 1668.

séért adják tovább a kínálati oldal résztvevőinek. A vadvilági kereskedelem területén az ellátási lánc három fő elemből tevődik össze: az ellátóból, a kereskedőkből és a végső vevőkből, felhasználókból. A kezdeti ellátást az orvvadászok biztosítják, akiket általában két motívum vezérel: az önfenntartás vagy a profit. Habár egyes orvvadászok a közösségük és saját fenntartásuk érdekében, illetve a gabonanövények védelme érdekében – amelyeket megdézsmálnak a nagy növényevők – végzik tevékenységüket, a leggyakoribb a profitorientált orvvadászat. A kereskedők alkotják a második elemet a láncolatban („*middlemen*”), akik a termékek mozgatását biztosítják a beszerzési helyről a végső felhasználókhoz. A kereskedelmi tevékenység több résztvevő együttműködésével történik, akik a szállítás és elosztás különböző fázisaiban tevékenykednek. Ők felelősek a beszerzőtől való elszállításért, a nemzetközi határokon való átvittetésért, majd a végső eladóhoz és így később a vevőhöz való továbbításért. A szervezett bűnözői csoportok hajlamosak és képesek a bűnelkövetési forma, célok és műveletek változtatására, amelyet nagyban befolyásol a kereslet, az egyes tevékenységek felderítési hatékonysága és az új bűncselekményi lehetőségek. Így a TOC-ben résztvevő csoportok egyre inkább felismerték a vadvilági kereskedelemben rejlő lehetőségeket. A már régóta létező és új hálózatok – különösen Afrikában – már nemcsak fegyver- és drogkereskedelemből szereznek hasznot, hanem a nemesfémek, gyémánt, elefántcsont és rinocéroszszarv kereskedelemből is.²⁰⁶

A vadvilági termékek és egyedek értékének növekedése a beszerzési helytől az eladásig mind az élő példányok, mind pedig a termékek esetében megfigyelhető. A szenegáli papagáj az egyik legkedveltebb, fogságban is jól tartható madár, amely különösen népszerű hobbiállat az Amerikai Egyesült Államokban és Európában. Bár az 1990-es évek óta bizonyított, hogy csaknem minden papagájfaj jól szaporítható fogságban, az elmúlt három évtizedben körülbelül 3 millió szenegáli papagájt fogtak be a vadonból. A legnagyobb papagájexportőröknek Indonézia, a Fülöp-szigetek, Szenegál, Kamerun, Tanzánia és a Kongói Demokratikus Köztársaság számítanak. Az afrikai kontinensen ma is virágzó, csaknem teljesen ellenőrizetlen papagájkereskedelem az 1970-es, 1980-as években kezdődött. Újságírók tudósításaiból tudjuk, hogy a vadonból befogott szenegáli papagájpárokat, ketreccel együtt, körülbelül 30 USD-ért meg lehet vásárolni a nyílt utcán. A virágzó kereskedelmet tovább tüzezi a „középemberek” széles hálózata, akik a sokszor illegálisan befogott egyedeket tovább közvetítik a tengerentúlra.²⁰⁷ Egy másik kedvelt papagájfaj, az afrikai szürke papagáj egyedeit akár 750 USD áron kínálják, kedvelt online kereskedelmi oldalakon. Bár a szürke papagájok kereskedelme az 1990-es évek óta korlátozások alá esik, a nyugat- és közép-afrikai vadonban hálóval, tömegesen befogott példányokat Európa, Kína, Dél-Afrika és a Közel-Kelet felé csempészik. Egyes természetvédők szerint az eredeti populáció mintegy 1 százalékáa él már csak vadon.²⁰⁸ A madárbefogók, akik az egyébként hálóval könnyen törbe csalható egyedeket a vadonból beszerzik, mintegy 20-60 centet kapnak minden példányért. Az afrikai kereskedők („közvetítők”) már 3-4-10 USD áron adják tovább a Szenegál-papagájokat, majd azok európai, amerikai nagykereskedőkhöz kerülnek, akik 35-40 USD áron kínálják a boltoknak a madarakat. A végső vásárló

²⁰⁶ WARCHOL–ZUPAN–CLACK, 2003. 7.

²⁰⁷ BOYES, STEVES: *The World's Most Traded Wild Birds? Senegal Parrots, color morphs, and the wild-caught bird trade...* National Geographic, 2012. január 17. <https://blog.nationalgeographic.org/2012/01/17/the-worlds-most-traded-wild-birds-senegal-parrots-color-morphs-and-the-wild-caught-bird-trade/>.

²⁰⁸ VIDAL, JOHN: *The grey parrot and the race against Africa's wildlife extinction.* The Observer, 2016. szeptember 24. <https://www.theguardian.com/environment/2016/sep/24/cites-endangered-species-meeting-johannesburg>.

olyan 65-70 USD áron juthat hozzá a nem jogellenesen szerzett példányokhoz. Ha az illegális befogas és csempészet útján jutott el a kontinensre, akár 2000 USD-t²⁰⁹ is érhet egy-egy példány.²¹⁰ Nem csoda, hogy a hatalmas profit lehetősége felkeltette a szervezett bűnözői csoportok figyelmét és az utóbbi évtizedekben megsokszorozódott az illegális vadvilági kereskedelemből származó haszon. Az így szerzett pénzügyi eszközöket gyakran akár terrorcselekmények finanszírozására használják fel. Bizonyítható, hogy az *al-Káida* terrorszervezett több műveletének a pénzügyi biztosítása is így történt meg. A Szomália nagyrészt ellenőrzés alatt tartó *al-Shabaab* radikális fegyveres iszlamista csoport, amely többször hűségét fejezte ki az *al-Káidának*, a szomszédos Kenyában orvvadászatot folytat, és az elefántcsont eladásából szerzett profitot harcosok képzésére fordítja. Az *al-Shabaab* volt felelős a 2013-ban, Nairobiban történt *Westgate* bevásárló központban történt terrorcselekményért, ahol 62 civil és 5 kenyai katona vesztette életét. Így párhuzam vonható a terrorszervezetek és a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények között.²¹¹ Tulajdonképpen egyik ország sem mentes a szervezett bűnözéstől; minden egyes államban találunk ilyen csoportokhoz tartozó személyeket.²¹²

Számos országban jelent különösen nagy fenyegetést a vadvilág illegális kizsákmányolása. Példaként hozható fel Kolumbia, ahol egyes családok már generációk óta vadvilági termékekkel és egyedekkel folytatott kereskedelemről élnek. 2016 nyarán a kolumbiai rendőrség hírt adott a világ legnagyobb vadvilági kereskedelemmel foglalkozó csoportjának felszámolásáról. A *Los Pajareros (The Birders)* veszélyeztetett fajok államon belüli és nemzetközi illegális kereskedelméről vált ismertté. A gang feltételezett vezetői egy testvérpár, *Jairo* és *José Luis Algarra Gutiérrez* voltak, akik helyi, főként falusi környezetből származó beszállítóknak 10 és 17 USD közötti összeget fizettek egyedenként. Az állatokat elkábították és elosztó központokként működő farmokra vagy magánházakba szállították őket az eladóhelyeknek, valamint a vevőknek történő átadás előtt. A rendőrség becslései szerint a *Los Pajareros* által szállított egyedek közül körülbelül kilencven százalék minősült veszélyeztetettnek, és havonta mintegy 27 és 48 ezer USD közötti összeget kerestek. A nyomozás feltárta, hogy a csempészet során alacsony technológiai igényű eszközöket alkalmaztak, amelyek használata a drogcsempészek számára különösen rizikóssá váltak az elmúlt években. Azonban a vadvilági kereskedelemmel kapcsolatos tudatosság hiánya miatt a vadvilági kereskedelemben a régi, alacsony költségigényű csempészmódszerek is jól használhatók. Továbbá, alacsony kockázatú tevékenységnek minősül, hiszen jelenleg Kolumbiában a vadvilági kereskedelem büntetési tétele 4 és 9 év közötti és így nagyobb mértékben alkalmazhatóak az alternatív büntetési módszerek is.²¹³

A drog-, ember- és fegyverkereskedelem, valamint a vadvilági kereskedelem számos hasonlóságot hordoz. Először is a legsérülékenyebbek, legtámadhatóbbak tekinthetők a bűncselekmények áldozatának. A drogcsempészek és dílekek, az emberkereskedők és csempészek gyakran fiatal és szegény körülmények között élő személyeket céloznak meg a

²⁰⁹ MAVRELLIS, Channing: *The Illegal Wildlife trade. Sample Retail Market Prices*. 2017. április 26. <https://www.gfintegrity.org/illegal-wildlife-trade-sample-retail-market-prices/>.

²¹⁰ CITES *oktatási anyagok* <http://www.cites.hu/tanari.html>, *cites_tananyag_2015_9*.

²¹¹ FAULKS, Edward: *Al Qaeda profit from the trade of ivory*. 2013. december 6. <https://www.independent.co.uk/voices/comment/al-qaeda-profit-from-the-trade-of-ivory-8989151.html>.

²¹² FARER 1999. 13.

²¹³ BARGENT, James: *Colombia Investigation Reveals Workings of Wildlife Traffickers*. 2016. július 13. InSight Crime. <https://www.insightcrime.org/news/analysis/colombia-investigation-reveals-workings-of-wildlife-traffickers/>.

„piszkos munka” elvégzésére. Ugyanígy, a vadvilági kereskedelem tekintetében, a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok gyakran kisebb pénzüsszegek juttatásával ösztönöznek, vagy akár nyílt fenyegetéssel kényszerítenek helyi farmereket és falusiakat orvvadászatra. Ugyancsak hasonlóságként emelhető ki, hogy mind a négy bűncselekményi kategória ún. „top-up” szisztéma alapján épül fel, vagyis a pénz a szindikátus néhány vezető pozícióban található személye felé áramlik, mindeközben a valódi rizikót és veszélyt vállaló személyek, akik a ranglétra alján helyezkednek el, alig részesednek a haszonból. További kettősség figyelhető meg a fejlődő és fejlett államok között. Amíg a drog-, ember-, és vadvilági kereskedelem esetében a termékek a fejlődő országok felől a fejlettek felé irányulnak, addig a fegyverkereskedelem esetében ezzel pontosan ellentétes tendencia figyelhető meg. Végül, mind a négy bűncselekményi kategória esetében felmerül a kérdés, hogy azok inkább egy mélyreható társadalmi probléma eredményei-e, vagy inkább kizárólag a végrehajtás és jogkényszerítés hiányosságai engednek teret az említett cselekményeknek.²¹⁴ A felmerülő hasonlóságok egyben jelentik azt is, hogy a vadvilági kereskedelem elleni harc során az államok és a bűnüldöző szervek ugyanazokkal a nehézségekkel is szembesülnek, mint a drog, fegyver- és emberkereskedelem elleni évtizedek óta tartó fellépés során. Azzal a különbséggel, hogy mivel az illegális vadvilági kereskedelem és a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények sokkal később keltették fel a nemzetközi közösség és az államok figyelmét, az első tapasztalatok csak mostanában kerülnek értékelésre. Elmondható, hogy a nemzetközi szervezetek segítségével számos olyan program került kidolgozásra, amelyek hiteles információt szolgáltathatnak a jelenlegi irányvonalak sikerességét illetően, további együttműködésre sarkallva a helyi, regionális és globális szinteket. Összefoglalva, a vadvilági kereskedelem jogellenes típusa a környezet elleni bűncselekmények egyik legfontosabb formája. Jellemzői között megtalálható a határon átnyúló jelleg, a szervezett bűnözés és a korrupció térnyerése. A biodiverzitás csökkenése megakadályozásának érdekében tett erőfeszítések közül kiemelkedő a veszélyeztetett, vadon élő fajok kereskedelmének szabályozása, a CITES elfogadása. Azonban a vizsgált szabályozási terület számos olyan jogi problémát felvet, amelyeket vagy nem láttak előre a nemzetközi szerződés megalkotásakor, vagy pedig azok újabban merültek fel. A következőkben vizsgálat tárgyát képezi a Washingtoni Egyezmény mint multilaterális környezeti egyezmény és a felvetett nemzetközi közjogi és egyéb jogterületekhez kötődő kérdések.

1. A CITES helye a nemzetközi környezetjogban

A környezeti etika az ember és a természetes környezet közötti morális kapcsolatként fogalmazható meg. A környezetjogi szabályozás a mögötte meghúzódó komplex morálrendszer közül mindig is az emberközpontú, úgynevezett *antropocentrikus* megközelítést követte. Egyes álláspontok szerint a napjainkban meghúzódó súlyos környezeti válsághelyzetekért is ez a megközelítés hibáztatható. Egy példával szemléltetve, mivel az emberközpontú megközelítés az egész természeti környezetet és annak minden elemét az ember fennmaradása érdekében kezeli, az egyes természeti elemek önálló értéke elveszik, azokat nem veszik figyelembe, elvezetve olyan súlyos környezeti problémákhoz, mint a klímaváltozás,

²¹⁴ HARRIS 2015. 516.

a biológiai sokféleség csökkenése és a levegőszennyezés.²¹⁵ Ezzel szemben az ököcentrikus megközelítések „az ökoszisztémát mint egészet is morális státusszal rendelkezőnek tekintik, és ezt tartják a legfőbb védendő értéknek.”²¹⁶

A nemzetközi környezetvédelmi jog fejlődése az alábbiakban röviden kiemelt több korszakra, szakaszra bontható. A nemzetközi környezetvédelmi jog fejlődése viszonylag későn, a XX. század elején indult. Természetesen, korábbi történeti időszakokban is találkozhatunk egy-egy faj vagy terület védelmével, azonban ezek eseti jellegűek voltak, államok vagy uralkodók belső, állami szabályozásán alapultak, sokszor inkább spirituális mintsem gyakorlati jellegű megfontolások által vezetve.²¹⁷ Nemzetközi szinten az elmúlt század elején kezdődött meg a környezetvédelmi normaalkotás. A nemzetközi környezetvédelmi jog korszakhatárait az ENSZ keretében rendezett konferenciákhoz kötjük, ahol a legfontosabb környezeti jelentőségű dokumentumok is elfogadásra kerültek.

Az első korszak, amely 1900-1945-ig tartott, főként a felismeréshez kötődik. Ebben az időszakban az államok ráébredtek, hogy a fejlődés és az iparosítás folyamata magával vonja a különböző környezeti tényezők kizsákmányolását, a környezet nagymértékű szennyezését és így szükségessé válik a jogi keretek, szabályozás pontos kidolgozása. A kezdet a kétoldalú halászati megállapodások időszaka volt. Elfogadásra került 1902-ben a Párizsi Egyezmény a mezőgazdaság számára hasznos madarak védelméről,²¹⁸ 1911-ben az USA és Nagy-Britannia kötött egyezményt²¹⁹ a prémes fókák védelméről. Az első olyan nemzetközi egyezmény, amelynek célja a vadvilág védelme volt egy adott régióban, 1900-ban került elfogadásra az afrikai gyarmatokkal kapcsolatosan, amelyet az ugyanebben a tárgykörben, 1933-ban elfogadott szerződés²²⁰ írt felül. 1937-ben írták alá a bálnavadászatot szabályozó nemzetközi egyezményt,²²¹ amelyet 1946-ban, Washingtonban, továbbfejlesztett változatban is elfogadtak.²²²

A második korszak szorosan kötődik az ENSZ-hez, és annak szakosított intézményeinek létrehozásához. Az *intézményesítés* időszaka az 1972 júniusában, Stockholmban tartott „*ENSZ Konferencia az Emberi Környezetről*”²²³ megtartásával ért véget. Ebben az időszakban olyan nemzetközi szervezetek és programok sora került felállításra, amelyek környezetvédelmi jelentőséggel bírnak. Példaként említhető az IUCN, az UNESCO MAB programja, vagy a FAO tevékenysége a mezőgazdasági kemikáliákkal kapcsolatban. Az 1949-ben létrehozott Európa Tanács is jelentős szerepet játszott, elsősorban a természetvédelem és vízügy terén, széleskörű nemzetközi szerződésalkotási tevékenységével hozzájárulva a környezetvédelmi szabályozás fejlődéséhez. Különböző jogi szabályozások kerültek kidolgozásra, regionális és univerzális szinten is, például a szennyezőforrásokkal,

²¹⁵ *Environmental Ethics. Between Anthropocentrism and Ecocentrism.* <http://home.iitk.ac.in/~anubha/CE213.pdf>.

²¹⁶ A környezetetikai kérdésekről bővebben: Kovács 2008. 75–108.

²¹⁷ FARKAS CSAMANGÓ 2017. 32.

²¹⁸ *Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture.* A mezőgazdaság számára hasznos madarak védelméről szóló egyezmény. 1902. (1905.) Párizs Kihirdette: 1906. évi I. törvény.

²¹⁹ *North Pacific Fur Seal Convention*, 1911. (1911.) Washington.

²²⁰ *The Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in the Natural State.* 1933. (1933.) London.

²²¹ *International Agreement for the Regulation of Whaling.* 1937. (Kiegészítő Jegyzőkönyv: 1938., 1945.), London.

²²² *International Convention for the Regulation of Whaling* 1946. (1946.) Washington. Magyarország egyazon napon lépett be az ICRW-be (The International Convention for the Regulation of Whaling) és az Európai Unióba.

²²³ Stockholm, *The United Nations Conference on the Human Environment*, 1972. jún. 5–16.

így az olajszennyezéssel, nukleáris teszteléssel, lápokkal, tengeri élővilággal, édesvizek minőségével kapcsolatosan.

A harmadik korszak 1972-től indult és ugyancsak egy ENSZ Konferencia²²⁴ – „ENSZ Környezet és Fejlődés Konferencia” – zárta 1992 júniusában, Rio de Janeiroban. A Konferencia megteremtette a kapcsolatot a környezetvédelem és a fejlődés között a fenntartható fejlődést és annak fogalmát állítva a középpontba. A 27 alapelvből álló nyilatkozat a környezetvédelem minden területére kiterjed. A Konferencián két meghatározó jelentőségű egyezményt is elfogadtak: az Éghajlatváltozásról szóló Keretegyezmény²²⁵ és a Biológiai Sokféleség Egyezmény²²⁶. Az Agenda 21 program pedig irányt jelöl a XXI. század számára. A program 40 fejezetből áll, és mintegy 800 oldalon keresztül részletezi a jelen században elvégzendő feladatokat és fő célkitűzése, hogy megoldást találjon az évszázad környezeti kihívásaira. A program jelentősége a kormányok azon felismerése, hogy világméretű összefogás szükséges a problémák orvoslására és, hogy a fenntartható fejlődés jegyében összehangolják a gazdasági fejlődés és az egészséges környezet iránti igényt. Ebben a korszakban az ENSZ egy hatékony koordinációs rendszert igyekezett kidolgozni és működésbe helyezni, a nemzetközi környezeti kérdésekre való válaszadásként. Regionális és univerzális egyezményeket fogadtak el, és elsőként került betiltásra bizonyos termékek gyártása, fogyasztása és nemzetközi kereskedelme.

A negyedik korszak napjainkban is tart. A korszak fő kérdése, a nemzetközi környezeti és környezetvédelmi kérdések integrálhatósága más kérdéskörökbe, illetőleg azok hatékony érvényesíthetősége; így hangsúlyossá vált a nemzetközi környezeti előírások és a vállalt kötelezettségek, akár bírói úton való kikényszerítése.²²⁷ Az ENSZ keretében tartott konferenciák sora folytatódott, 2002-ben Johannesburgban (*Fenntartható Fejlődés Világkonferencia*)²²⁸, majd 2012-ben újra Rióban²²⁹ találkoztak az államok.

A CITES-t 1973-ban írták alá, vagyis történeti szempontból a környezetvédelmi jog fejlődésének harmadik korszakához kötődik. A CITES kettős céllal jött létre: először is annak érdekében, hogy megállítsa a vadon élő állat- és növényfajok eltűnését, másrészt a kihalással fenyegetett fajok védelmének előmozdítása érdekében²³⁰. Az Egyezmény azonban nem minden veszélyeztetett faj védelmét foglalja magában, csupán azokra tér ki, amelyeket érint vagy érinthet a nemzetközi kereskedelem. Nem vitás, hogy az államok bizonyos

²²⁴ Rio de Janeiro, *The United Nations Conference on Environment and Development* (UNCED), 1992. június 3–14.

²²⁵ *United Nations Framework Convention on Climate Change*. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Klimaváltozásról szóló Keretegyezménye. 1992. (1994.) New York UNTS 1771 107.

²²⁶ *Convention on Biological Diversity*. A biológiai sokféleségről szóló egyezmény. 1992. (1993.), Rio de Janeiro UNTS 1760 79. Kihirdette: 1995. évi LXXXI. törvény.

²²⁷ A nemzetközi környezetjog fejlődéséről bővebben: SANDS, Philippe: *Principles of International Environmental Law*. Third Edition. Cambridge University Press, Cambridge, 2012. 22–49. p.

²²⁸ Johannesburg, *The World Summit on Sustainable Development* 2002. augusztus 26 – szeptember 4.

²²⁹ Rio + 20, *The United Nations Conference on Sustainable Development* 2012. június 20–22.

²³⁰ Ezt támasztja elő az Egyezmény *preambuluma* is, amely a következőképpen szól: „a Szerződő Államok, felismerve, hogy a vadon élő állatok és növények sok szép és változatos formájukban a föld természeti rendszereinek pótolhatatlan részét képezik, amelyeket a jelen és a jövő nemzedékek számára meg kell óvni, tudatában annak, hogy a vadon élő állatok és növények egyre nagyobb esztétikai, tudományos, kulturális, pihenési és gazdasági értéket jelentenek, felismerve, hogy a népek és Államok saját vadon élő állat- és növényviláguk legjobb oltalmazói, illetőleg azoknak kell lenniük, felismerve továbbá, hogy a nemzetközi együttműködés alapvető jelentőségű a vadon élő állatok és növények bizonyos fajainak a nemzetközi kereskedelem útján történő túlzott mértékű kiaknázásától való megóvásában, meggyőződve az e célt szolgáló megfelelő intézkedések megtételének sürgősségéről.”

kockázatot is vállaltak a CITES megalkotásával, hiszen nem álltak rendelkezésre pontos adatok a veszélyeztetett fajok kereskedelméről, így megbecsülni sem lehetett a szabályozás környezeti és gazdasági hatásait.²³¹ A kereskedelemmel érintett fajok védelme elképzelhetetlen nemzetközi szabályozás nélkül, hiszen azok kereskedelme országhatárokon, sokszor kontinenseken átívelő jelenség. A CITES 1975 júliusában lépett hatályba, a tizedik²³² ratifikációs okmány beérkezése után, jelenleg 183 állam részes fél az Egyezményben. Elmondható, hogy jelentős nemzetközi támogatottság áll mögötte.

A CITES-hez kapcsolódóan ki kell emelni a biodiverzitás megőrzése érdekében elfogadott egyezményeket. A biológiai sokféleség vagy biodiverzitás kifejezés az elmúlt évtizedek ökológiai válsága nyomán vonult be a köztudatba.

A biológiai sokféleség fogalma első pillantásra egyszerűen értelmezhető, hiszen minden laikus számára is világos, hogy egy adott területen (ez a kutatások tekintetében általában 1 m² területet jelent) minél több faj van jelen, annál nagyobb a biodiverzitás mértéke. Azonban a biológiai sokféleség nem csupán a fajok számát jelenti, hanem mintegy öt jelentése van. Így jellemezhető „a) a féleségek (például fajok, populációk vagy gének) számával; b) az egyenletességgel, azaz a féleségek relatív gyakoriságával; c) a féleségek különbözőségének fokával; d) a megfigyelhető térbeli és e) időbeli mintázatokkal.”²³³ A globálisan folytatott vizsgálatok az első típussal foglalkoznak, így a nemzetközi környezetvédelmi szabályozás szempontjából is ennek van a legnagyobb jelentősége. Az elmúlt száz esztendőben a nemzetközi közösség felismerte a környezetvédelem gondos jogi szabályozásának szükségességét. A jogi szabályozás tárgya és módszere is változáson ment keresztül, hiszen elmozdulás történt az átfogó és kiterjedt egyezmények elfogadása felé. Azonban a nemzetközi környezetjogi irodalom is hangsúlyozza, hogy fel kell ismerni az átfogó jogi rendszer szükségességét, mint az ún. ökoszisztéma-felfogás fontos elemét. A környezetjogban elterjedő új megközelítés szerint olyan szabályozási rendszer megalkotására van szükség, amely a jogi határok helyett az ökológiai határokat veszi figyelembe azzal a célkitűzéssel, hogy az emberi szükségletek kielégítése az ökoszisztéma integritásának és működésének fenntartása mellett történjen. Ez a kettős felfogás számos nemzetközi dokumentumban megjelenik, így a Malawi alapelvekben is, amelyek 1998-ban kerültek elfogadásra²³⁴ a Biológiai Sokféleség Egyezmény részes államainak ötödik konferenciáján. Azonban az ökoszisztéma felfogás érvényesítése előtt számos akadály áll, így a környezetjog töredezettsége, a mérlegelésen alapuló vagy „soft law” jellegű normák alkalmazásának kérdésessége, valamint a nemzetközi környezetjog alapelveinek alkalmazása is inkább az érintett jogalkalmazó szervek gyakorlatán múlik.²³⁵ A biológiai sokféleség csökkenésének megakadályozása érdekében hozott nemzetközi egyezmények közül nyilvánvalóan azok minősülnek a leghatékonyabbnak, amelyek vagy egy egész területet helyeznek védelem alá, vagy pedig általános szabályokat fogalmaznak meg a biológiai sokféleség védelme érdekében. Ha egy adott területen csupán egy-egy fajt helyezünk védelem alá, az önmagában lehet, hogy annak kiemelt védelmet biztosít, de attól a környezetpusztítás és egyéb romboló tevékenységek a védett faj fennmaradását ugyanúgy veszélyeztetni fogják. Így mivel az ökoszisztéma komplex rendszer, a védelmére alkotott szabályoknak is komplexnek kell

²³¹ *Legislative Development. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora* 1974. 1211–1228.

²³² Amerikai Egyesült Államok, Nigéria, Svédország, Tunézia, Svájc, Ciprus, Ecuador, Chile, Uruguay és Kanada.

²³³ BAJOMI 2004. 7–14.

²³⁴ *Malawi Principles for the Ecosystem Approach*. Malawi, 1998. január 26–28.

²³⁵ VOIGHT 2013. 158–175.

lenniük. A nemzetközi környezetjogban új tendenciaként megjelenő ökoszisztéma-felfogás is ennek a gondolatnak a mentén alakult ki, azonban hatékony érvényesüléséhez szükséges szemléletváltás várhatóan még hosszabb időt vesz igénybe a kormányok és a társadalom részéről is.²³⁶

Kérdésként merül fel, vajon a CITES a széleskörű szabályozási rendszer melyik területén helyezhető el? Amennyiben a biológiai sokféleséget a nemzetközi környezetjog, vagy általánosságban véve a jog szabályozásának tárgyaként kezeljük, az négy módon képzelhető el.²³⁷ Az első, és a környezetvédelemben elsőként megvalósuló szabályozási forma, ha egy-egy fajt részesítünk védelemben. A második lehetőség, hogyha nem egy-egy fajra korlátozzuk a szabályozást, hanem kiterjesztjük azt, és egy adott természeti terület megőrzése érdekében alkotunk egyezményt, természetesen az ott élő fajok védelmével együtt. Mind a két szabályozásnak megvannak a maga előnyei és hátrányai, azonban előzetesen annyi mindenképpen megállapítható, hogy az utóbbi szabályozási forma igényli az elfogadó államok kompromisszumkészségét egy kiterjedt szabályozás elfogadásáért. Az előbbi szabályozási forma már a XX. század elején megvalósult, mind regionális mind univerzális szinten. Néhány fontosabb példa egy-egy vagy néhány faj tekintetében az 1973. évi egyezmény a jegesmedvék védelméről,²³⁸ és ide sorolhatók a nemzetközi jog első korszakában alkotott már említett egyezmények is. A második szabályozásra is számos példát hozhatunk fel: 1950. Párizs, Egyezmény a madarak védelméről, így az ismert Ramsari Egyezmény²³⁹ a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, amelyet 1971-ben fogadtak el, a Bonni Egyezményt a vándorló, vadon élő állatfajok védelméről (1979),²⁴⁰ 1975-ben az Amazonas területének védelméről alkottak egyezményt,²⁴¹ 1992-ben Közép-Amerika területének védelméről,²⁴² 2003-ban pedig a Kijevi Egyezményt fogadták el a Kárpátok fenntartható fejlődéséről.²⁴³ Mindemellett el kell különítenünk azokat a nemzetközi egyezményeket, amelyek önmagát a biodiverzitást teszik a szabályozás tárgyává. Ilyen egyezmény az 1992-ben elfogadott Biológiai Sokféleség Egyezmény. Továbbá, egyes nemzetközi egyezmények nem kifejezetten a környezetet védik, azonban olyan szektorális szabályokat tartalmaznak, amelyek közvetve szolgálják a biológiai sokféleség megőrzését. *Rendszertani szempontból a CITES is utóbbi kategóriába sorolható.*

²³⁶ Ökoszisztéma megközelítésről bővebben: *The Ecosystem Approach*. The Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal 2004. <https://www.cbd.int/doc/publications/ea-text-en.pdf>.

²³⁷ Szerző saját csoportosítása.

²³⁸ *Agreement on the conservation of Polar Bears*. 1973. (1976.), Oslo UNTS Vol. 2898 243. (Magyarország nem részes fél.).

²³⁹ *Convention on wetlands of international importance especially as waterfowl habitat (Ramsar Convention)*. A nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízmadarak tartózkodási helyéről szóló, Ramsarban, 1971. február 2-án elfogadott egyezmény és a Kiegészítő Jegyzőkönyvek: 1982., 1987. 1971. (1975.) Kihirdette: 1979. évi 28. tvr. A Jegyzőkönyvekkel egységes szerkezetben: 1993. évi XLII. törvény.

²⁴⁰ *The Convention on Migratory Species of Wild Animals. (Bonn Convention)* A vándorló vadon élő állatfajok védelméről szóló egyezmény. 1979. (1983.) Bonn Kihirdette: 1986. évi 6. tvr.

²⁴¹ *Agreement for the conservation of the flora and fauna of the Amazonian territories*. 1975. (1976.) Lima UNTS 1056 127. (Magyarország nem részes fél.).

²⁴² *Convention for the Conservation of the Biodiversity and the Protection of Priority Wilderness Areas in Central America* 1992. (1994.) Managua (Magyarország nem részes fél.).

²⁴³ *The Carpathian Convention*. A Kárpátok védelméről és fenntartható fejlődéséről szóló keretegyezmény. 2003. (2006.) Kijev Kihirdette: 306/2005. (XII. 25.) Korm. rend.

2. A CITES-hez kötődő szervezeti kérdések

Természetesen az egyezményi rendszer működtetéséhez nélkülözhetetlen legalább egy adminisztratív szervezetrendszer létrehozása. Ez a CITES vonatkozásában a Titkárság, amelynek központja Genfben található. Az Egyezmény XII. Cikkének első bekezdése írja elő, hogy a Titkárságról az Egyesült Nemzetek Környezetvédelmi Programjának Végrehajtó Igazgatósága gondoskodik, amely megállapodást kötött az IUCN-nel²⁴⁴ a Titkárság működtetéséről. A Titkárság finanszírozása korábban az UNEP részéről történt. Napjainkban a szervezet finanszírozását az ún. CITES vagyonkezelői alap biztosítja, amely elsősorban a tagok hozzájárulásából tartja fenn magát. Azonban lehetőség van arra is, hogy alkalmanként külső támogatást is juttassanak a Titkárságnak az Egyezmény céljai elérésének elősegítésére. Példaként megemlíthető, amikor az Európai Bizottság is mintegy 1 millió Eurót juttatott annak érdekében, hogy a CITES végrehajtása minél hatékonyabban történjen meg a fejlődő országokban. Ehhez a kezdeményezéshez más államok is csatlakoztak, így az Amerikai Egyesült Államok, Dánia, Franciaország, Japán, Norvégia, Észak-Írország, Nagy-Britannia és Katar. A CITES létrejöttének 35. évfordulóján, 2010-ben, a Genfi Természettörténeti Múzeumban rendeztek különleges fogadást Svájc támogatásával.²⁴⁵ A Titkárság feladatait részletesen az Egyezmény XII. Cikke határozza meg, amelynek köre átfogja a mindennapi adminisztratív feladatok elvégzését, de idetartozik a tudományos és kutatási feladatok ellátása is. Éppen ezért az Egyezmény hatékonysága nagyban függ a Titkárság kapacitásától. Emiatt az eredetileg tizenegy személyt foglalkoztató Titkárság mára kiterjedt szervezetrendszerre vált.²⁴⁶

A Titkárság munkáját az Állandó Bizottság segíti, különösen az Egyezmény végrehajtása tekintetében, továbbá vannak a költségvetéssel kapcsolatos funkciói is. Az Állandó Bizottság tagjai a hat nagyobb földrajzi régiót (Afrika, Ázsia, Európa, Észak-Amerika, Közép- és Dél-Amerika és a Karibi térség, valamint Óceánia) képviselő tagokból áll.²⁴⁷ 1987-ben az Ottawai Konferencián kerültek megalakításra az Állat- és Növény Bizottságok, amelyek szakértők bevonásával segítik az érintett területekre vonatkozó kereskedelmi szabályok megalkotását.²⁴⁸

A szervezeti struktúrában legnagyobb jelentőséggel a Részleges Felek Konferenciája bír, amely minden második vagy harmadik évben újratárgyalja a legfontosabb kérdéseket: a Függelékekben szereplő fajok listáját, az Egyezményhez való csatlakozás lehetőségét, a végrehajtás sikerességét. Az utóbbi érdekében programokat alkot, és mindezen kérdéseket határozatokba és döntésekbe foglalja. A tizenhetedik Konferenciát 2016. szeptember 25. és október 5. között Johannesburgban tartották.²⁴⁹ 2019. május 23. és június 03. között időszakokra tervezték a következő, 18. konferenciát, amelynek helyszíne Colombo, Sri Lanka lett volna.²⁵⁰

²⁴⁴ IUCN: mind államok, mind kormányzati és nem-kormányzati szervek is egyaránt tagjai lehetnek. Az IUCN-nek jelenleg mintegy 1200 tagja van.

²⁴⁵ *How is CITES Financed?* <https://cites.org/eng/disc/fund.php>.

²⁴⁶ *The CITES Secretariat* <https://cites.org/eng/disc/sec/index.php>.

²⁴⁷ *Standing Committee* <https://cites.org/eng/disc/sc.php>.

²⁴⁸ *Animals and Plant Committees* https://cites.org/eng/disc/ac_pc.php.

²⁴⁹ *Conference of the Parties* <https://cites.org/eng/disc/cop.php>.

²⁵⁰ *CITES Calendar* <https://www.cites.org/eng/news/calendar.php>. A 18. részleges felek konferenciája eredetileg 2018. május 23. és június 3. között került volna megtartásra, Colombóban. Azonban a Sri Lankában kialakult

2.1. Új kihívások, dinamikusan fejlődő egyezményi rendszer

Az Egyezmény elnyerte az államok széles körű támogatását és a részes felek száma is dinamikusan nőtt. 1976-ra huszonnyolc állam ratifikálta az Egyezményt, és a tagok száma²⁵¹ folyamatosan növekedett egészen napjainkig. Azonban éppen ezért szükséges, hogy az Egyezmény is folyamatosan alkalmazkodjon az újonnan csatlakozó államok igényeihez, és a nagyobb taglétszám mellett a végrehajtás továbbra is hatékony tudjon maradni. Emiatt bírnak olyan kiemelt jelentőséggel a Részes Felek konferenciái, hiszen az ott elfogadott határozatokon keresztül tudnak alakítani a fennálló rendszeren, szabályokon, így alkalmazkodva a kihívásokhoz. Azonban az újító szabályok elfogadása nem csak az elmúlt időszakra jellemző, hanem ha végig tekintjük a CITES történetét – eltérően a legtöbb nemzetközi egyezménytől – az sohasem volt statikus rendszerként leírható. A környezeti tárgyú egyezményekre egyébként is jellemző, hogy a részes felek konferenciái folytonos felülvizsgálatnak vetik alá a védett fajok vagy területek körét. Azonban a CITES esetében a rendszeresen megrendezett konferenciák egyben az új kihívásokra való reagálást, új programok elfogadását, hosszú távú célkitűzések és stratégiák elfogadását is jelentik. A felsoroltakra tekintettel, a CITES inkább jellemezhető az eredeti alapokon és értékeken nyugvó, de folytonosan változó, dinamikus szabályanyagként.

Ez a tendencia megmutatkozott a kezdeti időszakban is, hiszen már az első, 1976 novemberében, Bernben tartott konferencián is jelentős módosításokat eszközöltek. A CoP-n részt vett az akkori 22 részes állam mellett 12 megfigyelő is, továbbá számos érdeklődő nemzetközi szervezet is jelen volt. A kezdeti időszakban legfontosabb teendő az Egyezmény aláírása óta felismert problémákra való válaszadás és a továbbfejlesztés lehetőségének a megteremtése volt, amellyel kapcsolatosan a felek számos javaslatot tettek. Azonban itt meg kell említeni egy hatásköri kérdést, amely azóta sem került rendezésre. A felek két, illetve háromévente tartott találkozói elsősorban nem az Egyezmény módosításának érdekében kerülnek megtartásra, hanem a Függelékben szereplő állatfajok listájának felülvizsgálata miatt.²⁵² Az Egyezmény érdemi módosítása annak XVII. Cikke alapján történik, amely előírja a rendkívüli ülészak összehívását.²⁵³ Visszatérve az első konferenciára, a tanácskozás alapvetően két bizottság: a Tudományos, valamint az Adminisztratív és Jogi Bizottság keretei között zajlott. A Tudományos Bizottság elsősorban a Részes Felek által a Függelékekbe felvétellel javasolt állat- és növényfajokkal foglalkozott. Így a leginkább veszélyeztetett fajok, mint a krokodilok, tengeri teknősök, főemlősök, elefántok, prémes fajok, pitonok, boák, a préri madarai, a cikászok, az *Arecaceae* pálma, a fa páfrányok és a *Didiereaceae* (szegfűvirágúak) kerültek fel a listára. Továbbá, két hipotézis igazolódott be a

biztonsági kockázat miatt azt elhalasztották és 2018. augusztus 17. és 28. között, Genfben tervezték megtartani. Végül, a részes felek 18. találkozója egészen 2019 nyaráig tolongott, augusztus 17. és 28. között került megrendezésre.

²⁵¹ *List of Parties to the Convention* <https://www.cites.org/eng/disc/parties/index.php>.

²⁵² Az Egyezmény kapcsán elfogadott határozatok és döntések kérdésköréről a kötet további fejezeteiben részletesen szó lesz.

²⁵³ CITES XVII. Cikk, 1. bekezdés. „A Titkárság tartozik összehívni a Részes Felek konferenciájának rendkívüli ülészakát, ha a Részes Felek legalább egyharmada írásban kéri az Egyezmény módosításának megvitatását és elfogadását. Az ilyen módosításokat a jelenlevő és szavazó Részes Felek kétharmados többségének kell elfogadnia. Ebből a szempontból a „jelenlevő és szavazó Részes Fél” kifejezés a jelenlevő és igennel vagy nemmel szavazó Részes Feleket jelenti. A szavazástól tartózkodó Részes Felek nem számítanak be a módosítás elfogadásához szükséges kétharmadba.”

felvételi folyamat során: inkább olyan fajokat is listára vesznek, amelyeknél a bizonyítékok tisztázatlanok, mintsem fordított irányba tévedjenek. Ezen túl inkább magasabb rendszertani kategóriákat helyezzenek védelem alá, mintsem alfajokat. Ezzel kapcsolatosan elkeserítő példaként hozható fel az afrikai elefántok populációja, amely megmutatja, egyes országok kitaró ellenállása miként gyengítheti meg a CITES védelmi vonalának tartóoszlopait, és hogyan hatnak a kereskedelmi könnyítések az illegális vadászatra. A *Tudományos és Jogi Bizottság* munkájának eredményeképpen határozatok születtek különleges munkacsoportok létrehozásáról végrehajtási kérdések tekintetében, a Titkárság későbbi kilátásairól és természetéről, valamint a nem részes felek későbbi csatlakozási lehetőségeiről.²⁵⁴

Eddig összesen tizennyolc CoP-t tartottak,²⁵⁵ a Részes Felek országainak különböző városaiban, ahol számos határozatot fogadtak el az Egyezmény egyes szakaszainak értelmezéséről, az egyes fajokra vonatkozó végrehajtási szabályokról,²⁵⁶ valamint számos egyéb témakörrel, mint a például besorolási kérdések²⁵⁷ és együttműködési megállapodások.

2013 márciusában került bevezetésre az ún. „*World Wildlife Day*”, amely a CITES aláírásának évfordulója, március 3-a lesz minden évben. Ezen túl határozatokot fogadtak el többek között a Titkárság 2015–2016 közötti finanszírozásáról, más biológiai sokféleséghez kapcsolódó egyezményekkel való együttműködésről, kiemelten a GSPC-vel,²⁵⁸ a CITES-hez való csatlakozás következményeiről a szegények megélhetésére vonatkozóan, és a Tudományos Hatóságok munkájának segítéséről a fajok veszélyeztetettségének vizsgálata tekintetében. Kiemelt jelentőségű, hogy 2013-ban elfogadtak két Akciótervet: az afrikai elefántokra vonatkozóan és egy átfogóbb jelentőségűt, amely egészen 2020-ig irányt mutat az Egyezmény tekintetében.

Ez utóbbi, a *CITES Stratégiai Vízio 2008-2020*²⁵⁹ elnevezést viselő dokumentum is kimondja, hogy az 1975 óta hatályban lévő Egyezmény a részes felek konferenciáin elfogadott határozatokon keresztül eddig képes volt alkalmazkodni a változó körülményekhez, és konstruktív gyakorlati megoldásokat dolgoztak ki a különösen bonyolult vadvilági kereskedelmi és megőrzési kérdések tekintetében. Már 1994-ben Fort Lauderdaleben felmerült, hogy az Egyezményt hatékonysági szempontok alapján felül kellene vizsgálni, hogy az a következő évtizedek kihívásaihoz is alkalmazkodni tudjon. 1997-ben Hararében állapodtak meg a felek egy Akcióterv elfogadásában, amely az említett változtatásokra reagál. A 2000-ben elfogadott *Stratégiai Vízio 2005 és Akcióterv* érvényességét 2004-ben meghosszabbították. A fő célkitűzés a biodiverzitás csökkenésének jelentős mérséklése volt 2010-ig, valamint a fenntartható fejlesztés koncepciójának integrálása az Egyezménybe. A tizenhetedik konferencián a felek meghosszabbították az Akcióterv érvényességét egészen 2020-ig, kiegészítéseket téve a *Biodiverzitási Akcióterv 2011-2020* folytatására, és tekintettel az *Aichi Biodiverzitási Célokra*,²⁶⁰ valamint az Egyesült Nemzetek Fenntartható Fejlődés Konferenciájának lehetséges kimenetelére. Ezzel az új Stratégiai Elképzeléssel akarták a CITES-t bevezetni az új évezredbe, és az alkalmassá tenni az új kihívásokra való

²⁵⁴ NAVID 1976. 167–170.

²⁵⁵ *Conference of the Parties* <https://cites.org/eng/disc/cop.php>.

²⁵⁶ Res.s Conf. 9.20. (CoP 15); Conf. 10.10. (CoP 16); Conf. 10.13. (CoP 15); Conf 13.4. (CoP 16).

²⁵⁷ Res. Conf. 12.11 (CoP 16).

²⁵⁸ Global Strategy for Plant Conservation of the Convention on Biological Diversity.

²⁵⁹ CITES Strategic Vision: 2008–2020.

²⁶⁰ *Aichi Biodiversity Targets*, összesen 20 cél, öt (A-E) stratégiai célkitűzés alá rendelve, amely egy tíz éves keretet szab a biodiverzitás csökkenése elleni harcra. Bővebben: *Strategic Planform Biodiversity and the Aichi Biodiversity Goals*. <https://www.cbd.int/doc/strategic-plan/2011-2020/Aichi-Targets-EN.pdf>.

reagálásra. Ennek két fő célja van: először is az Egyezmény működésének fejlesztése, így a nemzetközi növény- és állatvilágra vonatkozó kereskedelem fenntartható keretek között lesz folytatható, másodsorban annak elősegítése, hogy a CITES irányvonalának fejlesztése összeegyeztethető legyen a nemzetközi prioritásokkal, és számításba vegye az új nemzetközi kezdeményezéseket is. Természetesen ezen fontos célkitűzések eléréséhez biztosítani kell a megfelelő anyagi erőforrásokat is. Nagyon fontos, hogy a CITES hatékonysága elsősorban a felek általi teljes végrehajtáson múlik, legyenek e felek akár fogyasztók, akár termelők az érintett termékek tekintetében. A teljes végrehajtás a feleknek az Egyezményhez és annak alapelveihez való elkötelezettségén, a tudományos szakértelmen és vizsgálatokon, a kapacitásfejlesztésen és a kikényszerítésen múlik. Ennek alapján három fő stratégiai célkitűzést határoztak meg: az Egyezményhez és annak alapelveihez való elkötelezettséget, az Egyezmény működéséhez és végrehajtásához szükséges anyagi erőforrások rendelkezésre bocsátását, valamint a CITES és más nemzetközi eszközök és eljárások által, a biodiverzitás csökkenési mértékének jelentős javítását és a kitűzött célok elérését.²⁶¹

A 2019-es genfi CoP-n fogadták el a 2021-től 2030-ig érvényes új stratégiát.²⁶² Az új határozatban már nem csak a biodiverzitásvédelem nemzetközi instrumentumaival való szoros kapcsolódást emelik ki, hanem jelentős hangsúlyt helyeznek a 2030-ig megvalósítandó Fenntartható Fejlesztési Stratégiára is.²⁶³ Ezentúl öt fő stratégiai célkitűzést határoztak meg. Először is annak biztosítását, hogy a CITES-jegyzékbe vett fajok kereskedelme az Egyezményben meghatározott rendelkezések teljes betartásával történjen, megőrzésük és fenntartható hasznosításuk elérése érdekében. Másodsorban, a részes felek döntéseit a rendelkezésre álló legjobb tudományos és információhozáféréssel kell támogatni. Kimondásra került, hogy a feleknek (egyenileg és együttesen) megvannak az eszközeik, erőforrásaik és kapacitásuk az egyezmény hatékony végrehajtása és betartatása érdekében, hozzájárulva a természetvédelemhez, a fenntartható használatához és a CITES által listára vett vadon élő fajok illegális kereskedelmének csökkentésére. Továbbá, a CITES-politika fejlesztése szintén hozzájárul a nemzetközi erőfeszítésekhez és azokból tanul is a fenntartható fejlődés elérése érdekében. Végül, az együttműködés révén javul a CITES stratégiai jövőkép megvalósítása. Az egyes stratégiai célkitűzésekhez alfeladatok is járulnak, amelyek megvalósítása hozzájárulhat a CITES célkitűzéseinek megvalósításához a következő évtizedben.²⁶⁴

2.2. Kitekintés a Természetvédelmi Világszövetség szerepére

Az 1948-ban létrehozott *Természetvédelmi Világszövetség* mára a világ legnagyobb és legösszetettebb környezeti hálózata lett. Az IUCN-ben képviselteti magát a kormányzati és közszektor, a magán- és a civilszféra is, egyedülálló erőforrásokat és szakértelmet állítva az emberi- és környezeti fejlődés, valamint a természetvédelem szolgálatába. Az IUCN-nek ezerháromezret szervezet a tagja és mintegy tizenháromezer szakértőt tömörít, akik fajok túlélése, a környezetjog, védett területek, társadalmi és gazdaságpolitika, öko-

²⁶¹ CITES Strategic Vision. 2008–2020 <https://cites.org/sites/default/files/eng/res/16/E-Res-16-03.pdf>.

²⁶² Res. Conf. 18.3. CITES Strategic Vision. 2021–2030 Elérhető: https://cites.org/sites/default/files/document/E-Res-18-03_0.pdf.

²⁶³ CITES Strategic Vision. 2021–2030 3. „the 2030 Agenda for Sustainable Development and its Sustainable Development Goals and targets relevant to CITES, including those for terrestrial and marine wildlife”.

²⁶⁴ CITES Strategic Vision. 2021–2030 5–6.

szisztéma-gazdálkodás, oktatás és kommunikáció divízióiban fejtik ki tevékenységüket.²⁶⁵ A CITES-sel összefüggésben az IUCN a fajok veszélyeztetettségére vonatkozó technikai mutatókat biztosítja, elsősorban a vörös lista és egyéb felmérések segítségével. A fajok széles körére vonatkozóan – elefánt, rinocérosz, tobzoska, tigris, medve, piton, skorpió, tengeri csikó, cikászok, orchideák, cápa, kaméleon – biztosít szakértelmet a CITES tudományos és technikai ülésein, beleértve az Állandó Tanács, a Növény és Állat Bizottságok találkozóit, valamint a részes felek konferenciáit. A legnagyobb hozzájárulás a Washingtoni Egyezményhez a TRAFFIC-el közösen elkészített vélemények és ajánlások, amelyeket az egyes függelékek kiegészítésének terveivel kapcsolatosan nyújtanak be.²⁶⁶

Megalakulása óta az IUCN több mint 1300 *határozatot* fogadott el. A Természetvédelmi Világkongresszushoz benyújtott indítványok és tervezetek természetvédelmi kérdések széles spektrumát fogják át és később ajánlás vagy határozat formájában kerülhetnek elfogadásra. A Világkongresszus keretében elfogadásra került határozat jellegű döntések elsősorban magát a szervezetet érintik, míg az ajánlások más ügynökségekhez, harmadik felekhez vagy a nemzetközi közösséghez szólnak. Mivel a határozatokat és a javaslatokat a gyakorlatban sok esetben nehéz megkülönböztetni egymástól, az IUCN kommunikációjában is tudatosan és nyíltan keveredik a két fogalom egymással. Az utóbbi évtizedekben a természetmegőrzési törekvéseket jelentősen befolyásolták az IUCN döntései, a következő területeken: a globális természetvédelmi célkitűzések meghatározása; a nemzetközi környezetvédelmi jog fejlesztése; a sürgető kérdések azonosítása a természetvédelemben; speciális figyelmet érdemlő természetvédelmi kérdések azonosítása (például: tengerek, erdők, klímaváltozás).²⁶⁷

AZ IUCN nem mindennapos mértékű részvételét a CITES munkájában a Washingtoni Egyezmény teszi lehetővé, amely szavazati joggal nem rendelkező megfigyelőként biztosítja a „*vadon élő állatvilág és növényvilág védelmében, megóvásában vagy gondozásában szakértelemmel rendelkező minden olyan testület vagy ügynökség részvételét*” a részes felek konferenciáján, amely részvételét a részes felek legalább egy harmada nem ellenzi.²⁶⁸ A nem kormányzati szektor nem csupán részt vesz a legtöbb bizottsági és egyéb ülésen, valamint konferencián, hanem már a kezdetektől jelentős erőforrásokat is investáltak a CITES szabályainak megvalósítása és a hatékony végrehajtás érdekében. Utóbbi többek között megnyilvánult egyes állami delegáltak részvételének finanszírozásában, a fajokra vonatkozó felmérések elkészítésében, kevésbé fejlett államokban hivatalos személyek és tisztviselők oktatásában, akár az illegális kereskedelemre vonatkozó saját nyomozások folytatásában. Egyes álláspontok²⁶⁹ szerint a nem kormányzati szektor közreműködése

²⁶⁵ IUCN About <https://www.iucn.org/about>.

²⁶⁶ IUCN Our Work <https://www.iucn.org/theme/species/our-work/sustainable-use-and-trade/cites>.

²⁶⁷ *The Impact of IUCN Resolutions on international conservation efforts, an overview*. IUCN, 2018. 1–19. Elérhető: <https://portals.iucn.org/library/node/47226>.

²⁶⁸ CITES, XI. cikk 7. pont „*Hacsak a Részes Felek legalább egyharmada nem ellenzi, a következő kategóriába tartozó, a vadon élő állatvilág és növényvilág védelmében, megóvásában vagy gondozásában szakértelemmel rendelkező minden olyan testület vagy ügynökség részvételét lehetővé kell tenni, amely arról értesítene a Titkárságot, hogy a konferencia ülészekain megfigyelőkkel kívánja képviselteni magát:*

- a) *nemzetközi kormányközi és nem kormányközi ügynökségek vagy testületek, illetőleg nemzeti kormányügynökségek és testületek; és*
- b) *olyan nemzeti nem kormányzati ügynökségek vagy testületek, amelyek részvételét jóváhagyta az az Állam, amelyben székhelyük van. Ha a részvételt lehetővé tették, e megfigyelők részvételi joggal rendelkeznek, szavazati joguk azonban nincs.*”

²⁶⁹ TREXLER–KOSLOFF 1987.

nélkül a CITES is a legtöbb vadvilággal kapcsolatos egyezmény, az ismeretlenség sorára jutott volna. Mivel a nem kormányzati szektort nem köti lojális megfontolás sem a kormányokhoz, sem a kereskedelmi érdekek képviselőihez, a természet- és állatvédelmi kérdésekkel kapcsolatosan szabadon fogalmazhatnak meg kritikai észrevételt vagy előtérbe helyezhetik az ökológiai megfontolásokat. Ez a felfogás nélkülözhetetlen hozzájárulást jelent az állami érdekek és a részes államokkal való jó kapcsolat, valamint a megőrzés elvei között egyensúlyozó Titkárság munkájához.²⁷⁰

2.3. Az Európai Unióhoz kötődő szervezeti kérdésekről

Logikai megfontolásokból az *Európai Unióhoz*²⁷¹ kötődő szervezetrendszeri kérdések, a tagállamok és az Európai Unió közötti feladatmegosztás e fejezet részeként kerül integrálásra.

A CITES-hez való csatlakozást követően minden, az Egyezményben részes államnak teljesítenie kell a nemzetközi szerződésből fakadó kötelezettségeit. Amennyiben egy állam egyben uniós tagállamnak minősül, akkor az uniós jogból fakadó kötelezettségeket is teljesítenie kell. Mivel az Európai Unió részes fél az Egyezményben, az egész EU-nak fel kellett arra készülnie, hogy az ebből fakadó feladatokat intézményi szinten rendezzék és azokat a gyakorlatban megvalósítsák. Így meg kellett határozni azt, hogyan osztják el a feladatokat az uniós és tagállami intézmények, szervek között.

Az Európai Unió szintjén megalapításra került a *Tudományos Felülvizsgálati Csoport* és a *végrehajtási csoport*, ezen túl az Európai Bizottságnak is vannak feladatai. Ugyancsak uniós szinten működik a *vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmével foglalkozó bizottság*. Minden tagállamnak létre kellett hoznia az igazgatási és tudományos hatóságait és tagállami szinten is biztosítani kell a vadvilági rendeletek hatékony végrehajtását, a kikényszerítést. Az Európai Bizottság ellenőrzi az uniós vadvilág kereskedelmi rendeletek végrehajtását a tagállamokban, azokkal együttműködve. Az egyik legfontosabb feladata a Bizottságnak, hogy javaslatokat készítsen elő a CITES jogi szabályozásra vonatkozóan, és hogy végrehajtási rendelkezéseket alkosson. A Bizottság képviselője elnököl a bizottság, a Tudományos Felülvizsgálati Csoport és a végrehajtási csoport üléssein. A Bizottság segíti a tagállamok közötti és harmadik államokkal való kapcsolattartást. A Bizottság felügyeli, hogy a CITES konferenciákon az Európai Unió tagállamai közös álláspontot képviseljenek, azonban a 18. CoP-re vonatkozóan a végleges vélemény kialakítására a tanácsi munkacsoportokban és a részes felek konferenciájának ülésén került sor.²⁷²

A határozat indokolása szerint nem álltak a Bizottság rendelkezésére megfelelő időben azon dokumentumok és információk, amelyek lehetővé tették volna az álláspont kialakítását. „...A Bizottság rendszeres kapcsolatban áll azokkal az érdekelt felekkel, akik érintettek az egyezmény hatálya alá tartozó kérdésekben, például a környezetvédelmi nem kormányzati

²⁷⁰ Bővebben: FINGER–PRINCEN 2001.

²⁷¹ A kötetben több helyen az Egyesült Királysághoz kötődő példák és adatok is szerepelnek. Ennek oka, hogy kilépését megelőzően jelentős szerepet töltött be az EU és a CITES kapcsolatában és kiemelt terület az európai térséget érintő vadvilághoz kötődő kereskedelmi tevékenységben.

²⁷² JAVASLAT A Tanács határozata a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény részes felei konferenciájának 18. ülésén (CITES CoP18) az Unió nevében képviselendő álláspontról. COM(2019) 146 final, 2019/0083(NLE). Brüsszel, 2019. 03. 21. [Továbbiakban: COM(2019) 146 final, 2019/0083(NLE)].

szervezetekkel, a vadon élő növényekből és állatokból készült termékek kereskedelmével foglalkozó gazdasági ágazatok képviselőivel, valamint a vadászati vagy halászati szervezetekkel. 2019. január 29-én a Bizottság szolgálatai külön konzultációs találkozót tartottak az érdekelt felekkel a CITES CoP18 kapcsán megvitatandó kérdésekről alkotott álláspontjuk megismerése érdekében. A javasolt tanácsi határozat kidolgozása során a Bizottság megfelelő módon figyelembe vette az érdekelt felek által szolgáltatott információkat. ... A CITES CoP18-hoz több munkadokumentum szintén nem állt elég korán a Bizottság rendelkezésére ahhoz, hogy jelen pillanatban javaslatot tudjon tenni az uniós álláspontra. A Bizottság ezért azt javasolja, hogy az e kérdésekkel kapcsolatos álláspontot a tanácsi munkacsoportban folytatott viták során, vagy a csak később elérhetővé váló dokumentumok esetében a felek konferenciájának ülésén alakítsák ki.”²⁷³

Ugyanaz az indokolás szerepelt az előző, 17. konferenciával elfogadott uniós álláspont kapcsán is. „A CITES CoP 17 számos dokumentuma (különösen a munkadokumentumok; lásd e dokumentum II. mellékletének I. pontját) nem állt kellő időben a Bizottság rendelkezésére ahhoz, hogy jelen pillanatban javaslatot tudjon tenni az uniós álláspontra vonatkozóan. A Bizottság így azt javasolja, hogy az e kérdésekkel kapcsolatos álláspontok kialakítására a tanácsi munkacsoport megbeszélésein, a Bizottság értékelése alapján kerüljön sor.”²⁷⁴

A 2019-ben megtartott genfi részes felek konferenciáját megelőzően részletes határozatot fogadtak el az Európai Unió által képviselt álláspontról, összhangban a vonatkozó szakpolitikákkal és az EU nemzetközi szintéren vállalt kötelezettségeivel. A határozat mellékleteként tematikusan megállapításra kerültek az egyes kérdésekre vonatkozó uniós javaslatok, beleértve a fajlistákra vonatkozó módosításokat.²⁷⁵

A hatóságok első típusa, amelyek feladatokkal rendelkeznek, az igazgatási hatóságok (*Management Authority*). Az Európai Unió vadvilági szabályozását alkotó rendeletek hatékony végrehajtása érdekében nélkülözhetetlenek a megfelelően felszerelt és felkészült igazgatási hatóságok léte a tagállamokban. Az igazgatási hatóságok feladatai nem korlátozódnak az engedélyek és bizonylatok kiadására, azonban a humán erőforrás jelentős része erre a tevékenységre kerül alkalmazásra. Mivel szükséges, hogy különböző tagállamok igazgatási hatóságai kommunikálni tudjanak egymással, közös és megosztott számítógépesített rendszerek kerülnek kialakításra az egyes dokumentumok, éves jelentések kibocsátása és az elektronikus kapcsolattartás érdekében.²⁷⁶ Az Alap Rendelet minden tagállam számára előírja legalább egy igazgatási hatóság felállítását.²⁷⁷

²⁷³ COM(2019) 146 final, 2019/0083(NLE). 3. pont „Az Unió által képviselt álláspont”.

²⁷⁴ JAVASLAT A Tanács Határozata veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény (CITES) részes felei konferenciájának a dél-afrikai Johannesburgban 2016. szeptember 24. és október 5. között megrendezendő 17. ülésére benyújtott bizonyos javaslatok tekintetében az Európai Unió által képviselendő álláspont meghatározásáról. COM(2016) 437 final, 2016/0200(NLE). Brüsszel, 2016. 07. 01. 5. pont „Egyéb elemek”.

²⁷⁵ A Tanács (EU) 2019/1719 határozata a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény (CITES) részes felei konferenciájának a svájci Genfben 2019. augusztus 17. és 28. között megrendezendő 18. ülésén az Európai Unió által képviselendő álláspontról. ST/9680/2019/INIT, HL L 262, 2019. 10. 15., 19–53. 2019. július 08.

²⁷⁶ European Union Wildlife trade Regulations. Reference Guide. TRAFFIC 2017. június. 132. [Továbbiakban: Reference Guide, 2017.]

²⁷⁷ A Tanács 338/97/EK rendelete (1996. december 9.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről (Alap Rendelet) 13. cikk (1) a) és b) „Valamennyi tagállam kijelöl egy igazgatási hatóságot, amely elsődlegesen felelős e rendelet végrehajtásáért és a Bizottsággal történő

Az elsődleges vagy egyetlen igazgatási hatóság képviselője ugyancsak képviseli a tagállamát az évente három-négy alkalommal összehívott bizottságban (*Committee on Trade in Wild Fauna and Flora; a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmével foglalkozó bizottság*). A bizottság megvitatja a vadvilági kereskedelemmel kapcsolatos legfontosabb kérdéseket és kialakítja az EU álláspontját, amelyet a CITES konferenciákon képviselnek. A bizottság elnöki posztját az Európai Bizottság látja el.²⁷⁸ Az üléseken olyan kiemelkedően fontos kérdéseket vitatnak meg, mint a részes felek konferencián képviselt álláspontok.²⁷⁹ Az egyes tagállamok kialakíthatnak speciális részlegeket is az igazgatási hatóságokon belül, például amelyek a halászati vagy erdészeti kérdésekkel foglalkoznak.

Minden tagállamnak közzé kell tennie az igazgatási hatóság elérhetőségét. Magyarországon tekintetében ez a Agrárminisztérium Biodiverzitás és Génmegőrzési Főosztálya.²⁸⁰

A második típusú hatóság, amelyet minden tagállamnak ki kell alakítania, az úgynevezett tudományos hatóság (*Scientific Authority*). Feladatainak az egyéb kijelölt igazgatási hatóságokétól függetlennek kell lennie.²⁸¹ Minden tagállamnak legalább egy tudományos hatóságot kell felállítania. A tudományos hatóságok legalább egy tagja képviseli tagállamát a Tudományos Felülvizsgálati Csoport ülésein, tekintettel az éppen tárgyalt témakörre és az ahhoz szükséges speciális ismeretekre.

Minden hatóság tekintetében a tagállamok az EU-nak megadott adatokban bekövetkező valamennyi változást – legkésőbb e változások bekövetkeztét követő két hónapon belül – közlik a Bizottsággal.²⁸² A tudományos hatóságokon belül ugyanúgy lehetőség van speciális részlegek felállítására, ha azt a szakterület megkívánja. Több tagállamban külön növényvilággal és állatvilággal kapcsolatos hatóságok kerültek kialakításra, vagy a tudományos hatóságot különböző szakértőkből álló bizottságok alkotják. Utóbbi esetekben mindig meg kell határozni az elsődleges hatóságot és képviselőt az átláthatóság és hatékony kommunikáció biztosítása érdekében.²⁸³

A tudományos hatóságok megfelelő kialakítása a nemzetközi vadvilági kereskedelem akadálymentes lebonyolítása érdekében is nélkülözhetetlen, mivel a CITES egyik elfogadott határozata alapján a részes felek nem fogadhatnak el exportengedélyeket olyan államoktól, amelyek nem értesítették a Titkárságot tudományos hatóságukról, legalább két CoP között eltelt időtartam erejéig.²⁸⁴

Az uniós rendeletek, különösen az Alap Rendelet számos más feladat ellátását a tudományos hatóságokhoz utalja. A legfontosabb ezek közül, hogy az igazgatási hatóságot a tudományos hatóságnak kell segítenie mintegy harmincezer állat- és növényfaj lehetséges

kapcsolattartásért. b) Valamennyi tagállam további igazgatási hatóságokat és más illetékes hatóságokat is kijelölhet a rendelet végrehajtásának céljából, ebben az esetben az elsődleges igazgatási hatóság feladata annak biztosítása, hogy a többi hatóság valamennyi, e rendelet végrehajtásához szükséges tájékoztatást megkapjon.” [Továbbiakban: Alap Rendelet]

²⁷⁸ *The Committee on Trade in Wild Fauna and Flora*. http://ec.europa.eu/environment/cites/ctwff_en.htm.

²⁷⁹ Draft Agenda 83rd Meeting of the Committee on Trade in Wild Fauna and Flora. Brussels, Friday, 14 September 2018. https://circabc.europa.eu/sd/a/94fcffa4-5672-45e9-908c-a115a1832716/83_COM_agenda.pdf.

²⁸⁰ *Names and addresses of the Management and Scientific Authorities designated by the Member States* 59. http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/list_authorities.pdf

²⁸¹ Alap Rendelet 13. cikk (2) bekezdés.

²⁸² Alap Rendelet 13. cikk (3) bekezdés c) pont.

²⁸³ Reference Guide, 2017. 133. p.

²⁸⁴ Resolution Conf. 10.3 *Designation and role of the Scientific Authorities* 2.b.

behozatalára vonatkozó döntésben.²⁸⁵ Magyarországon a tudományos testület feladatait a természetvédelemért felelős miniszter látja el.²⁸⁶

A Tudományos Felülvizsgálati Csoportot (*Scientific Review Group, SRG*) az Alap Rendelet hozta létre. A SRG valamennyi tagállam tudományos testületének vagy testületeinek képviselőiből áll, és elnöke a Bizottság képviselője.²⁸⁷ Az SRG minden évben három-négy ülést tart Brüsszelben és megvitát minden olyan tudományos kérdést, amely az EU vadvilág kereskedelmi rendeleteihez kapcsolódik. Ugyancsak állást foglal, hogy a kereskedelem káros hatással rendelkezik-e a fajok megőrzésére. Fontos feladata, hogy a csoport véleményt alkot arról, hogy egy adott faj meghatározott államból történő behozatala találkozik-e a rendeletekben felállított követelményekkel. Azokban az esetekben, amikor az importkorlátozás a Bizottság által kerül elfogadásra, a SRG véleménye alapján, az adott faj meghatározott államból történő behozatala tilos lesz. Az SRG véleményét a Bizottság a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmével foglalkozó bizottságnak is továbbítja.²⁸⁸

Jellemzően számos hatóság van egy-egy tagállamban, amely a rendeleteknek való megfelelés érdekében a végrehajtást ellenőrzi és felel a szabályok kikényszerítéséért. Ezek a vadvilági kereskedelem tekintetében lehetnek vám, rendőri vagy környezeti felügyeleti szervek és eljárások. A tagállamok igazgatási hatóságai ellenőrzik az Alap Rendeletben szereplő előírások betartását. Amennyiben az illetékes hatóság bármikor úgy véli, hogy sérül az előírások betartása, megteszi a szükséges lépéseket a jogsértések megszüntetésére vagy jogi beavatkozást kezdeményez.²⁸⁹

Az Alap Rendelet előírja egy végrehajtási csoport (*Enforcement Group*) létrehozását is, amely valamennyi tagállam képviselőjéből áll és feladata, hogy rendeletben foglalt előírások megvalósuljanak. A csoport elnöke a Bizottság képviselője.²⁹⁰ A csoport feladata, hogy figyelemmel kísérje a tagállamok végrehajtási politikáját és gyakorlatát, valamint ajánlásokat tesz a vadvilág kereskedelmi szabályozás fejlesztésére. Ezen túl a tagállamok közötti információcserét is segíti a vadvilág kontrollra vonatkozó gyakorlatra, szaktudásra vonatkozóan.²⁹¹

A fentiekből is látszik, hogy a CITES hatékony nemzeti szintű végrehajtása és az Egyezményből fakadó kötelezettségek teljesítése érdekében, a részes feleknek számos intézményi, szervezeti követelménynek kell megfelelniük. Azonban nem elégséges pusztán a szervezeti keretek biztosítása, hanem megfelelő szakképzettséggel rendelkező humán erőforrásról is gondoskodni kell, olyan tisztekről, akik képesek azonosítani és felismerni a védett fajokat, azokból készült termékeket. Sok államban – ahogyan már több pontban is utaltam erre – éppen a szaktudás hiánya okoz az Egyezménynek való megfelelési problémákat, így akár a vámszervek, akár az igazságszolgáltatási szervezetrendszer szintjén. Amikor az Európai Unió részes féllé vált az Egyezményben, ki kellett alakítani a különböző szinteken működő szervek és hatóságok rendszerét is, továbbá a részes felek konferenciáján képviselt álláspontok kialakításának rendjét.

²⁸⁵ Alap Rendelet 4. cikk A Közösség területére történő behozatal.

²⁸⁶ 292/2008. (XII. 10.) Korm. rendelet a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozó nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól. 2.§.

²⁸⁷ Alap Rendelet 17. cikk (1) bekezdés.

²⁸⁸ Reference Guide, 2017. 135.

²⁸⁹ Alap Rendelet 14. cikk (1) bekezdés a) és b) pontok.

²⁹⁰ Alap Rendelet 14. cikk (3) bekezdés a) pont.

²⁹¹ *Enforcement Group*. http://ec.europa.eu/environment/cites/eg_en.htm.

3. A CITES kritikai szemléletű elemzése

„A CITES-nek problémái akadnak, amikor magas kereskedelmi értékű fajokkal foglalkozik.”²⁹²

Bár a CITES-t az egyik legsikeresebb nemzetközi egyezménynek tekintik, az elmúlt évtizedek során több területen is jelentős kételyek merültek fel. A vadvilág védelmében hozott rendelkezések esetében különösen fontos a kritikai szemlélet, hiszen csak így ismerhetők fel azok gyakorlati hatásai, és a hibákból tanulva fejleszthetők tovább. A multilaterális környezeti egyezmények körében a CITES speciális helyet foglal el, hiszen elsődleges célja a kereskedelem szabályozása. Azonban az elmúlt időszak bebizonyította, hogy az egyezmény az elsődleges eszköz a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények és az illegális kereskedelem elleni harcban is.

A CITES kritikai szemléletű vizsgálata magában foglalja a következő részterületeket:

1. az Egyezmény elfogadását követően felmerült úgynevezett „történeti” problémák és a hatékonyság kérdése;
2. az egyes fajok besorolása a CITES különböző függelékeibe és annak hatása az orvvadászatra;
3. fenntartások hatása az egyezmény szabályainak valódi érvényesülésére;
4. a CITES érvényesülése a részes felek államaiban, a hatékonyság kérdése és az Egyezmény szabályainak való megfelelés;
5. a CITES és WTO szabályainak összeegyeztethetősége, különös tekintettel a kereskedelmi felfüggesztésekre.

Természetesen nem mondhatjuk, hogy a CITES önmagát egy tökéletesen működő rendszerként aposztrofálná. A részes felek konferenciáin újra és újra határozatokban célozzák meg azokat a fontos kérdéseket, amelyek akadályozzák az Egyezmény érvényesülését. Főtitkári visszatekintésében *John E. Scanlon*²⁹³ úgy fogalmazott, hogy amikor 2010 elején elfoglalta a CITES főtitkári posztját, mind a magas szintű politikai támogatás, mind a megfelelő finanszírozás hiányzott az Egyezmény mögül. Továbbá számos végrehajtási probléma is felmerült, a Titkárság legfontosabb kapcsolati hálói szakadozottak voltak, miközben szembe kellett nézni a vadvilágot károsító bűncselekmények és az illegális kereskedelem negatív konzekvenciáival, különösen az elefántcsont és a rinocéroszszarv tekintetében. Megfogalmazásában az elmúlt egy évtizedben a nemzetközi közösség „újra felfedezte” a CITES-t és számos területen előrelépés történt. Ezek a következőket foglalják magukban: a szélesebb hallgatóság elérése; a vadvilági illegális kereskedelem természetének, mértékének, hatásainak felismerése és annak súlyos bűncselekményként kezelése; az illegális kereskedelem elleni harc közös felelősségként való kezelése; a CITES hozzákapcsolása a fenntartható fejlődési célkitűzésekhez; magas szintű politikai elismertség szerzése a CITES-nek; ENSZ Vadvilág Világnap bevezetése (UN World *Wildlife* Day);

²⁹² Jeff Rotman, WWF, [www.naturepl.com](http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/8606011.stm). Idézet forrása: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/8606011.stm>. „CITES...gets into difficulty when it tries to deal with species of high commercial value.”

²⁹³ John E. Scanlon (Ausztrália) 2010 és 2018 között töltötte be a CITES főtitkári pozícióját.

további CITES-hez csatlakozó részes felek;²⁹⁴ a CITES nem kereskedelemet támogató vagy ellenző, hanem a szabályozott kereskedelem mellett áll; az elkobzott elefántcsont és rinocéroszszarv megsemmisítésének kérdése; közvetlen kommunikáció egyéb résztvevőkkel, mint a nem kormányzati szervezetek köre; a helyi közösségek elérése; magas szintű és szervezett részes felek konferenciái; új tengeri és fajok felvétele a CITES listákra; a technológia szolgálatba állítása, a hatékony végrehajtás érdekében; új finanszírozási források; Titkárság reformja.²⁹⁵

3.1. Kezdeti problémák és a hatékonyság kérdése

A veszélyeztetett fajok kereskedelméről szóló egyezményrel szemben felhozott ún. „*történeti*” jellegű problémák között első helyen szerepel a terminológiai bizonytalanság, ami nem csak az értelmezést nehezíti, hanem a nemzeti szintű átültetésben és végrehajtásban is problémákhoz vezet. Az olyan kifejezések, min a „*faj*”, a „*példány*”, a „*könnyen felismerhető része vagy származéka*”, az „*elsődlegesen kereskedelmi célzattól*” különösen félreérthetőek. Előbbiek közül az Egyezmény értelmező rendelkezési között megtalálható a „*faj*” és a „*példány*” meghatározása.²⁹⁶ Azonban a „*faj*” fogalma figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy egyes fajok nagy számú populációban élnek bizonyos államokban, míg más ország területén már a kihálás szélére sodródtak. Sőt, a nagyobb kiterjedésű államok esetében, az országon belül fellelhető populációk között is nagy különbségek lehetnek.²⁹⁷ A szövegezés és a kifejezések által felvetett problémákat legtöbb esetben a részes felek konferenciáin elfogadott határozatokkal igyekeztek orvosolni. Így 1994-ben, a 9. CoP-n került meghatározásra, mit kell a „*könnyen felismerhető része vagy származéka*” kifejezés alatt érteni.²⁹⁸ A kezdeti időszak további gondja volt az egyes fajok populációjának megosztott függelékekbe sorolása, vagyis ugyanannak a fajnak különböző populációit eltérő függelékekbe sorolják, a releváns vizsgált populáció adott államban való helyzete szerint.²⁹⁹ Különös hangsúllyal merült fel ez a problémakör az afrikai országok elefánt-állománya kapcsán, ahol bizonyos egyedszám vadászatát engedélyezték minden évben és az így befolyt összegeket fajmegőrzési és közösségfejlesztési kiadásokra fordították.³⁰⁰ Az afrikai elefántok példáját több esetben is használhatjuk a CITES-el kapcsolatos kritikai észrevételek alátámasztására. A későbbiekben részletesen elemzem, hogy az egyes függelékekbe való sorolás milyen hatással lehet a fajmegőrzési erőfeszítésekre.

Kritika érte a részes államokat abban a tekintetben is, hogy a listára vétel és a védelem tekintetében is előtérbe helyezik az „*ölelnivaló állatokat*” és a „*szép madarakat*”. Általában a legkritikusabb helyzetben lévő fajok „*kevésbé lenyűgözők*”.³⁰¹ Különösen igaz volt az

²⁹⁴ 2010 és 2018 között a CITES részes feleinek száma 175-ről 183-ra nőtt.

²⁹⁵ John. E. Scanlon: *Early reflections on eight years as Secretary-General of CITES, 2010–2018*. <https://www.linkedin.com/pulse/early-reflections-eight-years-secretary-general-cites-scanlon-am/>.

²⁹⁶ CITES, I. cikk, *Meghatározások: „a „faj” bármely fajt, alfajt vagy ezek földrajzilag elkülönült populációját jelenti”*.

²⁹⁷ McOMBER 2002. 690.

²⁹⁸ Conf. Res. 9.6. (Rev. CoP 16) *Trade in readily recognizable parts and derivatives*.

²⁹⁹ A megosztott listára vételt nevezik az angol terminológiában „*split-listed*” eljárásnak.

³⁰⁰ McOMBER, 2002. 695.

³⁰¹ BURNS 1990. 215.

előbbi megállapítás az 1990-es évek elején, amikor a listára vétel tekintetében háttérbe szorultak egyes növényfajok, illetve azok sokkal kevesebb figyelmet kaptak. Ennek alapján olyan ajánlások kerültek megfogalmazásra, mint a II. Függelékben szereplő növényfajok felülvizsgálata: melyik sorolható a veszélyeztetett kategóriába és pontos, állami szintén készülő statisztikák vezetése a kereskedelem mértékéről. Továbbá, megfogalmazásra került az állami végrehajtó szervek, különösen a vámszervek ellenőreinek továbbképzése, a CITES rendelkezések megsértése esetén, állami szinten kiszabható bírságok és büntetések súlyosbítása.³⁰²

A nem részes fél államokkal való kereskedelem engedélyezése az Egyezmény elfogadásának első percétől kezdődően érezte a negatív hatását.³⁰³ Még az 1990-es években is a globális kereskedelem mintegy harminc százaléka, vagyis csaknem harmada ilyen államokkal történt. Bár a CITES meghatároz bizonyos garanciákat a nem részes államokkal történő kereskedelem tekintetében, sok esetben a kevésbé fejlett országokban hiányoztak az „illetékes hatóságok”, amelyek ki tudták volna állítani a megfelelő iratokat és engedélyeket.³⁰⁴ Bár a felsorolt problémák megoldódni látszanak az Egyezmény tagságának univerzálissá válásával, a megfelelő erőforrásokkal rendelkező hatóságok és az adminisztratív terhek hiányos ügyintézése, éppúgy a szakértelem hiánya, mind a mai napig akadályozza a CITES rendelkezéseinek végrehajtását, a védelem magas szintjét.

A gyakorlatban számos egyéb olyan probléma merül fel, amely nem kifejezetten a CITES megfogalmazásából vagy a kereskedelem szabályozásából adódik, azonban nehezíti, vagy a múltban megnehezítette a részes államokban való hatékony végrehajtást. Utóbbi kérdéskörök egy részét a részes felek konferenciáin igyekeztek orvosolni. Az említett problémákhoz tartoznak nevezetesen az állami végrehajtó, különösen a vámszervek tisztviselőinek és ellenőrzőinek alulképzettsége a fajazonosításban, a szervek erőforráshiánya, valamint az egyes fajok listára való besorolása tekintetében jelentős gondokat okozott az egységes nomenklatúra hiánya. 1973-as elfogadása óta az Egyezményt folytonos módosításokkal és kiegészítésekkel igyekeztek úgy alakítani, hogy megfeleljen az újabb kor követelményeinek és a változó kihívásoknak. Azonban, bár sokan tekintik a CITES-t az egyik leghatékonyabb nemzetközi rendszernek, mások számos kritikai észrevételt fogalmaztak meg vele szemben.

Elsősorban a CITES funkcionális hatékonyságával szemben merülnek fel aggályok, amelyek főként a nemzetközi közösségnek a vadvilág megőrzésére vonatkozó eltérő elképzeléseiből, az eltérő hangsúlyokból, a fogyasztás vagy a fenntarthatóság előtérbe helyezéséből, valamint a hatékony megértés és megegyezés hiányából fakadnak. Minden kétséget kizáróan az Egyezmény valódi előrelépés volt és valószínűsíthetően a vadvilág megőrzése körében született nemzetközi egyezmények közül az egyik legfontosabb. Azonban, a szkeptikusok a kritikák legszélsőségesebb formáit fogalmazzák meg vele szemben, amelyeket egy olyan korszakban, amikor a biológiai sokféleség csökkenése ellen folytatott harc a nemzetközi közösség prioritása, nem lehet figyelmen kívül hagyni. A kritikusok álláspontja szerint az Egyezmény nem találkozik az új évezred és a XXI. század követelményeivel, ezért új megközelítés szükséges a tárgykörben. A „zöld” nem kormányza-

³⁰² BURNS 1990. 215–223.

³⁰³ 2021. júliusában a CITES 183 részes féllel rendelkezik, köztük az Európai Unióval mint egyedüli gazdasági integrációs szervezet. Nem részes fél az Egyezményben: Haiti, Nyugat-Szahara, Dél-Szudán, Türkmenisztán, Kelet-Timor és Észak-Korea.

³⁰⁴ LIWO 1991. 139–140.

ti szervezetek részéről főleg az egyes fajok függelékekbe való felvételével,³⁰⁵ valamint egyes, az Egyezmény végrehajtásáért felelős személyek korrupcióban való részvételével szembeni fellépés hiánya miatt fogalmaztak meg ellenvetéseket. Így egyes ellenzők³⁰⁶ szerint az Egyezmény számos problémával küzd. A legszélsőségesebb álláspontok szerint a CITES elbukott, és a későbbiekben egyáltalán nem kellene támogatni azt. Erre példa a „*Friends of the Orangutans*” malajziai szervezet petíciója, amely szerint a CITES teljes bukás. Példaként hozzák fel, hogy néhány lépésre a CITES bangkoki irodája mellett van egy piac, ahol minden vasárnap vadvilágból származó termékeket árulnak immáron 20 éve, egy olyan területen, ahol a kereskedelmi tevékenység elvileg a CITES alapján került szabályozásra.³⁰⁷ Az ellenzők másik tábora a gazdasági és szociális fejlődés, a nemzeti szuverenitás védelme és a hagyományok tisztelete, a profit maximalizálása és a bürokratikus kontroll minimalizálása tekintetében hozza fel érveit. Az egészen biztos, hogy a valamennyi tábort alapvetően nem csupán a reális megfontolás vezeti, hanem az érzelmek és személyes meggyőződés által irányított érveket is felsorakoztatnak. A legszélsőségesebbek a vadvilágból származó termékek kereskedelmének teljes liberalizálása mellett foglalnak állást, mivel meggyőződésük, hogy a tilalmak csak a feketepiac megerősödéséhez vezetnek. Minden oldal számára megfelelő megoldás lehetne, az a CITES határozottabb, hatékonyabb, előrelátóbb végrehajtása. Az Egyezménnyel kapcsolatosan meg lehet fogalmazni azt a kritikai észrevételt, hogy bár elfogadásának időszakában a veszélyeztetett fajokat érintő kereskedelmi tevékenység nagyon súlyos károkat okozott, ahogyan ma is, de emellett az utóbbi időszakban a biológiai sokféleség radikális csökkenésének elsődleges oka a természetes élőhelyek pusztítása. Így a jelenlegi szabályozás ún. „*top-down*” szisztémát követ. Helyette előnyösebb lenne ennek ellenkezője, vagyis a probléma gyökereit, az alapokat kezelő rendszer. Egyes álláspontok szerint a jelenlegi parancsoló-kontrolláló (*command-and-control*) rendszer helyett előnyösebb lenne egy elkötelezettségen és engedményeken alapuló felfogás megvalósítása. Mindenesetre a biodiverzitás csökkenése ellen tett eddigi erőfeszítések és az ezzel kapcsolatos klasszikus felfogás helyett a nemzetközi közösségnek új irányvonalakat kellene kijelölnie, és követnie, amely az értékek sokféleségének elismerésén és egy kiegyensúlyozott rendszeren nyugszik.³⁰⁸

A CITES-el szemben már elfogadásától kezdődően kritikai észrevételeket fogalmaztak meg. Ha végig tekintünk az Egyezmény négy évtizedes történetén, akkor ráeszmélhetünk, voltaképpen minduntalan ugyanazon problémakörök akadályozzák annak hatékony érvé-

³⁰⁵ Ilyen bukásnak tekintették, amikor 2013-ban a jegesmedvéket nem sikerült az I. Függelékbe felvenni, annak ellenére, hogy az óslakosok vadászathoz való jogát nem érintette volna a módosítás. Az érintett államok közül egyedül Kanada engedélyezi a jegesmedvék sportvadászatát és nemzetközi kereskedelmét. See: Animal Welfare Institute, CITES CoP 16. *Successes and failures* <https://awionline.org/awi-quarterly/2013-spring/cites-cop16-successes-and-failures> (2019. 02. 16.).

³⁰⁶ A negatív vélemények főként az egyes fajok függelékekbe sorolásához kapcsolódva kerülnek előtérbe, a részes felek konferenciái után, főként, mivel sokszor gazdasági hasznuk miatt nem kerülnek magasabb védelmi szintet biztosító átsorolásra, az érdekelt államok ellenszavazata eredményeképpen. Például: Mark Jones (Care for the Wild International, UK): a CITES a politikai célokat szolgálja. (JONES, Mark: *Has CITES had its day?* 2010., BBC <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/8606011.stm>). Továbbá: *CITES members silent over failure to address illegal toothfish fishing*. 2013. (<https://www.traffic.org/news/cites-members-silent-over-failure-to-address-illegal-toothfish-fishing/>) De a kérdések az elefántcsontkereskedelem kapcsán is felmerültek: VANDEGRIFT 2013. 102–135.

³⁰⁷ *Stop Funding CITES – They Are Part of the Problem Not the Solution*. <https://www.change.org/p/stop-funding-cites-they-are-part-of-the-problem-and-not-the-solution#petition-letter>.

³⁰⁸ BOWMAN 2013. 228–238.

nyesülését. Visszatérő gondok adódnak az államok adminisztratív szervezetrendszerével, a megfelelő szaktudás hiányával, a kikényszerítés alacsony fokával. További negatív hatások erednek a fajok függelékekbe való sorolásával, egyes különösen veszélyeztetett és a szabályozás szempontjából kiemelt fajok – mint az afrikai elefántok – populációjával kapcsolatos bizonytalanságokból, az államok egyet nem értéséből. Végül, de nem utolsó sorban országok gazdasági szektorainak lobbija nagy hatással van a részes felek álláspontjának kialakításában. Összességében megállapítható, hogy már a kezdeti, ún. „történeti” problémák és a hatékonysággal kapcsolatos kérdések is mind két tényezőre, az egységes állami akarat és az országokban rendelkezésre álló erőforrások hiányára vezethetők vissza.

3.2. *Elefánttemető – a Függelékekkel kapcsolatos problémák feltárása egy esettanulmányon keresztül*

A CITES központi elemét az egyezményhez csatolt Függelékek jelentik, hiszen a listára vétel határozza meg az adott fajnak biztosított védelem szintjét is. Éppen emiatt számos, a kereskedelemmel leginkább érintett és egyben veszélyeztetett faj esetében, vita alakult ki a részes felek között, az adott faj függelékekbe sorolása körül. A Függelékek módosítása egyébként is minden CoP egyik központi kérdése, a listák felülvizsgálata folytonos. A részes felek konferenciájának feladata az I. és II. Függelékek módosítása, az Egyezmény XV. Cikke alapján. A módosításra lehetőség van a részes felek konferenciáján, vagy a konferenciák közötti időszakban is. A továbbiakban részletesen bemutatom a Függelékek módosításának lehetőségeit, valamint az afrikai elefántok esetén keresztül szemléltetem, milyen hatással lehet a fajmegőrzési kísérletekre a részes felek közti egyet nem értés és a Függelékekben való elhelyezés.

A részes felek konferenciájához kapcsolódóan a Függelékek módosítását bármely részes fél javasolhatja. A módosítás javasolt szövegét az ülés előtt legalább 150 nappal közölni kell a Titkársággal. A módosítási javaslatról a Titkárság konzultál a többi részes féllel és az érintett CITES testületekkel, majd a választ valamennyi részes féllel közli, az ülés előtt legalább 30 nappal. A Függelékekben javasolt módosításokat a jelenlevő és szavazó részes felek kétharmados többségének kell elfogadnia. A szavazás szempontjából a jelenlevő, és igennel vagy nemmel szavazó részes feleket kell figyelembe venni. A szavazástól tartózkodó részes felek nem számíthatók be a módosítás elfogadásához szükséges kétharmadba. Az ülészen elfogadott módosítások az ülés után 90 nappal lépnek érvénybe valamennyi részes fél tekintetében, kivéve, ha fenntartással élnek.³⁰⁹

Az I. és II. Függelékek módosítására az ülésszakok közötti időszakban is lehetőség van. Bármely részes fél kezdeményezheti a Függelékekbe sorolt fajok felülvizsgálatát, ilyenkor ún. „*postai úton*” történő, vagyis alapvetően írásbeli eljárás történik. Az Egyezmény különválasztja a tengeri fajokra és a nem tengeri fajokra vonatkozó módosításokat. A tengeri fajok esetében a módosítási javaslatokat a Titkárság azonnal közli a részes felekkel és konzultál a vonatkozó kormányközi testületekkel is. A konzultáció eredményét és a Titkárság saját álláspontját közli a részes felekkel. A tengeri fajokon kívül eső bármely más faj esetében a kormányközi testületekkel folytatott konzultáció nem része a módosítási eljárásnak. A részes felek a Titkárság értesítésének kézhezvételétől számított 60 napon belül

³⁰⁹ CITES XV. cikk (1) bekezdés (a)–(c) pontok.

közölheti észrevételeit. A beérkezett válaszokat és saját javaslatait a Titkárság közli a részes felekkel. Amennyiben az utóbbiak közlésétől számított 30 napon belül nem érkezik be kifogás, a módosítás 90 nap múlva lép hatályba, kivéve, a fenntartást bejelentő államokat. Amennyiben a javasolt módosításokkal kapcsolatosan kifogás érkezik a Titkársághoz, azt szavazásra kell bocsátani, amely ugyancsak írásbeli úton történik. A Titkárság értesíti a részes feleket, hogy kifogásról szóló értesítést kapott. Ezen értesítéstől számított 60 napon belül a részes felek igenlő szavazatokat, ellenszavazatokat és tartózkodást küldhetnek. Amennyiben valamilyen reakció a részes feleknek legalább a felétől nem érkezik be, a javasolt módosítást a következő konferenciára kell utalni, tárgyalás és szavazás céljából. Ha a szavazatok a részes felek legalább felétől beérkeznek, a módosítást az igennel vagy nemmel szavazó részes felek kétharmados többsége fogadja el. A szavazás eredményéről a Titkárság valamennyi részes felet értesíti. Amennyiben a módosítást elfogadják, a Titkárság által küldött értesítés keltétől számított 90. napon lép hatályba a módosítás, kivéve, ha a felek fenntartással élnek.³¹⁰

A III. Függelék módosítása egyszerűbb eljárás keretében történik, hiszen az nyújtja a legcsekélyebb védelmet a listára vett fajok tekintetében. Bármelyik részes fél bármikor jegyzéket juttathat el a Titkársághoz azon fajokról, amelyeket a saját joghatósága alá eső területén a III. Függelékbe tartozónak tekint. A III. Függelék azoknak a részes feleknek a nevét tartalmazza, amelyek javasolták az érintett fajok III. Függelékbe való felvételét, a javasolt fajok tudományos nevét és egyéb, az Egyezmény szempontjából fontos vonatkozó adatokat. A jegyzék előterjesztésekor a Titkárság rendelkezésére kell bocsátani a kérdéses faj védelmére vonatkozó belföldi szabálmódosítást, minden egyéb a Titkárság által igényelt dokumentummal egyetemben. Amennyiben a III. Függelék módosításáról jegyzék érkezik a Titkársághoz, azt azonnal közlik a részes felekkel. A jegyzék a III. Függelék részeként lép hatályba, a közlést követő 90 nap múlva. A III. Függelékkel kapcsolatosan is lehetőség van fenntartás bejelentésére. A III. Függelékben felvétel céljából bejelentető részes fél, azt bármikor visszavonhatja úgy, hogy erről értesítést küld a Titkárságnak, amely közli a visszavonást valamennyi részes féllel. A visszavonás az ilyen közlés keltétől számított 30. napon lép hatályba.³¹¹

Más szabályok vonatkoznak az Egyezmény módosítására, így az elkülönül a Függelékbe sorolt fajok jegyzékének módosításától. Az Egyezmény módosítását a részes felek legalább egyharmadának írásban kell kezdeményeznie. Ebben az esetben a Titkárság köteles a rendkívüli ülészak összehívására, amely megvitatja és szavaz a módosításokról. Minden módosítás javasolt szövegét a Titkárságnak legalább 90 nappal a tanácskozás előtt valamennyi részes félhez el kell juttatnia. Az Egyezmény módosításait a jelenlévő és szavazó részes feleknek kétharmados többséggel kell elfogadnia. A szavazástól tartózkodó részes felek nem számítanak be a módosítás elfogadásához szükséges többségbe. A módosítás az azt elfogadó részes felek tekintetében 60 nappal azután lép hatályba, hogy a részes felek kétharmada a letéteményes kormánytól letétbe helyezte a módosítás elfogadására vonatkozó okiratot. Ezt követően a módosítás minden további részes fél tekintetében 60 nappal azután lép hatályba, hogy ez a részes fél a módosítást elfogadó okiratát letétbe helyezte.³¹² Az előbbieket alapján egyértelmű, hogy az Egyezmény módosítására kizárólag rendkívüli

³¹⁰ CITES XV. cikk (2) bekezdés (a)–(l) pontok.

³¹¹ CITES XVI. cikk (1)–(4) bekezdések.

³¹² CITES XVII. cikk (1)–(3) bekezdések.

ülésszakon van lehetőség. Éppen ezért is kérdőjelezték meg a CoP-ken elfogadott egyéb döntések kötelező mivoltát.

A CITES különböző Függelékei eltérő védelmet biztosítanak a listára vett fajoknak, így a kereskedelem kontrollja is különböző szintű. Az afrikai elefántok példáján keresztül jól szemléltethető, hogy az egyes fajok CITES Függelékekbe való besorolása hogyan befolyásolja az orvvadászatot és az illegális kereskedelmet. Bár az utóbbi években a részes felek igyekeztek új programokat kidolgozni az afrikai elefántok populációjának rehabilitálása érdekében, az eddigi, alapvetően politikai indokok által irányított döntéshozatal már helyrehozhatatlan károkat okozott és egyéb gazdasági, kulturális kérdéseket is felvetett. Az orvvadászat sokkal nagyobb szerepet játszik az elefántpopuláció hanyatlásában, mint a biodiverzitás csökkenésének második indoka, az ún. élőhelypusztítás. Az 1980-as években az elefántok száma drasztikusan csökkent Afrikában, elsősorban az elefántcsontért való orvvadászatnak köszönhetően. Pontos mutatószámok nem állnak rendelkezésre, az óvatos becslések alapján az 1980-as 1.2 millió egyedszám mintegy 600 ezerre esett vissza 1989-re. Kenyában kétharmaddal, Zambiában és Tanzániában háromnegyeddal csökkent az elefántpopuláció. Az egyedszám zuhanórepülését egyaránt okozta az elefántcsont legális és illegális kereskedelme, amelyet felgyorsított az érintett országok bizonytalan gazdasági struktúrája, a politikai korrupció és az automata gépfegyverekhez való könnyebb hozzáférhetőség.³¹³

A részes felek már 1983-ban elkezdtek foglalkozni az afrikai elefántok kérdésével és a *gaborone*-i konferencián elfogadásra került a Conf. 4.14 határozat, felkérve a Technikai Bizottságot, hogy dolgozzanak ki irányelveket az elefántcsont-kereskedelemre. 1985-ben az Argentínában tartott konferencián új határozatot fogadtak el, amely előírta, hogy az afrikai államok határozzanak meg exportkvótákat a nyers elefántcsontkereskedelmére, így korlátozva a levadászott elefántok számát. Ekkor az afrikai elefántok a CITES Egyezmény II. Függelékében kaptak helyet.³¹⁴

Néhány évvel később az 1989-es *lausanne*-i konferencia egyik fő problémája volt az afrikai elefántpopuláció csökkenése, az elefántcsont-kereskedelem és az elefántok I. Függelékbe való áthelyezésének lehetséges következményei. A tárgyalások eredményeként több munkadokumentum került elfogadásra, különösen az alábbi témakörökben: az elefántcsont-kereskedelmi kontrollrendszer hatékonyságának növeléséről, az akkor raktáron lévő elefántcsontról és legfőképpen a kereskedelmi szabályozás változásának hatásairól.³¹⁵ A tárgyalásokra nagy hatással volt az *Environmental Investigation Agency* által, 1989-ben publikált jelentés, amely ráirányította a figyelmet az egyes államok kizsákmányoló vadászati tevékenységére és reflektorfénybe állította a CITES-t, valamint a kereskedelmi szempontjából jelentős Európai Közösségeket és az Amerikai Egyesült Államokat is.³¹⁶

A függelékekbe való besorolással kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy a legmagasabb szintű védelmet biztosító I. Függelékbe sorolt fajok kereskedelme sem esik teljes tilalom alá. Kivitelezhető, ha nem elsősorban kereskedelmi célzattól történik, valamint előzetes engedélyhez van kötve. A legmagasabb szintű védelmet és így a legszigorúbb szabályokat követelő I. Függelék tekintetében a kereskedelmet a fajok további fennmaradásának veszélyeztetésének megakadályozása érdekében különösen szigorúan kell szabályozni.

³¹³ HUNTER–SALZMAN–ZAEKE 2015. 1108–1109.

³¹⁴ *Trade in Ivory from African Elephants*. <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/05/doc/E05-22.pdf>.

³¹⁵ *Agenda and working documents* <https://cites.org/eng/cop/07/doc/index.php>.

³¹⁶ Environmental Investigation Agency: *A System of Extinction: The African Elephant Disaster*, 1989. 1–52. Elérhető: <https://eia-international.org/wp-content/uploads/A-System-of-Extinction.pdf>.

A kereskedelmet csak *rendkívüli körülményei között* szabad engedélyezni.³¹⁷ A kivitelhez exportengedély előzetes megadása és bemutatása szükséges. Az exportengedély kiadásához a kivitel helye szerinti állam Igazgatási Hatósága meggyőződik a példány beszerzésének jogszerű voltáról és a szállítás megfelelő körülményeiről. A Tudományos Hatóság meggyőződik az exportnak a faj további fennmaradására gyakorolt hatásairól. Az exportengedély kiadásához szükséges az importengedély megadása is.³¹⁸ A bevétel helye szerinti állam Tudományos Testülete kiállíthatja az importengedélyt, de csak abban az esetben, ha a példányt *nem elsődlegesen kereskedelmi célzattól használják fel*, és ha a bevétel nem hátrányos a faj fennmaradására, valamint az élő példányok tartásához megfelelő feltételek állnak fent. Az I. Függelékbe sorolt fajok behozatalához szükséges az importengedély, az exportengedély vagy re-export bizonyítvány előzetes megadása és bemutatása.³¹⁹ Az újrakivitel kizárólag re-export bizonyítvány alapján lehetséges, amelyek a re-exportáló állam Igazgatási Hatósága állíthat ki. A Hatóságnak meg kell győződnie arról, hogy az bevétel is a CITES szabályokkal összhangban történt meg.³²⁰ Az Egyezmény külön szabályozza az egyes fajok tengerről történő beviteléhez szükséges eljárást, amely a beviteli állam igazgatási hatóságának előzetes bizonylatán és a Tudományos Testület állásfoglalásán alapszik.³²¹

Ennek megfelelően, ha az afrikai elefántok az I. Függelékben helyezkednek el, nem lehetséges a nyers vagy megmunkált elefántcsont kivitele, amennyiben a másik országba történő bevétel célja az elefántcsont, vagy az abból készül termékek későbbi értékesítése. Ugyanakkor a kereskedelmi tevékenységgel összefüggésben csak az import van megtiltva, az export nem. Ezért az Egyezmény nem akadályozza meg a trófeák, szuvenírek és a tudományos minta kivitelét az országból, még ha az kereskedelmi célzattal történne is.³²² A tárgyalások során számos afrikai állam, különösen Afrika déli részéről, ellenérveket sorakoztatott fel az afrikai elefántok I. Függelékbe való áthelyezése ellen. Különösen az állami jövedelem nagymértékű csökkenését vetítették előre, valamint azt, hogy amint megtörténik a függelékváltás, a tapasztalatok alapján az afrikai elefántok várhatóan sohasem fognak visszakerülni az II. Függelékbe.³²³

Végül 1989-ben az afrikai elefántok átsorolásra kerültek az I. Függelékbe, azonban Japán továbbra is fenntartotta a jogot, hogy nyers elefántcsontot importáljon az afrikai CITES egyezményben részes államoktól. Az afrikai elefántok I. Függelékben való elhelyezésének voltak pozitív hozadékai is. A globális elefántcsont-kereskedelem mintegy 10-15 százalékát lebonyolító Amerikai Egyesült Államok teljesen megtiltotta az elefántcsont bevitelét. Az elefántcsordák újra gyarapodni kezdtek Dél-Afrikában, Zimbabweban, Botswanaiban, Zambiában, Malawiban és Namíbiában. A vadvilági menedzsment jól működött az említett országokban, még ha néha ejtettek is el elefántokat, hogy a populáció ne haladja meg az élőhely eltartó képességét. Ugyanakkor a kereskedelmi változásoknak köszönhetően az érintett afrikai államok mintegy 470 tonna elefántcsontot raktároztak, mivel nem tudták azt eladni, még abban az esetben sem, ha az így befolyó jövedelmet az orvadászat elleni küzdelemre szerették volna fordítani. Ennek eredményeként a '90-es évektől kezdődően

³¹⁷ CITES II. cikk (1) bekezdés.

³¹⁸ CITES III. cikk (2) bekezdés a)–d) pontok.

³¹⁹ CITES III. cikk (3) bekezdés a)–c) pontok.

³²⁰ CITES III. cikk (4) bekezdés a)–c) pontok.

³²¹ CITES III. cikk (5) bekezdés a)–c) pontok.

³²² *Consequences of the transfer of the african elephant from Appendix I to Appendix II.* Doc. 7.43.1. <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/07/doc/E07-43-01.pdf>.

³²³ *Elephants and ivory trade in southern Africa.* <https://cites.org/eng/cop/07/doc/index.php>.

nagy erőfeszítéseket tettek, hogy az afrikai elefántok visszakerüljenek a II. Függelékebe, hogy a teljes tilalmat helyettesítse a korlátozott, de legális export. Fő érvük az volt, hogy a vadvilági megőrzés terhe nem a központi kormányzatra, hanem a kis közösségekre hárul, akik addig a legtöbbet profitáltak az illegális vadászatból. Éppen ezért a legális kereskedelemre úgy tekintettek, mint egyfajta ösztönző erőre, hogy a kis közösségek is felismerjék ezt a gazdasági alternatívát.³²⁴

Az átsorolást ellenzők, köztük az USA és egyes afrikai államok is, mint Kenya megítélésében az afrikai elefántok II. Függelékebe való visszahelyezése utat nyitott volna az orvvadászatnak, mivel technikailag nem lehet különbséget tenni az orvvadászat eredményeképpen megszerzett és a legálisan ritkított csordákból származó elefántcsont között. További ellenérvek szerint az afrikai államok által felhozott gazdasági problémák orvosolhatók ökoturizmussal és nemzetközi segélyekkel.³²⁵

Az 1997-ben tartott részes felek konferenciáján három afrikai állam, Botswana, Zimbabwe és Namíbia javasolta, hogy az afrikai elefántok kerüljenek vissza a II. Függelékebe, tekintettel a populáció gyors növekedésre, miáltal csökkent a kihalás veszélye. Bár a javaslatot teljes terjedelmében nem fogadták el, az előbbi három afrikai állam tekintetében egy jegyzettel ellátott kiegészítés történt, amíg a többi állam tekintetében az afrikai elefántok megmaradtak az I. Függeléken.³²⁶ A három állam mintegy 59 tonna³²⁷ elefántcsontot kívánt Japánba szállítani és ott értékesíteni. Ennek megfelelően a három állam engedélyt kapott, hogy nem kereskedelmi célból trófeákat, élő állatokat megfelelő és elfogadható célállományokra, valamint, hasítékborít, bőrtermékeket és elefántcsont-faragásokat³²⁸ exportáljanak. A módosítás 1999. szeptember 18-án lépett hatályba, onnantól számított 18 hónapig még nem volt engedélyezett az elefántcsonttal való kereskedelem.³²⁹

A II. Függelékebe sorolt fajok esetében a kereskedelmi kontroll célja, hogy elkerüljék a fennmaradásukkal összeegyeztethetetlen hasznosítást és a fajok példányai kereskedelmének hatékony ellenőrzése. A kivitelhez szükséges az exportengedély előzetes megadása és bemutatása. Az engedély akkor állítható ki, ha a kivitel helye szerinti állam Tudományos Testülete úgy foglal állást, hogy az export nem káros a kérdéses faj fennmaradása szempontjából. Az exportáló állam Igazgatási Hatósága megvizsgálja, hogy a példány megszerzése esetében betartották a vonatkozó állat- és növényvilág védelmére hozott jogszabályokat és élő példányok szállítása esetében megfelelő körülményeket biztosítanak.³³⁰ Az Egyezményben részes fél államok Tudományos Testületei folyamatosan figyelemmel kísérik a II. Függelékebe tartozó fajok esetében kiállított exportengedélyeket és a tényleges kivitel. Amennyiben felmerül a „*kérdéses faj elterjedési területén az érintett ökológiai rendszerekben játszott szerepének megfelelő szintű fenntartása érdekében*” a magasabb szintű védelem biztosításának és az I. Függelékebe való felvétel szükségessége, a Tудо-

³²⁴ HUNTER–SALZMAN–ZAELEKE, 2007. 1109.

³²⁵ LEMONIK, Michael: *The Ivory Wars: After a Seven Year Ban, Three African Nations Want to Sell Tusks. Will the Rest of the World Allow it?* Time, 1997. június 16. [://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,986539,00.html](http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,986539,00.html).

³²⁶ Res. Conf. 10.9. *Consideration of proposals for the transfer of African elephant populations from Appendix I to Appendix II.*

³²⁷ Országokra lebontva: Botswana: 25.3 tonna, Namíbia: 13.8 tonna, Zimbabwe: 20 tonna.

³²⁸ Hasítékborít, bőrtermékeket és elefántcsont-faragásokat csak Zimbabwe.

³²⁹ *Amendments to Appendices I and II of the Convention* 151. <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/10/E10-amendments.pdf>.

³³⁰ CITES IV. cikk (2) bekezdés a)–c) pontok.

mányos Testület javaslata alapján az Igazgatási Hatóság korlátozza a kiviteli engedélyek kiadását.³³¹ A bevételhez exportengedély vagy re-exportbizonyítvány előzetes bemutatása szükséges. Az újrakivitelhez szükséges a re-export bizonyítvány előzetes megadása és bemutatása. Az újrakiviteli bizonyítvány kiadásához a re-exportáló állam Igazgatási Hatósága meggyőződik az importálás jogszabályszerűségéről és az élő példányok szállításának körülményeiről.³³² A II. Függelék esetében is külön szabályozásra kerül a tengerről történő bevétel, amelynél egy évet meg nem haladó időszakra, a bevételre kerülő példányok teljes száma is meghatározható a Tudományos Testület javaslatára.³³³

A 10.10-es határozat nagyon szigorú szabályokat és követelményeket állított fel az afrikai elefántokkal folytatott kereskedelem tekintetében. Többek között szigorú monitoring rendszert alakítottak ki, és az érintett államoknak bizonyítania kellett, hogy az eladott elefántcsont nem orvvadászatsból származik. Ezentúl a kereskedelmi haszon jelentős részét egyenesen az afrikai elefántok megóvására kellett fordítani.³³⁴ 1999-ben a CITES Állandó Bizottsága megállapította, hogy a követelmények teljesültek és a három érintett országban megtartották az aukciókat, amely során 49.574 tonna elefántcsontot adtak el (mintegy 5446 agyar) körülbelül 5 millió USD értékben.³³⁵ Azonban ekkor kezdtek el megmutatkozni a II. Függelékbe való áthelyezés negatív hatásai is. A kereskedelmi könnyítés hatására az illegális vadászat mértéke azonnal növekedésnek indult, Zimbabweben mintegy 50 százalékkal ugrott meg. *Willis Makombe*, aki akkoriban a *Harare Nemzeti Park és Vadvilág Részleg* vezetője volt, elmondta, hogy a döntés előtt havonta mintegy négy, utána havonta hat elefántot mészároltak le az orvvadászok. Mivel az afrikai államok nem rendelkeztek megfelelő erőforrásokkal, továbbá az elefántcsont eredetét nagyon nehéz visszakövetni, az orvvadászat sokaknak újra vonzó tevékenységgé vált. Ghánában a konferenciát követő szeptemberben 5 elefántot mészároltak le, az elefántcsont-kereskedelem tilalmának bevezetése óta először. A CITES kikényszerítésének hiányát jelzi, hogy Zimbabwe a tilalom ellenére és annak hatálya alatt is exportált elefántcsontot Japánba, Dél-Afrikába, az USA-ba, Kínába, Thaiföldre és Hong Kong-ba.³³⁶

A következő CITES konferencián, 2000-ben, Dél-Afrika tekintetében is a II. Függelékbe kerültek át az afrikai elefántok. Ugyanakkor Dél-Afrika a kormányzati raktárakban lévő és a *Kruger Nemzeti Parkból* származó egész elefántagyarok tekintetében kereskedhet legálisan elefántcsonttal. A 2000-ben meghatározott szabályok alapján jelenleg az afrikai elefántok az I. Függelékbe vannak sorolva, kivéve a Botswana, Namíbia és Zimbabwe területén élő populációt és Dél-Afrikát.³³⁷

A CITES szabályok kikényszerítése és ellenőrzése érdekében hatékony ellenőrző rendszert akartak létrehozni az elefántcsont-kereskedelemre, így létrejött a MIKE,³³⁸ az illegálisan megölt elefántok monitorozására. A monitoring rendszer 1997-ben, Hararében került kialakításra, és 2013-ban, a 16.9. határozattal vizsgálták felül. 2001 óta a program

³³¹ CITES IV. cikk (3) bekezdés.

³³² CITES IV. cikk (5) bekezdés a)–b) pontok.

³³³ CITES IV. cikk (6)–(7) bekezdések.

³³⁴ Res. Conf. 10.10. *Trade in elephant specimens*.

³³⁵ HUNTER–SALZMAN–ZAEKE, 2007. 1110.

³³⁶ HITCH 184–186.

³³⁷ *Amendments to Appendices I and II of the Convention* 4. https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/11/other/E-Amendments_App.pdf.

³³⁸ MIKE: *Monitoring the Illegal Killing of Elephants*: Jogellenesen megölt elefántok monitorizálása.

afrikai államokban való működése az Európai Unió finanszírozásával történik. A MIKE 30 afrikai és 13 ázsiai országban működik. Figyelemmel kíséri az elefántok illegális vadászatát, ezzel segítve a megfelelő döntéshozást és jogalkotást az elefántok tekintetében. A MIKE megállapítja az orvvadászat mértékét, a PIKE³³⁹ számok alapulvételével. Az elmúlt néhány év mutatói kifejezetten negatív tendenciákat tükröznek, főleg Közép- és Dél-Afrika területén. A MIKE index 0,5 felett van, ami azt mutatja meg, hogy a halottan megtalált elefántok mintegy felét illegálisan ejtették el. Egyes területeken, mint Garamba, a PIKE index már 0,7 körüli értéket mutat.³⁴⁰ 2019-ben „ünnepeltük” az afrikai elefántok magasabb szintű védelmének harmincéves évfordulóját. A meghatározó dátum egybeesett a CITES 18. részes felek konferenciájával. 2019 májusában adták közre a frissített MIKE jelentést, amely napjainkban 0,53 körüli PIKE indexet mutat.³⁴¹ A végső következtetés viszont mindenképpen negatív, hiszen jelenleg a legvédelettebb populációkat is érintő orvvadászati tevékenységet nem tudja kompenzálni a természetes születések száma. Ráadásul, az afrikai elefántok populációi sokszor kis egyedszámúak és nem védettek, így ők még sebezhetőbbek a vadászat szempontjából. Ezek a faktorok pedig nagyban befolyásolják az adatok megbízhatóságát is. Ugyanezen következtetéseket erősítette meg a legfrissebb, 2020-as jelentés is.³⁴²

A fentiekre tekintettel várható volt, hogy az elefántcsont kereskedelem tilalma és az afrikai elefántok ügye az egyik központi kérdés lesz a részes felek konferenciáján is. Végül, a 2019-es találkozóra féltucat javaslat érkezett az ügyben, ideértve a nemzetközi elefántcsont-kereskedelem újraindítását, a nemzetközi elefántcsont-kereskedelem végleges betiltását, a hazai elefántcsont-piacok bezárását és az élő elefántok nem tartási tartományba irányuló exportjának befejezését. Az ellentétes javaslatok újra ráirányították a figyelmet, hogy a helyi közösségek gazdasági érdekei, az elefántcsontot felhalmozó országok vágya a legális kereskedelem újraindításáért nagyban ütközik a fajmegőrzés iránt elhivatott államok álláspontjával. Dél-Afrika, Botswana, Namíbia, and Zimbabwe közös javaslatot nyújtott be az elefántcsontkereskedelem újraindítása érdekében.³⁴³ Végül a kezdeményezés elbukott, 23 állam támogatta, 18-an tartózkodtak, azonban a többi részes fél – köztük az USA és az EU is – ellenezte a javaslatot. Az érvek ugyanazok voltak mind a két oldalon. Ahogy John Scanlon erre rámutatott, a tárgyalások igazi „*déjà vu*” érzést hoztak a részes felek konferenciájára és fel kell ismerni, hogy az érintett afrikai államok számára ez nem természetvédelmi és fajmegőrzési, hanem tisztán gazdasági kérdés.³⁴⁴ Az államokon belüli kereskedelmet biztosító állami elefántcsont-kereskedelmi piacok bezárásának terve nem nyerte el a részes felek támogatását. Sajnálatos módon ezek a piacok lehetőséget biztosítanak a nemzetközi kereskedelemre szánt elefántcsont „tisztára mosására” és a szindiká-

³³⁹ PIKE: *Proportion of Illegally Killed Elephants*: Illegálisan megölt elefántok aránya.

³⁴⁰ MIKE Report *Levels and trends of illegal killing of elephants in Africa to 31 December 2016 – preliminary findings*. https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/MIKE/MIKE_report_released_WWD_3Mar2017.pdf.

³⁴¹ *New report highlights continued threat to African elephants from poaching* https://cites.org/eng/news/new-report-highlights-continued-threat-to-african-elephants-from-poaching_10052019. Report: <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/18/doc/E-CoP18-069-02.pdf>.

³⁴² Monitoring the Illegal Killing of Elephants (MIKE) Report: PIKE trend analysis – Methodology and Results September 2020. 1–14. Elérhető: https://cites.org/sites/default/files/MIKE/E_CITES_Secretariat_MIKE_report_Final_CITESwebsite_Nov2020.pdf.

³⁴³ *Proposal* <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/18/prop/19032019/E-CoP18-Prop-11.pdf>.

³⁴⁴ MARON, Dina Fine: *Elephant ivory trade talks heat up in Geneva*. National Geographic 23 August 2019. <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/elephant-ivory-trade-at-cites>.

tusoknak kikaput nyitnak.³⁴⁵ Ugyanakkor 87 CITES-fél úgy döntött, hogy az elefántok kereskedelmét Zimbabweból és Botswanából korlátozza az *in situ* védelmi programokra vagy a vadon élő természetes területek biztosítására a faj afrikai természeti és történelmi elterjedési területén belül, korlátozott kivételekkel. Ennek eredményeképpen többek között nem tudnak majd a vadonból befogott elefántokkal kereskedni Afrikán kívüli országokkal, amely Zimbabwe számára 2012 és 2018 között \$2.7 millió hasznot hozott.³⁴⁶ Összefoglalva, bár kezdeményezés történt a nemzetközi elefántcsont-kereskedelem legalizálására, a részes felek nem fogadták el a javaslatot. Így az afrikai elefántok populációja megmaradt az I. Függelékben, kivéve Botswana, Namíbia, Dél-Afrika és Zimbabwe államokat, amelyek tekintetében a II. Függelék szabályai irányadóak.

A CITES 27 olyan országot azonosított, amelyek különösen érintettek az illegális elefántcsont-kereskedelemben.³⁴⁷ Ezeket három csoportba sorolta: elsődlegesen aggályos (kilenc ország vagy terület pl. Kenya, Kína, Thaiföld, Vietnám); másodlagosan aggályos (kilenc ország pl. Egyiptom, Gabon); és nyomkövetés szempontjából fontos (kilenc ország pl. Angola, Kambodzsza). Ezek közül 19 államot kért fel a CITES egy Nemzeti Elefántcsont Akcióterv³⁴⁸ elkészítésére.

Az orvvadászat továbbra is nagy problémát jelent az afrikai államokban, tovább csökkentve az afrikai elefántok számát. A hatékony küzdelemhez szükséges, hogy azonosítani lehessen az elkobzott elefántcsont földrajzi eredetét, ezért 2010-ben egy, a törvényszéki módszereket is alkalmazó azonosító rendszert hoztak létre az ún. *ivoryID*-t, amely az izotópos ujjlenyomat példáját alkalmazza az elefántcsontra. Az elefántcsont-azonosító egyrészt alkalmas az elefántcsont korának, másrészt földrajzi eredetének meghatározására. A módszer fejlesztéséhez mintegy 716 mintát vizsgáltak meg, amelyeket múzeumoktól, vadászoktól, civil szervezetektől szereztek be, s melyek segítségével egy referencia-adatbázist hoztak létre Afrikára vonatkozóan.³⁴⁹

További kérdéseket vet fel a kihalt gyapjas mamutoktól származó elefántcsont kereskedelme, amely jelenleg kívül esik a CITES rendszeren. 2019-ben Izrael kezdeményezte a II. Függelékbe sorolást tekintettel arra, hogy jelenleg teljes egészében szabályozatlan a kereskedelmi tevékenység. A sarki jégolvadás miatt egyre inkább elérhető közelségbe kerülő mamut agyarak a megszólalásig hasonlatosak a ma élő afrikai elefántok agyarához. Így sokszor mamut-csontként aposztrofálják az afrikai elefántcsont-kereskedelmet, amely tilalmazott nemzetközileg. Az eredeti javaslatot elutasították, de kompromisszumos megoldásként feltáró jelentést készít majd a CITES Titkárság a jelenségről.³⁵⁰

Az Egyezmény szabályainak gyakorlati megvalósítása leginkább a kereskedelmi tevékenység engedélyezése és felügyelete érdekében kiadott engedélyek és bizonyítványok

³⁴⁵ MARON, Dina Fine – FOBAR, Rachel: *The world's biggest conference on wildlife trade is happening. Get the details.* National Geographic 29 August 2019. <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/breaking-news-from-cites>.

³⁴⁶ CITES CoP 2019: *No more trade in African elephants*, Down to Earth 28 August 2019 <https://www.downtoearth.org.in/news/wildlife-biodiversity/cites-cop-2019-no-more-trade-in-african-elephants-66388>.

³⁴⁷ A mennyiségi mutatók megállapítását segítik a más rendszerek is: Elefánt Kereskedelmi Információs Rendszer (ETIS: *Elephant Trade Information System*), Afrikai Elefánt Adatbázis (*African Elephant Database*).

³⁴⁸ NIAPs: *National Ivory Action Plans* https://cites.org/eng/news/pr/2016_trends_in_African_elephant_poaching_released_%E2%80%933_CITES_MIKE_programme_03032017.

³⁴⁹ *IvoryID* https://ivoryid.org/en/pages/about/how_it_all_began.

³⁵⁰ *This Species Is Long Extinct – However: CITES Must Regulate Trade in Woolly Mammoth Ivory* 20 August 2019 <https://newsroom.wcs.org/News-Releases/articleType/ArticleView/articleId/12916/This-Species-Is-Long-Extinct--However-CITES-Must-Regulate-Trade-in-Woolly-Mammoth-Ivory.aspx>.

rendszerében mutatkozik meg. Az egyes Függelékek kapcsán, az importra, az exportra és a re-exportra vonatkozóan a részes felek hatóságainak engedélyeket és bizonyítványokat kell kiállítaniuk. Az Egyezményhez csatolt függelékek irányt mutatnak az engedélyek és bizonyítványok tartalmára. Az exportengedélyek a megadástól számított hat hónapon belül használhatók fel.³⁵¹ Minden engedélynek és bizonyítványnak tartalmaznia kell az Egyezmény nevét, a kibocsátó Igazgatási Hatóság nevét és azonosító bélyegzőjét, valamint az Igazgatási Hatóság által adott ún. ellenőrzési számot.³⁵² Minden másolatot és eredeti példányt világosan meg kell jelölni. Az eredeti helyett, a másolt dokumentumok csak az eredeti példányon megjelölt mértékben használhatók.³⁵³ Amennyiben a példányok több küldeményben kerülnek szállításra, minden küldeményhez külön engedély vagy bizonyítvány szükséges.³⁵⁴ Bármely példány importáló állama Igazgatási Hatóságának érvénytelenítenie kell és be kell vonnia az adott példányra vonatkozólag már bemutatott exportengedélyt vagy re-export bizonyítványt és minden vonatkozó importengedélyt.³⁵⁵ A dokumentumok hamisításának megakadályozása érdekében az Igazgatási Hatóságok minden példányt „jellel” láthatnak el, amely lehet kitérőmentes lenyomat, ólompecsét vagy más hasonló eszköz.³⁵⁶

Az afrikai elefántok esetén keresztül szemléltethető a legjobban, hogy egyes országok kitaró ellenállása miként gyengítheti meg az Egyezmény által biztosított védelmet, valamint megmutatkozik a kereskedelmi könnyítések illegális vadászatra gyakorolt hatása is. Az Egyezmény alaprendelkezései azonban nem alkalmazhatók a tranzit, vagyis átmenő forgalomra és a részes felek területén való rakodásra mindaddig, amíg a példányok vámhatósági ellenőrzés alatt állnak.³⁵⁷

További mentességek kerülnek meghatározásra, amikor az Egyezmény szabályait nem kell alkalmazni. Ide tartozik, ha az exportáló vagy re-exportáló állam Igazgatási Hatósága meggyőződött arról, hogy a példányt azelőtt szerezték be, hogy a CITES rendelkezéseit alkalmazni kellett volna és erről bizonyítványt állít ki.³⁵⁸ Az Egyezmény mentességeket határoz meg – mind a három Függelékre vonatkozóan – ha a példányok személyi vagy háztartási ingóságok, azonban ezt a kitételeket nem lehet mindig alkalmazni.³⁵⁹

Különleges kivételek vonatkoznak arra, ha az adott faj egyede nem a vadonból származik. Ha az I. Függelékbe sorolt állatfaj példányait fogságban nevelik, vagy növényfaj egyedeit mesterségesen szaporítják kereskedelmi célból, azokra a II. Függelékben szereplő

³⁵¹ CITES VI. cikk (2) bekezdés.

³⁵² CITES VI. cikk (3) bekezdés.

³⁵³ CITES VI. cikk (4) bekezdés.

³⁵⁴ CITES VI. cikk (5) bekezdés.

³⁵⁵ CITES VI. cikk (6) bekezdés.

³⁵⁶ CITES VI. cikk (7) bekezdés.

³⁵⁷ CITES VII. cikk (1) bekezdés.

³⁵⁸ CITES VII. cikk (2) bekezdés.

³⁵⁹ CITES VII. cikk (3) bekezdés. Ezt a mentességet nem lehet alkalmazni a következő esetekben:

„a) az I. Függelékben szereplő fajok példányai esetében, ha ezeket a tulajdonos azon Államon kívül szerezte be, ahol szokásos lakhelye van, és ebbe az Államba viszi be őket; vagy

b) a II. Függelékben szereplő fajok példányai esetében, ha:

(i) ezeket a tulajdonos azon Államon kívül szerezte be, ahol szokásos lakhelye van, és olyan Államban, ahol a természeti környezetből való kiemelésük történt,

(ii) abba az Államba viszik be őket, ahol a tulajdonos szokásos lakhelye van, és

(iii) az az Állam, ahol a természeti környezetből való kiemelésük történt, exportengedélyek előzetes megadását követeli meg az ilyen példányok bármilyen exportja előtt; kivéve, ha az Igazgatási Hatóság meggyőződött arról, hogy a példányok beszerzése azt megelőzően történt meg, hogy az Egyezmény rendelkezései azokra alkalmazandók lettek volna.”

példányokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.³⁶⁰ A fogságban nevelés vagy mesterseges szaporítás tényéről az exportáló állam Igazgatási Hatósága győződik meg és állít ki bizonyítványt, amelyet mind a három Függelékbe sorolt fajok esetében elfogadhatják a részes felek, bármely engedély vagy bizonyítvány helyett.³⁶¹

Az általános, kereskedelemre vonatkozó szabályok nem alkalmazhatók növénygyűjteményi példányok vagy más múzeumi példányok nem kereskedelmi célú kölcsönzésére.³⁶² Bármely részes állam engedélyek vagy bizonyítványok nélkül engedélyezheti az olyan példányok mozgását, amelyek egy utazó állatkert, vándorcirkusz, utazó állatgyűjtemény, növénykiállítás vagy más vándorkiállítás részét képezik, meghatározott feltételek teljesítése esetében.³⁶³ Az Egyezménynek, a kereskedelem kontrolljára vonatkozó szabályait – különösen az engedélyek, bizonyítványok és dokumentáció tekintetében – a részes államok belső jogszabályai egészítik ki.

3.3. A CITES-hez fűzött fenntartások hatása a fajok védelmére

A kritikai észrevételek sorából nem lehet kihagyni a fenntartások említését sem. Jelen esetben az a kérdés merül fel, hogy a fenntartások jelenlegi formában akadályozzák-e a CITES céljainak megvalósulását? Mennyiben élhetnek vissza a részes államok az egyes fajok védelme alól való kibújással? Összességében befolyásolja-e az Egyezményhez fűzött fenntartások sora az a CITES végrehajtásának hatékonyságát? A fenntartások kérdése az egyik olyan kritikus pont a CITES-re vonatkozóan, amely az egyezményi rendszer gyakorlati megvalósulását és ezen keresztül a veszélyeztetett fajok megőrzését, a tágabb értelemben vett célok elérését is érinti. Amíg alapvetően a nemzetközi egyezményekhez fűzött fenntartások hasznosnak bizonyulnak, hogy az állam ne kényszerüljön adott specifikus rendelkezés betartására, addig a CITES-hez fűzött fenntartások rendszere felelős egyes fajok kereskedelmi kizsákmányolásáért, amely veszélyezteteti vadvilágot.³⁶⁴

A fenntartások kialakulására a sok állam részvételével kötött, multilaterális egyezmények számának növekedésével került sor, amely együtt járt a nemzetközi szervezetek keretében kötött nemzetközi szerződések elfogadása során alkalmazott többségi elv elterjedésével is. Azonban a fenntartások egyre elterjedtebb alkalmazása szembe került a szerződések integritásának elvével. *Bruhács* szerint az áthidalhatatlan véleménykülönbségek, amelyek szükségessé tették a fenntartások alkalmazását, a nemzetközi közösség „heterogenitásából” adódnak, amely miatt a többség által elfogadható álláspont a kisebbség

³⁶⁰ CITES VII. cikk (4) bekezdés.

³⁶¹ CITES VII. cikk (5) bekezdés.

³⁶² CITES VII. cikk (6) bekezdés. „A III-V. Cikk rendelkezései nem alkalmazandók növénygyűjteményi példányoknak vagy más konzervált, szárított vagy beágyazott múzeumi példányoknak vagy valamely Igazgatási Hatóság által kiadott vagy elfogadott jellel ellátott élő növényanyagoknak az Államuk Igazgatási Hatósága által bejegyzett tudósok vagy tudományos intézmények közötti nem kereskedelmi kölcsönzésére, ajándékozására vagy cseréjére.”

³⁶³ CITES VII. cikk (7) bekezdés. „Ha: a) az exportőr vagy importőr az ilyen példányok összes részletét regisztráltatja az Igazgatási Hatóságnál, b) a példányok e cikk akár 2., akár az 5. bekezdése által meghatározott kategóriákba tartoznak; és c) az Igazgatási Hatóság meggyőződött arról, hogy minden élő példányt úgy szállítanak és gondoznak, hogy a lehető legkisebbre csökkentsék a sérülés, az egészségi károsodás vagy a kegyetlen bánásmód veszélyét.”

³⁶⁴ ALAGAPPAN 1990. 553.

számára elfogadhatatlan volt, szükségszerűvé téve a fenntartások engedését.³⁶⁵ A nemzetközi szerződésekhez fűzött fenntartások alapvetően lehetőséget biztosítanak az államoknak arra, hogy egyes rendelkezések alkalmazását kizárják. A Szerződések jogáról szóló 1969. Bécsi Egyezmény³⁶⁶ szerint fenntartás „*olyan bárhogyan fogalmazott és nevezett egyoldalú nyilatkozat, amellyel valamely állam egy szerződés aláírása, megerősítése, elfogadása, jóváhagyása, vagy ahhoz történő csatlakozása során kifejezésre juttatja, hogy a szerződés bizonyos rendelkezéseinek jogi hatályát a reá való alkalmazásban kizárni vagy módosítani óhajtja.*”³⁶⁷ Így „*a fenntartás arra szolgál, hogy egy állam akkor is részesévé válhasson egy többoldalú nemzetközi szerződésnek, ha annak nem minden pontjával, de a túlnyomó részével egyetért. Ebben az esetben fenntartással él a számára elfogadhatatlan rendelkezéssel szemben, annak tartalmát magára nézve teljes egészében kizárja vagy módosítja, azonban a szerződés többi része kötelezi.*”³⁶⁸

A nemzetközi egyezményekhez fűzött fenntartásokkal a Nemzetközi Bíróság is foglalkozott, jelen esetben a népiptás megelőzéséről és megtorlásáról szóló egyezményhez fűzött fenntartások tárgyában hozott tanácsadó véleménye bír jelentőséggel.³⁶⁹ A tanácsadó véleményben a Nemzetközi Bíróság szakít a nemzetközi szerződések abszolút integritásának elvével.³⁷⁰ Lényegében azt az alaptételt fogalmazzák meg, hogy inkább legyen részes fél az egyezményben minél több állam, megvédve és elősegítve a szerződéses célok elérését, mintsem pusztán a szerződések integritásának teljes megőrzése érdekében kizárják azon államok csatlakozását, amelyek valamely fenntartással élnének.³⁷¹ Utóbbi álláspont mutatkozik meg a Washingtoni Egyezmény kapcsán is, hiszen az elsődleges cél a CITES univerzális tagságának elérése volt, mintsem, hogy egyes államok csatlakozását pusztán az esetleges fenntartások tétele miatt megakadályozzák. Azt is mondhatnánk, hogy ha az univerzalitás és az integritás elvei találkoznak egymással, ott a modern nemzetközi szerződéses rendszerben az univerzalitás iránti igény kerül előtérbe.

A gyakorlatban a fenntartásokhoz hasonló jogintézmények is kialakultak a szerződésjogban, amelyek bár következményeiket tekintve mutatnak azonosságokat a klasszikus értelemben vett fenntartásokkal, azok inkább tekinthetők megszorító klauzuláknak vagy megállapodásoknak.³⁷² Olybá tűnhet, hogy az elérendő cél kivételével a fenntartások és a megszorító klauzulák minden tekintetben különböznek egymástól, hiszen utóbbiak nem egyoldalú kijelentések az államok részéről, hanem a szerződésben részes felek közötti, vagy egyes részes államok közötti megállapodás. Ahol a megszorító klauzulák magukban a nemzetközi egyezményekben találhatóak, ott a kiegészítések csak meghatározott részes felek tekintetében lépnek hatályba, vagy különböző egyéb eljárások kerülnek bevezetésre, amelyek elvezetnek a multilaterális egyezmények „*kétoldalúsításához*”. Ha pedig az ilyen jellegű eljárásokra és módszerekre fenntartásként tekintenek, az komoly félreértések

³⁶⁵ BRUHÁCS 2008. 102.

³⁶⁶ *Vienna Convention on the Law of Treaties*. A nemzetközi szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény. 1969. (1980.) UNTS vol. 1155, 331. Kihirdette: 1987. évi 12. tvr. [Továbbiakban: Bécsi Egyezmény, 1969.]

³⁶⁷ Bécsi Egyezmény, 1969. 2. cikk *A kifejezések használata*, 1. d) pont.

³⁶⁸ SZALAI Anikó: *Nemzetközi szerződések*. ijoten (Internetes Jogtudományi Enciklopédia), 2018. [29] <https://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-szerzodesek>.

³⁶⁹ *Reservations to the Convention on Genocide, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1951, 15.* [Továbbiakban: *Advisory Opinion, 1951.*]

³⁷⁰ KOVÁCS 2010. 24.

³⁷¹ *Advisory Opinion, 1951. 25.*

³⁷² Angol nyelvű terminológiában: „*Restrictive clauses and agreements*”.

forrása lehet. Több tárgykört felölelő nemzetközi egyezményben találhatóak a nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségek korlátozására irányuló megszorító klauzulák. Az érintett nemzetközi szerződések között találhatóak környezeti, kereskedelmi, emberi jogi tárgykörűek is.³⁷³ A Nemzetközi Jogi Bizottság 2011-ben közreadott jelentése³⁷⁴ alapján a CITES VII. cikkében található „*A kereskedelemre vonatkozó mentességek és más különleges intézkedések*” között meghatározott kivételek is ebbe a kategóriába sorolhatók. Bár a megszorító klauzulák és a fenntartások célja hasonló, azok működése egészen más: a megszorító klauzulák esetében az általános kizárás magából a szerződésből ered, míg a fenntartások esetében bár a lehetőség az egyezményből következik, az csak a csatlakozással egyidejűleg tett egyoldalú állami nyilatkozat után éri el a kívánt hatást.³⁷⁵ Véleményem szerint a CITES kapcsán nem jelent különösebb problémát a fenntartások és a korlátozó intézkedések elkülönítése. Elsősorban, azok külön cikkekben kerülnek szabályozásra így a szerződés szövegéből eredő megszorító intézkedések jól érthető és különálló engedményeket, illetve egyéb lehetőségeket tartalmaznak. Továbbá, a Washingtoni Egyezmény ténylegesen csak az államok által tett nyilatkozatok kapcsán, a Függelékek módosítására használja a fenntartások kifejezést.

A fenntartások rendszere lehetőséget biztosít a részes feleknek, hogy egy számukra nem elfogadható módosításból kimaradjanak, ugyanakkor a fenntartások lehetősége éppen az Egyezmény lényegét kérdőjelezi meg, amely a veszélyeztetett fajoknak nyújtott védelem, azok kereskedelmének szabályozásán keresztül. A fő kérdés, hogyan tudná a CITES megvalósítani a célkitűzéseit, ha a részes felek minden korlátozás nélkül távol maradhatnak a nekik nem tetsző, vagy nem előnyös rendelkezések megvalósításától? A Washingtoni Egyezmény nem engedi meg általános fenntartások tételét, azonban meghatározott cikkekhez kapcsolódóan lehetősége van a részes feleknek egyes rendelkezéseknek a kizárására. A Függelékek módosításával kapcsolatos eljárás során a CITES lehetőséget biztosít fenntartások tételére.³⁷⁶ Valamint bármely állam a megerősítő, elfogadási, jóváhagyási vagy csatlakozási okiratának letétbe helyezésekor különös fenntartást terjeszthet elő az I., II. vagy III. Függelékben szereplő bármelyik faj, vagy a III. Függelékben szereplő fajra vonatkozóan közelebről megjelölt bármely rész vagy származék tekintetében. Ameddig nem történik meg a fenntartás visszavonása, a részes felet úgy kell tekinteni, mint amely nem részese az Egyezménynek az ilyen fenntartásban pontosan megjelölt faj vagy részek, vagy származékok kereskedelme vonatkozásában.³⁷⁷ Az előbbieken alapján három módon lehet fenntartást fűzni az Egyezményhez. Először is a Washingtoni Egyezményhez való csatlakozáskor, amely egészen a visszavonásig érvényes lesz. Továbbá, a Függelékek módosítása esetében, az I. és II., magasabb szintű védelmet biztosító Függelékek módosítási eljárása során, valamint a III. Függelékben szereplő fajok tekintetében.

³⁷³ Környezeti tárgyú egyezmények közül ide sorolható pl. a Luganói Egyezmény környezetre veszélyes tevékenységekből eredő károk megtérítésére vonatkozó polgári jogi felelősségről (1993.) 4. cikke, vagy a környezetben tartósan megmaradó szerves szennyező anyagokról szóló Stockholmi Egyezmény (2001.) 4. cikke. A kereskedelmi tárgyú nemzetközi szerződések közül a GATT 1947 egyes rendelkezései, így XII., XIV., XX., XXI. cikkek. Az emberi jogi tárgyú egyezmények közül az 1966-ban elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 4. cikke kerül említésre a Bizottság jelentésében.

³⁷⁴ *Report of the International Law Commission*. UN, New York, 2011. A/66/10/Add.1 124. [Továbbiakban: Report of the International Law Commission]. <http://legal.un.org/docs/?symbol=A/66/10/Add.1>

³⁷⁵ Report of the International Law Commission, 125.

³⁷⁶ CITES XV. és XVI. cikkei alapján.

³⁷⁷ CITES XXIII. Cikk. (1)-(3) bekezdések.

Amennyiben egy faj törlésre kerül az egyik Függelékből és egyidejűleg egy másik Függeléken kerül listázásra, a részes feleknek az adott fajhoz szereplő fenntartásai érvénytelenné válnak. Így az érintett faj tekintetében a részes félnek új fenntartást kell tennie, ha továbbra is szeretné kizárni az Egyezmény alkalmazási köréből.³⁷⁸ Továbbá, a fenntartásoktól függetlenül a részes feleknek továbbra is dokumentációt és információt kell biztosítani – jelentéstételi kötelezettségük keretében – az adott fajok tekintetében is.³⁷⁹ A fenntartásokra vonatkozó szabályok értelmezése alapján, ha egy faj a II. Függelékből az I. Függelékbe kerül át, és ehhez a részes fél fenntartással él, továbbra is a biztosítania kell a II. Függelékhez fűződő védelmet. Amennyiben pedig egy új faj kerül felvételre az I. Függelékbe és ehhez a részes fél fenntartást tesz, úgy kell tekinteni, mintha a faj a II. Függelékben szerepelne – beleértve a kereskedelem ellenőrzését és a dokumentációt.³⁸⁰ Így érdekes kérdésként merül fel, mi történik, ha egy olyan államba importálják az I. Függelékben szereplő faj egyedét, amely bár részes fél az Egyezményben, fenntartással élt. Ha az exportáló állam nem él fenntartással, az importengedély kibocsátása után szükséges lesz az exportengedély. Azonban az importáló állam részéről elegendő az export engedély vagy re-export bizonyítvány.³⁸¹

A legtöbb esetben a részes államok gazdasági célzattól élnek fenntartással olyan fajok tekintetében, amelyek kereskedelme jelentős bevételt jelent. Azonban ez alapjaiban ássa alá az Egyezmény céljait. Az előbbieket alapján meg kell indokolni, miért is engedték meg egyáltalán a fenntartások tételének lehetőségét? Az első érv, hogy a fenntartások lehetősége a Washingtoni Egyezmény általános támogatottságát segíti elő, hiszen az államok kivonhatják magukat egy-egy faj kereskedelmi korlátozása alól. Másrészt a CITES célja a kereskedelem kontrollja, nem a teljes tilalom, így a fenntartások lehetősége elősegíti az Egyezmény általános támogatottságát, a kereskedelem magas szintű és kiterjedt szabályozása mellett. A fenntartások nélkül az Egyezmény arra kényszerítené az államokat, hogy válasszanak a teljes védelem és a védelem abszolút hiánya között. Végül, az Egyezmény szövegezői reménykedtek a fenntartások csak alkalmoszerű, nem kiterjedt alkalmazásában. Azonban, ha két azonos tartalommal bíró fenntartást tevő állam között kerül sor kereskedelemre, az Egyezményben nem részes államokkal történő kereskedelmet szabályozó X. cikk védelme nem érvényesülhet. Az Egyezmény történetében több esetben is határozottan megállapítható volt a fenntartásokból következő hatékonyságcsökkenés, így a CITES céljai nem valósulhattak meg. A két széles körben említett példa a bordás krokodil (*Crocodylus porosus*) és a tengeri teknősök (*superfamily Chelonioidea*) esetei. 1979-ben Franciaország, Olaszország, az NSZK és Svájc megtagadta az egyezményi védelem kiterjesztését a bordás krokodilokra, mivel évente több mint egy millió krokodilbőrt állítottak elő, az akkori nemzetközi kereskedelem tárgyát képező termékek hatvan százalékát. Ezentúl Japán, amely a világ negyedik legnagyobb piaca volt a vizsgált időszakban, a krokodilbőrök tekintetében, szintén fenntartással élt az Egyezményhez való csatlakozásakor. Utóbbi eseményekre utalt Sand akképpen, hogy „*első alkalommal ásta alá egy különösen veszélyeztetett faj globális védelmét az importáló államok ipari lobbistáinak összehangolt együttműködése.*”³⁸²

³⁷⁸ Res. Conf. 4.25 (Rev. CoP14) *Reservations* 3. pont.

³⁷⁹ Res. 4.25 (Rev. CoP14) 4. pont.

³⁸⁰ CITES Secretariat *Reservations* 4. [Továbbiakban: *Reservations ppt*]. <https://cites.unia.es/cites/file.php/1/trainers/Reservations.ppt> (2019. 01. 21.).

³⁸¹ *Reservations ppt* 10.

³⁸² STEWART 1981. 435–439.

Az I. Függelékhez fűzött fenntartásokkal az IUCN is foglalkozott. A Természetvédelmi Világszövetség határozatában megállapította, hogy a legmagasabb védelmi szintet jelentő Függelékhez tett fenntartások egyetlen célja, hogy a részes felek döntése által okozott esetleges gazdasági károkat *rövid távon* kiküszöbölje egy országra, vagy annak lakosaira nézve. Továbbá, kimondásra került az a tétel is, hogy a fenntartások hosszú távú megtartása aláássa az Egyezmény célkitűzéseit.³⁸³ Utóbbi megállapításból is leszűrhető, hogy a CITES esetében a fenntartások leginkább átmeneti megoldásnak tekinthetők, amelyek lehetőséget adnak egy-egy országnak, hogy az újabb döntések esetleges gazdasági kockázatait mérsékeljék vagy kivédjék. Jelenleg is számos faj tekintetében éltek fenntartással a részes felek, azonban mivel a legvesélyeztetettebb fajokkal jellemzően csupán kevés számú állam folytat kereskedelmi tevékenységet, azok köre egyszerűen megállapítható. Az 1. sz. mellékletként csatolt táblázatban összegzésre kerültek azon részes felek, amelyek fenntartással éltek valamely I. vagy II. Függelékbe sorolt faj esetében, számszerűen megmutatva, összesen az egyes Függelékek tekintetében mennyi fenntartással éltek.³⁸⁴ A táblázat alapján is jól látható, hogy csak egyes államok folytatnak kereskedelmi tevékenységet a legvesélyeztetettebb fajokkal. Annak ellenére, hogy az Egyezmény szabályaitól való eltérést az IUCN is csupán átmeneti jellegűnek tekinti, a legtöbb, jelenleg is hatályban lévő fenntartást a részes felek a csatlakozás során, a '80-as, '90-es évek végén tették. Jellemzően ezek a fenntartások gazdasági megfontolásokból erednek, az érintett fajok kereskedelmi szempontból bírnak jelentőséggel a részes felek számára. Például Japán, Izland és Norvégia a cetek rendjéhez élt fenntartásokkal, a delfinek, barna delfinek és bálnák tekintetében. Jól ismert tény, hogy az európai államok közül Norvégia és Izland folytat bálnavadászati tevékenységet,³⁸⁵ míg a Japán által folytatott egyes vadászati tevékenység már a Nemzetközi Bíróság előtt is tárgyalásra került.³⁸⁶ Így nem véletlen, hogy a CITES kapcsán is fenntartásokkal éltek a megnevezett államok. Szaúd-Arábia a sólyomfélékkel kapcsolatosan tér el az Egyezmény szabályaitól. Végül, de nem utolsó sorban, az I. Függelékhez tett fenntartások közül ki kell emelni a hullókkal kapcsolatos kivételeket, amelyeket Palau, Kuba, Suriname és Szent-Vincent és a Grenadine-szigetek tettek.

Tagság szempontjából 183 részes fél állammal a CITES gyakorlatilag univerzális egyezménynek tekinthető. Már a '70-es évektől kezdődően felmerültek a fenntartásokkal kapcsolatos problémák. Ezek közül kiemelendő, hogyha két, azonos fenntartást tevő állam folytat kereskedelmi tevékenységet egymással, akkor nem érvényesül az Egyezmény X. Cikke által támasztott védelmi szint sem.³⁸⁷ Valóban igaz az a megállapítás, hogy a fenntartások

³⁸³ IUCN GA 1990 REC 040 *Appendix I Reservations within CITES* (A határozat elsősorban a Japán által tett nagyszámú fenntartásra vonatkozik.).

³⁸⁴ 1. sz. mellékletben található táblázat a Szerző saját szerkesztése. Az adatok a 2021. július 13-i állapotot tükrözik. Teljes jegyzék elérhető: <https://cites.org/eng/app/reserve.php>.

³⁸⁵ Norvégia és Izland az egyedüli olyan államok a világon, akik engedélyezik a bálnavadászati tevékenységet. Norvégia nem tarja magára nézve kötelezőnek a bálnavadászati moratóriumot, amely ellen 1986-ben tiltakozott is. Japán hivatalosan „tudományos kutatás” céljából vadászik, bár az elejtett egyedek legnagyobb része gazdasági célú felhasználásra kerül, például, éttermek részére árulják. *See FRANCE-PRESSE, Agence: Norway boots whaling quota despite international opposition.* <https://www.theguardian.com/environment/2018/mar/07/norway-boots-whaling-quota-international-opposition>.

³⁸⁶ Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening), Judgment, I.C.J. Reports 2014, 226.

³⁸⁷ CITES X. cikk: „*Ha olyan Államból vagy Államba történik export, re-export vagy import, amely nem részese az Egyezménynek, bármely Részes Fél az Egyezmény szerinti engedélyek és bizonyítványok helyett elfogadhatja a kérdéses Állam illetékes hatóságai által kibocsátott hasonló dokumentációt, ha az alapján véve megfelel az egyezmény által az engedélyekkel és bizonyítványokkal kapcsolatban előírt követelményeknek.*”

engedése elősegíti az Egyezményhez való csatlakozást, hiszen így olyan államok is részes féllé váltak, amelyek nem értettek egyet bizonyos kereskedelmi tárgyú intézkedésekkel. Ugyanakkor a CITES fő célja a veszélyeztetett, vadon élő állat- és növényfajok védelme, azok kereskedelmének szabályozásán keresztül. Ha gazdasági érdekből, az államok fenntartással élhetnek, akkor vajon mennyire kérdőjeleződik meg a fő célkitűzés? Több faj esetében megmutatkozott, hogy a fenntartások jelentősen alááshatják a fajmegőrzési kísérleteket és éppen ez a kritikai észrevétel az, amely talán a legnehezebben orvosolható. Ha egy-egy állam gazdasága jelentős mértékben egy adott fajra vagy abból készült termékekre épül, az ipari lobbinak nagy szerepe lehet az államok CITES kapcsán képviselt álláspontjának kialakítására. Utóbbi mutatkozott meg a bordás krokodilok kereskedelmi szabályozásában is, amikor 1979-ben azokat áthelyezték volna az I. Függelékbe. Abban az esetben, ha pont a kereskedelmi tevékenység nagyobb részét lebonyolító részes felek nem támogatják a szigorúbb szabályozást, a CITES célkitűzések megvalósulása ténylegesen csorbulhatnak a fenntartások tételével. Ugyanakkor a mai nemzetközi szerződésjogtól nem lehet idegen a fenntartások engedése és azok szerves részét képezik a multilaterális egyezményi rendszereknek. A szerződések integritása tehát már évtizedekkel ezelőtt fejet hajtott a sok, különböző érdeket képviselő állam egy adott egyezményben való tagságának elősegítésével szemben. Mivel a CITES I. Függelékében felsorolt különösen veszélyeztetett fajokkal csupán kis számú állam folytat kereskedelmi tevékenységet, alapvetően nem kérdőjeleződnek meg teljesen a célok. Azonban ez csak általános megállapításnak tekinthető és a mai fajmegőrzési kísérletek során meg kell akadályozni, hogy a gazdasági érdekek akadályozzák a hatékony nemzetközi szabályozás elfogadását és így a veszélyeztetett fajok megőrzését.³⁸⁸

3.4. A CITES végrehajtása és érvényesülése az államokban – megfelelés az Egyezmény által támasztott kötelezettségeknek

A kritikai észrevételek közül az egyik legfontosabb a kereskedelmi felfüggesztések kérdése és azok összeegyeztethetősége a nemzetközi kereskedelmi jogi szabályozással. A nemzetközi szerződések esetében fontos, hogy a részes államok eleget tegyenek az egyezményből eredő kötelezettségeknek. Ebben a tekintetben a multilaterális környezeti egyezmények sorában a CITES speciális helyet foglal el.

A legtöbb multilaterális környezeti egyezmény, megállapodás (MEA) tartalmaz szabályokat, specifikus rendelkezéseket az egyezmény betartását illetően, azonban a Washingtoni Egyezmény nem határoz meg kifejezett szabályozást az Egyezményből eredő kötelezettségek megszegésére vonatkozásában. Ugyanakkor nem mondhatjuk azt, hogy emiatt a CITES betartását semmilyen szabály nem érinti, hiszen annak ellenére, hogy az Egyezmény önmaga nem tartalmaz nevesített rendelkezéseket, a gyakorlatban széles körű „következményrendszer” került kidolgozásra, ha egy részes állam nem tesz eleget a szerződésből eredő kötelezettségeinek. A következőkben elemzésre kerül, az egyes államok miként tehetnek eleget a Washingtoni Egyezménynek és milyen szankciórendszer került kialakításra az elmúlt évtizedekben. A CITES mint a vadvilági kereskedelmet érintő legfontosabb nemzetközi egyezmény, különösen nagy hatással bír az illegális vadvilági keres-

³⁸⁸ A CITES-hez fűzött hatályos fenntartások jegyzéke az 1. sz. Mellékletben található.

kedelem mértékére. Így a téma szempontjából feltétlenül szükséges annak feltérképezése, hogy a Washingtoni Egyezményben részes államokat milyen kötelezettségek terhelik az Egyezményhez való csatlakozással, és milyen szankciókkal kell szembenéznük az előbbiek megsértése vagy elmulasztása esetében. A multilaterális környezeti egyezményeknek való nemzeti megfelelés kérdésével a UNEP is foglalkozott, különösen a kapacitásépítés és a hatékony, állami szintű végrehajtás tekintetében.³⁸⁹

Amennyiben egy állam részes fél a Washingtoni Egyezményben, legalapvetőbb kötelezettsége, hogy a Függelékek valamelyikében listára vett fajok kereskedelmét az Egyezmény rendelkezéseivel összhangban szabályozza és engedélyezze.³⁹⁰

Az első vizsgálandó kérdéskör a szabályozás területe, amely kapcsán a részes államoknak megfelelő kereskedelmi kontrollt kell biztosítaniuk, összhangban a vállalt nemzetközi kötelezettségekkel. Az Egyezmény kiterjed bármely, a függelékeiben szereplő faj élő, vagy élettelen egyedeire, bármely könnyen felismerhető részére vagy származékára, azok kereskedelmére, re-exportjára és tengerből való behozatalára.³⁹¹

Másodsorban, a részes feleknek kiterjedt dokumentációval kapcsolatos standardoknak kell megfelelniük. Mivel a CITES fő célkitűzése a kereskedelem szabályozása és nem korlátozása, részletesen meghatározza a behozatal, kivitel vagy re-export során szükséges engedélyeket és bizonyítványokat. Így minden részes félnek kötelezettsége, hogy saját, belső jogi szabályozásában megvalósítsa a dokumentációkra vonatkozó követelményeket.³⁹² Ugyanakkor igyekezniük kell olyan adminisztratív rendszer létrehozására, amely lehetőség szerint minimalizálja a kereskedelemmel kapcsolatos bürokratikus követelményeket.

Továbbá, a szállítással, vámkezeléssel kapcsolatos szabályok biztosítják az Egyezmény gyakorlatban való érvényesülését, így az államoknak ki kell jelölniük olyan be- és kilépőállomásokat, ahol a vámkezelést lebonyolítják.³⁹³ Külön gondoskodni kell az élő példányokkal való megfelelő bánásmód biztosításáról.³⁹⁴ A részes feleknek meg kell tiltaniuk minden kereskedelmi tevékenységet, amely ellentétes az Egyezmény szabályaival, valamint intézkedniük kell az ilyen jellegű kereskedelemben szereplő példányok elkobzásáról és az exportáló államba való visszaállításáról. Továbbá jogalkotással biztosítani kell a jogellenes kereskedelem vagy birtoklás vagy mindkettőnek hátrányos jogkövetkezményekkel való sújtását.³⁹⁵

A CITES előírja részletes nyilvántartások vezetését az I-III. Függelékben szereplő fajok példányainak kereskedelmi forgalmáról, amelyek meghatározott, részletes információkat tartalmaznak.³⁹⁶ Ehhez kötődően a részes feleknek rendszeres jelentéstételi kötelezettsége

³⁸⁹ UNEP Governing Council decision SS.VII/4. (2002) *Compliance with and enforcement of multilateral environmental agreements.*

³⁹⁰ CITES, III. cikk (1) bekezdés: I. Függelék, IV. cikk (1) bekezdés: II. Függelék, V. cikk (1) bekezdés: III. Függelék.

³⁹¹ CITES I. cikk: *Meghatározások.*

³⁹² CITES VI. cikk *Engedélyek és bizonyítványok.*

³⁹³ CITES VIII. cikk (3) bekezdés A *részes felek által foganatosítandó intézkedések.*

³⁹⁴ CITES VIII. cikk (3) bekezdés „...valamennyi élő példányt az átszállítás, tartás vagy szállítmányozás minden szakaszában a megfelelő módon gondozzanak úgy, hogy a lehető legkisebbre csökkentsék a sérülés, az egészségkárosodás vagy a kegyetlen bánásmód, kezelés veszélyét.”

³⁹⁵ CITES XVIII. cikk (1) bekezdés (a)–(b) pontok.

³⁹⁶ CITES VIII. cikk (6) bekezdés (a)–(b) pontok. „...a kiadott engedélyek és bizonyítványok számát és típusát; azokat az Államokat, amelyekkel ilyen kereskedelmet bonyolítottak le; a példányok számát vagy mennyiségét és típusát, a fajok nevét az I-III. Függelék szerint, és ahol ez alkalmazható, a kérdéses példányok méretét és nemét.”

van. Az Egyezmény végrehajtása érdekében a feleknek megfelelő intézkedéseket kell foganatosítaniuk, amely így magában foglalja az időszakos jelentéstételt is. A jelentéstétel két területre terjed ki: először is a részes feleknek nyilvántartást kell vezetniük az I-III. Függelékben szereplő fajok példányainak kereskedelmi forgalmáról, amely kapcsán jelentésben tájékoztatnak a kiadott engedélyek és bizonyítványok számáról és típusáról; azokról az Államokról, amelyekkel ilyen kereskedelmet bonyolítottak le; a példányok számát vagy mennyiségét és típusát, a fajok nevét az I-III. Függelék szerint, és ahol ez alkalmazható, a kérdéses példányok méretét és nemét.³⁹⁷ Utóbbiakról éves jelentést tesznek a Titkárságnak. Másodsorban a részes felek két évente jelentést tesznek az Egyezmény rendelkezéseinek érvényesítésére hozott jogalkotási, szabályozási és igazgatási intézkedésekről.³⁹⁸

Szervezetrendszeri szinten minden részes államnak ki kell jelölnie az Egyezmény végrehajtásához szükséges alapvető szerveket. Ennek alapján meg kell határozni egy vagy több Igazgatási Hatóságot, amely illetékes engedélyek vagy bizonyítványok kiadására, és legalább egy Tudományos Testületet. Mivel mind a két testületnek fontos szerepe van az engedélyek, bizonyítványok és tilalmak kapcsán, a kijelölésekben vagy felhatalmazásokban beállt minden változásról az érintett részes félnek értesítenie kell a Titkárságot, hogy ezt valamennyi más részes államhoz továbbíthassa.³⁹⁹

Végül, az Egyezményhez kötődő nemzeti jogfejlesztés az elmúlt évtizedben vált meghatározó területté a CITES kapcsán. A nemzeti szabályozások fejlesztését és a megfelelést előmozdítja a Nemzeti Jogalkotási Projekt,⁴⁰⁰ amelyet a részes felek nyolcadik konferenciáján fogadtak el.

3.4.1. Megfelelési kérdések

A CITES-hez kapcsolódó megfelelési kérdések előtt ki kell térni az ahhoz kapcsolódó fogalmakra. Napjainkra a széles körű egyezményalkotásnak köszönhetően környezeti egyezmények százai kerültek elfogadásra, amelyek közül jelen kötet keretében is megnevezésre került néhány, a biodiverzitással kapcsolatosan nagy jelentőséggel bíró szerződés.⁴⁰¹ Azonban minden nemzetközi egyezmény, így környezeti témakörben elfogadott szerződések esetében is, nem elegendő, ha azokban egy állam részes féllé válik, hanem szükséges az egyezményből eredő kötelezettségek teljesítése is. A Washingtoni Egyezménnyel kapcsolatosan három kérdés merül fel: az Egyezmény szabályainak nemzeti szintű megvalósítása; azok „átültetése” a belső jogba⁴⁰², az Egyezményből folyó kötelezettségek állami szintű kikényszerítése, végrehajtása;⁴⁰³ valamint az Egyezménynek való megfelelés.⁴⁰⁴ A Washingtoni Egyezményben részes államokkal kapcsolatosan mind a három területen merültek fel problémák.

³⁹⁷ CITES VIII. cikk (6) bekezdés (b) pont.

³⁹⁸ CITES VIII. cikk (7) bekezdés (b) pont.

³⁹⁹ CITES IX. cikk (1)–(4) bekezdések *Igazgatási hatóságok és tudományos testületek*.

⁴⁰⁰ A nemzeti jogalkotás segítő CITES program elnevezése: *National Legislation Project*.

⁴⁰¹ A környezeti tárgyú nemzetközi egyezmények adatbázisa elérhető: MITCHELL, Ronald B. and the IEA Database Project, International Environmental Agreements (IEA) Database Project <https://iea.uoregon.edu/>.

⁴⁰² Az Egyezményhez kapcsolódó eredeti, angol nyelvű rendelkezésekben: „*implementation*”.

⁴⁰³ Az Egyezményhez kapcsolódó eredeti, angol nyelvű rendelkezésekben: „*enforcement*”.

⁴⁰⁴ Az Egyezményhez kapcsolódó eredeti, angol nyelvű rendelkezésekben: „*compliance*”.

Környezeti témakörben a kikényszerítés „*egy kötelezettség megsértésére adott formális, jogilag körülírt reakcióként*” fogalmazható meg. El kell határolni egymástól a nemzetközi és nemzeti/állami szintű kikényszerítés dimenzióit. Az állami szintű kikényszerítés általában egyének által elkövetett jogsértések esetén történik. Nemzetközi szinten történő kikényszerítésről akkor beszélhetünk, ha egy állam mulasztja el teljesíteni a nemzetközi jogból eredő kötelezettségeit. Így a nemzetközi környezeti egyezmények nemzeti szintű végrehajtása és az azokból eredő kötelezettségek teljesítésének kikényszerítése az egyezmény szabályainak való megfelelést biztosítja. Azonban a megfelelés nem összetévesztendő a hatékonyság kérdésével, hiszen az egyezményekből eredő kötelezettségek minimális, az elfogadhatóság szintjén mozgó megvalósítása nem biztosítja a rendelkezések hatékony érvényesülését a gyakorlatban.⁴⁰⁵ A Washingtoni Egyezmény állami szintű megvalósításának hiánya több esetben maga után vonta a megfelelési eljárások lefolytatását és különösen a fejlődő államnak minősülő részes felek tekintetében előfordulnak súlyos hiányosságok az Egyezmény rendelkezéseinek megvalósításában.

A CITES 1975 júliusában lépett hatályba, így viszonylag régi egyezménynek tekinthető, felmerülhet az elavultság kérdése. Az elmúlt több mint négy évtizedben az államok gyakran kerültek szembe az *Egyezmény betartásából és a rendelkezések végrehajtásából eredő nehézségekkel*, amelyek négy fő csoportba sorolhatók. A legtöbb esetben az Egyezmény cikkeinek értelmezése okozott gondot, hiszen az olyan kifejezések, mint „*elsődlegesen kereskedelmi célzattal*”, nem minden esetben egyértelműek, ahogyan arra a történeti jellegű problémánknál már korábban utaltam. Az értelmezésből eredő nehézségek oda vezetnek, hogy a Washingtoni Egyezmény szabályai nem egységesen kerülnek végrehajtásra az államokban, amely megakadályozhatja a magas szintű védelem elérésének lehetőségét. A problémák második csoportja abból adódik, hogy a CITES által támasztott kötelezettségeket nem valósítják meg nemzeti szinten. Utóbbi abból is adódhat, hogy egyes államok nem rendelkeznek megfelelő erőforrásokkal azok teljesítéséhez, például nem tudják finanszírozni a végrehajtó hatóságok működését. Harmadsorban, számos részes fél a nem megfelelés általános kategóriáját valósítja meg, beleértve a rendszeres beszámolók küldésének vagy az illegális kereskedelem büntetésének elmulasztását. Végül, az Egyezmény szabályai betartásának megsértése megvalósulhat az egyes Függelékekben listázott fajokkal kapcsolatosan is.⁴⁰⁶

Az autentikus értelmezést a részes felek konferenciáján hozott határozatok biztosítják. Ezeket az általában minden második-harmadik évben tartott CoP-n, kétharmados többséggel fogadják el. Eddig több mint száz határozat került elfogadásra, amelyek kötelező erejét többször megkérdőjelezték. A határozatok kötelező erejét illetően éppen az Európai Közösségek Bizottsága és Franciaország közötti „*bolíviai szörme*” ügyben⁴⁰⁷ merült fel kérdés az Európai Bíróság előtt. Az ügyben 1986-ban Franciaország engedélyezte hatezer *Geoffroy-macska* szörméjének Bolíviából történő behozatalát, miközben egy évvel korábban a részes felek konferenciája határozatot fogadott el a Bolíviából történő behozatal tilalmát illetően az érintett államban fellelhető illegális kereskedelem, hamis export és re-export engedélyek miatt. Az Európai Bíróság döntése alapján Franciaország elmulasztotta a kötelezettségei teljesítését azzal, hogy engedélyezte a szörmék behozatalát. Ezzel

⁴⁰⁵ REEVE 2003. 349–350.

⁴⁰⁶ BEYERLIN–STOLL–WOLFRUM 2006. 92.

⁴⁰⁷ Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Francia Köztársaság. ECLI:EU:C:1990:427 [Továbbiakban: ECLI:EU:C:1990:427].

kvázi kijelentette, hogy a részes felek konferenciáján hozott határozatok kötelező erővel bírnak, és azokat be kell tartani.⁴⁰⁸ Az ügy azért is jelentős, mivel a CITES történetében Bolíviával szemben alkalmaztak először kereskedelmi embargót, amelyet azóta több mint száz esetben hoztak olyan államokkal szemben, amelyek vagy megsértették az Egyezményből eredő kötelezettségeik teljesítését, vagy az Egyezményben nem részes államok tekintetében, amelyek nem biztosítottak összehasonlítható és megfelelő dokumentációt. A CITES határozatokban megalkotott eljárási rend és kereskedelmi felfüggesztések rendszere kérdéses, mennyiben illeszkedik a létező nemzetközi közjogi és magánjogi keretekbe. A nemzetközi közjog területén leginkább az államok felelősségének kérdése és a felelősségi tervezettel⁴⁰⁹, míg a nemzetközi kereskedelmi jog tekintetében a WTO szabályrendszerével való összeegyeztethetőség merülnek fel.⁴¹⁰

A CITES rendszere leginkább a „kvázi jogalkotási hatáskörrel” rendelkező csoportba sorolható. Olyan esetekhez hasonlítható, ahol a nemzetközi szervezetek által hozott normákat nem kell ratifikálni, így általában biztosítják a döntésből való kimaradást, „opt-out” lehetőségét. Ez a szisztéma több MEA esetében is megfigyelhető, így a CITES esetében is. Számos nemzetközi környezeti egyezmény menedzselését végző szervezet alkalmaz a függelékek vagy mellékletek módosításából való kimaradási lehetőséget biztosító eljárásokat. Ehhez hasonlóan a CITES Függelékeinek módosításakor is minden esetben, mind a három Függelék változtatásakor lehetősége van a részes feleknek azoktól fenntartásokkal távol maradni. A Függelékek módosításával foglalkozó részletszabályokat 1994-ben alkották meg. Az ún. „Everglades-kritériumok” elvileg nem kötelező formában kerültek elfogadásra, azonban a módosítási eljárás nagyban ennek az értelmezése útján valósul meg.⁴¹¹ A Washingtoni Egyezmény nem határozza meg a részes felek által elfogadott javaslatok megjelenési formáját. Nagyvonalúan pusztán „javaslat” formájában elfogadható döntésekről beszél, amely általában nem kötelező normákat jelent. 1994 óta határozatok,⁴¹² felülvizsgált határozatok⁴¹³ és döntések⁴¹⁴ kerülnek elfogadásra a CoP-n. Míg a döntések általában csak egy-egy konferenciára és a következő konferenciáig érvényesek, a határozatok hosszú távú hatással bírnak. Mindazonáltal egyre több olyan döntéssel találkozhatunk, amelyeknek a határozatéhoz hasonló következményei vannak. Az Egyezmény szövegezésében található javaslatok határozati és döntési formában olyan rendszerré alakultak át, amelyek bár főszabály szerint nem rendelkeznek jogi kötőerővel, a CITES szövegezésekor előre nem látható következményekkel járnak. A határozatokat a jogilag kötelező dokumentumokra jellemző szövegezéssel fogalmazzák meg és az Egyezményben részes fél államok jogait és kötelezettségeit befolyásolják. A határozatoknak való nem megfelelés pedig szigorú eljárásokat vonhat maga után. Összességében elmondható, hogy a részes felek konferenciáin elfogadott határozatok *de facto* jogalkotásnak minősülnek.⁴¹⁵

⁴⁰⁸ ECLI:EU:C:1990:427 7. (1) bekezdés és döntés.

⁴⁰⁹ International Law Commission: *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*, 2001.

⁴¹⁰ SAND 2012. 18.

⁴¹¹ SOMMER 1996. 646–647.

⁴¹² Az Egyezményhez kapcsolódó eredeti, angol nyelvű terminológiában: „*resolution*”.

⁴¹³ Az Egyezményhez kapcsolódó eredeti, angol nyelvű terminológiában: „*revised resolution*”.

⁴¹⁴ Az Egyezményhez kapcsolódó eredeti, angol nyelvű terminológiában: „*decision*”.

⁴¹⁵ FUCHS 2008. 1574–1576.

A részes felek által megvalósítandó végrehajtási intézkedéseket pontosította az 1992-ben elfogadott határozat,⁴¹⁶ amelyet a 14. és 15. konferencián vizsgáltak felül. A határozat kiemeli, hogy az Egyezmény nemzeti kikényszerítése érdekében a részes felek körülbelül fele nem tett megfelelő intézkedést. A részes felek konferenciája felhívta a Titkárságot azon részes állam azonosítására, amelyek elmulasztották legalább egy Igazgatási vagy Tudományos Testület létrehozását, elmulasztották az Egyezmény megsértésével folytatott kereskedelem tilalmát vagy annak büntetését, illetve az illegális kereskedelem tárgyként szolgáló vagy birtokolt példányok elkobzását.⁴¹⁷ A határozat kiemeli az Állandó Bizottságot, hogy határozza meg, mely részes államok nem fogadtak el megfelelő intézkedéseket az Egyezmény hatékony végrehajtása érdekében és fontolja meg a kereskedelem esetleges felfüggesztését is magában foglaló megfelelőségi intézkedések meghozatalát, a 14.3-as határozattal összhangban.⁴¹⁸

Mivel önálló testület, amely az Egyezmény megfelelőségi kérdéseivel foglalkozik, nem került létrehozásra, ehhez kapcsolódó hatáskörökkel a részes felek konferenciája, az Állandó Bizottság, a Növény- és Állat Bizottságok és a Titkárság bírnak.⁴¹⁹ A megfelelőséggel kapcsolatos egyezményi alapot a XIII. cikk adja, „*Nemzetközi Intézkedések*” címmel. Ha a Titkárság a hozzá érkezett tájékoztatás alapján arról győződött meg, hogy az I. vagy II. Függelékben szereplő valamelyik fajra káros hatást gyakorol az ezen fajhoz tartozó példányokkal folytatott kereskedelem, vagy hogy az Egyezmény rendelkezéseit nem hatékonyan hajtják végre, ezt az információt közölnie kell az érintett részes fél vagy részes felek megbízott Igazgatási Hatóságával. Ha bármely részes fél ilyen jelzett közlést kap, a lehető leghamarabb értesíti a Titkárságot minden lényeges tényről, ha jogszabályai ezt megengedik, és adott esetben orvosló intézkedéseket javasol. Ha a részes fél úgy véli, hogy kívánatos lenne vizsgálat lefolytatása, ezt a vizsgálatot a részes fél által kifejezetten feljogosított egy vagy több személy végezheti el. A részes fél által rendelkezésre bocsátott bármely érintett vizsgálatból származó információt meg kell vizsgálni a részes felek legközelebbi Konferenciáján, amely általa helyénvalónak tartott bármilyen ajánlást tehet.⁴²⁰

A megfelelőségi eljárások több lépcsőből állnak és a fokozatoság elve alapján működnek. Az eljárások első lépcsője a lehetséges megfelelőségi kérdések azonosítása. Ha bármely részes felet aggodalommal tölt el bármely CITES-listázott faj példányaival folytatott kereskedelem egy másik részes állam részéről, közvetlenül megkeresheti az érintett részes felet vagy a Titkársághoz fordulhat segítségért. A Titkárság információt biztosít a megkereső részes fél számára a másik részes állam Egyezménnyel való megfelelésével kapcsolatosan. A részes feleket is arra biztatják, hogy biztosítsanak korai előrejelzést, például a meghatározott időpontig való információszolgáltatást. A második lépcsőfok a megfelelőségi kérdések megfontolása. Amennyiben egy részes fél elmulasztja a megfelelő javító intézkedéseket ésszerű határidőn belül megtenni, a kérdést a Titkárság továbbítja az Állandó Bizottsághoz. Az Állandó Bizottság tájékoztatása általában írásban történik, a megfelelő részletek feltárásával, az elmulasztott kötelezettségekre és a mulasztás lehetséges indokaira

⁴¹⁶ Res. Conf. 8.4. (Rec. CoP15) *National laws for implementation of the Convention*.

⁴¹⁷ Res. Conf. 8.4. 1. bekezdés (a) pont i)–iv) alpontok.

⁴¹⁸ Res. Conf. 8.4. 3. bekezdés.

⁴¹⁹ *CITES Compliance and Enforcement Regime, expert meeting*, 2012. Montreal. <https://www.cbd.int/doc/meetings/abs/abscomp-01/other/abscomp-01-presentation-cites-en.pdf>. [Továbbiakban: Meeting, 2012.].

⁴²⁰ CITES XIII. cikk Nemzetközi Intézkedések (1)–(3) bekezdések.

is kitérve. Az Állandó Bizottság elutasítja azon megfeleléségi kérdéseket, amelyek triviálisak vagy alaptalannak bizonyulnak. Amennyiben a megfeleléségi kérdést nem sikerül orvosolni, az Állandó Bizottság egy vagy több intézkedést is hozhat az alábbiak közül: (a) tanács, információ vagy segítség biztosítása; (b) különleges beszámoló kérése; (c) írásbeli felszólítás küldése, válaszkéréssel és segítségajánlással; (d) különleges intézkedések ajánlása; (e) az érintett részes fél kérése alapján segítségnyújtás, amely lehet technikai is; (f) nyilvános értesítés küldése minden részes félnek, a Titkárságon keresztül, felhívva a figyelmet a megfeleléségi problémára; (g) figyelmeztetés kibocsátása; (h) megfeleléségi akcióterv benyújtására való felhívás.

Néhány esetben az Állandó Bizottság egy vagy több CITES listán szereplő faj kereskedelmének felfüggesztéséről dönt. A kereskedelem felfüggesztésére akkor van lehetőség, ha a részes fél nem felel meg az Egyezmény által támasztott kötelezettségeknek, amely mulasztás állandósul és megoldatlan marad, valamint a részes fél nem mutat hajlandóságot a megfeleléség elérésére vagy nem nyújtja be a X. Cikk⁴²¹ által megkövetelt dokumentációt. A kereskedelem felfüggesztése minden esetben kimondottan és kizárólagosan az Egyezményen és a részes felek konferenciáin elfogadott határozatokon és döntéseken alapszik. Amennyiben az Állandó Bizottság megfontolja egy vagy több intézkedés meghozatalát, figyelembe veszi a részes fél lehetőségeit, a megfeleléségi kérdés típusát, mértékét és gyakoriságát, az arányosság elvét és a lehetséges pozitív hatásokat a vadvilág megőrzésére és fenntartható használatára. Az Állandó Bizottság által hozott intézkedéseket minden esetben felügyelik a Titkárság segítségével. A részes fél által benyújtott különleges riport vagy egyéb információ alapján az Állandó Bizottság megvizsgálja az előrelépést és további intézkedések alkalmazásáról dönthet. A kereskedelem felfüggesztését elrendelő intézkedéseket azonnal vissza kell vonni, amennyiben a megfeleléségi kérdés megoldódott vagy jelentős előrelépés történt a részes fél részéről. Az Állandó Bizottság jelent a részes felek konferenciájának megfeleléségi kérdésekben. A Titkárság jelentést tesz az Állandó Bizottságnak és a részes felek konferenciájának az érintett kérdésekben.⁴²²

3.4.2. A „nem felelt meg minősítés” – kereskedelmi felfüggesztések

A kereskedelmi felfüggesztések a megfeleléségi eljárásokat követő legsúlyosabb következménynek tekinthetők. A CITES azonban a kereskedelem felfüggesztésére irányuló határozatokat „ajánlásnak” tekinti, amelyek a gyakorlatban azonban szinte kivétel nélkül érvényesülnek. Egy állammal szemben egy időben több különböző határozat meghozatala is lehetséges, amelyek irányulhatnak egy meghatározott faj kereskedelmének felfüggesztésére, vagy akár minden CITES listán szereplő fajjal kapcsolatos kereskedelemre. Ilyen esetekben az engedélyek és bizonyítványok kibocsátásakor minden körülményt figyelembe kell venni a részes felek igazgatási hatóságainak. A CITES interpretációjában a kereskedelmi felfüggesztésre vonatkozó ajánlások célja egyértelműen az, hogy előmozdítsa a részes feleknek az Egyezménynek való megfeleléségét. A határozatok meghozatalának három fő

⁴²¹ CITES X. cikk Kereskedelem az Egyezményben nem részes Államokkal. „Ha olyan Államból vagy Államba történik export, re-export vagy import, amely nem részes az Egyezménynek, bármely Részes Fél az Egyezmény szerinti engedélyek és bizonyítványok helyett elfogadhatja a kérdéses Állam illetékes hatóságai által kibocsátott hasonló dokumentációt, ha az alapján véve megfelel az egyezmény által az engedélyekkel és bizonyítványokkal kapcsolatban előírt követelményeknek.”

⁴²² Meeting, 2012. 11–18.

oka: a megfelelő jogalkotás elmaradása, az illegális vadvilággal folytatott kereskedelem és a jelentéstételi kötelezettség elmulasztása.⁴²³ Jelenleg több mint két tucat, többségében afrikai és ázsiai állammal szemben élnek kereskedelmi felfüggesztések. A részes államokat értesítés⁴²⁴ formájában informálják, hogy mely államokkal szemben ajánlják a kereskedelem felfüggesztését, hivatkozva a határozat meghozatalának okára és a felfüggesztés terjedelmére.

Mindazonáltal a kereskedelmi felfüggesztések tekintetében nem kerül alkalmazásra a *szankció* kifejezés. A részes felek konferenciáin hozott határozatok helyzetét a fentiek alapján úgy összegezhetnénk, hogy a CoP a CITES alapján kizárólag javaslatok tételére jogosult, amely az elmúlt évtizedekben *de facto* jogalkotásnak minősülő, az államok szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit érintő, egyedi határozati rendszerré formálódott. A kereskedelmi felfüggesztéseket annak érdekében alkalmazzák, hogy a részes államok teljesítsék szerződésből eredő kötelezettségeiket és megfeleljenek a CITES-nek. A határozatokról a részes feleket értesítik, amely elvileg azt jelenti, hogy ajánlják a határozatban megnevezett államokkal szemben, az abban foglalt mértékű korlátozás követését. Ugyanakkor bebizonyosodott, hogy az így hozott határozatok be nem tartása ugyancsak a CITES-ből eredő kötelezettségek be nem tartását jelenti. Amennyiben egy állam részes fél egy nemzetközi szerződésben, köteles mindent megtenni annak érdekében, hogy a szerződésben foglaltak érvényesüljenek. Amennyiben a határozatokra úgy tekintünk, mint a CITES szabályainak érvényesülését garantáló instrumentumokra, azok betartásának kötelezettsége „*idealizálható*” a nemzetközi szerződések érvényesülésére vonatkozó általános nemzetközi jogi normákkal. Azonban a CITES kereskedelmi felfüggesztésének rendszere gyakran olyan kérdéseket vet fel, amelyek megválaszolása, nemzetközi jogi alapokon nem vezet igazán kedvező eredményre – az Egyezmény tekintetében.

A Washingtoni Egyezmény lehetőséget biztosít a részes feleknek, hogy az CITES rendelkezéseinél szigorúbb szabályokat foganatosítsanak.⁴²⁵ Így a határozatokban megfogalmazott kereskedelmi felfüggesztésre vonatkozó ajánlás vezethet időleges, többoldalú kereskedelmi tilalomhoz, amely a célzott országok megfelelőségét nagyban előmozdítja. De mi teszi hatékony „*büntetési*” rendszerré⁴²⁶ a határozatokban megfogalmazott kereskedelmi felfüggesztéseket, amely a CITES-nek való megfelelőség irányába mozdítja a renitens részes feleket? Ahogyan korábban már említésre került, a vadvilági kereskedelem olyan hatalmas piaci lehetőség, amely számos állam esetében éves szinten több milliárd USD hasznot hoz, akár a nyersanyagok, akár az élő példányok vagy vadvilági termékek tekintetében. Ezért egy olyan kereskedelmi tilalom, amely minden CITES részes fél esetében kizárja a lehetőséget a listán szereplő egyedek tekintetében, nagy ösztönzést jelenthet az államok számára. A szakirodalom a CITES rendszerét a „*multilaterálisan felhatalmazott*

⁴²³ *Countries currently subject to a recommendation to suspend trade.* <https://www.cites.org/eng/resources/ref/suspend.php>.

⁴²⁴ Az Egyezményhez kapcsolódó eredeti, angol nyelvű terminológiában: „*notification*”.

⁴²⁵ CITES, XIV. cikk.

1. Az Egyezmény rendelkezései semmiképpen nem érintik a Részes Felek azon jogát, hogy

a) szigorúbb belső intézkedéseket fogadjanak el az I-III. Függelékben szereplő fajok példányai kereskedelmének, befogásának, birtoklásának avagy szállításának a feltételeivel vagy ezek teljes megtiltásával kapcsolatban; vagy

b) olyan belső intézkedéseket hozzanak, amelyek korlátozzák vagy megtiltják az I., II. vagy III. Függelékben nem szereplő fajok kereskedelmét, befogását, birtoklását vagy szállítását.

⁴²⁶ A szakirodalomban a szankciók kapcsán tárgyalt „*stick-carrot approach*”, vagyis büntetési-jutalmazási rendszerben a CITES kereskedelmi felfüggesztésekre vonatkozó határozatait a „*stick*” vagyis büntetési típusú eszközök közé sorolják.

kereskedelmi embargó” prototípusának tartja. Ugyanakkor a kereskedelmi tevékenységben kulcsszerepet játszó államok részéről való végrehajtás nélkülözhetetlen a nemzetközi nyomásgyakorláshoz, amely végül megfelelésre sarkallja a részes feleket.⁴²⁷

A kritikai észrevételek egy másik területe azzal kapcsolatos, hogy a CITES alapján alkalmazható kereskedelmi felfüggesztések köre beilleszthető-e a nemzetközi jog rendszerébe. A CITES végrehajtásából eredő problémák, a megfelelőségi kérdések már részletesen tárgyalásra kerültek. Azonban a kritikai megközelítés egyik lényeges eleme az Egyezmény gyakorlati megvalósításából eredő problémák említése. Az Egyezmény szabályainak kikényszerítése állandó kérdés a részes felek között, így több konferencián is foglalkoztak vele. A kereskedelmi embargó bevezetése lehetséges egy meghatározott szektor tekintetében és lehetséges általánosan, valamint az Egyezményben nem részes államokkal szemben is. Egyes államok korábbi kibújási lehetősége, vagyis az Egyezményben nem részes államokkal külső piacokon folytatott kereskedelem,⁴²⁸ gyakorlatilag megszűnt az államok nagy részének csatlakozása következtében. A szankciós rendszer sikerességét azonban alátámasztja az, hogy a nem megfelelő végrehajtás következtében alkalmazott embargós intézkedések mintegy 80%-ban egy éven belül feloldhatók voltak. Figyelemre méltó arány azonban, hogy a korlátozó intézkedéseket mintegy 95%-ban a harmadik világ államaival szemben alkalmazták. A CITES alapján hozott szankciókat a „*normatív diplomácia intézményesüléseként*” szokták emlegetni. A jelenlegi szakirodalmi álláspontok szerint a CITES által alkalmazott kereskedelmi korlátozások összeegyeztethetők mind a nemzetközi jogi szabályokkal, mind pedig a Kereskedelmi Világszervezet rendszerével. Ez utóbbi igazolással szolgálhat, hogy e tekintetben még egyetlen állam sem fordult a WTO vitarendezési mechanizmusához.⁴²⁹ Utóbbi témakör kifejtése a következőkben történik meg részletesen.

3.4.3. A nemzetközi kereskedelmi jog kapcsolódási pontjai a CITES-hez

Az elmúlt évtizedekben a szabadkereskedelem és a gazdasági globalizáció költségvonzatai, előnyei és hosszú távú hatásai a politikai közgondolkodás frontvonalába kerültek. Egyik fő vonatkozásnak tekinthető, hogy a kereskedelmi liberalizáció hogyan befolyásolja a környezetminőséget és közvetlenül vagy közvetve milyen hatással van a környezetre. Mára rendelkezésre állnak olyan becslési és adatelemzési módszerek, amelyekkel a környezeti hatások mértéke elég nagy bizonyossággal megbecsülhetők.⁴³⁰ Amikor a környezetminőség lehetséges változását vizsgálják, elsősorban a legfontosabb tényezőkre vonatkozó indikátorok alkalmazása történik. Így vizsgálat tárgyát képezi, hogy a gazdasági globalizáció milyen hatással lehet a szennyezőanyagok kibocsátására, a veszélyes hulladékok, anyagok termelésére és mennyiségére. A fő következtetés úgy vonható le, hogy nem is az a legfontosabb kérdés, hogy önmagában a szabadkereskedelem negatívan vagy pozitívan befolyásolja-e a környezetminőséget, hiszen a kutatások és a gyakorlat változó eredményeket mutatnak a különböző gazdasági szektorokban. Leglényegesebben a környezeti szabályozás haté-

⁴²⁷ SAND 2005. 263–265.

⁴²⁸ Ezt a jelenséget hívják úgy, hogy „*free-riding*”.

⁴²⁹ SAND 2013. 251–263.

⁴³⁰ *Free Trade and the Environment: The Picture Becomes Clearer*. Commission for Environmental Cooperation of North America 2002. Preface V. The Environmental Effects of Free Trade: Papers Presented at the North American Symposium on Assessing the Linkages between Trade and Environment (October 2000), CEC 2002. [Továbbiakban: *Free Trade and Environment 2002*.]

konysága, különösen az átmeneti időszakokban, amikor az államok megnyitják piacukat a nemzetközi versenynek, az adminisztratív terhek csökkentése érdekében modernizálják a standardokat és szabályokat, megtörténik a piacok átalakítása. Az előbbieket fényben megállapítható, hogy a szabadkereskedelem felé nyitó államoknak a verseny-, beruházási- és kereskedelmi szabályok mellett ugyanakkora hangsúlyt kell fektetniük a környezetre vonatkozó jogi instrumentumok fejlesztésére is, kiküszöbölve az esetleges negatív hatásokat és már megelőzve azok jelentkezését.⁴³¹ Egyes források ugyanakkor rámutatnak, hogy a szabadkereskedelem és a környezetminőség közötti összefüggés bonyolultabb, mint ahogy első pillanatban gondolnánk és több területre is kiterjednek: a bevételek növekedése és a környezetminőség iránti igény; környezeti termékekkel való közvetlen kereskedelem (hagyományos termékek pl. energiahordozók és környezeti szempontból hasznos termékek pl. organikus termékek); a környezeti szabályozásra és a technikai fejlődésre való közvetett hatások.⁴³² Jelen okfejtés szempontjából a CITES és a WTO közötti összefüggések bírnak jelentőséggel, így eltekintve a szabadkereskedelem és a kereskedelmi globalizáció általános környezeti hatásainak részletes ismertetésétől, a fókuszpont az előbbi kérdésen van.

A kereskedelem és a természetvédelem, a fenntartható fejlődés közötti összefüggések vitathatatlanok, ahogy arra a Riói Nyilatkozat 12. elve is rámutat: „[az] államok működjenek együtt egy támogató és nyitott nemzetközi gazdasági rendszer elősegítésében, ami valamennyi országban gazdasági növekedéshez és fenntartható fejlődéshez vezethet annak érdekében, hogy jobban lehessen megoldani a környezetromlás problémáit. A környezeti célú kereskedelmi-politikai intézkedések nem képezhetnek önkényes vagy indokolatlan megkülönböztetést vagy rejtett korlátozást a nemzetközi kereskedelemben. Kerülni kell azokat az egyoldalú intézkedéseket; amelyek az importáló ország fennhatóságán túlmenően foglalkoznak a környezeti problémákkal. A határokon áttekintő vagy a globális környezeti problémákkal foglalkozó környezeti intézkedéseknek – amennyire lehetséges – nemzetközi egyetértéssel kell alapulniuk.”⁴³³

A fenntartható fejlődés célkitűzése a WTO-t létrehozó Marrakeshi Egyezmény⁴³⁴ preambulumában is szerepel: „[...] lehetővé teszik a világ erőforrásainak optimális használatát összhangban a fenntartható fejlődés céljával, kívánva mind a környezet védelmét és megővését, mind az ezt szolgáló eszközök erősítését oly módon, ami megfelel igényeiknek és agyáiknak a gazdasági fejlődés különböző szintjein.”⁴³⁵

A WTO környezeti hatásaira vonatkozó vita hosszú múltra tekint vissza, azonban az utóbbi évtized irodalma kevésbé éles szemmel vizsgálja a Kereskedelmi Világszervezet ilyen irányú hatásait.⁴³⁶ Többek között kiemelésre kerül, hogy a WTO szabályrendszere önmagában nem akadályozza a létező multilaterális környezetvédelmi egyezmények érvényesülését és nem felelős az állami szintű környezetpolitika hiányosságaiért, valamint a vitarendezés sem elfogult a kereskedelmi érdekek iránt a környezeti megfontolásokkal szemben. Ugyanakkor a jövőt tekintve a megállapítások kissé pesszimistának tekinthetők, hiszen a WTO keveset tett a környezetvédelem tényleges fejlesztéséért, az elővigyázatosság elve nem kerül figyelembevételre a kereskedelmi szabályok kidolgozása során és főként,

⁴³¹ Free Trade and Environment 2002. 1–3.

⁴³² GARDNER 2004. 116.

⁴³³ Rio Declaration on Environment and Development, 1992. 12. elv.

⁴³⁴ Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization. A Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakeshi Egyezmény. Kihirdette: 1998. évi IX. törvény.

⁴³⁵ A Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakeshi Egyezmény, Preambulum.

⁴³⁶ IRWIN 2015., IRWIN 2002. 69–82.

nehéz lesz a szervezetet kimozdítani a jelenlegi, környezetminőséggel kapcsolatos nyugópontról.⁴³⁷ Az összefüggés a CITES és a nemzetközi kereskedelmi szabályozás között egyértelmű. A Washingtoni Egyezmény elsősorban a veszélyeztetett fajok jogszerű kereskedelmének kereteit határozza meg és a fajok védelme csupán ezen keresztül valósul meg. Így mindenképpen megállapítható, hogy bizonyos fokú összeütközés lesz a nemzetközi kereskedelmi folyamatokat szabályozó egyezmények és a CITES között. Utóbbi különösen a kereskedelmi felfüggesztések kérdéskörében mutatkozik meg. Érdekes azonban, hogy a CITES részes felek konferenciái és az Állandó Bizottság által javasolt kereskedelmi korlátozások, felfüggesztések még sohasem kerültek megmértetésre a WTO vitarendezési mechanizmusában. A téma kutatása során folyamatosan szembesülünk a kérdéssel, vajon a CITES a környezetvédelem instrumentuma vagy az államok eszköze, hogy a vadvilági kereskedelmet fenntartható keretek között tartsák? Az előbbi kérdésre megnyugtató választ aligha kaphatunk. Azonban annyi biztos, hogy a CITES részes feleinek konferenciája már 1992-ben is határozatot⁴³⁸ fogadott el a „vadvilági kereskedelem előnyeinek elismeréséről”, amelyet 2004-ben a 13. CoP-n vizsgáltak felül. A határozat kimondja, hogy a fajok és az ökoszisztéma védelmére, valamint a helyi közösségek fejlődésére a kereskedelemre hasznos is lehet, amennyiben a kérdéses fajok túlélésére nem hátrányos mértékben kerül kivitelezésre.⁴³⁹

A nemzetközi kereskedelmi jog története az I. világháború utáni időszakra vezet vissza, amikor az 1929-es gazdasági világválság idején az államok protekcionista intézkedéseket vezettek be. Ezek az intézkedések azonban a XX. század folyamán jelentősen megnehezítették a nemzetközi kereskedelmi tranzakciókat. A különböző import- és exportkvóták, vámterhek, mennyiségi korlátozások gátat szabtak az államok közti folyamatoknak. A Bretton Woods-i tárgyalások⁴⁴⁰ és a nemzetközi pénzügyi intézmények létrehozása mellett megfogalmazódott a Nemzetközi Kereskedelmi Szervezet megalapításának ötlete. Bár az ITO létrehozására⁴⁴¹ sohasem került sor, 1947-ben 27 állam megkötötte az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezményt, amely egészen az 1990-es évek elejéig alapot biztosított a nemzetközi kereskedelmi szabályozásnak. A GATT a nem pénzügyi jellegű kereskedelmi akadályok felszámolásában nem volt olyan sikeres, mint a különböző vám, és vám jellegű terhek csökkentésében. Az 1986 és 1994 között tartott Uruguay tárgyalási forduló eredményeként létrehozták a Kereskedelmi Világszervezetet, amelynek 2016 júliusa óta 164 tagállama van. A nemzetközi kereskedelmi jog jelenleg a GATT 1994-re, a tizenkét kiegészítő egyezményre, az azok alapján folytatott gyakorlatra és a Marrakeshi jegyzőkönyvre épül.⁴⁴² A WTO-tól nem idegenek a környezeti kérdések, hiszen többször is szembe került olyan esetekkel, ahol a kereskedelmi és környezeti megfontolások kerültek ütközőzónába.

A nemzetközi kereskedelmi jog egyes egyezményei is tartalmaznak „zöld”, környezettel kapcsolatos rendelkezéseket, amelyeket az egyes államok figyelembe vehetnek. Utóbbiak általában a „emberi, állati vagy növényi élet vagy egészség védelméhez” kötődnek, amelyeket

⁴³⁷ NEUMAYER 2004. 1–8.

⁴³⁸ Res. Conf. 8.3. (Rev. CoP 13.) *Recognition of the benefits of trade in wildlife*.

⁴³⁹ Res. Conf. 8.3. (Rev. CoP 13.) 1. pont.

⁴⁴⁰ 1944. július 1-től július 22-ig. Lásd. Tarján M. Tamás: 1944. július 22. *Létrehozzák a Bretton Woods-i rendszert*. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1944_julius_22_letrehozzak_a_bretton_woods_i_rendszert/.

⁴⁴¹ A Nemzetközi Kereskedelmi Szervezetet a Havannai karta hozta volna létre, amelyet 1948-ban írtak alá. Azonban a ratifikációs folyamat megakadása miatt az sohasem lépett hatályba.

⁴⁴² KENDE–NAGY–SONNEVEND–VALKI 2014. 611–615.

a részes államok figyelembe vehetnek állat- vagy növény-egészségügyi intézkedések,⁴⁴³ azonban ezeknek összhangban kell lenni a nemzetközi szabványokkal, irányelvekkel vagy ajánlásokkal,⁴⁴⁴ és el kell kerülni az önkényes vagy indokolatlan megkülönböztetéseket.⁴⁴⁵ Továbbá, lehetőséget biztosít olyan vállalatok támogatására, amelyek új környezeti intézkedéseket vezetnek be, a kiadások 20 százalékáig.⁴⁴⁶

A fő kérdés az, hogyha állam azt feltételezi, hogy egy másik állam kereskedelme károsítja a környezetet, mit tehet – felfüggesztheti-e az érintett állammal folytatott kereskedelmet? Mivel kifejezetten ilyen kérdés még nem került a vitarendezési testület elé, a WTO általános rendelkezéseiből az vezethető le, hogy a feleknek együtt kell működniük a környezet védelme érdekében. A környezeti indokok alapján bevezetett behozatali korlátozások nem lehetnek diszkriminatívak, és minden állammal szemben azonos standardokat kell alkalmazni. Amennyiben az érintett kérdésre valamilyen környezeti megállapodás vonatkozik, akkor annak a szabályai lesznek irányadók. Ha nem, a WTO rendelkezések alapján kell eljárni. Ezzel kapcsolatban két fontos szabályt kell megemlíteni: a kereskedelmi korlátozások nem alapulhatnak pusztán azon a tényen, hogy egy terméket milyen módon állítanak elő, valamint egy állam nem kényszerítheti rá az előírásait egy másik államra. Ha két állam között vita merül fel egy ilyen intézkedéssel szemben, a vitarendezési testülethez fordulhatnak.⁴⁴⁷ A veszélyeztetett fajok védelme érdekében hozott hatékony rendelkezések alapvetően nem összeegyeztethetetlenek a nemzetközi kereskedelmi szabályokkal, ahogyan arra a tengeri teknős ügyben a vitarendezési testület is rámutatott. Azonban ezeknek a korlátozásoknak az alapvető elveknek és követelményeknek is meg kell felelnie.⁴⁴⁸

1994-ben Miniszteri Bizottsági döntés született egy külön, környezeti kérdésekkel foglalkozó bizottság létrehozásáról, amely napjainkban is működik. A Kereskedelem és Környezet Bizottság szavatolja, hogy a WTO globális szinten, megfelelő mértékben hozzá tudjon járulni a környezeti kérdések tárgyalásához. A CITES 1997 óta állandó megfigyelőként működik közre a CTE munkájában.⁴⁴⁹ A CTE a környezettel kapcsolatos kereskedelmi kérdések széles körét fogja át, és két alapelve épül: a WTO nem környezeti ügynökség, nem célja, hogy beavatkozzon a nemzeti vagy nemzetközi környezetpolitikába; valamint a Bizottság feladata a problémák azonosítása és a megoldásoknak követniük kell a WTO kereskedelmi elveit. A CTE tevékenységi köre több területre kiterjed, ezek közé tartoznak: a környezeti kérdésekkel kapcsolatos viták rendezése, a WTO és a multilaterális környezeti egyezmények kapcsolata, az „*eco-labelling*”, az átláthatóság és információcsere, az olyan nemzeti szinten tiltott termékek, mint a veszélyes anyagok vagy kemikáliák, a kereskedelem liberalizációja és a fenntartható fejlődés, valamint a szellemi alkotások és szolgáltatások.⁴⁵⁰ A WTO vitarendezési testülete több alkalommal is szembe találta magát a tagállamok között felmerülő olyan esetekkel, amelyek kifejezetten környezetvédelmi vonatkozásokkal rendelkeztek. Az ügyek általában az importtilalom kapcsán merültek fel,

⁴⁴³ GATT, Megállapodás az állat- és növény-egészségügyi intézkedések alkalmazásáról.

⁴⁴⁴ GATT, Megállapodás az állat- és növény-egészségügyi intézkedések alkalmazásáról, 3. cikk.

⁴⁴⁵ Kockázatbecslés és az állat- és növény-egészségügyi védelem megfelelő szintjének meghatározása 5. cikk 5. pont.

⁴⁴⁶ Agreement on Subsidies and Countervailing Measures Part IV. Art. 8. bekezdés c. pont (ii.) alpontok.

⁴⁴⁷ WTO Green Provisions https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/bey2_e.htm.

⁴⁴⁸ United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products (USA v India, Malajzia, Thaiföld, Pakisztán) DS58.

⁴⁴⁹ AZEVÉDO 2015. 4. [Továbbiakban: CITES and WTO].

⁴⁵⁰ *The environment: a specific concern* https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/bey2_e.htm.

mint garnélarák-tengeri teknős⁴⁵¹ vagy a tonhal-delfin⁴⁵² ügyekben. Mivel jelen kötetnek nem célja a WTO környezetvédelemmel kapcsolatos rendelkezéseinek és joggyakorlatának elemzése, azok nem kerülnek részletesen kifejtésre. Általában véve megállapítható, hogy a WTO alapvetően nem környezeti, hanem nemzetközi kereskedelmi szervezet, amely az 1980-as évektől kezdődően egyre inkább szembekerül a környezetvédelem és a kereskedelmi érdekek ütközésének problémájával. A téma szempontjából a WTO keretében kidolgozott szankciók kérdése és a CITES által alkalmazott kereskedelmi felfüggesztések összeütkezésének problémája jelentős, így meg kell határozni a WTO és a multilaterális környezeti megállapodások kereskedelmi rendelkezéseinek kapcsolatrendszerét.

Jelenleg 250 multilaterális környezeti megállapodás van hatályban, amelyből húsz a kereskedelem kontrollján keresztül valósítja meg a célkitűzéseit. A WTO az utóbbi multilaterális környezeti egyezményel tart fenn állandó együttműködést és monitorozza azok kereskedelemmel kapcsolatos döntéseit, amelyeket egy kétévente felülvizsgálatra kerülő ún. *Mátrix* rendszerben követhető módon tesznek közzé. Az első Mátrix elfogadására 2001-ben került sor.⁴⁵³ 2021 márciusában fogadták el a legújabb Mátrixot, összhangban a CITES 18. részes felek konferenciáján elfogadott új határozatokkal.⁴⁵⁴ Az együttműködésben résztvevő megállapodások körébe tartoznak többek között⁴⁵⁵ a CITES, a Biológiai Sokféleség Egyezményhez fűzött Cartagena Jegyzőkönyv,⁴⁵⁶ a Klímaváltozási Keretegyezmény, a Kiotói Jegyzőkönyv és a Párizsi Klímamegállapodás,⁴⁵⁷ a Bázeli egyezmény a veszélyes hulladékok országhatárokat átlépő szállításának ellenőrzéséről és ártalmatlanításáról,⁴⁵⁸ és a Stockholmi Egyezmény a környezetben tartósan megmaradó szerves szennyező anyagokról.⁴⁵⁹

A környezeti kérdések integrálását segíti 1995 óta a WTO Környezeti Adatbázisa⁴⁶⁰ Az adatbázis tartalmaz minden, a WTO tagállamok által benyújtott, környezeti tárgyú értesítést, valamint a tagállamok kereskedelempolitikai felülvizsgálatainak⁴⁶¹ környezeti rendelkezéseit és politikáját. Az adatbázis csaknem ötezer környezeti tárgyú értesítést, több mint tízezer környezeti tárgyú intézkedést és több mint hétezer környezeti tárgyú kereskedelempolitikai felülvizsgálati szegmenst tartalmaz.⁴⁶² 2017-ben az értesítések 3,5 százaléka volt CITES-el kapcsolatos, amely kb. 130 jelzést takar.⁴⁶³

⁴⁵¹ United States – *Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products* (USA v India, Malajzia, Thaiföld, Pakisztán) DS58.

⁴⁵² United States – *Measures Concerning the Importation, Marketing and Sale of Tuna and Tuna Products* (USA v Mexico) DS381.

⁴⁵³ *WTO Mátrixok*. shorturl.at/duEN4. 2017-es Mátrix: TN/TE/S/5/Rev.6; WT/CTE/W/160/Rev.8 [Továbbiakban: Mátrix 2017.].

⁴⁵⁴ TN/TE/S/5/Rev.7 ; WT/CTE/W/160/Rev.9 Matrix on trade measures pursuant to selected Multilateral Environmental Agreements. shorturl.at/qtGN8.

⁴⁵⁵ Teljes lista elérhető az alábbi linken: *WTO Matrix on Trade-Related Measures Pursuant to Selected Multilateral Environmental Agreements (MEAs)* https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/envir_matrix_e.htm.

⁴⁵⁶ *Cartagena Protocol on Biosafety to the Convention on Biological Diversity*. UNTS vol. 2226, 208. 2000. (2003.).

⁴⁵⁷ *United Nations Framework Convention on Climate Change* (UNFCCC), UNTS vol. 1771, 107. 1992. (1994.) *the Kyoto Protocol* UNTS vol. 2303, 162. 1997. (2005.) and the *Paris Agreement* 2015. (2016.)

⁴⁵⁸ *Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal* UNTS vol. 1673, 57. 1989. (1992.).

⁴⁵⁹ *Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants* UNTS vol. 2256, 119. 2001. (2004.).

⁴⁶⁰ WTO EDT: WTO Environmental Database.

⁴⁶¹ Trade Policy Reviews.

⁴⁶² *WTO EDT* <https://edb.wto.org/>.

⁴⁶³ WT/CTE/EDB/17 2018. november 17.

A CITES 1973-ban került aláírásra, 1975-ben lépett hatályba, a WTO és a jelenlegi nemzetközi kereskedelmi jogi rendszer az 1990-es évek elejéhez kötődik. 1960-as évektől kezdődő CITES szövegezési folyamat során is egyértelmű volt, hogy a WTO elődjével, az 1947 óta létező GATT-tal összhangot kell teremteni. Már csak abból a szempontból is, hogy a vadvilági kereskedelemhez szükséges engedélyek és dokumentációk nem pénzügyi jellegű kereskedelmi akadályt képezhetnek. A két szervezet között mindig is szoros együttműködés volt, amely nélkülözhetetlennek tekinthető az egyes kereskedelmi szektorok összefonódása miatt. Azonban a korai időszakban a kooperáció leginkább az GATT-ban és a CITES-ben is részes fél államok egymás közötti értesítéseiben merült ki, a CITES dokumentációs követelményekre vonatkozóan.⁴⁶⁴

A 2014-ben aláírt TFA⁴⁶⁵ megállapodás, amely kifejezetten a fejlődő és a legkevésbé fejlett országok segítségét célozza meg, további lehetőséget nyit a két szervezet közötti együttműködésre. A megfelelő kereskedelemkönnyítések ajtót nyitnak a kooperációnak, amely célja a gazdasági és társadalmi előnyök, a természetvédelmi célkitűzések és a fenntartható használat elérése.⁴⁶⁶ Végig tekintve a TFA részletszabályait, több ponton is megkönnyíti a CITES szabályok tagállami megvalósítását. Rendelkezik a kereskedelemhez szükséges okmányok és dokumentumok elismeréséről,⁴⁶⁷ az államok közötti információmegosztás lehetőségeiről,⁴⁶⁸ a határügynökségek és a vámhatóságok⁴⁶⁹ együttműködéséről is.

A CITES keretében több szinten sor kerülhet kereskedelmi jellegű intézkedések meghozatalára. A döntéshozatali szint alapján különbséget tehetünk:

1. kötelező erővel bíró kereskedelmi intézkedések (amelyek az Egyezmény szövege alapján kerülnek elfogadásra);
2. a részes felek konferenciáin elfogadott kereskedelmi intézkedések;
3. a részes felek konferenciája helyett, az Állandó Bizottság által elfogadott kereskedelmi intézkedések;
4. a Növény és az Állat Bizottságok által elfogadott kereskedelmi intézkedések;
5. a Titkárság által a CoP-nek vagy az Állandó Bizottságnak ajánlott kereskedelmi intézkedések között, valamint meg kell említeni a
6. részes felek által elfogadott szigorúbb belső szabályozás kérdését.⁴⁷⁰

Már korábban említésre kerültek az Egyezmény szabályai alapján elfogadható kereskedelmi intézkedések, így röviden utalva azok jogi alapjára: a III-IV-V. Cikk foglalkoznak a három különböző védelmet biztosító függelék alapján hozható rendelkezésekkel. A IV. Cikk rendezi az engedélyek és bizonyítványok kérdését, a VII. Cikk a kivételeket és más különleges rendelkezéseket, a VIII. Cikk a felek által foganatosítható intézkedéseket, a IX. Cikk az Igazgatási és Tudományos Hatóságokat, és végül a XIV. Cikk a belső jog-

⁴⁶⁴ CITES and WTO 5.

⁴⁶⁵ TFA: *Trade Facilitation Agreement*, Kereskedelem Könnyítő Megállapodás, elfogadta a WTO Általános Tanácsa 2014 novemberében. A megállapodás 2017. február 22-én lépett hatályba. Ez az első megállapodás, amely a WTO keretében fogadtak el és minden tagállam támogatását elnyerte. See: https://www.wto.org/english/thewto_e/20y_e/wto_tradefacilitation_e.pdf [Továbbiakban: TFA].

⁴⁶⁶ CITES and WTO, 1.

⁴⁶⁷ TFA 10. cikk.

⁴⁶⁸ TFA 1. cikk.

⁴⁶⁹ TFA 8. és 12. cikkek.

⁴⁷⁰ Mátrix 2021. 9. Trade-related Measures.

alkotásra és nemzetközi egyezményekre gyakorolt hatást. A részes felek konferenciáin kiterjedten foglalkoztak a kereskedelemre hatást gyakorló, vagy kifejezetten kereskedelmi intézkedésekkel.

A részes felek konferenciáin foglalkoztak a korlátozások lehetőségével is. Először 1987-ben, az Ottawában megrendezett CoP-n fogadtak el egy értelmezéssel kapcsolatos határozatot, amely az Egyezmény szigorúbb belső intézkedésekre vonatkozó rendelkezéseire vonatkozik.⁴⁷¹ 1994-ben Fort Lauderdaleben (Amerikai Egyesült Államok) az I. Függelékbe sorolt fajokra vonatkozó kvóták értelmezése és alkalmazása körében született döntés.⁴⁷² Néhány évvel később újra terítékre kerültek a kvóták, amikor a Hararében (Zimbabwe) megrendezett konferencián kifejezetten a személyes használatra szánt leopárdtróféákra és bőrökre alkalmazott kvótákról határoztak.⁴⁷³ Ugyancsak 1997-ben az élő példányok és egyedek szállításával kapcsolatos rendelkezésekről is tárgyaltak. Utóbbiakkal összefüggésben különösen fontos a Nemzetközi Légi Szállítási Szövetség által kidolgozott iránymutatások⁴⁷⁴ figyelembevétele a légi és a CITES javaslatok megfontolása a nem légi szállítás során. Az ezredfordulón Gigiriben (Kenya) rendezett CoP-n foglalkoztak a pézsmaszarvasok egyre nagyobb mértékű illegális kereskedelmével.⁴⁷⁵ Santiagóban (Chile) 2002-ben több határozat is mérvadó a témakörrel kapcsolatosan. Először is egyes halfajok megőrzéséről és kereskedelméről,⁴⁷⁶ másodsorban a II. Függelékbe sorol fajok jelentős kereskedelmére vonatkozó szabályokat vizsgálták felül.⁴⁷⁷ 2004-ben Bangokban (Thaiföld) ült össze a CoP, ahol több soron napirendre tűzték a kereskedelemmel kapcsolatos rendelkezéseket: a biodiverzitás fenntartható használatát, különös tekintettel az Addis Ababa-i elvekre;⁴⁷⁸ az emberszabású majmok megőrzését és kereskedelmét;⁴⁷⁹ a fekete rinocérosz tróféák export kvótáinak felállításáról,⁴⁸⁰ valamint az idegen invazív fajok kereskedelméről.⁴⁸¹ 2007-ben Hágában (Hollandia) tartották a részes felek konferenciáját, ahol határoztak a CITES és a Nemzetközi Trópusi Erdő Szervezet⁴⁸² közötti, trópusi faanyagra vonatkozó együttműködésről,⁴⁸³ a tengerből történő bevételről⁴⁸⁴ és a nemzeti szinten meghatározott kiviteli kvóták menedzsmentjéről.⁴⁸⁵ 2010-ben, Dohában vizsgálták felül a vadvilági kereskedelmi politikát, felhívva a figyelmet a releváns társadalmi, környezeti és gazdasági hatások figyelembevételére.⁴⁸⁶ 2013-ban újra Bangokban találkoztak a részes felek, ahol több kérdéskörben is tárgyaltak kereskedelmi vonatkozású témákat. Elfogadták a CITES Stratégiai Vízión 2008-tól 2020-ig tartó programját,⁴⁸⁷ foglalkoztak a CITES és a megél-

⁴⁷¹ Res. Conf. 6.7 Interpretation of Article XIV, paragraph 1, of the Convention.

⁴⁷² Res. Conf. 9.21 (Rev. CoP13) Interpretation and application of quotas for species included in Appendix I.

⁴⁷³ Res. Conf. 10.14 (Rev. CoP16) Quotas for leopard hunting trophies and skins for personal use.

⁴⁷⁴ IATA Live Animal Regulations (állatokra) és IATA Perishable Cargo Regulations (növényekre).

⁴⁷⁵ Res. Conf. 11.7 Conservation of and trade in musk deer.

⁴⁷⁶ Res. Conf. 12.7 (Rev. CoP 17) Conservation of and trade in sturgeons and paddlefish.

⁴⁷⁷ Res. Conf. 12.8 (Rev. CoP 17) Review of Significant Trade in Specimens of Appendix-II species.

⁴⁷⁸ Res. Conf. 13.2. (Rev. CoP 14) Sustainable Use of Biodiversity: Addis Ababa Principles and Guidelines.

⁴⁷⁹ Res. Conf. 13.4 (Rev. CoP 16) Conservation and trade in great apes.

⁴⁸⁰ Res. Conf. 13.5 (Rev. CoP 14) Establishment of export quotas for black rhinoceros hunting trophies.

⁴⁸¹ Res. Conf. 13.10 (Rev. CoP 14) Trade in Alien Invasive Species.

⁴⁸² ITTO: The International Tropical Timber Organization.

⁴⁸³ Res. Conf. 14.4 Cooperation between CITES and ITTO regarding trade in tropical timber.

⁴⁸⁴ Res. Conf. 14.6 (Rev. CoP 16) Introduction from the sea.

⁴⁸⁵ Res. Conf. 14.7 (Rev. CoP 15) Management of nationally established export quotas.

⁴⁸⁶ Res. Conf. 15.2 (Rev. CoP 15) Wildlife trade Policy Reviews.

⁴⁸⁷ Res. Conf. 16.3 (Rev CoP 17) CITES Strategic Vision: 2008–2020.

hetes kapcsolatával,⁴⁸⁸ a nem hátrányos megállapításokkal, ⁴⁸⁹ a zenei hangszerek nem kereskedelmi célú, gyakori, határt átlépő mozgásával⁴⁹⁰ és az Egyezmény végrehajtásával az agarfa tekintetében. A 2019-ben megrendezésre kerülő 18. CoP előtt utoljára 2016 őszén tartottak konferenciát a dél-afrikai Johannesburgban. A 17. konferencián számos határozatot hoztak, amelynek van kereskedelmi jelentősége. Az illegális kereskedelem leküzdésével kapcsolatosan tárgyaltak a keresletcsökkentési stratégiákról,⁴⁹¹ és a jogellenes kereskedelem tárgyaként szolgáló és elkobzott CITES által listázott fajok kezeléséről.⁴⁹² A megfelelés tekintetében az Egyezmény megsértéséből fakadó egyes tevékenységek tiltásáról, megelőzéséről, feltérképezéséről és a korrupció visszaszorításáról határoztak.⁴⁹³ A fogságban született és nevelt egyedek tekintetében a meghatározott forráskódok (C, D, F és R) alatt, kereskedelmi tevékenység tárgyát képző példányokkal kapcsolatosan is határozatot fogadtak el.⁴⁹⁴ További döntések születtek az I. és II. Függelékekben szereplő fajok trófeáiról,⁴⁹⁵ a tobzoska⁴⁹⁶ és a kalapácsfejű szarvascsőrű madár megőrzéséről és kereskedelméről,⁴⁹⁷ valamint a kígyók megőrzéséről és fenntartható vadászatról.⁴⁹⁸ A 18. részes felek konferenciáján határozatot fogalmaztak meg a példányok törvényes megszerzésének ellenőrizhetőségére vonatkozóan. Az exportálandó példányok törvényes megszerzésének ellenőrzése a nemzetközi kereskedelem szempontjából elengedhetetlen előfeltétel.⁴⁹⁹ A jelenleg főszabály szerint az I. Függelékben listára vett⁵⁰⁰ vikunya⁵⁰¹ kereskedelme kapcsán felhívták a figyelmet az orvvadászat, illegális kereskedelmi tevékenység visszaszorítása érdekében a nemzetközi rendelkezések megvalósítására és a nemzeti szabályok reformjára, végrehajtására.

A WTO szankciós rendszerének fő alapja a „*Vitarendezés szabályairól és eljárásáról szóló egyetértés*”,⁵⁰² amelyet a WTO-t létrehozó Marrakeshi Egyezményhez fűzött 2. sz. melléklet tartalmaz. A vitarendezési testülethez⁵⁰³ abban az esetben lehet fordulni, ha az ajánlásokat és határozatokat ésszerű időtartamon belül nem hajtják végre. A felek által

⁴⁸⁸ Res. Conf. 16.6 (Rev. CoP 17) CITES and livelihoods.

⁴⁸⁹ Res. Conf. 16.7 (Rev. CoP17) Non-detriment findings.

⁴⁹⁰ Res. Conf. 16.8 (Rev. CoP 17) Frequent cross-border non-commercial movements of musical instruments.

⁴⁹¹ Res. Conf. 17.4 Demand reduction strategies to combat illegal trade in CITES-listed species.

⁴⁹² Res. Conf. 17.8 Disposal of illegally traded and confiscated specimens of CITES-listed species.

⁴⁹³ Res. Conf. 17.6 Prohibiting, preventing, detecting and countering corruption, which facilitates activities conducted in violation of the Convention.

⁴⁹⁴ Res. Conf. 17.7 Review of trade in animal specimens reported as produced in captivity.

⁴⁹⁵ Res. Conf. 17.9 Trade in hunting trophies of species listed in Appendix I or II.

⁴⁹⁶ Res. Conf. 17.10 Conservation of trade in pangolins.

⁴⁹⁷ Res. Conf. 17.11 Conservation of and trade in helmeted hornbill.

⁴⁹⁸ Res. Conf. 17.12 Conservation, sustainable use of and trade in snakes.

⁴⁹⁹ Res. Conf. 18.7 Legal Acquisition Findings.

⁵⁰⁰ Kivéve Argentína, Chile, Bolívia és Peru bizonyos populációit, amelyek tekintetében a II. Függelékbe soroltak.

⁵⁰¹ *Vicugna vicugna*, a tevéfélék családjának legkisebb tagja, amelynek egyedszáma a milliósról mindössze 10 ezer példányra zsugorodott az 1960-as évekig. Nem csupán gyapjújáért, hanem húsért is elejtik, a faj csaknem kihalt az intenzív orvvadászatnak köszönhetően. Nagymértékű vadászata a spanyol gyarmati időszakban indult meg. Az intenzív megőrzési programoknak köszönhetően az egyedszám újra emelkedésnek indult, azonban továbbra is fontos a megőrzési programok hatékony végrehajtása és a jogszerű vagy illegális kereskedelem limitálása.

⁵⁰² *Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes*. Vitarendezés szabályairól és eljárásáról szóló egyetértés. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu.pdf [Továbbiakban: Vitarendezési egyetértés]

⁵⁰³ Angol nyelvű terminológiában: „*DSB: Dispute Settlement Body*”.

alkalmazható „*ideiglenes intézkedések*” a következőket foglalják magukba: kompenzáció és engedmények vagy más kötelezettségek felfüggesztése.⁵⁰⁴

A kötelezettségek egy olyan általános terminus technikus, amit a WTO-megállapodásokban használnak az egyszerűség kedvéért. Azonban ennek leggyakoribb formája az engedmények felfüggesztése, amelyhez a DSB előzetes felhatalmazása szükséges. Az eredeti, angol nyelvű szövegezés a „*countermeasures*” szót használja mindazon „*megtorló intézkedések*” vagy „*szankciók*” leírására, amelyek egy másik állammal szemben kerülnek alkalmazásra. A *countermeasures* kifejezést magyarra ellenintézkedésnek fordítjuk. Utóbbi intézkedések egyéb esetekben összeférhetetlenek lennének a WTO szabályrendszerével.

Ilyen jellegű szankciókhoz csak végső esetben, a súlyos következményt eredményező meg nem felelés esetén lehet alkalmazni a vitarendezési egyetértés alapján.⁵⁰⁵ A vita tárgya, hogy az ideiglenes intézkedések voltaképpen a megfelelés elősegítésének eszközei, vagy pusztán a kölcsönös kereskedelmi előnyök kiegyensúlyozását biztosítja. Mindazonáltal a DSU folyamatosan figyelemmel kíséri a szankcióval sújtott részes államot, és amennyiben újra megfelel a követelményeknek, azonnal meg kell vele szemben szüntetni a hátrányos kereskedelmi intézkedéseket. Így voltaképpen a megtorló intézkedések célja elsősorban a megfelelés biztosítása és annak helyreállítása. Pontosán a megtorló intézkedések kivételes jellege miatt egy általános feltételnek meg kell felelnie a szankcióknak: ugyanabban a szektorban kell alkalmazni, ahol a sérelem vagy egyenlőtlenség történt.⁵⁰⁶

Megvizsgálva a CITES és WTO szankciós rendelkezéseinek összehangját, a következő következtetések vonhatók le. A probléma elsősorban azon államok esetében merül fel, amelyek mind a CITES-ben, mind pedig a vonatkozó kereskedelmi megállapodásban részes felek. Jelenleg ez olyan kérdés, amelyet a részes felek szinte „*hallgatással*” orvosolnak, mivel a DSU előtt soha, egyetlen állam sem indított eljárást egy, a veszélyeztetett fajok kereskedelmére vonatkozó, megtorló vagy hátrányos intézkedés alkalmazása miatt.

Gondolati síkon alapvetően ezek a CITES által alkalmazott kereskedelmi felfüggesztések legtöbbször – véleményem szerint – megfelelnek a WTO megtorló intézkedéseivel szemben támasztott követelményeknek. A kereskedelmi felfüggesztések, embargó bevezetésére a veszélyeztetett fajok kereskedelme és azzal kapcsolatos problémák miatt, ugyanabban a szektorban kerülnek bevezetésre. Ha a részes fél újra megfelel a követelményeknek – általában a kereskedelmi felfüggesztések egy éven belül feloldhatók – azonnal visszavonásra kerülnek. És végső soron azok vagy a részes felek konferenciáinak, vagy az Állandó Bizottság ajánlásai alapján kerülnek alkalmazásra. Más kérdés az egyes államok által, más államokkal szemben alkalmazott, nemzeti hatáskörben hozott embargós intézkedések hatása. Végső soron azt a következtést vonhatjuk le, hogy nem teljesen elrugaszkodott rendszer a CITES alapján hozott kereskedelmi felfüggesztések köre, azonban a jövőben nem elképzelhetetlen annak DSU előtti megmérettetése. *Vajon a környezeti kérdéseket egyre*

⁵⁰⁴ Vitarendezési egyetértés, 22. cikk 1. pont.

⁵⁰⁵ Vitarendezési egyetértés, 3. cikk 7. pont „*A kompenzációs rendelkezéshez csak akkor lehet fordulni, ha az intézkedés azonnali visszavonása gyakorlatilag megvalósíthatatlan, illetve ideiglenes intézkedésként, az idetartozó egyezményrel összhangban nem álló intézkedés visszavonásáig. A jelen Egyetértés a vitarendezési eljárást felhívó Tag számára végső lehetőségként az idetartozó egyezmények szerinti engedmények vagy más kötelezettségek diszkriminatív módon történő felfüggesztését teszi lehetővé a másik Taggal szemben, függően attól, hogy a DSB az ilyen intézkedést jóváhagyja-e.*”

⁵⁰⁶ *The process – Stages in a typical WTO dispute settlement case.* https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/disp_settlement_cbt_e/c6s10p1_e.htm.

inkább előtérbe helyező WTO milyen döntést hozna egy ilyen, a nemzetközi kereskedelmi jogot és a környezeti érveket mérlegre helyező vitában?

Noreena Hertz mondta, hogy „WTO egy olyan szervezet, amely a kereskedelmi értékeket védi....A környezet és az emberi jogok védelmére mindenképpen szükség van egy ellensúlyra.”⁵⁰⁷

Tovább gondolva, vajon ezek az ellensúlyok megvalósíthatók-e a WTO rendszerén belül is? Leszűkítve a kérdést a vadvilágból származó egyedekkel és termékekkel folytatott kereskedelmi tevékenységre, ésszerű megoldásnak tűnik, hogy a már létező két szervezetrendszer, a CITES és a WTO együttműködése valósuljon meg. Azonban a kereskedelmi intézkedések és elfogadott szabályok esetében mindenképpen tekintettel kell lenni a környezetvédelmi érdekek hatékonyabb képviselésére. Jelenleg viszonylag széles körű kooperáció alakult ki a kereskedelmi tárgyú nemzetközi környezeti egyezmények és a Kereskedelmi Világszervezet között. Azonban, véleményem szerint, a multilaterális környezeti egyezmények „döcögő”, nem zökkenőmentes érvényesülése mindenképpen rányomja a bélyegét a velük kapcsolatos minden egyéb együttműködési kérdésre is. Így érdemes megvizsgálni a kérdést, hogy a környezetpolitikai hiányosságok, szabályozási elégtelenségek nem inkább a nemzetközi és a nemzeti környezeti szabályozás hiányosságaiból adódik-e inkább, mint a kereskedelmi globalizáció hátrányaiból. Ha a válasz igen, akkor a WTO-t és más kereskedelmi szervezeteket, mint a „rossz hír hozóját” hibáztatja a világ a környezeti hátrányokért, mintsem megoldást keresnének a tényleges, alapot képző problémákra. Bár a szabadkereskedelem és a liberalizáció környezeti hatásai vitathatatlanok, ne felejtjük el, hogy amit a szabályozás nem enged meg, az tilalmazott és jogellenesnek minősül. Ha a környezeti érdekek valódi képviselőre kerülnek egy kereskedelmi tárgyalási folyamatban, akkor a későbbi negatív hatások nem feltétlenül abból erednek, hanem inkább a környezetminőségre fordított figyelem csekély voltából és a hatékony védelmi eszközök hiányából.

4. Hátrányos jogkövetkezmények alkalmazásának lehetősége

A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények sorának van nemzetközi jelentősége. Azonban ezen cselekmények elbírálásának lehetősége állami kereteken belül marad és amíg nem kerül létrehozásra az önálló, környezeti nemzetközi bűncselekményi kategória, ebben nem is lehet jelentős változásra számítani. Felmerül, hogy a Washingtoni Egyezmény vagy az Európai Unió vadvilági rendeleteinek megszegése milyen felelősségre vonást vonjon maga után. Hiszen a bűncselekményi minősítés megállapítása sokáig nem volt egyértelmű az érintett cselekmények körében.

A CITES VIII. Cikke a „Részes felek által fogatósítandó intézkedések” körében a Függelékben listára vett fajok példányai kereskedelmének vagy birtoklásának vagy mindkettőnek a „hátrányos jogkövetkezményekkel” való sújtására kötelezi az államokat, ha

⁵⁰⁷ Noreena Hertz (London, 1967-), közgazdász, akadémikus, író. Idézet forrása: *Transcript – Bill Moyers Interviews Noreena Hertz*. https://www.pbs.org/now/printable/transcript_hertz_print.html. „Well, the World Trade Organization is an organization that defends trade interests. I think the problem is less that they exist. The problem is that internationally we've only got an organization that protects trade interests. Surely we need some kind of counterweight to protect human rights and the environment too.”

az nem fér össze az Egyezmény rendelkezéseivel. Továbbá, specifikusan az elkobzást emeli ki.⁵⁰⁸ A hátrányos jogkövetkezmények kifejezés nem egyenlő a büntetni rendeléssel, így az kimerülhetne a pénzügyi hátrány vagy más enyhébb jogkövetkezmény alkalmazásában. A CITES Titkárság javaslatokkal és a részes felek konferenciáin elfogadott határozatokkal igyekszik segíteni a nemzeti jogalkotást. Kialakításra került egy olyan „modell jogi szabályozás”, amely segítséget nyújthat a belső jog fejlesztéséhez, az Egyezménynek való megfelelés eléréséhez. A vonatkozó dokumentumban is megállapításra került, hogy a CITES tárgykörébe tartozó fajok illegális kereskedelme többféle jogi szankciót vonhat maga után: különösen büntetőjogi, vámjogi és kereskedelmi jogi, így fontos specifikusan meghatározni, hogy melyik jogkövetkezmény vonatkozik kifejezetten a CITES szabályainak megsértésével elkövetett cselekményekre.⁵⁰⁹ Továbbá, a példaként szolgáló jogszabály kapcsán is megállapításra kerül, hogy jogellenes cselekmények eredményezhetnek közigazgatási, polgári jogi és büntetőjogi felelősséget és jogkövetkezményeket is.⁵¹⁰

Bizonyos tényezők indikálják azt, amiért a bűncselekményi minősítés megalapozottnak tekinthető. Elsősorban, a cselekmények motivációja tisztán profitorientált, nem pusztán szabályozás megkerülése a cél. Továbbá, a cselekmények kivitelezése nagy részben gátlátalan kereskedők és terjesztők remélt magatartására támaszkodik. Ezt egészíti ki, hogy nem pusztán gondatlan vagy vétkes jogsértésekről van szó, hanem az elkövető tudata átfogja, hogy bűncselekményt követ el, annak a megtörténtét kívánja. Különösen nagy jelentőséggel esik latba, hogy az esetek jelentős részében a korábbi bűnelkövetés is felmerül, valamint egyre inkább begyűrűzik a szervezett bűnözési elem, amely megnehezíti nem csak a cselekmények leleplezését, hanem a felderítést is.⁵¹¹

Az, hogy a CITES és az EU vadvilági rendeleteinek megsértését miként szankcionálja egy állam, annak egyedi döntésén alapul és a belső jog határozza meg. Különösen fontos, hogy az igazságszolgáltató szervezetrendszerben legyenek olyan felkészült személyek, akik megfelelő szaktudással rendelkeznek a bűncselekmények megítéléséhez, az ilyen eljárásokban való részvételhez. Természetesen a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények esetében nem pusztán az Egyezmény vagy pedig a rendeletek szabályainak megkerülése vagy megsértése merül fel. Azonban az államok jogában alkalmazott jogkövetkezmény gyakran használatos formájaként tekinthetünk az elkobzásra. Elkobzásra akkor kerül sor, ha a csempészáru a végrehajtó hatóságok látókörébe kerül. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények esetében különös fontossággal bír az elkobzott termékek mennyiségére és minőségére vonatkozó információ. Bár gyakran önmagában véve az elkobzásra vonatkozó információk megtévesztő eredményhez vezethetnek, más adatokkal összevetve és kombinálva az illegális piacok természetére vonatkozó értékes forrásként szolgálhatnak. A nagy mennyiségű csempészáru lefoglalása nem utal az adott államban működő végrehajtó hatóságok gyenge működési hatékonyságára, hanem éppen ennek ellenkezőjére. A vadvilági kereskedelmi útvonalak felderítésében így különös jelentőséggel bírnak az elkobzások során nyert adatok.⁵¹²

A kapcsolódó bűncselekmények körében felmerül: okirathamisítás, csempészet és vámszabályok megsértése, adó, import-export kötelezettségek és devizasabályok

⁵⁰⁸ CITES VIII. cikk (1) bekezdés a) és b) pontok.

⁵⁰⁹ *Model Law on International Trade in Wild Fauna and Flora*. CITES Secretariat, 4. <https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/Legislation/E-Model%20law-updated-clean.pdf> [Továbbiakban: Model Law].

⁵¹⁰ Model Law, 16.

⁵¹¹ SELLAR 2016. 3.

⁵¹² *World Wildlife crime Report, Trafficking in protected species*. UNODC, United Nations, New York, 2016. 28.

megkerülése, karantén, emberi-, állat- vagy növényegészségügyi rendelkezések megsértése, bevándorlásra vonatkozó rendszeti szabályok megsértése, lőfegyverrel való visszaélés, megvesztegetés és korrupció, csalás, szervezett bűnözés, zsarolás és egyéb maffiatevékenység, bünszövetkezetek létrehozása (összeesküvés), és végül a megszerzett anyagi eszközök mentése, pénzmosás és más kapcsolódó cselekmények.⁵¹³ Utóbbiak köre külön-külön is büntetni rendelt az egyes államok belső joga szerint, azonban a specialitást és ezzel a nehézséget az okozza, hogy mindezen cselekmények a nehezen felderíthető vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények keretében kerülnek elkövetésre. Természetesen, a vadvilági kereskedelemre vonatkozó nemzetközi és uniós instrumentumok megsértése önmagában is büntetendő cselekménynek számít, azonban a büntetési tételek között jelentős különbségek vannak. Az Európai Unió tagállamaiban és a tágabb értelemben vett európai térségben, a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények körét érintő több felmérés is készült, különös tekintettel a jogellenes vadvilági kereskedelem szempontjából kiemelt helyzetben, tranzit- vagy célállamként jelentőséggel bíró országokat tekintve.

Az Egyesült Királyságban 2005-ben egészítették ki azt a szabályozást, amely a CITES kikényszerítésére vonatkozik. A módosítással a bűncselekményekért kiszabható maximális börtönbüntetés idejét 2 évről 5 évre emelték fel. A tényleges eljárások száma igen változatos volt, 2007 és 2008 között egy, 2009 és 2010 között huszonegy, 2011 és 2012 között négy, 2013 és 2014 között pedig tizenhét bünvádi eljárást indítottak. Nem csak az eljárások száma, hanem a kiszabott szankciók is változatosságot mutattak. Így 500 £ bírságot szabtak ki két gyűrűs farkú maki interneten való eladásának kísérlete miatt. Egy másik ügyben kilenc hónapos büntetést szabtak ki, két évre felfüggesztve és csaknem 4 ezer £ költség megfizetésére kötelezték a terheltet, aki az Amerikai Egyesült Államokból és Ausztráliából csempészett madártojásokat és adta el azokat. Ténylegesen végrehajtandó börtönbüntetést szabtak ki egy olyan ügyben, ahol a terhelt rinocéroszszarvat kísérelt meg becsempészni Kínából és az Egyesült Államokból. Ugyancsak tényleges börtönbüntetés lett a vége annak az ügynek, ahol több mint 750 kg ritka és veszélyeztetett korallt és kagylót kíséreltek meg csempészni a vietnámi Ho Chi Minh-ből az Egyesült Királyságba.⁵¹⁴

Az Európai Unió területén *Hollandia* ugyancsak kiemelt jelentőséggel bír a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények terén, fontos cél- és tranzitállomása a vadvilágból származó növény- és állatfajoknak, termékeknek. A többi EU tagállamhoz viszonyítva relatíve elég magas az elkobzások aránya, elsősorban a hullók, madarak, növények és a tradicionális ázsiai gyógyászat termékei tekintetében. Érdekes módon megállapításra került, hogy jelentős szervezett bűnözői szálak nem kötődnek a Hollandiában megfigyelhető jogellenes kereskedelmi tevékenységhez.⁵¹⁵ Ugyanakkor a drogcsempészet hagyományos módszereit felhasználva, a Hollandia területén megtalálható bűnözői csoportok madarakat, hullókat csempésznek az ország területére és azonnal megélnékül az illegális kereskedelem, amikor egy influenzavírus miatt tilos lett a veszélyeztetett madarak behozatala.⁵¹⁶ A holland büntetőjogi szabályozás elég szigorú szabályokat állapít meg, hiszen a bűncselekmények esetében akár hat év szabadságvesztés és súlyos (81 ezer EUR, szervezeteknél 810 ezer

⁵¹³ SELLAR, 2016. 41.

⁵¹⁴ ILLES 2016. 11–12.

⁵¹⁵ VAN DER GRIJP 2016. 7. [Továbbiakban: Wildlife crime in the Netherlands].

⁵¹⁶ Wildlife crime in the Netherlands, 10.

EUR) pénzbüntetés is kiszabható és a jog ismeri az enyhébben minősülő cselekmények, valamint a közigazgatási szankciók körét is.⁵¹⁷

További példaként említhető *Spanyolország*, mint a vadvilági termékek egyik európai belépési pontja, amely földrajzi elhelyezkedése, valamint a latin-amerikai országokkal való kereskedelmi kapcsolatai miatt is jelentőséggel bír. Spanyolország sokszor tranzitállamként szolgál a vadvilági termékek Közép-Keletre vagy Ázsiába történő tovább szállításakor, illetve egyes Spanyolországban honos állat- és növényfajok⁵¹⁸ kedvelt célpontjai a vadvilági bűnözésnek. Az elmúlt tíz évben több olyan művelet is történt, amely a szervezett bűnözői csoportok felszámolására irányult. Azonban a bűnözés felszámolása továbbra is nagy kihívás elé állítja a spanyol hatóságokat, különösen, hogy az internet egy szinte lenyomozhatatlan piaci felületet biztosít a jogellenesen megszerzett vadvilági termékek értékesítésében.⁵¹⁹ A spanyol hatóságok élen járnak a nem kormányzati szervezetekkel való együttműködésben is, hiszen több megállapodás aláírására sor került, olyan egyedek gondozására is, amelyek származási országa nem állapítható meg vagy nem küldhető vissza oda.⁵²⁰

Különösen a közép-európai jogellenes online kereskedelmet illetően, *Lengyelország* kiemelt állammal minősül, ugyanakkor jelentős végrehajtási problémák is megmutatkoznak az államban. Lengyelországban minden évben egyre romló tendenciát mutat az orrvadászat és a jogellenes kereskedelem. Bár a jogszabályozásban megjelenik a bűncselekményi minősítés, a bírósági eljárások elkerülése érdekében az ügyek legtöbb esetben még nyomozati szakban lezárásra kerülnek.⁵²¹

Németországban a vámhatóságok három különböző elkövetői csoportot különböztetnek meg: a turistákat, akik veszélyeztetett állatokból és növényekből készült szuveníreket visznek be az országba (kisebb jelentőségű bűncselekménynek minősülnek); a hivatalos csempészeket, akik tevékenységében a szervezett bűnözés elemei is azonosíthatók; és a különleges fajok gyűjtőit, például kaktuszgyűjtőket, akik nem kereskedelmi, hanem egyéni célzattal vásárolnak, sokszor saját utazásaik során veszélyeztetett fajokat. Németországban a legnagyobb jelentőséggel a turisták és az egzotikus állatokat, növényeket tartó személyek bírnak, azonban az ország az egyik legjelentősebb tranzitállomás a Közép- és Dél-Afrika, valamint a Kelet-, Dél-Kelet-Ázsia (elsősorban Kína és Vietnám) közötti elefántcsont-kereskedelemben.⁵²² Annak ellenére, hogy a vám- és rendészeti hatóságok elég sikeresnek mondhatók a jogellenes tevékenységek felderítésében, valamint a jogszabályozás is megfelelőnek tekinthető, köszönhetően az elmúlt évek kiegészítéseinek, még sem beszélhetünk hatékony kikényszerítésről. Németországban is nagy hátrányt jelent a megfelelő szaktudás hiánya, különösen a vádlói szinttől kezdődően, jelentősen csökkentve a vadvilágot károsító bűncselekmények elleni fellépés hatékonyságát.⁵²³

Az előbbiekből jól leszűrhető, hogy azon európai államokban, amelyek különösen ki vannak téve a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményeknek, a megfelelő szabályozást jelentősen gyengítik a szaktudásból és a végrehajtásból eredő hiányosságok.

⁵¹⁷ Wildlife crime in the Netherlands, 13.

⁵¹⁸ Különös tekintettel a kétéltűekre és a ragadozó madarakra. Az ázsiai piacon nagy kereslet van a Spanyolországban honos sólyom-félékre és angolnákra.

⁵¹⁹ FAJARDA DEL CASILLO 2016. 8. [Továbbiakban: Wildlife crime in Spain].

⁵²⁰ Wildlife crime in Spain, 29.

⁵²¹ PAQUEL 2016. 1–15.

⁵²² STOERRING 2016. 8. [Továbbiakban: Wildlife crime in Germany].

⁵²³ Wildlife crime in Germany 15.

A Magyar Büntetőkönyvről szóló 2012. évi C. törvény a természetkárosítás tényállás⁵²⁴ keretében rendeli büntetni a vadvilági kereskedelemre vonatkozó szabályok megsértését, amely keretében az uniós jogforrásokra utal vissza. A büntetési tétel alapesetben három évig terjedő, a gondatlan alakzat esetén két évig terjedő és minősített esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés. Az új Btk. hatálybalépése óta elenyésző ügyszámról számolhatunk be, egyik ügyben ahol egy barnamedve trófeájának Magyarországra való hozatala kapcsán indítottak büntetőeljárást, azonban a vádlottat végül felmentették.⁵²⁵

A környezeti bűncselekmények köre egyre nagyobb kihívás elé állítja az államokat. Az IUCN 2016-ban elfogadott határozatában nemzetközi és regionális szinten működő szervezetek széles körét szólította fel, hogy vizsgálják felül a környezet elleni bűncselekmények fogalmát és a vonatkozó jogi instrumentumokat.⁵²⁶ Egyre több regionális és helyi szinten tartott találkozó kerül megrendezésre kifejezetten azzal a céllal, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozó ügyészeket, bírákat felkészítsék a vadvilággal bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások lefolytatására. 2018-ban Bhutánban találkoztak az államok képviselői azzal a céllal, hogy a dél-ázsiai térségben erőteljesebb nemzeti és regionális együttműködés alakuljon ki a vadvilági bűncselekmények felderítése és szankcionálása érdekében. A pozitív példák között is említhető Bhután, amely területének több mint fele védett nemzeti park. Intézkedéseik között megjelenik az informátorok jutalmazása, akár a cselekmények szankcionálásaképpen kiszabható bírságnak megfelelő összeggel.⁵²⁷

A vadvilággal kapcsolatos jogi jellegű információk megosztása érdekében került létrehozásra a WILDLEX, amely az IUCN által működtetett adatbázis. A WILDLEX-en kereshetők az egyes államok bíróságainak döntései, a jogi szabályzás eszközei, valamint irodalmi források. Az adatbázisban korlátozott számban állnak rendelkezésre az államok bírósági döntései. Elsősorban az Amerikai Egyesült Államok, Kína, Nagy-Britannia és egyes afrikai államok joggyakorlata került feltöltésre, amelyek azonban kiemelkedő jelen-

⁵²⁴ Természetkárosítás 242. § (1) bekezdés.

„Aki

a) fokozottan védett élő szervezet egyedét,

b) védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedét, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket,

c) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét

jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az élő szervezet egyedeinek olyan mértékű pusztulását okozza,

a) hogy az (1) bekezdés a) vagy b) pontja esetében az elpusztított élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét,

b) amely az (1) bekezdés c) pontja esetében az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyezteti.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

⁵²⁵ A Pécsi Ítélőtábla, mint harmadfokú bíróság. Bhar.I.3/2017/4. szám.

⁵²⁶ IUCN Res. 078 2016. november 07. Crimes against the environment.

⁵²⁷ Prosecuting wildlife crimes in South Asia <https://www.unodc.org/southeastasiaandpacific/en/2018/12/wildlife-trafficking/story.html>.

tősséggel bírnak, hiszen mindegyik említett államot nagy mértékben érintik a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények.⁵²⁸

A vadvilággal kapcsolatos individuális büntetőjogi felelősség megállapítása a belső jog szerint történik. A jogesetek köre változatosságot mutat, azonban több eset is a műkincskezeskedők tevékenységével kapcsolatos. Az antikvitások körében a kereskedők látóterébe kerülhetnek olyan műtárgyak, vagy akár nyers termékek, amelyek CITES védelem alatt álló fajokból készültek vagy olyan részeket tartalmaznak. Itt a legveszélyeztetettebb fajok köre jelentős, gondolva az elefántcsonttal díszített szobrokra, faragványokra, használati tárgyakra, a nagymacskák bőréből/szőréből készült díszítő elemekre, az elefántlábasztal-kákra, trópusi fákból készült bútorokra. Mindenképpen körültekintőnek kell lenni, de egyes műkincskezeskedők kifejezetten védett fajokból készült, vadvilági termékek kereskedelmére specializálódtak. Emiatt egyre több személy kerül az igazságszolgáltatás látóterébe.

Az egyik legutóbbi eset egy kanadai antikvítás kereskedőt érintett, név szerint *Xiao Ju Guant (Tony Guan)*, aki ellen 2014 júliusában emeltek vádat Manhattanben, mivel egy bűnszövetkezet részeseként vadvilági termékeket csempészett, beleértve a rinocérosz szarvat, az elefántcsontot és a védett korallokat is. Guannak Richmondban (British Columbia) volt antikvitáskezeskedése. Azután tartóztatták le, hogy két fedett FWS ügynöktől egy bronx-i (New York) raktárban két veszélyeztetett fekete rinocéroszszarvat vásárolt, 45 ezer USD-ért. A vásárlás után Guant és a tolmácsként közreműködő női kísérőjét az ügynökök egy postára fuvarozták, ahol a két szarvat tartalmazó csomagot a vádlott a Washington államban lévő Point Robertsbe adta fel. A csomagra ráírta, kézműves termék, amelynek értéke 200 USD. Guan azt mondta később, hogy vannak emberei, akik a határon átjuttatják az értékes csomagokat, mint azt már sokszor tették. A feltételezések szerint Guan és bűntársai összesen több mint fél millió USD értékben csempészték különböző amerikai aukciósházaktól vásárolt rinocéroszszarvat, elefántcsontból készült szobrokat és korallokat. A módszerek között szerepelt a lebukás során alkalmazott csempészet, közvetlen postázás Kanadába, hamisított vagy nem létező okmányokkal, engedélyekkel. Elítélése esetén Guan a bűnszövetkezetben való részvétel miatt öt évig terjedő, a vadvilággal kapcsolatos vádak miatt további tíz évig terjedő börtönbüntetéssel néz szembe. Ehhez adódik a minden termék esetében kiszabható 200 ezer USD vagy a bűncselekmények eredményeként megszerzett hasznok kétszeresig terjedő bírság.⁵²⁹

Legújabbban a *Nemzetközi Büntetőbíróság* is foglalkozott a környezeti tárgyú károkozással. Az Ügyészi Hivatal 2016-ban adta ki az ügyek kiválasztására és a prioritásokra vonatkozó szabályzatát.⁵³⁰ A Hivatal az államok megkeresése alapján keresi az együttműködés lehetőségét és közreműködést ajánl a nemzeti jog alapján súlyosnak minősített bűncselekményekkel kapcsolatosan. Utóbbiak közé sorolhatók: a természeti erőforrások jogellenes kiaknázása, fegyver- és emberkereskedelem, pénzügyi bűncselekmények és a környezetpusztítás.⁵³¹ Az ügyek kiválasztásának szempontjai között is megjelenik a környezeti kár és a környezetpusztítás, amely sok esetben súlyos következményekkel jár a helyi közösségekre. Eppen ezért a cselekmények hatásaira tekintettel, a Hivatal fokozott

⁵²⁸ WILDLEX <https://www.wildlex.org/>.

⁵²⁹ Justice News, Department of Justice Office of Public Affairs. *Canadian Antique Dealer Charged with Trafficking Wildlife*. 2014. július 29. <https://www.justice.gov/opa/pr/canadian-antique-dealer-charged-trafficking-wildlife>.

⁵³⁰ Office of the Prosecutors. *Policy paper on case selection and prioritisation*. 2016. szeptember 15. [Továbbiakban: Policy Paper] Elérhető: https://www.icc-cpi.int/itemsdocuments/20160915_otp-policy_case-selection_eng.pdf.

⁵³¹ Policy Paper, 5.

figyelmet fog fordítani olyan cselekmények kivizsgálására, amelyek a környezet károsodását, a termőföldek illegális kisajátítását vagy a természeti erőforrások jogtalan kiaknázását foglalták magukba.⁵³²

Az ICC 2016-os állásfoglalása a környezeti ügyekről mindenképpen előremutató, több szempontból is. Először is, jelenleg nincs speciálisan, a környezetjog területén hatáskörrel rendelkező nemzetközi bíróság és az elképzelések alapján nem is várható a közeljövőben, hogy azt sikerül megvalósítani. Másodsorban a nem állami szereplőknek – legyenek azok felperesi vagy alperesi pozícióban – rendkívül korlátozott a környezeti igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési joga. Végül rendkívül fontos, hogy a környezet nemzetközi védelme az emberiség közös céljaként legyen meghatározva.⁵³³ Azonban ki kell emelni, hogy a Római Statútumban⁵³⁴ jelenleg nem szerepel a környezeti bűncselekmény, mint olyan esetkör, amikor az ICC eljárhat. Ez azt jelenti, hogy az Ügyészi Hivatal bár vizsgálódásaikor és az ügyek kiemelése során figyelmet fordíthat a környezeti károkozásra, a termőföldek jogtalan kisajátítására és a természeti erőforrások jogtalan kiaknázására, azok önálló tényállásként nem szerepelhetnek az ICC előtt.

A következő években mindenképpen várható, hogy a legsúlyosabb környezetpusztítást elkövetők büntethetőségének kérdése előtérbe kerül majd, mind a nemzeti, mind a nemzetközi szintéren. A nemzetközi jog terén újra felmerült az ökocídium (*ecocide*), amely egyes elképzelések szerint utat találhat az ICC Statútumába is.⁵³⁵ 2021 első hónapjaiban a nemzetközi érdeklődés központjába került Jair Bolsonaro brazil elnök ügye, akit a hatályos szabályoknak megfelelően emberiség elleni bűncselekmények miatt citálnának a Nemzetközi Büntetőbíróság elé. Bolsonaro elnök felelőssége felmerült az Amazonas-menti őserdők pusztítása és az őshonos népek jogainak csorbítása, valamint lakosok erőszakos áttelepítése és területfosztása kapcsán is. Az ügy nem titkolt alapját az ökocídium bűncselekmény adja, de napjainkban – ahogyan erre már utaltam – nincs jogalap annak felhívására.⁵³⁶

⁵³² Policy Paper, 14.

⁵³³ LEHMEN, Alessandra: *ICC To focus on environmental crimes: a landmark move for international environmental law*. 2017. 03. 21. <https://www.expertguides.com/articles/icc-to-focus-on-environmental-crimes-a-landmark-move-for-international-environmental-law/arljgbwe>.

⁵³⁴ Rome Statue of the International Criminal Court. 1998. (2002.) a Nemzetközi Büntetőbíróság Rómában, 1998. július 17-én elfogadott Statútuma.

⁵³⁵ Az ökocídium fogalmáról és a nemzetközi jogi fejleményekről bővebben: SZIEBIG 2021a és SZIEBIG 2021b.

⁵³⁶ SZIEBIG Orsolya Johanna: *Ökocídium – idea vagy realitás? A legsúlyosabb környezetpusztítást elkövetők büntethetőségének kérdése*. 2021. május 21. Elérhető: <https://xforest.hu/ökocidium/>.

V. KITEKINTÉS AZ EURÓPAI UNIÓ JOGÁRA ÉS GYAKORLATÁRA⁵³⁷

„Az illegális, vadvilággal folytatott kereskedelem
bűncselekmény, összetett kiváltó okokkal
és nagy kiterjedéssel, amely fenyegeti
ökoszisztémánkat és a jó kormányzást.”⁵³⁸

A világ fejlettebb térségeiben élők azt gondolják, hogy a vadvilági kereskedelem nem érinti őket. De a valóságban a problémának részesei és részei vagyunk, amelyről az uniós polgárokat is meg kell győzni, ahogyan azt *Mark Jones*, a Szabadnak Született Alapítvány (*Born Free Fund*) igazgatója is kifejtette. *Enrico Brivio* az Európai Bizottság környezeti és tengeri ügyi szóvivője úgy fogalmazott, hogy Európa mindig is a vadvilági kereskedelem elleni harc frontvonalában volt és az új intézkedéseken keresztül ott is marad.⁵³⁹

Az Európai Unió vadvilági kereskedelemre vonatkozó szabályozásának elemző értékelését több tényező is indokolja. Elsősorban az Európai Unió volt az első (és napjainkig az egyetlen) – a CITES fogalmai alapján – „gazdasági integrációs szervezet”, amely csatlakozott az Egyezményhez. Az európai államok egy része a kezdetektől részt vesz a vadvilági kereskedelem nemzetközi szabályozásában. Alig néhány évvel ezelőtt az Európai Unió is részes féllé vált a CITES-ben, így szignifikáns kérdéssé vált, hogy az EU-ban miként fog megvalósulni a vadvilági kereskedelem egységes szabályozása. Másrészt, az EU már a CITES-hez való csatlakozást megelőzően is széles körű és Egyezmény rendelkezéseinél több tekintetben szigorúbb szabályozási rendszert alakított ki a veszélyeztetett fajok kereskedelmét illetően, már az 1980-as évek közepén. Továbbá, a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények terén az Unió az egyik legfontosabb tranzit- és célállomás, amely a téma tárgyalása során szükségszerűen felveti, vajon az EU és tagállamai milyen lépéseket tettek az érintett cselekmények felszámolása és terjedésének megakadályozása érdekében. A természetet károsító bűncselekmények kapcsán gyakran az a téves elképzelés él, hogy az csak a fejlődő vagy kevésbé fejlett államokat érinti. Az igazság ezzel szemben az, hogy az Európai Unió és tagállamai az egyik legnagyobb jelentőséggel bíró térség, ha a vadvilággal kapcsolatos, jogellenes tevékenységeket tekintjük. Az egyes tagállamok azonban nem egyenlő mértékben van-

⁵³⁷ A fejezet bizonyos részei átdolgozásra és publikálásra kerültek itt: GOMBOS Katalin – SZIEBIG Orsolya Johanna: *Az európai uniós környezetvédelmi szabályozás legújabb irányai*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021. 67–109.

⁵³⁸ Emma McClarkin, European Conservatives and Reformists Group, Egyesült Királyság, rapporteur. Idézet forrása: *Using EU trade tools to combat wildlife trafficking*. Press release. 2017. 03. 02. <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20170228IPR64299/using-eu-trade-tools-to-combat-wildlife-trafficking>. „*Illegal trade in wildlife is a crime with complex roots and wide dimensions that threatens our ecosystems, and good governance. We must do all we can to tackle this illegal activity and to ensure that future generations will not be deprived of the beauty and diversity of our environment*”

⁵³⁹ Forrás: BANOS RUIZ, Irene: *Europe, a silent hub of illegal wildlife trade*. 2017. 01. 20. <http://www.dw.com/en/europe-a-silent-hub-of-illegal-wildlife-trade/a-37183459> [Továbbiakban: Europe, a silent hub of illegal wildlife trade].

nak kiteve a következményeknek, hiszen azok, amelyek a kereskedelem szempontjából behozatali vagy kilépő pontok, még nagyobb figyelmet kell, hogy fordítsanak a CITES és az uniós jogi normák végrehajtására.

További indokként hozható fel, hogy az uniós tagállamoknak mind a nemzetközi, mind az uniós normáknak megfelelő belső szabályozási rendszert kellett kiépíteniük, több tekintetben is kiegészítve és megváltoztatva a már érvényes állami jogot. Az Európai Unió tekintetében további kihívást jelentenek az újonnan csatlakozó államok, hiszen a belső piac bővülése és a külső határok áthelyeződése jelentős változásokat von maga után. A 10 új állam európai integrációhoz való csatlakozását 2004-ben széles körű elemzés előzte meg, amely kiterjedt a bővítés vadvilági kereskedelmi szabályozásra gyakorolt hatásaira is. A fő célkitűzés az volt, hogy a csatlakozó államok ne gyengítsék meg az egyébként hatékonyan működő kereskedelmi szabályozási rendszert. A felmérések ugyanakkor azt mutatták, hogy egyes államokban már a csatlakozást megelőzően is szigorúbb normák éltek a CITES végrehajtása érdekében, mint amit az uniós jogból fakadó kötelezettségek meghatároztak. Így a fejlesztéseknek leginkább az összehangolt végrehajtás, információs technológiai fejlesztés és szakképzés irányába kellett mutatniuk.

Bár a CITES szempontjából az Európai Unió nemzetközi jogi szempontból nem különbözik az állam részes felektől, az EU vadvilági kereskedelemre vonatkozó szabályozási rendszere önmagában is modellszerű, egységes rendszert alkot. Mivel az EU összes tagállama is részes fél az Egyezményben, ki kellett alakítani azon kereteket, amelyek lehetővé teszik az egységes, uniós álláspont képviselését anélkül, hogy megfosztaná az egyes államokat saját véleményüktől, érdekeik érvényesítésétől.

Az Európai Unió számos politikai kötelezettséget vállalt a vadvilág megőrzése érdekében. Ezek közé tartozik az Európai Unió Fenntartható Fejlődés Stratégiája, amely széles körű keretet biztosít a természeti erőforrások felelősségteljes hasznosításának és megköveteli, hogy a környezeti fenntarthatóság az EU külső politikájának is része legyen.⁵⁴⁰ A Környezeti és Természeti Erőforrások Tematikus Programja⁵⁴¹ az EU külső politikai cselekvési körének volt része és elsődleges céljaként a fejlődő államok és térségek támogatása került meghatározásra. Ezentúl az Európai Uniónak biodiverzitással kapcsolatos stratégiája⁵⁴² és akcióterve⁵⁴³, jelentősen hozzájárulnak az európai térség sokféleségének megőrzéséhez és fenntartható használatához. A Stratégiában szerepel az együttműködés és a szinergiák javítására, valamint a biológiai sokféleséggel kapcsolatos egyezmények közös prioritásainak meghatározása. Az egyezmények között szerepel a CITES is, azonban a veszélyeztetett fajok megőrzésére vonatkozó uniós cselekvés a Washingtoni Egyezményhez való csatlakozással teljesedett ki.⁵⁴⁴ A 2030-ig érvényes biodiverzitás stratégia több szempontból is

⁵⁴⁰ Communication from the Commission A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development (Commission's proposal to the Gothenburg European Council) 2001. 05. 15. COM(2001) 0264 final.

⁵⁴¹ ENRTP: Environment and Natural Resources Thematic Programme: 2007. és 2013. között.

⁵⁴² A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. *Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia* 2011. 05. 03. COM/2011/0244 végleges. CELEX-szám: 52011DC0244.

⁵⁴³ A Bizottság közleménye – *A Biológiai sokféleség csökkenésének megállítása 2010-ig – és azon túl – Az ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartása az emberi jólét érdekében* 2006. 05. 22. COM/2006/0216 végleges. CELEX-szám: 52006DC0216.

⁵⁴⁴ A biológiai sokféleséggel kapcsolatos uniós stratégia, 2020-ig 4.1. 9.

kitekint az illegális kereskedelmi tevékenységre.⁵⁴⁵ A globális célkitűzések között helyett kapott a „javaslat az elefántcsont-kereskedelem uniós szabályainak további szigorítására”, 2020-tól kezdődő megvalósítással. A stratégia ugyancsak előírja a kereskedelmi megállapodások által a biológiai sokféleségre gyakorolt hatások feltérképezését és célként fogalmazza meg a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési terv felülvizsgálatát (2021-től).⁵⁴⁶

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények köre és a jogellenes kereskedelem a legkisebb társadalmi figyelmet kapott jelenségek közé tartozik az Európai Unióban, annak ellenére, hogy egyes tagállamoknak súlyos problémákkal kell szembe néznie. A környezeti bűncselekmények és a TOC összefonódása már az Európai Unió részéről is elismerést nyert, az uniós intézmények több döntésben is foglalkoztak a problémával. Az Európai Unió vadvilági kereskedelemre vonatkozó szabályozásával foglalkozó fejezet több alapvető kérdésre keresi a választ. Elsősorban, egyáltalán milyen jelentőséggel bír a vadvilággal kapcsolatos kereskedelmi tevékenység az Európai Unióban? Továbbá, mikor csatlakozott az EU a CITES-hez és hogyan történt meg a Washingtoni Egyezmény rendelkezéseinek megvalósítása az Európai Unióban és a tagállamok hogyan valósítják meg a CITES-ből és az uniós jogból fakadó kötelezettségeiket a vadvilági kereskedelem szabályozása kapcsán?⁵⁴⁷ Végül, milyen kormányzó elvek irányítják az Unióhoz kötődő kereskedelmi tevékenységet?

1. A vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelmének jelentősége az Európai Unióban

Az Európai Unió az egyik legnagyobb és változatosabb piac a világon az élő egyedek, a vadvilági termékek és származékok tekintetében. Az európai integrációhoz csatlakozó tagállamok száma dinamikusan növekedett az elmúlt évtizedekben, ezzel párhuzamosan a vadvilági termékek piaca is változott az Európai Unióban. A 27 tagállam több vadvilági árucikk esetében a legnagyobb globális importőrnek számít, beleértve a hulló bőröket, az élő hullókat, a kaviárt, az élő papagájokat és a trópusi fákat is. 2005-ben a vadvilági kereskedelem értéke 93 milliárd EUR volt az EU piacán. Az európai államok mind a CITES listán szereplő, mind pedig az Egyezmény által nem védett fajok tekintetében elsődleges kereskedelmi célpontnak tekinthetők.⁵⁴⁸

Kiemelendő, hogy az Európai Unióban is élesen el kell különíteni egymástól az illegális és jogszerűen folytatott vadvilággal folytatott kereskedelmet. A nemzetközi szabályozásnál tett megállapítás, hogy a szabályozás a korlátok közé szorított, ellenőrzött, de engedélyezett kereskedelem felé mutat a legveszélyeztetettebb fajok kiemelt védelmével, az Európai Unióban is igaz. Az egységes EU-s szabályozás ellenére számos olyan terület merül fel,

⁵⁴⁵ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. *Hozzuk vissza a természetet az életünkbe! A 2030-ig tartó időszakra szóló uniós biodiverzitási stratégia*. 2020. 065. 20. COM(2020) 380 final. CELEX-szám: 52020DC0380.

⁵⁴⁶ A biológiai sokféleséggel kapcsolatos uniós stratégia, 2030-ig 4.2.2. és Melléklet, Az Európai Unió a biológiai sokféleséggel kapcsolatos nagyratörő globális menetrendért.

⁵⁴⁷ Az Európai Unióhoz kapcsolódó intézményi-szervezeti kérdések, amelyek a CITES végrehajtásából adódnak, a kötet korábbi fejezetében kerültek kifejtésre.

⁵⁴⁸ ENGLER-PARRY-JONES: 2007. 11.

amely megnehezíti az illegális kereskedelem elleni küzdelmet. Az első ilyen probléma, hogy a közvélemény csak igen kis százaléka tud és foglalkozik a vadvilági kereskedelemmel, pedig egy-egy távoli országban töltött nyaralás során vásárolt szuvenír kapcsán számos uniós polgár kerülhet kellemetlen helyzetbe a reptéri vizsgálaton. Azonban hozzátehetjük, hogy éppen utóbbi esetek maradnak rejtve legtöbbször a hatóságok elől.

Ráadásul az évi néhány ezer feltárt eset, mikor illegális kereskedelmi tevékenységet sikerül leleplezni, csak a jéghegy csúcsa, az összes eset mintegy 10-15 százaléka. Az Európai Unió területén egyes őshonos fajok képzik az illegális kereskedelem tárgyát, így a különösen veszélyeztetett európai angolna, amelyet Kínába, Japánba és más ázsiai országokba csempésznek. A jogellenes vadvilági kereskedelem mértékéről az európai szinten is betekintést biztosít a vámhatóságok és egyéb rendészeti szervek által elkobzott szállítmányok értéke és száma. Az olyan belépési pontok, mint az Egyesült Királyság kikötői és repterei, valamint az ott elkobzott szállítmányok ugyancsak információt biztosítanak a vadvilági kereskedelmi útvonalokról. Az Egyesült Királyság egyik frekvenciált belépési pontja a *Heathrow* reptér, amelyet a *Manchester* és a *Gatwick* repterek követnek. A szállítmányok átvizsgálására és az mérésére a vámhatóságok által csak olyan esetekben kerülhet sor, ahol van határellelőrzés. A határok átjárhatósága az Európai Unióban azt eredményezi, hogy ha egyszer az illegális kereskedelem tárgya bejutott a belső piac területére – olyan belépési pontokon keresztül, mint például az Egyesült Királyság – akadályok nélkül áramlik a tagállamok között. Mivel a belső piac a termékek, személyek, szolgáltatások és tőke szabad áramlásán alapszik, a határellelőrzésre vonatkozó közös alapelvek kialakítása nélkülözhetetlen volt. 1996 és 2000 között összesen 2211 elkobzás történt az Egyesült Királyság kikötőiben, amikor CITES listán vagy a WTR mellékletben szereplő fajok illegális szállítása valósult meg. 1999 és 2000 között ezen elkobzott szállítmányok 17 százaléka volt élő egyed, amely csaknem fele hulló volt. Az összes szállítmány csaknem 75 százaléka a tradicionális ázsiai gyógyászatához szükséges termékek voltak. Mindazonáltal érdekes a beérkező elefántcsont alacsony aránya, mindösszesen 36 kisebb szállítmányt derítettek fel, amelyből a nyers elefántcsont afrikai országokból, a megmunkált elefántcsont pedig Indonéziából az Amerikai Egyesült Államokból és egyéb országokból származott.⁵⁴⁹ Véleményem szerint az elefántcsont alacsony aránya magyarázható azzal, hogy a 2000-es évek elejére némileg csökkent az illegális kereskedelem, azonban a későbbi mutatószámokból látható majd, hogy alig néhány évvel később az Afrikában új erőre kapott orvvadászat miként hatott az elefántcsont behozatalára.

Az elkobzóra vonatkozó legújabb adatok alapján a nemzetközi elkobzás⁵⁵⁰ mintegy 97 százalékát Ausztria, az Egyesült Királyság, Németország, Spanyolország és Dánia jelentette be 2015-ben. A mintegy két évtizeddel korábbi adatokhoz képest jelentősen előre lépett az elkobzott elefántcsont aránya. A szállítmányok között az első helyet továbbra is a gyógyászati célra használt termékek foglalják el (csaknem 900 ezer növény-származékot tartalmazó tétel és megközelítően 25 ezer állati származék, együttesen 1500 kg súlyban), amelyet több mint fél tonna elefántcsont követ. Ugyancsak magas számban szerepelnek az emlősök, madarak és hullók (élő egyedek, tetemek, részek és származékok), a korallok, a kaviár és az élő növények. A származási országokat tekintve az Amerikai Egyesült

⁵⁴⁹ Switching Channels. *Wildlife trade routes into Europe and the UK*. A WWF/TRAFFIC Report. 2002 decembere. 12–13. [Továbbiakban: Switching Channels].

⁵⁵⁰ A határoknál történő vizsgálat során felfedezett illegális szállítmányok elkobzása. Például harmadik államokból érkező szállítmányok, amelyet az EU külső határainál ellenőriznek.

Államokból elsősorban a medicina termékei érkeznek. Az Egyesült Királyság 158 esetben jelentett tételként csekély mennyiségű elefántcsontot tartalmazó szállítmányokat, amelyek nagy részét interneten adták el, Kínából, de maga az elefántcsont afrikai volt. Kínából közvetlenül elsősorban a tradicionális ázsiai medicina termékei érkeznek. Thaiföldről az élő korallak és orchideák, valamint egyéb növények származnak.⁵⁵¹

Azonban az Európai Unió nem csak cél, hanem *tranzitállomás* is a vadvilági kereskedelem útvonalain. Ez azt jelenti, hogy földrajzi elhelyezkedésénél fogva az Afrikából, és az USA-ból Európába érkező tételeket nem itt vásárolják meg, hanem azokat tovább küldik Ázsia felé. A harmadik államokkal, az Európai Unióból folytatott export és re-export célállomásai között élen szerepel Kína, amelyet Hong Kong és Thaiföld követ. Utóbbi országokba az elsősorban afrikai elefántcsontot szállítják, de a rinocéroszszarv ugyancsak kedvelt terméknek számít. Az elefántcsontkereskedelem további célállomása Vietnám, ahova a nyers és megmunkált afrikai elefántcsont érkezik. Többek között Franciaországban fedeztek fel elefántagyar darabokat egy vietnámi állampolgár táskájában, amely Angolából származott. A nyers elefántcsont származási helyei leggyakrabban Nigéria, Guinea, Egyenlítői-Guinea és Mali, míg a megmunkált faragványok Nigériából, Elefántcsontpartból és a Kongói Demokratikus Köztársaságból származnak. További fontos kereskedelmi cikkek tekinthetők a szárított csikóhalak és a tobzoska pikkelyek, amelyeket szintén a hagyományos gyógyászatban használnak fel.⁵⁵² Az Európai Unió tehát kiemelt tranzitállomás a kontinensek közötti kereskedelemben. Szlovákia, Csehország, Németország és Belgium pedig az Afrikából, más kontinensekre történő illegális elefántcsontkereskedelem legfontosabb tranzitállamai. Írország és Csehország pedig Kína és Vietnám mellett a legfontosabb felvevőpiacok az illegális elefántcsont tekintetében. Ráadásul, ha egy termék vagy élő példány egyszer átjut a vámellenőrzésen, az egész EU területén szabadon mozog és nagy valószínűséggel sohasem kerül a hatóságok látóterébe.⁵⁵³

1997 és 1999 között a nyugat-európai államok csaknem 23 ezer CITES engedélyezés alatt álló szállítmányt importáltak az Európai Unió területére és csaknem 16 ezer ilyen szállítmányt engedélyeztek kivitelre.⁵⁵⁴ A vadvilági kereskedelem éves szinten 8 és 20 milliárd EUR közötti üzlet. Nem meglepő, hogy az utóbbi néhány évben új erőre kapott az illegális tevékenységeknek ez az oly jövedelmező formája.⁵⁵⁵ Az Európai Unió az egyik legfontosabb felvevőpiaca a vadvilági termékeknek, azonban egyes tagállamoknak problémákkal kell szembe néznie a CITES végrehajtása során. A tranzitállamok kiemelten nehéz helyzetben vannak, hiszen a vám- és egyéb rendészeti szervekre nagy terhet ró a jogellenes kereskedelem felderítése és a CITES szabályok kikényszerítése.

A *tagállamok* dinamikusan növekvő száma, valamint a közép- és kelet európai országok csatlakozása további nehézségeket és kihívásokat tartogatott az Európai Unió számára. Az Európai Unió tagszámának 15-ről 25-re, majd 2007-ben 27-re és végül 2013-ban 28-ra növekedésével kétségtelenül megnőtt a belső piac nagysága. A később csatlakozó államok közül, a Közép- és Kelet-Európai országok tradicionálisan nagy szereppel bírtak – mint

⁵⁵¹ Briefing prepared by TRAFFIC for the European Commission. *Overview of important international seizures in the European Union*. January to December 2015 Compiled by TRAFFIC (April 2016, updated in March 2017) 1–3. [Továbbiakban: Seizures, 2015.].

⁵⁵² Seizures, 2015. 4.

⁵⁵³ Europe, a silent hub of illegal wildlife trade.

⁵⁵⁴ Switching Channels, 8.

⁵⁵⁵ *The scale of wildlife trafficking*. <http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/infographics/infographic-wildlife-scale.pdf>.

tranzitállamok – a vadvilági kereskedelemben, már az Unióhoz való csatlakozást megelőzően is. Továbbá, több országban találunk CITES listára vett és a vadvilági kereskedelem szempontjából jelentős őshonos fajokat, mint a barnamedve (*Ursus arctos*), ragadozómadár fajokat és a hagyományos medicinaiban felhasznált növényeket, mint a ciklámen. Mindazonáltal a korábban, vagyis 2004 előtt is tag 15 államhoz képest az újonnan csatlakozó országok kevésbé jelentősek a CITES-fajok importját tekintve.⁵⁵⁶ Utóbbi oka, hogy az érintett Közép- és Kelet-Európai államok – földrajzi elhelyezkedésüknél fogva is – kiváló tranzitállomások, azonban a kereslet kisebb a veszélyeztetett fajokra. Bár az őshonos fajok egy részét tekintve, fontos piacot jelentenek a védett és ritka állat- és növényfajokat nézve.

A csatlakozást megelőzően már 2002-ben is készült egy jelentés⁵⁵⁷, amely az új tagállamok csatlakozásának hatását vizsgálta az Európai Unió vadvilági kereskedelemre vonatkozó szabályozását illetően. A 2002-es jelentés is felhívta a figyelmet arra, hogy a keleti kibővítéssel a belső piac határai jelentősen kitolódnak, ahol szigorú határellenőrzésre és megfelelő szaktudást, valamint erőforrásokat felvonultató vizsgálószerveknek kell rendelkezésre állnia.

Megállapítható, hogy 2004-re, mikor az új EU10 csatlakozott az integrációhoz, már megvalósították azokat a változtatásokat, elsősorban jogszabályalkotással, amelyek lehetővé tették az Európai Unió vadvilági kereskedelemre vonatkozó rendeleteinek végrehajtását. Ugyanakkor egyes államokban, mint Litvániában fontos szabályozási elemek végrehajtása csúszott, a jogszabályalkotás ütemére való tekintettel. Továbbá, néhol az uniósnál szigorúbb szabályozás volt életben – már a csatlakozást megelőzően is – a CITES végrehajtása érdekében. Példaként felhozható Magyarország is, ahol többek között a CITES listán szereplő fajok regisztrációja kapcsán szigorúbb előírások voltak, mint amit a rendeletek megköveteltek. Így voltaképpen több esetben is, a szabályozás módosítása a védelmi szint csökkenését jelentette volna. A legnagyobb kihívás az információáramlás biztosítása volt, amely érdekében az újonnan csatlakozó államoknak ki kellett építeni a szükséges rendszereket, hogy az adatbázisokhoz való hozzáférhetőség, valamint a gyors és egyszerű információlekérés megvalósulhasson. További lépéseket kellett tenni a kifejezetten környezettel kapcsolatos bűncselekmények felderítése érdekében, így sok esetben külön egységek kerültek létrehozásra a rendőrségen belül (pl. 2005-ben Magyarországon jött létre a környezeti bűncselekményekkel foglalkozó egység).⁵⁵⁸ Azonban a legnagyobb kihívás a jogellenes cselekmények leleplezése. Hiszen, ha a határokon nem derítik fel az Európai Unióba jogellenesen érkező szállítmányokat, hiába a büntetőjogi szabályozás, ha maga a tett rejtetten marad. Ennek érdekében több állam figyelmét is felhívták a megfelelő szakértelemmel rendelkező vámtestek kiképzésére, akik képesek felismerni a vadvilági termékeket, egyedeket és az illegális tevékenységre utaló jeleket. Újra hangsúlyozni kell, ha egy termék vagy egyed bejut a belső piacra, 27 állam között szabadon mozog és a lelepleződés esélye igen csekélyé válik. Ezért feltétlenül szükséges, hogy az utolsó „védelmi vonalat” biztosító tagállamok megfelelő figyelmet tanúsítsanak az egyre fenyegetőbb, vadvilágot károsító bűncselekményeknek.

Az Európai Unió történetében első alkalommal, 2020. január 31-én nem a tagállamok számának bővülésére, hanem azok csökkenésére került sor az Egyesült Királyság kilépésé-

⁵⁵⁶ KECSE-NAGY-PAPP-KNAPP-VON MEIBOM 2006. 8. [Továbbiakban: Wildlife Trade in Central and Eastern Europe, 2006.].

⁵⁵⁷ BERKHOUDT 2002.

⁵⁵⁸ Wildlife Trade in Central and Eastern Europe, 2006. 100–102.

vel. Már a Brexitről történő népszavazást követően is felmerült, hogy továbbra is az uniós szinten kell biztosítani a vadvilági termékekkel és egyedekkel folytatott kereskedelem szabályait. Elsősorban, mivel az uniós jog szigorúbb követelményeket támaszt mint a CITES, így a nemzetközi jogból fakadó alapvető kötelezettségek teljesítése mindenképpen visszalépést jelentene. Ezen túl, az Egyesült Királyság továbbra is kiemelt tranzit- és felvevőpiac marad a vadvilágból származó egyedek és termékek vonatkozásában és az illegális kereskedelem felszámolása érdekében jelentős erőforrásokat kell mozgosítania.⁵⁵⁹ Az Egyesült Királyság eddig is kiterjedt programokat fogadott el és pénzügyi erőforrásokat biztosított az illegális kereskedelem felismerésére, megakadályozására és a jogellenesen bevitt termékek és egyedek lefoglalására. Így várhatóan, a Brexit nem akadályozza majd a korábbi pozitív tendenciák megőrzését.⁵⁶⁰

Összegezve elmondható, hogy a vadvilági kereskedelem jelentős szektort jelent az Európai Unióban és a tagállamok gazdasági tevékenységében. Azonban a nagy arányú jogszerű tevékenység mellett egyre inkább teret nyert az illegális vadvilági kereskedelem és a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények. A jelenség elhatalmasodása több tényező eredménye, kezdve az EU belső piacának bővülésével, az újonnan csatlakozó tagállamok miatt, valamint a volt szovjet térségben tevékenykedő szervezett bűnözői csoportok terjeszkedésének. Az Európai Unió 2004-es kibővülése jelentős változásokat hozott a belső piacon és az EU külső határellenőrzésében is. Azonban az Európai Unió széles körű normaalkotással és a nemzetközi szerződéshez való csatlakozással igyekszik felvenni a versenyt a TOC ellen és gátat szabni a veszélyeztetett fajok kihalásának, a biodiverzitás csökkenésének. Mivel számos, az európai kontinensen honos faj is ki van téve az illegális begyűjtésnek, vadászatnak a téma különös jelentőséggel bír a biológiai sokféleség megőrzése érdekében is.

2. Az Európai Unió csatlakozása a CITES-hez

Az Európai Unió csatlakozása a CITES Egyezményhez egy több lépcsős folyamat eredménye volt. Az európai integráció tekintetében az Európai Unió létrehozása⁵⁶¹ és a Lisszaboni Szerződés⁵⁶² által nyert jogi személyiség volt az a két fordulópon, amely nagyban hozzájárult az Egyezményben való részes fellé váláshoz. A EU a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével jogi személyiséget szerzett, ezáltal a nemzetközi jog alanyává vált. A jogalanyiség pedig lehetővé teszi, hogy saját nevében tárgyalhasson és köthessen nemzetközi megállapodásokat, azaz ezen a téren a szerződések által ráruházott hatáskörökkel rendelkezik.⁵⁶³

⁵⁵⁹ *Brexit getting the best deal for animals Executive summary* Elérhető: https://www.wcl.org.uk/docs/Link_A-law_Brexit_Animal_Welfare_Summary_Oct17.pdf.

⁵⁶⁰ HALL, Patrick: *Thwarting the illegal wildlife trade*. *Ecologist*, 2020.03.02. <https://theecologist.org/2020/mar/02/thwarting-illegal-wildlife-trade>.

⁵⁶¹ Az Európai Uniót a Maastrichti Szerződés hozta létre. Az Európai Unióról szóló Maastrichti szerződés (1992. február 07.; 1993. november 01.). (OJ C 191, 29.7.1992, 1–112) CELEX 11992M/TXT.

⁵⁶² Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá. (2007. december 13.; 2009. december 1.) (OJ C 306, 17.12.2007, 1–271.) CELEX 12007L/TXT.

⁵⁶³ *Nemzetközi megállapodások és az EU külügyi hatáskörei*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:ai0034>.

Azonban a Washingtoni Egyezmény tekintetében is változásoknak kellett történni ahhoz, hogy az EU csatlakozhasson a CITES-hez, amelyre végül 2015. július 8-án került sor.

Az Egyezményhez való csatlakozás lehetőségét még a CITES *gaborone*-i módosítása alapozta meg. A *gaborone*-i módosítás, amelyet a részes felek konferenciája 1983-ban fogadott el Botswanában, úgy módosította az Egyezmény XXI. cikkét, hogy az Egyezményhez való csatlakozás – amely addig csak államok számára volt lehetséges – nyitva álljon az olyan, szuverén államok által alkotott regionális gazdasági integrációs szervezetek számára is, amelyek a tagállamaik által a hatáskörükbe utalt és az Egyezmény által szabályozott ügyekben jogosultak nemzetközi megállapodások tárgyalására, megkötésére és végrehajtására.⁵⁶⁴ Azonban a szükséges ratifikációk számára tekintettel a módosítás csak 2013. november 29-én lépett hatályba. Ezután az Európai Unió minden, az Egyezményhez való csatlakozáshoz szükséges jogi lépést a lehető leghamarabb végrehajtott. Az Európai Parlament 2014 decemberében adta beleegyezését a csatlakozáshoz, amelyet Tanács⁵⁶⁵ 2015. március 6-án hagyott jóvá.⁵⁶⁶ Az Európai Unió tagállamain végig tekintve, azok már a CITES részes feleivé váltak, majd az EU is csatlakozott az Egyezményhez. Az EU tagállamok abban a speciális helyzetben vannak, hogy egyrészt teljesíteniük kell a CITES-hez való csatlakozás által vállalt nemzetközi kötelezettségeiket, másrészt végre kell hajtaniuk az uniós tagságból fakadó, a fajok kereskedelmére vonatkozó jogi szabályozást. Ehhez még hozzájárul a tagállamok belső, vadvilági kereskedelemre és illegális tevékenységekre vonatkozó szabályozása, amelynek összhangban kell lennie mind a nemzetközi, mind az uniós joggal. Így elmondhatjuk, hogy az EU tagállamok, így Magyarország tekintetében is a veszélyeztetett fajok kereskedelmére vonatkozó szabályozásnak három rétege van, amelyek egymásra épülnek és kiegészítik egymást. Ma már minden uniós tagállam részes fél a Washingtoni Egyezményben.

„Az EU büszke arra, hogy világszinten élen jár a vadon élő állat- és növényfajok jogellenes kereskedelme ellen vívott küzdelemben. Véleményünk szerint a konferencia lehetőséget kínál arra, hogy még keményebben lépjünk fel a vadon élő állat- és növényfajok tiltott kereskedelme és az ehhez táptalajként szolgáló korrupció ellen. A CITES keretében partnereinkkel közösen azon fogunk dolgozni, hogy maradéktalanul végrehajtsuk a vadvilág védelmét szolgáló új uniós cselekvési tervet. Globális szövetséget építünk abból a célból, hogy az élőhelyükön megóvjuk az állatokat és növényeket, az átkelőhelyeken elzárjuk a csempészek útját, és teljesen felszámoljuk a tiltott kereskedelem iránti keresletet.”⁵⁶⁷*
[*Johannesburg, 2016.]

Az Európai Unió 2016 szeptemberében, Johannesburgban vett részt először teljes jogú részes félként a CITES részes feleinek konferenciáján. Az Európai Unió elhivatottan szorgalmazta szigorúbb nemzetközi intézkedések meghozatalát a vadon élő állat- és növényfajok jogellenes kereskedelme ellen, kifejezetten összhangban a témában kidolgozott uniós

⁵⁶⁴ A Tanács (EU) 2015/451 határozata (2015. március 6.) az Európai Uniónak a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezményhez (CITES) való csatlakozásáról (HL L 75., 2015.3.19., 1–3. p.) [Továbbiakban: Tanács (EU) 2015/451 határozata].

⁵⁶⁵ Tanács (EU) 2015/451 határozata (2) bekezdés.

⁵⁶⁶ *EU Accession to CITES*. http://ec.europa.eu/environment/cites/gaborone_en.htm.

⁵⁶⁷ Karmenu Vella, uniós biztos. *Az EU a globális csúcstalálkozón a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmére vonatkozó szabályok további szigorítását szorgalmazza*. Sajtóközlemény, Brüsszel, 2016. szeptember 23. [Továbbiakban: Sajtóközlemény]Idézet forrása: https://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3144_hu.htm.

cselekvési tervvel. A CoP-n képviselt álláspontot a tagállamok és az EU együtt alakítja ki. Az Unió képviselőjében *Karmenu Vella*, a környezetpolitikáért, a tengerügyekért és a halászati politikáért felelős biztos vett részt az EU képviselőjében.⁵⁶⁸

2. táblázat Az uniós tagállamok csatlakozása a CITES-hez⁵⁶⁹

Állam	Csatlakozás az európai integrációs szervezetekhez	Csatlakozás a Washingtoni Egyezményhez	
		Csatlakozás dátuma	Hatálybelépés dátuma
<i>Ausztria</i>	1995/01/01	1982/01/27	1982/04/27
<i>Belgium</i>	1958/01/01	1983/10/03	1984/01/01
<i>Bulgária</i>	2007/01/01	1991/01/16	1991/04/16
<i>Ciprus</i>	2004/05/01	1974/10/18	1975/07/01
<i>Csehország</i>	2004/05/01	1993/01/01	1993/04/14
<i>Dánia</i>	1973/01/01	1977/07/26	1977/10/24
<i>Egyesült Királyság</i>	1973/01/01	1976/08/02	1976/10/31
<i>Észtország</i>	2004/05/01	1992/07/22	1992/10/20
<i>Finnország</i>	1995/01/01	1976/05/10	1976/08/08
<i>Franciaország</i>	1958/01/01	1978/05/11	1978/08/09
<i>Görögország</i>	1981/01/01	1992/10/08	1993/01/06
<i>Hollandia</i>	1958/01/01	1984/04/19	1984/07/18
<i>Horvátország</i>	2013/07/01	2000/03/14	2000/06/12
<i>Írország</i>	1973/01/01	2002/01/08	2002/03/08
<i>Lengyelország</i>	2004/05/01	1989/12/12	1990/03/12
<i>Lettország</i>	2004/05/01	1997/02/11	1997/05/12
<i>Litvánia</i>	2004/05/01	2001/12/10	2002/03/09
<i>Luxemburg</i>	1958/01/01	1983/12/13	1984/03/12
<i>Magyarország</i>	2004/05/01	1985/05/29	1985/08/22
<i>Málta</i>	2004/05/01	1989/04/17	1989/07/16
<i>Németország</i>	1958/01/01	1976/03/22	1976/06/20
<i>Olaszország</i>	1958/01/01	1979/10/02	1979/12/31
<i>Portugália</i>	1986/01/01	1980/12/11	1981/03/11
<i>Románia</i>	2007/01/01	1994/08/18	1994/11/16
<i>Spanyolország</i>	1986/01/01	1986/05/30	1986/08/28
<i>Svédország</i>	1995/01/01	1974/08/20	1975/07/01

⁵⁶⁸ Sajtóközlemény.

⁵⁶⁹ A csatlakozási dátumok forrása: *List of Contracting Parties*. <https://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php>.

Állam	Csatlakozás az európai integrációs szervezetekhez	Csatlakozás a Washingtoni Egyezményhez	
		Csatlakozás dátuma	Hatálybelépés dátuma
Szlovákia	2004/05/01	1993/01/01	1993/03/02
Szlovénia	2004/05/01	2000/01/24	2000/04/23

Forrás: A szerző saját fordítása, szerkesztése.

3. Az Európai Unió kereskedelemre vonatkozó normái

3.1. A szabályozás kezdeti lépései és módosításai

Bár hivatalosan csak 2015-ben lett részes fél az Európai Unió, veszélyeztetett fajok kereskedelmére vonatkozó szabályozás szigorúsága tekintetében az Európai Unió, illetve korábban a Közösség már 1984-re megvalósította és néhány tekintetben túl is szárnyalta a CITES által felállított követelményeket. Így voltaképpen már a *gaborone*-i módosítás elfogadását követő évben megvalósításra kerültek az Egyezmény szabályai. A 3626/82/EGK Rendelet szolt a veszélyeztetett állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény Közösségben való végrehajtásáról. A rendelet 1984-ben lépett hatályba. A rendelet kiemeli, hogy a Közösség tagállamai már 1977-ben⁵⁷⁰ állást foglaltak a vadon élő állat- és növényfajok védelmének szükségessége mellett, amely mind a mai napig egyik alapja az Európai Unió környezetpolitikájának. Mindamellett kiemelik, hogy a CITES főként kereskedelem-politikai eszközöket alkalmaz, így az engedélyek és a szigorú nemzetközi kereskedelmi kontroll módszereit. Már ebben a rendeletben lefektették azt az alapelvet, hogy az Egyezmény szabályainak végrehajtása semmiképpen sem akadályozhatja a tagállamok közötti közös piacon történő kereskedelmet, de mindenképpen alkalmazásra kerülnek a harmadik államokkal folytatott ügyletekben.⁵⁷¹ A CITES Közösségen belüli végrehajtásának másik eleme a 3418/83/EGK bizottsági rendelet⁵⁷² volt, amely a CITES Közösségen belüli végrehajtásához szükséges dokumentációról és a terminológiáról szolt. 1982-ben az akkori 10 tagállamból csupán öt volt részes fél az Egyezményben. A két rendelet 1984. január 1-jén lépett hatályba és minden tagállamban alkalmazni kellett akkor is, ha azok még nem csatlakoztak a CITES-hez.

1991 decemberében a Bizottság javasolta a Tanácsnak, hogy az 1982-es rendeletet helyettesítsék egy átfogóbb szabályozással, 1993. január 1-jével, vagyis a belső piac létrejöttének dátumától. A módosítást indokolta, hogy a belső határellenőrzés szinte teljes

⁵⁷⁰ Resolution of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council of 17 May 1977 on the continuation and implementation of a Euro-pean Community policy and action programme on the environment. 1977. május 17-i Tanácsi találkozó (HL C 139., 1977.6.13., 1–46.) CELEX-szám: 41977X0613.

⁵⁷¹ A Tanács 3626/82/EGK rendelete (1982. december 03) a CITES Közösségen belüli végrehajtásáról (HL L 384., 1982.12.31., 1–61.) CELEX-szám: 31982R3626 Érvényesség vége: 1996. 12. 31.

⁵⁷² A Bizottság 3418/83/EGK rendelete a CITES Közösségen belüli végrehajtásához szükséges dokumentumok kérdéséről (1983. november 28.) (HL L 344., 1983.12.7., 1–27.) CELEX-szám: 31983R3418 Érvényesség vége: 1997. 05. 31.

eltűnése és a termékek, szolgáltatások, munkaerő és tőke szabad áramlása szükségessé tette a korábbi rendelet felülvizsgálatát. Továbbá, az 1982-es rendeletet a tagállamok eltérően hajtották végre, amely a részes felek konferenciájának ajánlásaival együtt zürzavarhoz és a harmonizáció hiányához vezetett. Végül az 1980-as évek elején elfogadott szabályozást a vadvilági kereskedelemkontroll technikáinak és politikájának fejlődése miatt is felül kellett vizsgálni.

A Tanácsnak végül az eredeti terveknél jóval tovább tartott az új rendelet elfogadása. 1996. december 9-én fogadták el a 338/97/EK tanácsi rendeletet a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről és a következő évben a Bizottság elfogadta a 939/97/EK rendeletet⁵⁷³ a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról. Az utóbbi rendeletet a Bizottság már két alkalommal is helyettesítette⁵⁷⁴ a részes felek konferenciáin elfogadott új szabályoknak való megfelelés érdekében.⁵⁷⁵ Majd a 791/2012/EU bizottsági rendeletet alkották meg a 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 865/2006/EK rendeletnek a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmére vonatkozó bizonyos rendelkezések tekintetében történő módosításáról.⁵⁷⁶ Ezután a 870/2015/EU bizottsági rendeletet fogadták el, ugyanebben a tárgykörben.⁵⁷⁷ Végül a Bizottság 792/2012/EU végrehajtási rendelete került elfogadásra a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendeletben előírt engedélyek, bizonyítványok és más okmányok mintáira vonatkozó szabályok megállapításáról és a 865/2006/EK bizottsági rendelet módosításáról.⁵⁷⁸ Utóbbi elsősorban az engedélyekre és dokumentumokra vonatkozó rendelkezéseket törölte és helyettesítette.

A legutóbbi jelenleg hatályos jogforrás, a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 865/2006/EK rendelet módosításáról 2019. február 6-án került megalkotásra.⁵⁷⁹ Egyrésze az élő orrszarvúakra

⁵⁷³ A Bizottság 939/97/EK rendelete (1997. május 26.) a veszélyeztetett állat- és növényfajok védelméről szóló 338/97 tanácsi rendelet részletes végrehajtásáról (HL L 140., 1997.5.30., 9–50.) CELEX-szám: 31997R0939 Érvényesség vége: 2001. 09. 21.

⁵⁷⁴ Először a Bizottság 1808/2001/EK rendeletével (2001. augusztus 30.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról (HL L 250., 2001.9.19., 1–43.) CELEX-szám:32001R1808 Érvényesség vége: 2006. 08. 08., majd a jelenleg is hatályos, módosított 865/2006/EK Rendelettel.

⁵⁷⁵ Reference Guide, 2017. 144-145. p.

⁵⁷⁶ A Bizottság 791/2012/EU rendelete (2012. augusztus 23.) a 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 865/2006/EK rendeletnek a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmére vonatkozó bizonyos rendelkezések tekintetében történő módosításáról (HL L 242., 2012.9.7., 13–45.) CELEX-szám: 32012R0791.

⁵⁷⁷ A Bizottság 870/2015/EU rendelete (2015. június 5.) a 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 865/2006/EK rendeletnek a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmére tekintetében történő módosításáról (HL L 142., 2015.6.6., 3–20.) CELEX-szám: 32015R0870.

⁵⁷⁸ A Bizottság 792/2012/EU végrehajtási rendelete (2012. augusztus 23.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendeletben előírt engedélyek, bizonyítványok és más okmányok mintáira vonatkozó szabályok megállapításáról és a 865/2006/EK bizottsági rendelet módosításáról (HL L 242., 2012.9.7., 13–45.) CELEX-szám: 32012R0792.

⁵⁷⁹ A Bizottság 220/2019/EU rendelete (2019. február 6.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó

és élő elefántokra vonatkozó engedélyek és bizonyítványok konkrét tartalmának, másrészt az engedélyekben és bizonyítványokban az érintett példányok leírásaiban alkalmazandó kódok és mértékegység jelölések változtatása történt.

3.2. *Wildlife Trade Regulations*

Természetesen az 1982-ben elfogadott Rendelet számos módosításon esett át és mára az Európai Unió veszélyeztetett fajok kereskedelmére vonatkozó szabályozásának kiterjedt jogszabályi háttere van, amely így jelentős hatást gyakorol a tagállamokra. A CITES szabályai voltaképpen rendeletek és egyéb jogi normák során keresztül kerülnek végrehajtásra az Európai Unióban. Az Unióban nélkülözhetetlen a kereskedelemre vonatkozó egységes szabályozás, hiszen a tagállamok közötti szisztematikus és állandó határellenőrzés hiánya miatt az áruk, így a belső piac területére behozott vadvilági termékek is szabadon mozoghatnak. Az előbbiekre tekintettel különösen fontos, hogy az egyes tagállamokban az Egyezmény szabályai egységesen kerüljenek végrehajtásra és megvalósításra.⁵⁸⁰ Mivel az Európai Unióban a jogegységesítés elsődlegesen rendeleti szabályozáson keresztül valósul meg, a vizsgált területen is ez a jellemző.

*A veszélyeztetett fajok kereskedelmére vonatkozó jogi normák az Európai Unióban:*⁵⁸¹

1. a Tanács 338/97/EK rendelete (1996. december 9.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről (Alap Rendelet);⁵⁸²
2. a Bizottság 865/2006/EK rendelete (2006. május 4.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról (Végrehajtási Rendelet);⁵⁸³ [az előző fejezetben ismertetett módosításokkal]

részletes szabályok megállapításáról szóló 865/2006/EK rendelet módosításáról (HL L 35., 2019.2.7., 3–27.) CELEX-szám: 32019R0220.

⁵⁸⁰ *The European Union and Trade in Wild Fauna and Flora*. Introduction. http://ec.europa.eu/environment/cites/legislation_en.htm (2019.03.03.).

⁵⁸¹ Az egyes jogforrásokhoz kapcsolódó magyar nyelvű elnevezések az angol nyelvű, az Európai Unió által is széles körben használt megfelelőjükből erednek. Így ennek megfelelően: „*Basic Regulation*”, vagyis Alap Rendelet; „*Implementing Regulation*”, amely leginkább Végrehajtási Rendeletnek fordítható; „*Permit Regulation*”, amely az Engedélyezési Rendelet; és a „*Suspension Regulation*” vagyis Tilalmi Rendelet. Az értekezés további hivatkozásiban a meghatározott előbbi elnevezések kerülnek alkalmazásra.

⁵⁸² HL L 61., 1997.3.3., 1–69. CELEX-szám: 31997R0338. Az Alap Rendeletet számos alkalommal módosították már. (Részletesen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:31997R0338&qid=1566983804981>) A 2017. évi részes felek konferenciájára tekintettel az alapdokumentumot módosította a Bizottság (EU) 2017/128 rendelete (2017. január 20.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet módosításáról. (HL L 21., 2017.1.26., 1–98.) CELEX-szám: 32017R0128 Érvényesség vége: 2017.01.26. Azonban a 2017/128-as rendeletet később megsemmisítették. Helyesbítés a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet módosításáról szóló, 2017. január 20-i (EU) 2017/18 bizottsági rendelethez (HL L 21., 2017.1.26.) (HL L 23., 2017.1.28., 123–123.) CELEX-szám: 32017R0128R(01). Az utolsó, jelenleg is hatályos módosítás: A Bizottság (EU) 2017/160 rendelete (2017. január 20.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet módosításáról. (HL L 27., 2017.2.1., 1–98.) CELEX-szám: 32017R0160. (A jelentéstételi kötelezettségre vonatkozó módosítások 2020.01.01. lépnek majd hatályba.).

⁵⁸³ HL L 166., 2006.6.19., 1–69. CELEX-szám: 32006R0865.

3. a Bizottság 792/2012/EU végrehajtási rendelete (2012. augusztus 23.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendeletben előírt engedélyek, bizonyítványok és más okmányok mintáira vonatkozó szabályok megállapításáról és a 865/2006/EK bizottsági rendelet módosításáról (Engedélyezési Rendelet);⁵⁸⁴ [amely nagyban módosította a Végrehajtási Rendeletet]
4. tilalmi rendeletek, amelyek közül a legutóbbi a Bizottság (EU) 2017/1915 végrehajtási rendelete (2017. október 19.)⁵⁸⁵ egyes vadon élő állat- és növényfajok példányainak az Unióba történő behozatalának tilalmáról.

Az Európai Unió veszélyeztetett fajok kereskedelmére vonatkozó szabályozása több rétegre tagolható. Az alapvető célkitűzéseket tartalmazza az Unió *vadvilági kereskedelmi politikája*, amely az elfogadott cselekvési tervekben mutatkozik meg. A *cselekvési terv* – a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme ellen – a Bizottság 2016. évi egyik közleményében található meg.⁵⁸⁶ Ezt követi a *tételes jogi szabályozás*, amely elsősorban rendeleti, így kötelező és közvetlen hatályú jogforrási szinten került megállapításra. A három fő rendelet, az Alap Rendelet, a Végrehajtási Rendelet és az Engedélyezési Rendelet alapvető szabályozást fektet le. Ezt a rendszert egészítik ki a tilalmi rendeletek, amelyek egyes vadon élő állat- és növényfajok példányainak az Unióba történő behozatali tilalmáról, vagyis a belső piacon történő megjelenésnek a megakadályozásáról szólnak. Amennyiben módosítás történik az Alap Rendelethez csatolt mellékletekben, így új faj kerül a listára, bizottsági módosító rendelet kerül elfogadásra. A három fő rendelet szabályozását egészítik ki a nem kötelező jogi normaként megjelenő *bizottsági ajánlások*, amelyek az EU vadvilág kereskedelmi szabályozásának végrehajtására vonatkozó iránymutatásokat részletezik. Utóbbiak elsősorban a tagállamok számára jelentenek segítséget a normák hatékony megvalósítása érdekében. Bár ez EU vadvilági kereskedelemre vonatkozó rendeletei (*EU Wildlife trade Regulations*) közvetlenül hatályosak és alkalmazandók, a végrehajtási intézkedések meghozatala nagymértékben a tagállami szabályozáson nyugszik. Így a tagállami szintű jogalkotásnak is fontos szerepe van.

A vadvilági kereskedelemre vonatkozó rendeleteken túl nagy jelentősége van az Európai Unió legfontosabb célkitűzéseit tartalmazó *cselekvési tervének*. Az Európai Parlament 2014-ben fogadott el egy állásfoglalást, amely a cselekvési terv megalkotását szorgalmazta.⁵⁸⁷ A Parlament „*sürgeti a Bizottságot, hogy haladéktalanul dolgozzon ki uniós cselekvési tervet a vadon élő növényekkel és állatokkal kapcsolatos bűncselekmények és kereskedelem ellen, egyértelműen meghatározva az elérendő eredményeket és az időkereteket is*”.⁵⁸⁸ Az Európai Bizottság 2014 februárjában indította el a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelmének uniós megközelítéséről tartott konzultációt, amely keretében számos uniós tagállam, nemzetközi szervezet,

⁵⁸⁴ HL L 242., 2012.9.7., 13–45. CELEX-szám: 32012R0792.

⁵⁸⁵ HL L 271., 2017.10.20., 7–24. CELEX-szám: 32017R1915.

⁵⁸⁶ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának *A vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési terv*. Brüsszel, 2016.2.26. COM (2016) 87 final [Továbbiakban: Cselekvési terv].

⁵⁸⁷ Az Európai Parlament 2014. január 15-i állásfoglalása *a vadon élő növényekkel és állatokkal kapcsolatos bűncselekményekről*. 2013/2747(RSP) [Továbbiakban: Állásfoglalás, 2013/2747(RSP)].

⁵⁸⁸ Állásfoglalás, 2013/2747(RSP) Fellépés az EU-n belül 9. pont.

nem kormányzati szervezet és érintett vállalkozás fejezte ki támogatását.⁵⁸⁹ A cselekvési terv elsőként arra hívja fel a figyelmet, hogy a vadon élő állat- és növényfajokkal való jogellenes kereskedelem a szervezett bűnözés egyik legjövödelmezőbb formája lett, mintegy 8 és 20 milliárd euró közti éves nyereséggel. A világszerte elharapódzó probléma egyik fő eleme az afrikai illegális elefántcsontkereskedelem. A cselekvési terv utal a fő problémákra, így a jogellenes kereskedelem negatív hatására a jogállamiságra, a bűnözésre és az érintett térségek biztonságára nézve. A cselekvési terv ezen túl reflektál a jelenséget övező nagy nemzetközi figyelemre és állást foglal az Unió szerepvállalása tekintetében.⁵⁹⁰ Az uniós cselekvési terv olyan intézkedések sorozata, amelyeket az EU intézményeinek és/vagy tagállamainak kell megalkotniuk. Azonban az előbbieket támogatásához elengedhetetlen a megfelelő pénzügyi és emberi erőforrás rendelkezésre bocsátása. Emiatt a tervek mindig rendelkeznek a már meglévő erőforrások jobb kihasználtságáról és elosztásáról.⁵⁹¹ A cselekvési terv rendelkezései *három prioritáson* alapulnak.⁵⁹² Az egyes prioritásokhoz azonban pontos célkitűzések és intézkedések kapcsolódnak, meghatározva az azért felelős uniós intézményt és/vagy tagállamokat.⁵⁹³ 2016 júniusában az Európai Unió Tanácsa véleményt fogadott el a cselekvési tervhez kapcsolódóan, amelyben felhívást intézett az időben történő megvalósítás érdekében.⁵⁹⁴ Az előbbi dokumentumban a Tanács is megemlékezett a vadvilági kereskedelem és a szervezett bűnözés kapcsolatáról és felszólította az Európai Rendőrségi Hivatalt, hogy vegye megfontolás alá a vadvilági bűnözés kérdését a soron következő SOCTA elkészítése során. A környezeti bűncselekményekre és az energiacsatlásra pedig az Európai Unió belső biztonságát fenyegető veszélyként tekint.⁵⁹⁵ Ugyancsak megjelenik a vadvilági online kereskedelem kérdése, beleértve a „*darkweben*” terjedő illegális tranzakciók mértékét.⁵⁹⁶ Az Európai Parlament is reflektált⁵⁹⁷ a cselekvési terv elfogadására, különösen hangsúlyozva az EU jelentőségét, mint célpiacon, származási és tranzitpontra. A tagállamok számára elővigyázatos megközelítést javasol a védett fajok vadászati trófeáinak behozatala tekintetében, hiszen a CITES I. és II. Függelékébe sorolt fajok pusztulásához nagymértékben hozzájárult a trófeáért folytatott vadászati tevékenység.⁵⁹⁸ A dokumentum érdekessége, hogy külön kiemeli a létező kereskedelmi együttműködések környezeti vonatkozásait és szorgalmazza a CITES és a WTO közötti kooperáció megerősítését, különös tekintettel a fejlődő országok tisztviselői számára a

⁵⁸⁹ Cselekvési terv 5.

⁵⁹⁰ Cselekvési terv 3-5.

⁵⁹¹ Cselekvési terv 5.

⁵⁹² 1) a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelmének megakadályozása és a kiváltó okok kezelése; 2) a meglévő szabályok eredményesebb végrehajtása és betartatása, valamint a vadon élő állatokkal és növényekkel kapcsolatos szervezett bűnözés elleni hatékonyabb küzdelem; és 3) a származási, cél- és tranzitországok közötti, a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni globális partnerség megerősítése. Cselekvési terv 6.

⁵⁹³ Cselekvési terv 9-23.

⁵⁹⁴ Tervezet – A Tanács következtetései a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési tervről – A következtetések elfogadása. Council Conclusions 10512/16 2016. június 21. Brüsszel [Továbbiakban: Conclusion, 10512/16].

⁵⁹⁵ Conclusion, 10512/16 6. 18.

⁵⁹⁶ Conclusion, 10512/16 6. 20.

⁵⁹⁷ Az Európai Parlament 2016. november 24-i állásfoglalása a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési tervről 2016/2076(INI) (HL C 224., 2018.6.27., 117–126.) CELEX-szám: 52016IP0454 [Továbbiakban: Állásfoglalás, 2016/2076(INI)].

⁵⁹⁸ Állásfoglalás, 2016/2076(INI) 56. pont.

kereskedelmi és környezetvédelmi területen nyújtott technikai segítség és kapacitásépítés tekintetében.⁵⁹⁹ 2017-ben az Európai Parlament *állásfoglalást* hozott az Európai Unió és Afrika közötti stratégiáról. Az állásfoglalásban utalás történik a környezeti területen való ellenálló képesség fejlesztésére és hangsúlyozza az afrikai kontinensen a biológiai sokféleség védelmét és megállapítja, hogy az EU–Afrika stratégia a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési terv prioritásaival összhangban kell, hogy működjön és védelmeznie kell a természeti örökséget, különösen a természetvédelmi területeket és nemzeti parkokat.⁶⁰⁰

4. Főbb különbségek a CITES és az EU vadvilági kereskedelemre vonatkozó szabályozása között

Bár legtöbb esetben az Európai Unió és a Washingtoni Egyezmény normái átfedik egymást, már az 1982-es uniós rendelet is néhány tekintetben szigorúbb szabályokat határozott meg, mint a nemzetközi egyezmény. A különbségek tekintetében ez a tendencia folytatódott és az Unióban szigorúbb követelményekkel találkozunk, mint nemzetközi szinten. Ezt kiegészítve azzal, hogy több tagállamban is, a vadvilági kereskedelem egyes területein, szigorúbb szabályozás van, mint ami az uniós jogból fakadna.

A legfontosabb differencia a CITES-hez kapcsolódó három függelék és a 338/97/EK rendelet négy melléklete között van. Az Európai Unió vadon élő fajok kereskedelmét szabályozó rendeletének négy melléklete van (A, B, C és D). Az A, B és C melléklet körülbelül megfelel a már korábban említett CITES I., II. és III. Függelékeinek. Azonban a mellékletek tartalmazznak a CITES által fel nem sorolt fajokat is, amelyeket csak az EU belső szabályai védenek. Ezen túl a D melléklet, amelynek tehát nincs megfelelője a CITES-ben, olyan fajokat sorol fel, amelyeket lehet, hogy valamely másik mellékletbe kell majd felvenni, és amelyeknek ezért az EU-ba történő behozatalát megfigyelés alatt tartják, így erre gyakran „*megfigyelési listaként*” hivatkoznak.

Összevetve tehát a mellékleteket és a CITES Függelékeit, a következő megállapítások tehetők:

- A. Ide sorolható be minden, a CITES I. Függelékében felsorolt faj, kivéve, ha az EU tagállamok fenntartást nyújtottak be. Néhány a CITES II. és III. Függelékében felsorolt faj, amelyekre az EU szigorúbb belső intézkedéseket fogadott el, valamint egyéb, a CITES által fel nem sorolt fajok.
- B. Minden olyan, egyébként a CITES I. Függelékében felsorolt faj, amelyekre vonatkozóan az EU tagállamok fenntartást nyújtottak be. Minden más a CITES II. Függelékében felsorolt faj, kivéve, ha az EU tagállamok fenntartással éltek. Valamint egyéb, a CITES III. Függelékében található fajok és más, a CITES által fel nem sorolt fajok.
- C. Minden a CITES II. Függelékében felsorolt faj, ha az EU tagállamok fenntartást nyújtottak be. Ezen túl más a CITES III. Függelékében felsorolt fajok, kivéve, ha az EU tagállamok fenntartást nyújtottak be.

⁵⁹⁹ Állásfoglalás, 2016/2076(INI) 50. pont.

⁶⁰⁰ Az Európai Parlament 2017. november 16-i állásfoglalása az EU–Afrika stratégiáról: a fejlődés fellendítése 2017/2083(INI) (HL C 356., 2018.10.4., 66–76.) CELEX-szám: 52017IP0448, 27. pont.

D. Olyan fajok, amelyek a CITES III. Függelékében vannak, de az EU tagállamok fenntartással éltek. Egyéb fajok, amelyek a CITES Függelékben nem szerepelnek, de az EU területén megfigyelési listára kerültek.⁶⁰¹

Azonban a CITES és az EU szabályozása között több más érdemi különbség is megállapítható. Így másodsorban az *import követelmények eltéréseit* kell kiemelni. Importengedély szükséges az 'A' mellékletben felsorolt fajok esetében. Azonban az uniós szabályozás szigorúbb importfeltételeket állapít meg, mint a CITES által megköveteltek. Így az importengedély nemcsak az 'A' mellékletben felsorolt fajok esetében előírás, hanem a 'B' mellékletben szereplőknél is. A CITES csupán az I. Függelékbe sorolt fajok esetében követeli meg az importengedélyt. Ezen túl ún. importbejelentések szükségesek a 'C' és a 'D' mellékletben felsorolt fajok behozatala esetén is. Az importnyilatkozat egy bejelentés az importőr által, amelyet a megfelelő tagállami vámügyi hivatalhoz kell benyújtani, ahol szükséges a CITES III. Függelékéhez kapcsolódó dokumentációval egyetemben. Az importbejelentés szabályait részletesen tartalmazza az Engedélyezési Rendelet. A legszigorúbb standardokat megkövetelő 'A' és a 'B' mellékletben felsorolt fajok élő példányait kizárólag akkor lehet az Unió területére behozni, ha a címzett bizonyíthatóan megfelelő feltételekkel rendelkezik a példányok tartásához és gondozásához. Míg a CITES csak az I. Függelékben megadott fajok élő példányainak importjánál írja ezt elő. Mivel az uniós szabályozás egyes, a II. Függelékben szereplő fajokat az 'A' mellékletbe sorol, a nemzetközi szabályoktól eltérően, ezekkel nem lehet kereskedni, vagy ezeket kereskedelmi célra használni.

A kereskedelem *területét* illetően az Unió szabályozása az EU tagállamokon belüli és a tagállamok közötti kereskedelmet, vagyis a belső kereskedelmet, valamint a nem EU tagállamokkal történő kereskedelmet egyaránt szabályozza, míg a CITES csak a nemzetközi kereskedelmet. Tekintettel a belső piacra és az áruk, termékek szabad mozgására, az Európai Unióban speciális szabályokat kellett elfogadni az egyes tagállamokon belüli és a tagállamok közötti kereskedelemre, így különösen a legszigorúbb védelmet élvező 'A' listás fajok tekintetében külön szabályokat határoztak meg. A szabályozás indoka, hogy a rendelet hatálya alá tartozó fajoknak a lehető legszélesebb körű védelmet kívánják biztosítani és ennek érdekében szabályokat kellett meghatározni a fajok Közösségen belüli kereskedelmének és szállításának ellenőrzésével, valamint a példányok tartására vonatkozó feltételekkel kapcsolatosan. Ezt segíti elő, hogy az Alap Rendelet alapján kiállított, e tevékenységek ellenőrzését elősegítő tanúsítványok megadására, érvényességére és használatára közös szabályok kerültek kialakításra.⁶⁰² Az Alap Rendelet felhatalmazza a tagállamokat, hogy felfüggeszék az importot bizonyos fajok és országok tekintetében még akkor is, ha a kereskedelem a CITES alapján engedélyezett. Utóbbihoz szükséges a Tudományos Felülvizsgálati Csoport negatív véleménye. A döntés az EU import felfüggesztések formájában jelenik meg. Az Alap Rendelet felhatalmazza a Bizottságot, hogy meghatározott fajok importját adott államokból akkor is felfüggeszse, ha egyébként a kereskedelem a CITES alapján engedélyezett lenne.⁶⁰³

⁶⁰¹ *The Differences between EU and CITES Provisions in a Nutshell* 1. http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/differences_b_eu_and_cites.pdf. [Továbbiakban: Különbségek].

⁶⁰² Alap Rendelet (10) bekezdés.

⁶⁰³ *A vadon élő fajok kereskedelmének szabályozása az Európai Unióban Bevezetés a Washingtoni Egyezménybe és végrehajtásába az Európa Unióban*. Luxembourg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, 2007. 13. [Bevezetés a Washingtoni Egyezménybe, 2007.].

Az Alap Rendelet lehetőséget biztosít arra, hogy az Európai Unió területére történő behozatal tekintetében *korlátozásokat* foganatosítsanak.⁶⁰⁴ Így az Európai Bizottságnak joga van arra, hogy egyes fajoknak az EU-ba történő „*behozatalát általánosságban vagy bizonyos származási országok vonatkozásában korlátozza*”.⁶⁰⁵

Az Európai Unió területére történő behozatal vonatkozásában az Alap Rendelet szigorú feltételeket állapít meg, milyen esetekben adhatják meg a tagállamok hatóságai a behozatali engedélyt. Természetesen, a legszigorúbb követelmények az 'A' mellékletben listázott fajok tekintetében kerültek meghatározásra. Az import felfüggesztéséhez elsődlegesen a Tudományos Felülvizsgáló Csoport negatív véleményalkotása szükséges és az illetékes származási állammal vagy államokkal is konzultálni kell. Negatív véleményt akkor formálhatnak, ha az importról úgy ítélik meg, hogy káros hatása van a faj fennmaradására. Ha egyszer negatív véleményt bocsátottak ki, akkor importengedélyek nem adhatók ki az adott államból származó fajokra. A negatív vélemény azonban időszakos jellegű és amint új információ érhető el a faj kereskedelméről vagy természetvédelmi státuszáról az érintett országban, valamint a felmerült aggodalmakat eloszlatták, az visszavonható.

A Bizottság részéről lehetőség adódik a *hosszú távú importfelfüggesztésre* is, mikor a hivatalos lapban közzétett felfüggesztő rendelet elfogadására kerül sor. A hosszú távú importfelfüggesztést a negatív véleményhez hasonlóan akkor alkalmazzák, ha az importról úgy ítélik meg, hogy káros hatással van a fajok természetvédelmi helyzetére, és ha a kérdéses ország nem szolgáltatott azt cáfoló információt. Ezen túl az Alap Rendelet tételesen meghatározza, hogy mikor kerülhet sor felfüggesztő rendelet elfogadására.⁶⁰⁶

Az 'A' mellékletben meghatározott fajok esetében két eshetőség áll fent. Egyrészt az illetékes tudományos testület a Tudományos Felülvizsgáló Csoport véleményének figyelembevételére alapján úgy ítéli meg, hogy a Közösség területére történő behozatal hátrányosan befolyásolja a fajok természetvédelmi helyzetét.⁶⁰⁷ Másrészt az érintett fajok populációja által elfoglalt terület kiterjedését vagy az igazgatási hatóság az illetékes tudományos testülettel lefolytatott konzultáció alapján megbizonyosodott arról, hogy a behozatali engedély megadását megghiúsító, a fajok védelmét befolyásoló egyéb ok áll fenn.⁶⁰⁸ A 'B' mellékletben felsorolt fajokkal kapcsolatosan vagy az egyéb védelmet befolyásoló ok áll fent, vagy megállapításra kerül, hogy a kereskedelem jelenlegi és várható mértékét figyelembe véve a fajok természetvédelmi helyzetét vagy az érintett fajok populációja által elfoglalt területet a behozatal hátrányosan befolyásolja.⁶⁰⁹ Az élő egyedek tekintetében további megszorítások vannak, ha azok a 'B' mellékletben kerültek listázásra és rosszul tűrik a szállítást vagy fogságot,⁶¹⁰ illetve ha bevitelük ökológiai fenyegetést jelent az Unió területén őshonos vadon élő állat és növényfajaira.⁶¹¹

⁶⁰⁴ Alap Rendelet 4. cikk A Közösség területére történő behozatal.

⁶⁰⁵ Alap Rendelet 4. cikk (6) bekezdés.

⁶⁰⁶ Bevezetés a Washingtoni Egyezménybe, 2007. 14.

⁶⁰⁷ Alap Rendelet 4. cikk (1) bekezdés a) i. alpont.

⁶⁰⁸ Alap Rendelet 4. cikk (1) bekezdés e) pont.

⁶⁰⁹ Alap Rendelet 4. cikk (2) bekezdés a) pont.

⁶¹⁰ „A B. mellékletben felsorolt olyan fajok élő egyedei vonatkozásában, amelyek magas halálozási arányt mutatnak a szállítás során, vagy azok vonatkozásában, amelyekről megállapításra került, hogy fogságban természetesen-tes élettartamuknak megfelelő időtartamot valószínűleg nem élnek meg.” Alap Rendelet 4. cikk (6) c).

⁶¹¹ „Az olyan fajok élő egyedekre, amelyekről megállapították, hogy a Közösség természeti viszonyai közé történő bevitelük ökológiai fenyegetést jelent a Közösség őshonos vadon élő állat és növényfajaira.” Alap Rendelet 4. cikk (6) bekezdés d) pont.

A Bizottság az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában negyedévente közzéteszi a hosszú távú importkorlátozások listáját.⁶¹² A legutóbbi elfogadott rendelet az egyes vadon élő állat- és növényfajok példányai Unióba történő behozatalának tilalmáról szóló 2019/1587/EU,⁶¹³ amely a 1915/2017/EU bizottsági végrehajtási rendeletet váltotta fel. Elődje a 2015/736/EU bizottsági végrehajtási rendelet,⁶¹⁴ korábban a 2014 augusztusában elfogadott 888/2014/EU bizottsági végrehajtási rendelet⁶¹⁵ tartalmazta a tilalmi rendelkezéseket.

A tilalmi rendelet melléklete tartalmazza azokat a fajokat és származási országokat, ahonnan tilos az Európai Unió területére történt behozatal. Fő rendelkezései pedig a korábbi rendelet módosítására vonatkoznak. A rendelet néhány elemét kiemelve, tilos behozni az Alap Rendelet 'A' mellékletében szereplő fajok közül az EU területére: Üzbegisztánból vadon élő „*Capra falconeri*” (pödrőttszarvú kecske) trófeáját; Oroszországból vadon élő „*Ursus thibetanus*” (örvös medve) trófeáját; vadon élő „*Ursus actors*” (barnamedve) trófeáját Kanadából és Kolumbiából; vadon élő „*Canis lupus*” (szürke farkas) trófeáját Fehéroroszországból, Mongóliából, Tádzsikisztánból és Törökországból; Kamerunból pedig vadon élő „*Loxodonta africana*” (afrikai elefánt) trófeáját. Jelenleg több száz faj tekintetében van hatályban állandó importkorlátozás, elsősorban a 'B' melléklet tekintetében.⁶¹⁶

A CITES Állandó Tanácsának üléseit követően a UNEP-WCMC⁶¹⁷ biztosít összehasonlítást a CITES a II. Függelékbe sorolt fajok jelentős kereskedelmének felülvizsgálatára vonatkozó döntések és az EU döntések megfelelőségét illetően. Alapvetően az EU tagállamokban érvényben lévő kereskedelmi felfüggesztések alapulhatnak a CITES értesítéseken is, ahol az állam dönt a saját hatáskörben való felfüggesztésről és arról értesíti a Titkárságot.⁶¹⁸ Az Európai Unióban és a tagállamokban alkalmazott kereskedelmi felfüggesztések és a CITES értesítések összehasonlítására azért van szükség, hogy a Washingtoni Egyezmény rendszere és az európai integráció által alkalmazott korlátozások összehangban legyenek egymással. Mivel a vadvilági kereskedelem az Európai Unió jelentős piacnak minősül, kiemelt jelentőséggel bír, hogy a nemzetközi szinten alkalmazott korlátozások alkalmazásra kerüljenek. Ugyanakkor mivel a CITES is lehetőséget biztosít, hogy a részes felek az előírtnál szigorúbb rendelkezéseket hozzanak a vadvilág védelme keretében, az Európai Unió a vadvilági kereskedelemre vonatkozó rendeletek alapján is hozhat meghatározott

⁶¹² Alap Rendelet 4. cikk (6) bekezdés.

⁶¹³ A Bizottság (EU) 2019/1587 végrehajtási rendelete (2019. szeptember 24.), egyes vadon élő állat- és növényfajok példányai Unióba történő behozatalának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemtől szóló 338/97/EK tanácsi rendeletben foglaltak szerinti tilalmáról. (HL L 248, 2019.09.27. 5–21.) CELEX-szám: 32019R1587.

⁶¹⁴ A Bizottság (EU) 2015/736 végrehajtási rendelete (2015. május 7.) egyes vadon élő állat- és növényfajok példányai Unióba történő behozatalának tilalmáról. (HL L 271., 2017.10.20., 7–24.) CELEX-szám: 32015R0736 Érvényesség vége: 2017.11.08.

⁶¹⁵ A Bizottság 888/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. augusztus 14.) egyes vadon élő állat- és növényfajok példányai Unióba történő behozatalának tilalmáról (HL L 243., 2014.8.15., 21–38.) CELEX-szám: 32014R0888 Érvényesség vége: 2015.05.28.

⁶¹⁶ Az előző tilalmi rendelethez képest például feloldották a Guyanából a „*Palaeosuchus trigonatus*” (Schneider-törpekaajmán) vadon élő bármilyen példányára vagy származékára vonatkozó tilalmat, az „*Orchis pallens*” (sápadt kosbor) vadon élő példányaira, vagy azok bármely megjelenési formájára vonatkozó tilalmat, Oroszországot illetően.

⁶¹⁷ World Conservation Monitoring Centre.

⁶¹⁸ UNEP-WCMC technical report. *Comparison of EU decisions and CITES suspensions – identification of any outstanding potential discrepancies*. UNEP-WCMC Cambridge, 2016. 1.

országokra és fajokra vonatkozó tilalmakat. Utóbbiak jelennek meg az Európai Bizottság tilalmi rendeleteiben.

Az Európai Unió és a CITES szabályozása nagyrésztben megfeleltethető egymásnak, azonban egyes kérdésekben az uniós jog szigorúbb kötelezettségeket támaszt. Azonban ez a különbség nem az EU Washingtoni Egyezményben való részes fellé válásával függ össze, hiszen már az 1982-es rendelet is ebbe az irányba mutatott. A mindennapi jogalkalmazás egyik legfontosabb követelménye, hogy a kereskedelmi korlátozások megfelelően alkalmazásra kerüljenek az Európai Unióban.

5. A bürokrácia útvesztői – kereskedelem a belső piacon és harmadik államokkal

Jelen kötet célkitűzéseiből nem következik az Európai Unió vadvilági kereskedelemre vonatkozó minden szabályának részletes elemzése, különösen a dokumentumok és engedélyek rendszerét tekintve. A vonatkozó szabályozás dinamikusan változik, követve a CITES részes felek konferenciáin, a kereskedelemre vonatkozó új irányvonalak megállapítását.⁶¹⁹

Az egyes kereskedelmi tevékenységek *pontos fogalmát* a rendeletek határozzák meg. Így a kereskedelem tekintetében a legfontosabb fogalmak tisztázása nélkülözhetetlen. A származási ország olyan ország, amelyben a példányt a vadonból fogták be, fogságban tenyésztették vagy mesterségesen szaporították.⁶²⁰ Rendeltetési tagország egy példány kiviteléhez vagy újrakiviteléhez használt okmányban megnevezett rendeltetési tagállam vagy tengerről való behozatal⁶²¹ esetében pedig az a tagállam, amelynek joghatósága alá a példány rendeltetési helye tartozik.⁶²² A rendeltetési hely az a hely, amelyet az EU-ba történő behozatal időpontjában normális tartási helynek feltételeznek. Az élő példányok esetében pedig ez azon első hely, ahol azokat – valamely egészségügyi vizsgálat, vagy ellenőrzés elvégzésére szolgáló karantént vagy más elhelyezést követően – tartják.⁶²³ A behozatali jelentés olyan nyilatkozat, amelyet az importőr ügynöke vagy képviselője tesz a 'C' vagy 'D' mellékletben felsorolt fajok valamely példányának Európai Unióba történő behozatalakor a Bizottság által előírt eljárásnak megfelelően meghatározott úrlapon.⁶²⁴ Az Európai Unió területéről történő újrakivitel egy korábban behozott példány kivitelét jelenti.⁶²⁵ Az EU-ba történő ismételt behozatal egy korábban kivitt vagy újrakivitt példány behozatala.⁶²⁶ Mivel a rendeletek a lehető legszélesebb körű védelmet igyekeznek biztosítani, a példány fogalmát is az egyes fajok minden megjelenési formájára kiterjesztették azok bármely, élő vagy elhalt, állati vagy növényi egyedére, ezek bármely részére vagy

⁶¹⁹ A bürokratikus követelmények részletesen ismertetésre kerültek itt: SZIEBIG 2019. 172–184.

⁶²⁰ Alap Rendelet 2. cikk c) pont.

⁶²¹ „Az egyetlen állam fennhatósága alá sem tartozó tengeri környezetben – beleértve a tenger feletti légteret, a tengerfenéket és a tengerfenék alatti altalajt – befogott példány közvetlen behozatala a Közösségbe.” Alap Rendelet 2. cikk e)

⁶²² Alap Rendelet 2. cikk h) pont.

⁶²³ Alap Rendelet 2. cikk k) pont.

⁶²⁴ Alap Rendelet 2. cikk d) pont.

⁶²⁵ Alap Rendelet 2. cikk n) pont.

⁶²⁶ Alap Rendelet 2. cikk o) pont.

származékára.⁶²⁷ Ezt az elvet követi a CITES is, hiszen az Egyezmény fogalma is minden megjelenési formára vonatkozik.

A behozatalhoz és a kivitelhez szükséges iratok csak meghatározott esetekben és követelmények teljesülése esetén bocsáthatók ki. A feltételeket a tagállami igazgatási hatóságok a tudományos hatóságokkal együttműködve vizsgálják meg. A dokumentumok bemutatásra kell, hogy kerüljenek a megfelelő vámhivatal előtt, mielőtt a szállítást engedélyezik az EU területére vagy annak területéről. Az Alap Rendelet is felhívja a figyelmet az egységes dokumentáció szükségességére: a rendeletek végrehajtásához azonos feltételeket kell megállapítani a rendelet által érintett fajok példányainak a Közösségbe történő behozatalának, kivitelének vagy újrakivitelének engedélyezésével kapcsolatos okmányok megadására, használatára és bemutatására vonatkozóan.⁶²⁸ Amennyiben a vadvilági termékek vagy fajok kereskedelmét tekintjük, elsődleges forrásként a már megnevezett vadvilági rendeletek szolgálnak. Azonban bizonyos esetekben, különösen élelmiszernek minősülő termékek (pl. tengeri herkenyűk, kaviár), élő állatok, valamint állati termékek (egészségügyi, valamint állat- és növény egészségügyi okok miatt) esetében egyéb követelményeket is teljesíteni kell a jogszerű szállításhoz és kereskedelmi tevékenységhez.⁶²⁹ A jogszerű vadvilági kereskedelmi tevékenység alapját a tevékenységhez szükséges dokumentáció képezi. A különböző iratok rendszerét a vadvilág kereskedelmi rendeletek szabályozzák.⁶³⁰ Különös esetekben az engedélyek helyett bizonyítványok alkalmazandóak, például oktatási célú példányok, cirkuszok és utazó kiállítások, botanikus kerti példányok és állatkerti példányok esetében.⁶³¹

Az EU igazgatási hatóságai által kiállított dokumentumokon túl, szükséges lehet az újrakivitel, kivitel vagy import ország által biztosított iratokra is. Még szigorúbb szabályok vonatkoznak azon esetekre, ha a faj az I. Függelékben szerepel, mivel ilyenkor a célállam által kiadott importengedély bemutatása szükséges a kiviteli engedély kiállításához.⁶³²

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények következtében egyes fajok a kihalás szélére sodródtak. Ezeknek a fajoknak a nemzetközi közösség különleges védelmet kíván biztosítani, így a CITES is különösen szigorú szabályokat állapít meg a példányokkal való kereskedelem tekintetében. Ezen oknál fogva, illetve az Európai Unió területéhez kapcsolódó kereskedelmi tevékenységhez szükséges, sokszor bonyolult dokumentációs

⁶²⁷ Az A–D. mellékletben felsorolt fajok bármely, élő vagy elhalt, állati vagy növényi egyede vagy ezek bármely része vagy származéka attól függetlenül, hogy ezek más árukban találhatók-e vagy sem, valamint valamennyi olyan más termék, amely esetén a kísérő okmányból, a csomagolásból, a megjelölésből vagy címkéből vagy bármely más körülményből következik, hogy az ezen állat- vagy növényfaj részeinek vagy származékainak minő-sül, illetve azokat tartalmaz, kivéve ha az ilyen rész vagy származék nem tartozik e rendelet előírásai vagy azon mellékletére vonatkozó előírás hatálya alá, amelyben az érintett fajt az említett mellékletben egy idevonatkozó adat alapján nevezték meg. Példánynak tekintendő az A–D. mellékletben felsorolt fajok egy példánya, amelyben az olyan állat vagy növény, illetve annak részei és származékai, amelynek legalább egyik „szülője” a felsorolt fajok egyikébe tartozik. Azokban az esetekben, amikor egy ilyen állatnak vagy növénynek a „szülei” a különböző mellékletekben felsorolt fajokba vagy olyan fajokba tartoznak, amelyek közül csak az egyiket sorol-ják fel, az erősebb korlátozást jelentő melléklet előírásait kell alkalmazni. Azonban növények hibrid példányai esetén, ha a „szülők” egyike az A. melléklet szerinti fajba tartozik, az erősebb korlátozást jelentő mellékletet csak akkor kell alkalmazni, ha e fajra a melléklet egy idevonatkozó utalást tartalmaz. Alap Rendelet 2. cikk t) pont.

⁶²⁸ Alap Rendelet (5) bekezdés.

⁶²⁹ Reference Guide, 2017. 21. p.

⁶³⁰ Alap Rendelet 4. cikk (1) és (2) bekezdések.

⁶³¹ Végrehajtási Rendelet 5. cikk (5), IX. melléklet 1. B–Z pontok.

⁶³² Alap Rendelet 5. cikk (2) c) ii. „Az igazgatási hatóság megbizonyosodott arról, hogy az egyezményben részes fél államába történő kivitele esetében a behozatali engedélyt kiadták.”

követelmények miatt, külön ajánlások és útmutatók kerültek kidolgozásra. A Bizottság közlemény formájában fogadott el útmutató dokumentumot, 2016-ban az orrszarvúszarvak kivitele, újrakivitele, behozatala és Unión belüli kereskedelme tekintetében.⁶³³ A Bizottság iránymutatást fogadott el az elefántcsont Unión belüli kereskedelme és re-exportja témakörben.⁶³⁴ Valamint, 2017-ben megalkotásra került az iránymutatás a megmunkált példányokhoz a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmét szabályozó uniós rendeletek alapján.⁶³⁵

Mivel az egyes mellékletek különböző mértékű védelmet biztosítanak a fajoknak, az Európai Unióba történő behozatali eljárás is eltéréseket mutat. Az 'A' és 'B' mellékletekben felsorolt fajokra más szabályok vonatkoznak, mint a 'C' és a 'D' mellékletekben listázottakra.

Egyes vadvilági termékek tekintetében külön rendeletekben is történik utalás a CITES által védett fajok kereskedelmének egyéb szabályaira. Így történik például a 995/2010/EU Rendeletben a fát és fatermékeket piaci forgalomba bocsátó piaci szereplők kötelezettségeinek meghatározásáról. Az említett rendelet szól arról, mi minősül legálisan kitermelt faanyagoknak, ha az említett fajok az Alap Rendelet valamely mellékletében szerepelnek.⁶³⁶

A kitöltött formanyomtatványt vagy nyomtatványokat a tagállamok igazgatási hatóságához kell benyújtani. Az igazgatási hatóság a rendelkezésére bocsátott dokumentáció és az egyéb megszerzett információk alapján dönt az importengedély kibocsátásáról. Az importengedélyeket papír vagy elektronikus formában bocsátják ki. Meghatározott esetekben az igazgatási hatóság köteles a tudományos hatósággal is konzultálni, a behozatal engedélyezése előtt, például állatfajok fogságban született, illetve szaporított példányai esetében.⁶³⁷

Az EU vadvilági kereskedelemmel foglalkozó rendeletei az EU területére történő behozattal kapcsolatosan egyéb követelményeket is támasztanak. Általános szabály az, hogy a 'A' mellékletben felsorolt fajokat nem lehet elsődlegesen kereskedelmi céllal importálni.⁶³⁸ Az 'A' és 'B' mellékletekben felsorolt fajok Unió területére történő behozatalát csak akkor lehet engedélyezni, ha a tudományos testület, figyelembe véve a SRG véleményét is, megbizonyosodott arról, hogy az import nem befolyásolja hátrányosan a fajok természetvédelmi helyzetét vagy az érintett fajok populációja által elfoglalt terület kiterjedését.⁶³⁹ Olyan esetekben, mikor nem sikerül megfelelő információt szerezni az exportálás vagy újrakivitel helye tekintetében, hogy a példány jogszerűen került-e megszerzésre, nem lehet kibocsátani az importengedélyt.⁶⁴⁰ Egyes példányokat az EU-ba történő behozatal érde-

⁶³³ A Bizottság közleménye (2016/C 15/02).

⁶³⁴ A Bizottság közleménye (2017/C 154/06) Iránymutatásokat tartalmazó dokumentum: Az elefántcsont Európai Unión belüli kereskedelmét és újrakivitelét szabályozó uniós rendszer (HL C 154., 2017.5.17., 4–14.) CELEX-szám: 52017XC0517(01).

⁶³⁵ A Bizottság közleménye (2017/C 154/07) Iránymutatás a megmunkált példányokhoz a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmét szabályozó uniós rendeletek alapján (HL C 154., 2017.5.17., 15–26.) CELEX-szám: 52017XC0517(02).

⁶³⁶ 3. cikk A *FLEGT* és a *CITES* hatálya alá tartozó fa és fatermékek jogi helyzete: „A 338/97/EK rendelet A., B. vagy C. mellékletében felsorolt fajok olyan faanyaga, amely megfelel az említett rendeletnek és végrehajtási rendelkezéseinek, e rendelet alkalmazásában legálisan kitermeltnek minősül.”

⁶³⁷ Végrehajtási Rendelet 54. cikk.

⁶³⁸ Alap Rendelet 4. cikk (1) bekezdés d) pont.

⁶³⁹ Alap Rendelet 4. cikk (1) bekezdés a) i) alpont és 4. cikk (2) bekezdés c) pont.

⁶⁴⁰ 2015/870/EU Rendelet 3. pont a 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 865/2006/EK rendeletnek a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelme tekintetében történő módosításáról. „A harmadik országok által kiadott exportengedélyek és reexport-bizonyítványok kizárólag abban az esetben fogadhatók el, ha az érintett harmadik ország illetékes hatósága kérésre hitelt

kében az Egyezmény részes feleinek konferenciája által az adott példányra vonatkozóan jóváhagyott vagy ajánlott módszerrel meg kell jelölni.⁶⁴¹ Az élő példányok tekintetében a tudományos hatóságnak meg kell bizonyosodnia arról, hogy a tervezett rendeltetési helyen az élő példányt annak megőrzésére és gondozására megfelelően előkészített telephely várja. Amennyiben az 'A' mellékletben felsorolt fajok élő példányainak behozatalára kérnek engedélyt, a formanyomtatvány megfelelő „dobozában” részletezni kell a későbbi tartás kívánt helyét. A tartási körülmények részletes leírása az 'A' és 'B' mellékletekben listázott fajok behozatala esetében szükséges. Erre azért van szükség, hogy az illetékes hatóságok meg tudjanak győződni a példányok későbbi megfelelő elhelyezéséről.⁶⁴² Az élő példányok szállításáról kifejezetten szól az Alap Rendelet, mikor a szállítás körülményei tekintetében követelményeket ír elő: „amennyiben élő példányokat szállítanak az Európai Unióba, onnan ki vagy azon belül, vagy egy ideig ott tartják azokat a tranzitszállítás vagy a kirakodás során, ezeket olyan módon kell felkészíteni, szállítani és gondozni, hogy a sérülés, az egészségkárosodás veszélye vagy a kegyetlen bánásmód kockázata minimális szinten maradjon, és állatok esetében az állatok szállítás közbeni védelméről szóló közösségi jogszabályok betartására kerüljenek.”⁶⁴³ Az Európai Unióban specifikusan, az élő állatok szállítására vonatkozóan is elfogadásra került a 2005/1/EK tanácsi rendelet az állatoknak a szállítás és a kapcsolódó műveletek közbeni védelméről.⁶⁴⁴ A CITES 16. CoP-n felülvizsgált 10.21-es határozata is ajánlásokat tesz, hogy milyen követelményeket kell a részes feleknek betartani az élő példányok szállítása során (IATA *Live Animals Regulations* (állatok), az IATA *Perishable Cargo Regulations* (növények) és a *CITES guidelines for the non-air transport of live wild animals and plants*/CITES irányelvek élő vadállatok és növények nem légi szállítására). Ezek az előírások vonatkoznak az élő állatok, növények légi és nem légi úton történő szállítására is.⁶⁴⁵

Ha az importengedély kiállításra kerül, a kibocsátó hatóság a vadvilág kereskedelmi rendeletek és a tagállamnak a végrehajtásukra vonatkozó jogszabályi rendelkezései betartásának biztosítása céljából kikötéseket, feltételeket és előírásokat adhat ki, amelyeket az érintett engedély tartalmaz.⁶⁴⁶ Az importengedélyek érvényességi időtartama nem haladhatja meg a 12 hónapot. A korábbiaknak megfelelően az importengedély azonban nem érvényes az exportáló vagy újraexportáló országból származó, megfelelő dokumentáció nélkül.⁶⁴⁷ A példányok Európai Unióba történő behozatala esetében az említett, harmadik országokból származó szükséges dokumentumok csak akkor tekinthetők érvényesnek, ha azokat az adott országban adták ki és onnan történő exportra vagy re-exportra használják fel az érvényességük utolsó napját megelőzően és azokat az EU-ba történő behozatalra használják legkésőbb hat hónappal a kiadásukat követően. Így itt a Rendelet hat hónapban maximálja az érvényességi időt.⁶⁴⁸ A lejárt, felhasználatlan vagy már nem érvényes

érdemlő információkkal tud szolgálni arra vonatkozóan, hogy a példányokra a kérdéses fajok védelmére vonatkozó jogszabályok betartásával tettek szer.”

⁶⁴¹ Végrehajtási Rendelet 66. cikk (6) bekezdés.

⁶⁴² Alap Rendelet 4. cikk (1) bekezdés c) pont és 4. cikk (2) bekezdés b) pont.

⁶⁴³ Alap Rendelet 9. cikk (5) bekezdés.

⁶⁴⁴ A Tanács 2005/1/EK rendelete 2004. december 22. az állatoknak a szállítás és a kapcsolódó műveletek közbe-ni védelméről, valamint a 64/432/EGK és a 93/119/EK irányelv és a 1255/97/EK rendelete módosításáról (HL L 3., 2005.1.5., 1–44.) CELEX-szám: 32005R0001.

⁶⁴⁵ Conf. Res. 10.21 (Rev. CoP16)

⁶⁴⁶ Végrehajtási Rendelet 8. cikk (1) bekezdés.

⁶⁴⁷ Végrehajtási Rendelet 10. cikk (1) bekezdés.

⁶⁴⁸ Végrehajtási Rendelet 14. cikk.

importengedélyt, exportengedélyt, re-export bizonyítványt, vándorkiállítás-bizonyítványt vagy személyi tulajdon bizonyítványt a tulajdonos köteles haladéktalanul visszajuttatni az igazgatási hatóságnak. Az ilyen dokumentumoknak már nincsen jogi értéke.⁶⁴⁹

A tagállamok az Alap Rendelet alapján behozatali és kiviteli helyeket határoznak meg, így vámhivatalokat jelölnek ki az a Rendelet hatálya alá tartozó fajok Európai Unióba történő behozatalára vonatkozó ellenőrzések és vámkezelés, valamint az Unióból történő kivitel elvégzésére.⁶⁵⁰ Az importőrnek a fentiek alapján kijelölt vámhivatalhoz be kell nyújtania valamennyi szükséges iratot: az eredeti importengedélyt (1. formanyomtatvány); a tulajdonos példányát (2. formanyomtatvány) és ha az importengedélyben meg van adva, akkor az exportáló vagy re-exportáló országból származó bármely dokumentációt.⁶⁵¹ A vámhatóságok elvégzik a szállítmányhoz kapcsolódó megfelelő ellenőrzéseket, különös tekintettel a szükséges iratokra. A jogszerű behozatal bizonyítékként szolgál később a tulajdonos példány.⁶⁵²

Amennyiben egy tagállam elutasít egy engedély vagy bizonyítvány megadása iránti kérelmet az Alap Rendelet célját érintő jelentős esetben, akkor késedelem nélkül tájékoztatja a Bizottságot az elutasításról és annak okairól. A Bizottság az információt továbbítja a többi tagállamnak a Rendelet egységes végrehajtásának biztosítása érdekében. A kérelmezőt értesíteni kell az elutasítás tényéről és annak indokairól. Az igazgatási hatóság ugyancsak értesíti az export vagy újrakivitel államát és a CITES Titkárságot, amennyiben az elutasítás oka a kiviteli vagy újrakiviteli dokumentációban keresendő.⁶⁵³ Az importengedély iránti kérelem elutasításának egyik oka lehet, ha a Bizottság kereskedelmet az érintett faj/fajok tekintetében felfüggesztette. Amennyiben a kérelem benyújtójának korábbiakban már utasították vissza kérelmét az érintett példányok vonatkozásában, erről az igazgatási hatóságot informálnia kell.⁶⁵⁴

A 'C' és 'D' mellékletekben felsorolt fajok tekintetében a rendeletek egyszerűsített szabályokat állapítanak meg, így importbejelentés szükséges és a megfelelő dokumentáció biztosítása. A szabályozás eltérésnek oka, hogy az utóbbi mellékletekben felsorolt fajok számára elegendő a kisebb fokú védelem biztosítása.

Ha egy faj a 'C' mellékletben található és egyben a III. Függelékben is, az Egyezménynek megfelelően a kérelmezőnek az ország illetékes hatósága által kiállított kiviteli engedélyt kell bemutatnia arról, hogy a példányok beszerzése az érintett fajok megőrzésére vonatkozó nemzeti jogszabályokkal összhangban történt.⁶⁵⁵ Természetesen azonban az élő példányokra vonatkozó egyéb előírások, amelyek a példányok jólétét szavatolják, a 'C' és 'D' mellékletek fajaira is vonatkoznak.

A 'C' és 'D' mellékletekben felsorolt fajok importja tehát egyszerűsített eljárás alapján történik. Amennyiben az importőr biztosította a szükséges dokumentumokat, és a behozatal során a vámhatóság azokat megfelelőnek találja, a behozatal jogszerűnek minősül. Az eredeti és a tulajdonos példányok dokumentumok az igazgatási hatósághoz kerülnek. A tulajdonos példányok később visszakerül, amely a jogszerű behozatal bizonyítékként szolgál.⁶⁵⁶

⁶⁴⁹ Végrehajtási Rendelet 10. cikk (6) bekezdés.

⁶⁵⁰ Alap Rendelet 12. cikk (1) bekezdés.

⁶⁵¹ Végrehajtási Rendelet 22. cikk.

⁶⁵² Végrehajtási Rendelet 23. cikk.

⁶⁵³ Alap Rendelet 6. *Engedélyek és bizonyítványok megadása iránti kérelmek elutasítása.*

⁶⁵⁴ Végrehajtási Rendelet 20. cikk (3) bekezdés.

⁶⁵⁵ Alap Rendelet 4. cikk (3) bekezdés a) pont.

⁶⁵⁶ Reference Guide, 2017. 48.

Az Európai Unió belüli kereskedelem magában foglalja az egy tagállamon belül történő és az egyes uniós tagállamok közötti kereskedelmi tevékenységet. A belső piac miatt a tagállamok között – főszabály szerint – nincsen határellenőrzés, így a vadvilági termékeket szabadon lehet szállítani és azokkal kereskedni az EU határain belül.⁶⁵⁷ Mivel azonban az egyes fajoknak magas szintű védelmet kívánnak biztosítani, korlátozásokat volt szükséges bevezetni, főként az 'A' mellékletben szereplő fajok tekintetében.

Az Alap Rendelet kereskedelmi tevékenység ellenőrzésére vonatkozó előírásai között szerepel az a korlátozás, hogy tilos az 'A' mellékletben felsorolt fajok példányainak kereskedelme és szállítása. Kereskedelmi tevékenységnek minősül a fajok megvétele, vételi ajánlat tétele, kereskedelmi célú beszerzése, kereskedelmi célú árubemutatása, kereskedelmi nyereséget célzó felhasználása és eladása, kereskedelmi áru jellegű tartása, eladási ajánlata vagy eladásra történő szállítása.⁶⁵⁸ A tilalom alapvetően vonatkozik az 'A' és a 'B' mellékletben listázott fajokra is, azonban a 'B' melléklet tekintetében egy kivétel kerül megállapításra. A 'B' mellékletben felsorolt fajok esetében a fenti tilalom nem kerül alkalmazásra, „*ha az érintett tagállam illetékes hatósága számára bizonyítani lehet, hogy az ilyen példányok beszerzése és – amennyiben azok a Közösség területén kívülről származnak – behozatala a vadon élő állat- és növényfajok megőrzésére vonatkozó egyéb közösségi jogszabályokkal összhangban történt.*”⁶⁵⁹

Az élő egyedek szállítására vonatkozóan speciális szabályok kerültek kialakításra. Az 'A' melléklet fajai tekintetében, ha élő egyedek szállítására kerül sor, ahhoz szükséges a tagállam (ahol az egyed elhelyezkedik) igazgatási hatóságának előzetes felhatalmazása és a megfelelő igazolás kiállítása. Az igazgatási hatóság csak abban az esetben bocsátja ki az igazolást, ha a tudományos hatóság megbizonyosodott arról, hogy a rendeltetési helyen az élő példány számára tervezett elhelyezés annak fennmaradása és gondozása céljából megfelelő.⁶⁶⁰

Amennyiben a kereskedelmi tevékenységek ellenőrzésére vonatkozó szabályokat (8. cikk) fogságban született vagy nevelt, illetve mesterségesen szaporított példányokra kell alkalmazni, a 'A' mellékletben felsorolt fajok védelmét a 'B' mellékletben listázott fajok példányaira alkalmazható előírásokkal összhangban kell megvalósítani.⁶⁶¹

A főszabály az, hogy a 'B', 'C' és 'D' mellékletekben felsorolt fajok példányainak tartásához vagy szállításához nem szükséges engedély vagy igazolás. Azonban bármely uniós tagállam dönthet úgy, hogy korlátozza meghatározott egyedek tartását, különösen az 'A' mellékletben listázott fajok élő példányai tekintetében.⁶⁶² Hasonlóan, a 'B', 'C' és 'D' mellékletekben felsorolt példányokkal folytatott kereskedelmi tevékenység nem engedélyköteles az EU-n belül, amennyiben legalísan kerültek megszerzésre és behozatalra. Utóbbiak igazolására azonban meghatározott esetekben dokumentáció biztosítása szükséges. Emiatt javasolt az import dokumentáció másolatának vagy a jogszerű megszerzés más bizonyítékának megőrzése (mint a nemzeti CITES igazgatási hatóságnak az igazolása).⁶⁶³

⁶⁵⁷ Reference Guide, 2017. 101.

⁶⁵⁸ Alap Rendelet 8. cikk (1) bekezdés.

⁶⁵⁹ Alap Rendelet 8. cikk (5) bekezdés.

⁶⁶⁰ Alap Rendelet 9. cikk (2) bekezdés a) pont.

⁶⁶¹ Alap Rendelet 7. cikk (1) bekezdés a) pont.

⁶⁶² Alap Rendelet 8. cikk (2) bekezdés. „*A tagállamok megtilthatják példányok tartását, különösen az A. melléklet-ben felsorolt fajok élő állatainak esetében.*”

⁶⁶³ Reference Guide, 2017. 101.

Az EU-n belüli kereskedelmi tilalom alól is kivételek kerültek meghatározásra, amelyeket a Végrehajtási Rendelet tartalmaz. Így az Alap Rendelet 8. cikkének (1) és (3) bekezdése alól általános mentességet élveznek a megjelölt esetek. Így a külön mellékletben meghatározott fajok fogságban született, illetve szaporított példányai és azok hibridjei esetében, feltéve, hogy a megjegyzéssel ellátott fajok példányait megfelelően megjelölték; és növényfajok mesterségesen szaporított példányai esetében; valamint olyan megmunkált példányok esetében, amelyeket több mint ötven évvel korábban szereztek meg, mint az Alap Rendelet több mint 50 évvel korábban beszerzett, megmunkált példányokra vonatkozó rendelkezése.⁶⁶⁴

Az általános kivételeken túl számos speciális kivétel is meghatározásra került a belső kereskedelmi tilalom alól, meghatározott feltételek alapján, az 'A' mellékletben meghatározott fajok tekintetben. A mentességek és eltérések lehetőségét a Végrehajtási Rendelet XV. Fejezete tartalmazza. Ezek az eltérések biztosíthatják a kivételeket a belső kereskedelem alól, tudományos intézetek javára, szavatolhatja az általános mentességet és tenyésztők számára készíthet előzetesen kiadott bizonylatok lehetőségét biztosíthatja.⁶⁶⁵ A vadon élő állat- és növényfajok megőrzésére vonatkozó egyéb uniós jogszabályok követelményeivel összhangban, a kereskedelmi tilalom alól esetenként eltérés engedélyezhető azon tagállam igazgatási hatósága által kiállított ide vonatkozó bizonyítványa révén, amelyben a példányok találhatóak, amennyiben a példányok az Alap Rendeletben meghatározott esetek alá tartoznak. Például több mint 50 évvel korábban beszerzett, megmunkált példányok vagy egy állatfajnak fogságban született vagy nevelt példányai, vagy egy növényfajnak mesterségesen szaporított példányai, vagy ilyen példányok részei vagy származéka.⁶⁶⁶ Ezek a kivételek lehetővé teszi az utóbbi fajok példányainak belső kereskedelmét, bizonylat kiadása alapján, eseti alapon. A bizonylatok az Alap Rendelet szabályai szerint kerülnek kiadásra.

Másrészt az utazó kiállítások céljából kiállított bizonylatok használhatók belső kereskedelmi bizonylatokként, engedve a tartónak, hogy a mellékletekben felsorolt fajok példányait kereskedelmi cézzal bemutassa. Azonban a kivétel csak akkor él, ha a példányok fogságban születtek, mesterségesen szaporították őket vagy a tartó bizonyítani tudja, hogy a példányok jogszerűen kerültek behozatalra EU-ba vagy megszerzésre az EU területén, mielőtt a faj listázásra került volna az A vagy C1-es mellékletekben vagy az I-es Függelékben.⁶⁶⁷

⁶⁶⁴ Végrehajtási Rendelet 62. cikk 1–2–3.

⁶⁶⁵ Végrehajtási Rendelet XV. Fejezet 59-63. cikkek.

⁶⁶⁶ Alap Rendelet 8. cikk (3) bekezdés b) és d) pontok.

⁶⁶⁷ Reference Guide, 2017. 105.

KONKLÚZIÓ – SAROKPONTOK A VESZÉLYEZTETETT FAJOK MEGŐRZÉSÉBEN

„A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények túlmutatnak a természetvédelem határain; ugyancsak fenyegetik a nemzeti és regionális biztonságot, a fenntartható fejlődést akadályozzák és tüzelik a korrupciót.”⁶⁶⁸

A kötet legfontosabb következtetései az alábbiak szerint foglalhatóak össze.

- A. Bár a környezet elleni bűncselekmények közé sorolható vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények pontos fogalma nem került eddig meghatározásra egyetlen nemzetközi jogi instrumentumban sem, annak lényegi elemei és jellemzői megállapíthatóak. Ezentúl, minden vonatkozó egyezmény, kormányközi és nem kormányközi nemzetközi szervezet kialakított sajátos fogalmakat, hogy pontosan mit értenek a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények körén.
- B. Mivel a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények szorosan kötődnek a szervezett bűnözéshez és a korrupcióhoz, törekedni kell arra, hogy az államok csatlakozzanak a releváns nemzetközi egyezményekhez, illetve azok végrehajtása érdekében hatékony nemzeti intézkedéseket tegyenek.
- C. A biológiai sokféleség megőrzése érdekében kidolgozott természetvédelmi terveket aláássa a vadvilágot károsító kiaknázás és jogellenes kereskedelmi tevékenység. Sok esetben a korrupció és az eltérő társadalmi normák, valamint az igazságosság eszméjének hiánya segíti elő a jogellenes cselekmények kivitelezését. Ezért mindenképpen törekedni kell az olyan jogszabályok kidolgozására, amelyek figyelemmel vannak a helyi sajátosságokra, a fejlődő államok igényeire.
- D. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények egyik köre és típusa valóban a transznacionális szervezett bűnözés keretében valósul meg, azonban a vonatkozó instrumentumok tételesen nem térnek ki erre. Így nem elvetendő a korrupció és szervezett bűnözés elleni egyezmények kiegészítése, akár jegyzőkönyvi szinten a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények és kereskedelem eseteivel.
- E. A CITES tagságát tekintve gyakorlatilag univerzális egyezménynek tekinthető, azonban annak hatékony végrehajtása még várat magára. Emiatt támogatni kell a kevesebb erőforrással rendelkező részes feleket, hogy a fajmegőrzési tervek keretében hatékony és célravezető megoldásokat dolgozzanak ki és hajtsanak végre nemzeti szinten. A támogatás ki kell, hogy terjedjen mind a pénzügyi-, mind a humán erőforrások fejlesztésére, beleértve a szakértői bázis támogatását. Kiemelt kérdéskör a szakértelem biztosítása, amely kiterjed a határon szolgálatot teljesítő tisztek képzésétől, az igazságszolgáltatásban dolgozó jogászokig.

⁶⁶⁸ Crawford Allen, Igazgató, America and Wildlife Crime Idézet forrása: <https://www.traffic.org/what-we-do/projects-and-approaches/wildlife-crime/>. „Wildlife crime goes beyond conservation issues, it is also a threat to national and regional security, a barrier to sustainable human development and a fuel for corruption.”

- F. Amennyiben az Egyezménynek való megfelelés kérdését vizsgáljuk, célravezetőnek tekinthető a kereskedelmi felfüggesztések alkalmazása, azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy a fejlődő államokat, amelyek eleve kevesebb erőforrással rendelkeznek, ne sújtsák aránytalan mértékben és a szankciók helyett a helyes alkalmazáshoz vezető eszköztárat részesítsék előnyben.
- G. Sürgős intézkedéseket igényel a társadalmi tudatosság javítása, amely lehetővé teszi, hogy a magánemberek is szabálykövető módon vásároljanak vadvilági termékeket, vagy csökkenjen a kereslet. A társadalmi tudatosság csak hosszú évek munkájával fejleszthető, leginkább a felmenő generációk tekintetében, azonban elkerülhetetlen a figyelemfelhívó programok szervezése és a megfelelő információk elérhetővé tétele és rendelkezésre bocsátása.
- H. Az egyes államokban alkalmazott hátrányos jogkövetkezményeket tekintve, a részes államok között nagy különbségeket találhatunk, különösen a kiszabható szankciók tekintetében. A bűnelkövetők által kihasznált „forum-shopping” lehetőségét csökkenteni, sőt ki is zárni, ha a vadvilágot károsító cselekmények egységesen bűncselekményi minősítést kapnának, komoly jogkövetkezményekkel (például: szabadságvesztés-büntetés, magas összegű pénzbüntetés, kitiltás). Differenciálni kell a nemzetközi szinten elkövetett és a biológiai sokféleséget negatívan érintő cselekményeket, amelyek a legtöbb esetben összefonódnak a szervezett bűnözéssel is. Továbbá, a különösen veszélyeztetett fajok esetében szigorú intézkedéseket kell alkalmazni, a felelősségre vonás mértékét is figyelembe véve.
- I. A vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények és az egyes térségek destabilizációja között már megállapított a szoros összefüggés. Éppen ezért törekedni kell a társadalmi, gazdasági és környezeti hatásokat együttesen kezelő programok és tervek kidolgozására, különösen a természeti erőforrások felhasználásával kapcsolatosan.
- J. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények körére a megfelelő és alkalmazandó jogi eszközök rendelkezésre állnak, így a hangsúly a végrehajtás és a hatékonyság kérdéseire esik.

Az elemzés első fő célkitűzése a releváns *terminológia* magyar nyelvre való fordítása volt, hogy az megfeleljen mind a tudomány, mind pedig a nyelvhelyesség követelményinek. Ennek eredményeképpen történt meg a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények fogalmának elkülönítése a ténylegesen büntetőjogilag szankcionált bűncselekményektől.

A környezet elleni bűncselekmények leküzdése századunk talán legnagyobb környezeti és büntetőpolitikai kihívása a nemzetközi közösség számára. Az egyik fő természetvédelmi célkitűzést, a biodiverzitás védelmét és az annak érdekében fogantatott intézkedések hatékony megvalósítását nagyban akadályozzák az olyan jogellenes tevékenységek, mint a szabályok megsértésével végzett kiaknázás, bevétel, vadászat. Nem véletlen, hogy az utóbbi évtizedben a környezet elleni bűncselekmények a nemzetközi érdeklődés központjába kerültek. Ezen túlmenően, a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekményeket és az illegális vadvilági kereskedelmet a nemzetközi közösség kiemelt kérdésként kezeli. A jogellenes (szabályok megkerülésével vagy megsértésével véghezvitt) kereskedelem a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények legtipikusabb formája. A CITES 1973-as aláírása óta eltelt több mint négy évtizedben a veszélyeztetett fajok védelme nélkülözhetetlenné vált. A jog eszköztárában megjelennek a nemzetközi, uniós és állami/tagállami szabályozási szintek is, amelyek egymásra épülve és egymást kiegészítve igyekeznek minél magasabb védelmet nyújtani. Azonban az államok és a nemzetközi közösség erőfeszítéseit kiegészíti

a nem kormányzati szektor tevékenysége, olyan szervezetek által, akik pontos, megbízható információkat biztosítanak a jelenség valódi mértékéről. Továbbá az NGO szektor eltérő – elsősorban természetvédelmi szempontokat megjelenítő – nézőpontot képvisel az egyes politikai döntésekkel, valamint jogi normák megalkotásával kapcsolatosan. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmény olyan komplex jelenség, amely átfogja a megszerzéstől, a szállításon át az eladásig a vadvilágból származó egyedekkel vagy a vadvilágból származó termékekkel folytatott minden tevékenységet. Így az már az orrvadászat, begyűjtés, kivétel, megszerzés cselekményeivel megvalósul, folytatódik az ilyen példányok vagy termékek akár többszöri eladásával, míg azok eljutnak a végső vásárlóhoz. A Washingtoni Egyezmény azon fajokra koncentrál, amelyek veszélyeztetettek és a kereskedelem árt vagy árthat a fennmaradás esélyeinek. A vadvilági kereskedelem kiemelt figyelmet érdemel, hiszen a határokon átlépő tranzakció biztosítja, hogy a forráshelyről a végső vásárlóig, a fogyasztóig eljusson a vadvilágból származó faj egyede vagy az utóbbiakból készült termék.

A nemzetközi szabályozás alapköve a Washingtoni Egyezmény a veszélyeztetett állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről. A CITES 1975-ben lépett hatályba és azóta tizenhét CoP került megtartásra, ahol számos határozat, döntés került elfogadásra. A találkozókat fő célja, hogy a több évtizeddel ezelőtt elfogadott nemzetközi szerződést a XXI. század kihívásai között is megfelelő hatékonysággal lehessen alkalmazni. Bár az elfogadott határozatok kötelező ereje többször megkérdőjeleződött, az államok jogkövetési magatartása mégis abba az irányba mutat, hogy a CITES részes felei igyekeznek azokat betartani. A határozatoknak nagyobb része foglalkozik egy-egy különösen veszélyeztetett faj kiemelt védelmével (pl. afrikai elefántok) és az Egyezmény gyakorlati megvalósulásának problémáival és a tudományos bizonytalanságból (pl. nomenklátúra) eredő kérdések rendezésével. A nemzetközi szinten egyre több szervezet foglalkozik a környezet elleni bűncselekményekkel, amely azzal is magyarázható, hogy összetett jelenségről van szó, aminek az államokra és a társadalomra gyakorolt negatív hatásai is sokrétűek. Az utóbbi évtizedben mind az Egyesült Nemzetek Szervezete, mind az ENSZ Környezeti Programja is többször tárgyalásra tűzte a jelenséget és a jogellenes vadvilági kereskedelmet. A Kereskedelmi Világszervezet, mint a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok legfontosabb letéteményese, több szempontból is érintett a jelenséggel kapcsolatosan. Az olyan partikuláris nemzetközi szervezetek, mint a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet, a gazdaság és az államokra gyakorolt hatás szemszögéből közelíti meg a kérdéskört.

Jelenleg nincsen egységesen elfogadott fogalma a vadvilággal kapcsolatos bűncselekményeknek. Azonban minden releváns nemzetközi szervezet és egyezmény meghatározza azt, adott helyzetben mit értenek a vadvilágot kársító cselekmények körén. Véleményem szerint az egységes fogalom hiánya nem meglepő és annak megalkotása sem feltétlenül szükséges. Hiszen akkor, ha egy kifejezetten büntetőjogi szemszögből közelítő szervezetről van szó – mint a UNODC – akkor az olyan bűnözéshez kötődő elemek kerülnek előtérbe, mint a szervezett bűnözéshez kötődő szálak és a korrupció. Más esetekben, ha a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából vizsgáljuk a jelenséget, a minél szélesebb körű rendszertani megközelítés, a természetvédelmi szempontok és a veszélyeztetettség kerül előtérbe. Így elmondható, hogy a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények általános jellemzői viszonylag egyszerűen megállapíthatók, egységes fogalomalkotásról nem beszélhetünk és az nem is feltétlenül szükséges. Ennek fényében került a kötet keretében meghatározásra egy fogalom, valamint a cselekmények sokszínűségére tekintettel, fókuszpontban a kereskedelmi tevékenység elemzése és értékelése történt meg. Jelen dolgozat keretében vizsgálat tárgyát képezték a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselek-

mények jellemzői, különös tekintettel a nemzeti szintű büntetni rendelkezésre, a szervezett bűnözésre és a korrupcióra. Összegző jelleggel megállapítható, hogy bár a vadvilágot károsító cselekmények büntetni rendelkezése minden államban nemzeti szinten valósul meg, előtérbe helyezve a honos állat- és növényvilágot, a nemzetközi közösség szempontjából a határon átnyúló, általában a szervezett bűnözés jegyeit is magán viselő tevékenységek bírnak jelentőséggel, ideértve a jogellenes vadvilági kereskedelmet is. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a környezet elleni bűncselekmények és a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények már az államon belül megvalósulnak, azonban a jogellenes kereskedelmi tevékenység hatására nemzetközivé válnak és a szervezett bűnözés begyűrűzése miatt kialakult egy új bűncselekményi kategória, amely gyakran együtt jár más bűncselekmények megvalósulásával is, ezen belül elsősorban a különböző korrupciós cselekményekkel. Bátran kijelenthető, hogy a vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények és tágabb értelemben a környezet elleni bűncselekmények a biodiverzitás és a környezeti erőforrások fenntartható kiaknázásának legnagyobb gátjai.

Bár sokan a CITES-t az egyik legsikeresebb multilaterális környezeti egyezményként aposztrofálják, a rendszer gyengeségei mind a szakirodalomban, mind pedig a gyakorlatban megmutatkoztak. Ezért részletesen elemzésre kerültek azok a legfőbb problémák, amelyek az egyezmény elfogadása óta eltelt több mint négy évtized alatt felmerültek. Elsősorban a függelékekkel kapcsolatos kérdéseket elemeztem, egy esettanulmányon keresztül, az afrikai elefántok populációja tekintetében. Az afrikai elefántok populációja kapcsán kimondtam azt az alaptétel, hogy a fajok védelmére és a veszélyeztetett fajok megmentésére tett erőfeszítések nagyban összefüggést mutatnak a CITES védelmének szintjével. Továbbá, a Washingtoni Egyezményhez fűzött fenntartások, mint fontos nemzetközi közjogi probléma feltárása következett. Részletes elemzésre kerültek a hatékonyság aspektusai és a kereskedelmi felfüggesztések, mint szankciós intézkedések. Itt kapcsolódott be a nemzetközi kereskedelmi jogi szemszög, a Kereskedelmi Világszervezet és a CITES együttműködése. Összességében elmondható, hogy a CITES-el szemben tett kritikai észrevételek ellenére sem lehet megnyugtatóan egyetérteni azon kijelentésekkel, amelyek az egyezményi rendszer teljes bukását aposztrofálják. Nyilvánvalóan beszámolhatunk a Washingtoni Egyezmény teljes érvényesülését gátló tényezőkről és valóban megállapíthatók a hatékonysághoz kötődő problémák is. De utóbbiak leginkább az államok szintjén megjelenő erőforráshiányból és egyéb destabilizációs tényezőkből – például korrupció, gyenge kormányzat, alternatív társadalmi szabályok léte – erednek, mintsem a nemzetközi szabályozási rendszer hiányosságai-ból. Így fontos az erőforrások aktivizálása, a fejlődő államok támogatása annak érdekében, hogy a biodiverzitás megőrzése érdekében kifejtett természetvédelmi intézkedések minél sikeresebben valósulhassanak meg. Együttesen szükséges a jog, a gazdaságtudomány és a fejlesztési stratégiákat felvonultató tudományterületek együttműködése, természetesen a CITES állandó megújulása mellett, amely megvalósul a részes felek konferenciáin elfogadott döntéseket és határozatokat keresztül.

Mint a legtöbb multilaterális környezeti egyezmény, a CITES is tartalmaz a „hátrányos jogkövetkezményekre” vonatkozó rendelkezéseket, felvetve az egyéni felelősség kérdését. A környezet elleni bűncselekmények minden állam saját, nemzeti szintű szabályozásában jelennek meg, egységes törekvésekről talán csak az Európai Unióban beszélhetünk. A „hátrányos jogkövetkezmények” kifejezés nem feltételezi a bűncselekményi minősítést, így a CITES részes feleiben is változatos szankciók – a szabálysértésektől a tényleges bűncselekményekig – találhatók. A környezetet károsító cselekmények egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert nemzetközi szinten is, ennek eredménye, hogy a Nemzetközi

Büntetőbíróóság is figyelemmel van az ilyen típusú cselekményekre ügyválasztása során. Azonban nem beszélhetünk nemzetközi szintű bűncselekmény kialakulásáról, vagyis az egyéni felelősség elbírálása megmarad az állam igazságszolgáltatási szervezetrendszerén belül. A CITES tekintetében megfontolandó, hogy a vadvilágot károsító bűncselekmények jelentőségére tekintettel ösztönzzék a részes feleket az egységes bűncselekményi minősítés elfogadására és hatékony, súlyos és elrettentő szankciók alkalmazására.

Az Európai Közösség saját szabályozása révén már az 1980-as évek elejére elérte a CITES által biztosított védelmi szintet. Az integrációs szervezet csatlakozása az Egyezményhez egy évtizedeken átívelő elképzelés volt, amely végül – a CITES gaborone-i módosításának hatálybelépése után – 2015-ben valósulhatott meg. Az Európai Unió kiterjedt vadvilági kereskedelem szabályozása nem csupán eléri, hanem túl is szárnyalja a Washingtoni Egyezmény által, részes feleivel szemben támasztott követelményeket. Ezen túlmenően a belső piac és a tagállamok közötti kereskedelem szükségessé teszi, hogy ne csak az Unióba történő behozatal vagy onnan történő kivitel, hanem a tagállamok közötti, belső kereskedelmi tevékenység is szabályozásra kerüljön. Az elsősorban rendeleti alapon nyugvó szabályozást egészíti ki a Cselekvési Terv, amely irányt mutatott az EU által, a 17. CoP-n képviselt álláspont meghatározásánál is. Mára minden uniós tagállam részes fél a CITES-ben is, több esetben már az uniós csatlakozást megelőzően csatlakoztak a Washingtoni Egyezményhez, mint Magyarország is. Bár a vadvilági kereskedelemre elsősorban uniós szintű szabályozás alá esik, a részletek meghatározása és a végrehajtás nagy részben a tagállamokon múlik. Ezért minden tagállamnak különös figyelmet kell fordítani a megfelelő hatóságok létrehozására és fenntartására, valamint a belső szabályozását összehangolására a nemzetközi jogból fakadó és az uniós kötelezettségekkel. Véleményem szerint nem tehetünk különbséget aszerint, hogy az uniós szabályozás jobb vagy megfelelőbb, mint a nemzetközi szintű. Mindenképpen a hatékonyság szemszögéből kell megközelíteni a kérdést. A CITES egy környezeti tárgyú, univerzálisnak tekinthető nemzetközi egyezmény, azzal a célkitűzéssel, hogy elsősorban a gazdaság-kereskedelem szemszögéből védi a veszélyeztetett fajokat. A fő keretek kialakítása megtörtént az Egyezmény elfogadásával, de a végrehajtási eszközök pontosítása az államok, a részes felek kezében van. Utóbbi kapcsán mutatkozik meg az egyes országok közötti nagy erőforráskülönbégek szerepe a környezet- és természetvédelemben. Az Európai Unió ebből a szempontból előnyös helyzetben van, hiszen a tagállamok a fejlett államok közé sorolhatók. Az EU egységesen igyekszik a CITES szabályait meghatározni a tagállamok számára és széles körű normaalkotással védeni a gazdaságilag jelentős veszélyeztetett fajokat. A törekvések az EU Washingtoni Egyezményhez való csatlakozásával teljesedtek ki. Azonban igaz a megállapítás, hogy amennyiben a tagállamok nem biztosítanak megfelelő humán- és gazdasági erőforrásokat, a végrehajtás elmaradása miatt a szabályozás – legyen is az bármennyire szigorú – értelmét veszti.

Záró gondolatként megjegyezném, hogy jelen kötet a jog szemszögéből közelített a vadvilágot károsító cselekményekhez, ezen belül is elsősorban a nemzetközi közjog és uniós jog szempontjából. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy teremtett világunk egyetlen összefüggő egészet alkot és ha az egyik alkotóelemet elveszünk vagy megkárosítjuk, nem tudjuk milyen következményekkel kell majd szembenéznünk. A kihalási ráta egyre aggasztóbb mutatószámok, az eltűnő őserdők és élőhelyek, a biodiverzitás megállíthatatlannak tűnő csökkenése mind elvezethetnek egy olyan ponthoz, ahonnan már nincs visszatérés és beláthatatlan ökológiai következményekkel kell szembenéznie az emberiségnek. Ezért különösen fontos eszköz a jog, a mértékadó szabályozás létrehozása és elfogadása a nem-

zetközi közösség egyetértésével, de nem hunyhatunk szemet a társadalmi tudatosság és az egyéni szintű cselekvés kimagasló jelentősége fölött sem.

„Ha a természet egyetlen, összefüggő szőtesként fogjuk fel, rögtön nyilvánvalóvá válik a sebezhetősége is. Minden kapcsolatban áll egymással. Ha egy szálát kihúzzunk, az egész kárpit felbomolhat.”⁶⁶⁹

⁶⁶⁹ Andrea Wulf (1972-), történész-író. Idézet forrása: https://www.citatum.hu/szerzo/Andrea_Wulf).

ZÁRÓ GONDOLATOK

„Föld nem a tulajdonunk, hozzá tartozunk.
Muszáj megosztanunk a vadvilággal.”⁶⁷⁰

A veszélyeztetett fajok kereskedelmi szabályozásának kérdéskörével először akkor találkoztam, amikor 2015 januárjában az éves ACUNS konferencián vettem részt, Bécsben. A nyomtatott formában kezembe akadt „*Wildlife crime Analytical Toolkit*” bevezetett egy olyan nemzetközi jogi területre, amely mind elméleti, mind gyakorlati szinten is kihívásokat tartogat. Környezetvédelmi szakjogász tanulmányaim nagyban hozzásegítettek az értekezés megírásához. Igyekeztem az ökoszisztéma-felfogást követve, modern szemléletben, de a nemzetközi jogi iskola alapértékeit szem előtt tartva feldolgozni ezt a bonyolult, sok tekintetben bizonytalanságoktól övezett témakört. Állat- és természetvédelmi szemléletem további motivációt biztosított a kötet megírásához. Azonban jogásként mindig szem előtt kell tartani egy téma feldolgozása során, amiképpen a CITES is a fenntartható kiaknázást helyezi előtérbe, ne tegyen elfogulttá személyes meggyőződésem a téma kutatásakor.

A kötet alapját képző értekezésemet 2019 őszén maximális pontszámmal védtem meg, a témával már akkor is több éve foglalkoztam. Posztdoktori kutatásaim során azonban még mind a mai napig találkozom új megoldandó kérdésekkel, nemzetközi jogi problémákkal. A biológiai sokféleség csökkenése napjaink egyik fenyegető környezeti problémája, amely csak nemzetközi szintű összefogással állítható meg.

Álláspontomban a vadvilággal kapcsolatos bűncselekmények és a jogellenes, vadvilágból származó egyedekkel vagy termékekkel folytatott kereskedelem tipikusan abba a témakörbe tartozik, amikor a nemzetközi közösség bár sokat foglalkozik egy kérdéssel, jelenséggel, de a hatékony végrehajtás elmaradása miatt sok elképzelés pusztán üres terv marad. Természetesen, fontos, hogy több szintéren, nemzetközi szervezetekben, államközi tárgyalásokon minél szélesebb körben foglalkozzanak természetvédelmi és megőrzési kérdésekkel. Azonban mivel az ellenőrzés, végrehajtás és kikényszerítés szinte teljes egészében az államok akaratán, képességein és lehetőségein múlik, a hangsúlyt a belső szabályozás nemzetközi szabályokkal való megfeleltetésére, a vám- és egyéb rendőrségi szervek megerősítésére és a hatékony megvalósítására kell fordítani. A 2020-ban kitört pandémia szomorú példáját szolgáltatja annak, milyen törékeny egyensúlyban élünk a természettel és annak egészsége elengedhetetlen feltétele az emberiség jólétének is.

⁶⁷⁰ Steve Irwin (1962–2006) ausztrál zoológus, természettudós, televíziós személyiség. Idézet forrása: IRWIN–IRWIN 2002. „*We don't own the planet Earth, we belong to it. And we must share it with our wildlife.*”

IRODALOM

Könyvek, tanulmányok

- ALAGAPPAN, Meena: *United States' Enforcement of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*, 10 Nw. J. Int'l L. & Bus. 541 (1990) pp. 541–568.
- BAJOMI Bálint: *A biológiai sokféleség és jelentősége*. KOVÁSZ, VIII. évfolyam, 1–4. szám Tavasz–Tél (2004.) pp. 7–14.
- BÁLDI András: *Természetvédelmi biológia: a biodiverzitás megőrzésének tudománya*. Magyar Tudomány, 2006/6. pp. 650–655.
- BEYERLIN, Ulrich – STOLL, Peter-Tobias – WOLFRUM, Rüdiger: *Conclusions drawn from the Conference on Ensuring Compliance with MEAs*. Studies on the Law of Treaties: Ensuring Compliance with Multilateral Environmental Agreements. Brill | Nijhoff., Vol. 2. (2006.) pp. 359–369.
- BLUTMAN László: *Az Európai Unió joga a gyakorlatban*. II. Kiadás. HVG-Orac, Budapest, 2013.
- BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós: *Kriminológia. Kriminológiai Elmélet: bűnözésmagyarázatok, A kortárs kriminológia tárgya és vizsgálati területei*. Budapest, 2016.
- BOWMAN, Michael: *A Tale of Two CITES: Divergent Perspectives upon the Effectiveness of the Wildlife Trade Convention*. Review of European Community & International Environmental Law Vol. 22 (3) (2013). pp. 228–238.
- BRUHÁCS János: *Nemzetközi jog I. Általános Rész*. Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2008.
- BURNS, William C.: *CITES and the Regulation of International Trade in Endangered Species of Flora: A Critical Appraisal*, 8 Dick. J. Int'l L. 203 (1990) pp. 203–223.
- FARER, Tom (szerk.): *Transnational Crime in the Americas An Inter-American Dialogue Book*. Routledge, New York. 1999.
- FARKAS CSAMANGÓ Erika: *Környezetjogi szabályozások*. Egyetemi Jegyzet, SZTE ÁJTK Üzleti Jogi Intézet, Szeged, 2017.
- FINGER, Matthias – PRINCEN, Thomas: *Environmental NGOs in World Politics: Linking the Local and the Global*. NGOs and CITES as a biodiversity regime. Routledge, New York, 2001.
- FUCHS, Christine: *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) – Conservation Efforts Undermine the Legality Principle*. German L. J. Vol. 09. No. 11. pp. 1565–1596.
- GARDNER, B. Delworth: *Globalization, Free Trade and Environmental Quality*. Hoover Press: Anderson/Prosperity. DP0 HANDEP0400 rev1. pp. 109–142.

- GATES, Bill: *Business @ the Speed of Thought: Succeeding in the Digital Economy*. Grand Central Publishing. NY, 1999.
- GOMBOS Katalin – SZIEBIG Orsolya Johanna: *Az európai uniós környezetvédelmi szabályozás legújabb irányai*. In: Smuk Péter (szerk.) Társadalmi fenntarthatóság. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020. pp. 1897–2032.
- GOMBOS Katalin – SZIEBIG Orsolya Johanna: *Az európai uniós környezetvédelmi szabályozás legújabb irányai*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021.
- GÖRGÉNYI Ilona: *A környezetvédelmi büntetőjog megújulása az új évezredben*. Miskolci Jogi Szemle, 6. évf. 2001. különszám pp. 94–105.
- GÖRGÉNYI Ilona: *Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel*. Agrár- és Környezetjog. 2018. 25. szám pp. 46–80.
- GUYMON, CarrieLyn Doningen: *International Legal Mechanisms for Combating Transnational Organized Crime: The Need for a Multilateral Convention*. Berkeley J. Int’L. 53. (2000) pp. 53–101.
- HARRIS, Michael R.: *The Role of Law, Society and Ethics within Wildlife Importing Countries*. Quininnipiac L. Rev. Vol 33. (2015.) pp. 515–536.
- HARRISON, Joseph R. – ROBERTS, David L. – HERNANDEZ-CASTRO Julio C.: *Assessing the extent and nature of wildlife trade on the darkweb*. Conservation Biology Vol. 30. 2016. augusztus pp. 900–904.
- HITCH, Scott: *Losing elephant wars: CITES and the Ivory Ban*. Georgia Journal of International and Comparative Law, Vol. 27, Issue 1 (1998), pp. 167–198
- H. ROTH, Harald – MERZ, Günter (Szerk.): *Wildlife Resources: A Global Account of Economic Use*. Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, 1997.
- HUNTER, David – SALZMAN, James – ZAEKE, Durwood: *International Environmental Law and Policy*. 5. kiad. University Casebook Series, Foundation Press, St. Paul, USA, 2015.
- IRWIN, Douglas A.: *Free trade under fire*. Princeton, N.J.: Princeton University Press. 4. kiadás, 2015.
- IRWIN, Douglas A.: *Free trade under fire*. The Milken Institute Review. Second Quarter, 2002. pp. 69–82.
- KARESH, William B. – COOK, Robert – BENNETT, Elizabeth L. – NEWCOMB, James: *Wildlife trade and Global Disease Emergence*. Emerging Infectious Diseases. Vol. 11. Number 7. 2005. pp. 1000–1002.
- KENDE Tamás – NAGY Boldizsár – SONNEVEND Pál – VALKI László: *Nemzetközi jog*. Wolters Kluwer Kft. Budapest, 2014.
- KOVÁCS József: *Környezeti etika*. Világosság. 9–10. szám, 2008. pp. 75–108.
- KOVÁCS Péter: *A nemzetközi jog fejlesztésének lehetőségei és korlátai a nemzetközi bíróságok gyakorlatában*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2010.
- Legislative Development: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*. Law and Policy in International Business. 6. (1974) pp. 1211–1228.

- LEMIEUX, Andrew M. – CLARKE, Ronald V.: *The International Ban on Ivory Sales and its Effects on the Elephant Poaching in Africa*. Brit. J. Criminol. Vol. 49. 2009. pp. 451–471.
- L. GORE, Meredith – RATSIMBAZAFY, Jonah – L. LUTE, Michelle: *Rethinking Corruption in Conservation Crime: Insights from Madagascar*. Conservation Letters 6:6 2013. nov./dec. pp. 430–438.
- MASCIA, Michael B. – BLUNDELL, Art: *Discrepancies in Reported Levels of International Wildlife trade*. Conservation Biology. Vol. 19. (2005. december) pp. 2020–2025.
- NAVID, Daniel B.: *Trade in Endangered Species. The Washington Convention. First Meeting of the Conference of the Parties*. Environmental Policy and Law, Vol. 2 (1976) pp. 167–170.
- NEUMAYER, Eric: *The WTO and the environment: its past record is better than critics believe, but the future outlook is bleak*. Global environmental politics. 2004. Vol. 4. (3.) pp. 1–8.
- NEUMAYER, Eric: *Multilateral environmental agreements, trade and development: issues and policy options concerning compliance and enforcement*. Consumer Unity & Trust Society, Jaipur (India). (2002). pp. 1–61. (LSE Research Online (2012.): <http://eprints.lse.ac.uk/30858/>)
- Protecting Endangered Species*. Environmental Policy and Law, Vol. 3 (1977) 56.
- REEVE, Rosalind: *Enhancing the International Regime for Protecting Endangered Species: the Example of CITES*. Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. ZaöRV 63 (2003) pp. 333–354. (http://www.zaoerv.de/63_2003/63_2003_2_a_333_354.pdf)
- ROBERTS, David L. – HERNANDEZ-Castro Julio C: *Bycatch and illegal wildlife trade on the dark web*. Oryx, The journal of Flora and Fauna International. 2017. pp. 393–394.
- SAND, Peter H.: *Endangered Species, International Protection*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Oxford University Press. Vol. 3. (2012.) Online elérhető: 2017. március pp. 423–429.
- SAND, Peter H.: *Enforcing CITES: The Rise and Fall of Trade Sanctions*. Review of European Community & International Environmental Law Vol. 22 (3) (2013). pp. 251–263.
- SAND, Peter H.: *Sanctions In Case of Non-Compliance And State Responsibility: Pacta Sunt Servanda – Or Else. Making Law Work: Environmental Compliance and Sustainable Development*. Cameron May Ltd., London, Vol. 1. (2005.) pp. 259–271.
- SANDS, Philippe: *Principles of International Environmental Law*. Third Edition. Cambridge University Press, Cambridge, 2012.
- SANTOS, Anna – SATCHABUT, Thitikan – VIGO TRAUCO, Gabriela: *Do Wildlife Trade Bans Enhance or Undermine Conservation Efforts?* Applies Biodiversity Perspective Series, 1(3) 2011. pp. 1–15.
- SOMMER, Julia: *Environmental Law-Making by International Organisations*. Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. ZaöRV 63 (1996.) pp. 628–667. (http://www.zaoerv.de/56_1996/56_1996_3_a_628_667.pdf)

- SZIEBIG Orsolya Johanna: *Ecocide, the new yet old international crime – shifting approaches and possible outcomes*. 13th International Biennial Conference, Conference Volume, 2021. Megjelenés alatt.
- SZIEBIG Orsolya Johanna: *Emberi jogok a környezetrombolás árnyékában. Az ekocidium és az emberi jogok kapcsolódási pontjai*. Iustum Aequum Salutare, Vol. XVII. No. 2. 2021. pp. 85–98.
- STEWART, Gwyneth G.: *Enforcement Problems in the Endangered Species Convention: Reservations Regarding the Reservation Clauses*. Cornell International Law Journal. Vol. 14. 1981. pp. 429–455.
- STERLING, Claire: *Thieves' World: the threat of the global network of organised crime*. Simon and Schuster, NY, 1994.
- SUSSIS, Matt: *Endangered at the Border. Animal Trafficking Closely Tied to Drug, Human Trafficking*. Center for Immigration Studies, 2018. augustus (<https://cis.org/sites/default/files/2018-08/sussis-animals.pdf>)
- TSAN-YUK LAM, Tommy et. al.: *Identifying SARS-CoV-2-related coronaviruses in Malayan pangolins*. Nature. Vol. 583. 2020. pp. 583–600.
- VAN UHM, Daan P. – Moreto, William: *Corruption Within the Illegal Wildlife trade: A Symbiotic and Antithetical Enterprise*. Brit. J. Criminol. Vol. 58. 2018. pp. 864–885.
- VOIGHT, Christina: *Rule of Law for Nature, New Dimension and Ideas in Environmental Law*. Cambridge University Press, Cambridge, 2013.
- WARCHOL, Greg L. – ZUPAN, Linda L. – CLACK, Willie: *Transnational Criminality: an analysis of the illegal wildlife market in Southern Africa*. International Criminal Justice Review. Vol 13. (2003.) pp. 1–27.
- WHITE, Rob – HECKENBERG, Diana: *Green Criminology: An Introduction to the Study of Environmental Harm*. Routledge, NY, USA, 2014.
- ZIMMERMAN, Mara E.: *The Black Market for Wildlife: Combating Transnational Organized Crime in the Illegal Wildlife trade*. Vanderbilt Journal of Transnational Law. Vol. 36, no. 5. (2003. november) pp. 1957–1689.

Nemzetközi szerződések

- Agreement for the conservation of the flora and fauna of the Amazonian territories*. 1975. (1976.) Lima UNTS 1056 127 p.
- Basel convention on the control of transboundary movements of hazardous wastes and their disposal*. 1989. (1992.) UNTS Vol. 1673. 57. p. Bázeli Egyezmény a hulladékok határokon túlra történő szállításának és ártalmatlanításának ellenőrzéséről. Kihirdette: 101/1996. (VII. 12.) Korm. Rendelet
- Convention for the Conservation of the Biodiversity and the Protection of Priority Wilderness Areas in Central America*. 1992. (1994.) Managua

- Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture.* 1902. (1905.) Párizs A mezőgazdaság számára hasznos madarak védelméről szóló egyezmény. Kihirdette: 1906. évi I. törvény
- Convention on Biological Diversity.* 1992. (1993.), Rio de Janeiro UNTS 1760 79. p. A biológiai sokféleségről szóló egyezmény. Kihirdette: 1995. évi LXXXI. törvény
- Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.* Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről. Kihirdette: 2003. évi XXXII. törvény [Magyarország vonatkozásában 1985. augusztus hó 27. napján lépett hatályba.] 1973. (1975.)
- Convention on the Protection of Environment through Criminal Law.* 1998. november 04. ETS No. 172. (Magyarország nem írta alá és nem részes fél az egyezményben.)
- Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping Wastes and Other Matter.* 1972. (1975.) UNTS Vol. 1046. 139. p. A hulladékkal és egyéb anyagokkal való tengerszennyezés megelőzéséről szóló egyezmény. Kihirdette: 1976. évi 20. tvr.
- Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents.* 1992. (2000.) UNTS Vol. 2105. 457. p. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Európai Gazdasági Bizottsága keretében létrejött, az Ipari Balesetek Országhatáron Túli Hatásairól szóló, Helsinkiben, 1992. március 17-én kelt Egyezmény. Kihirdette: 128/2001. Korm. Rendelet
- Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat (Ramsar Convention)* 1971. (1975.) A nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló, Ramsarban, 1971. február 2-án elfogadott egyezmény és a Kiegészítő Jegyzőkönyvek: 1982., 1987. Kihirdette: 1979. évi 28. tvr. A Jegyzőkönyvekkel egységes szerkezetben: 1993. évi XLII. törvény.
- Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism.* 2005 Council of Europe Treaty Series – No. 198. Európa Tanács pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt Egyezménye. Kihirdette: 2008. évi LXIII. törvény.
- International Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage.* UNTS Vol. 973. 3. p. 1969. (1975.) Protocol: 1992. (1996.) Amendment: 2000. (2003.) Kihirdette: 2007. évi IX. törvény. *International Convention on Civil Liability for Bunker Oil Pollution Damage.* 2001. (2008.) a bunkerolaj-szennyezéssel okozott károkkal kapcsolatos polgári jogi felelősségről szóló egyezmény. Kihirdette: 2007. évi CLXV. törvény
- International Agreement for the Regulation of Whaling.* 1937. (Kiegészítő Jegyzőkönyv: 1938., 1945.), London
- International Convention for the Regulation of Whaling* 1946. (1946.) Washington A bálnavadászat nemzetközi szabályozásáról szóló egyezmény.
- International Tropical Timber Agreement* 1994. (1997.) UNTS Vol. 1955, p. 81., *International Tropical Timber Agreement* 2006. (2011.) UNTS Vol. 2797. p. 75. A trópusi faanyagokról szóló nemzetközi megállapodás. Kihirdette: 14/2012. (II.16.) Korm. rendelet

- Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization.* A Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakeshi Egyezmény Kihirdette: 1998. évi IX. törvény
- North Pacific Fur Seal Convention*, 1911. (1911.) Washington
- OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions.* A külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló Egyezmény. 1997.(1999.) Kihirdette: 2000. évi XXXVII. törvény.
- Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their parts and Components and Ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.* Az Egyesült Nemzetek keretében létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményt kiegészítő, a tűzfegyverek, részeik, alkotóelemeik és lőszerük tiltott előállítására és kereskedelmére elleni jegyzőkönyve 2001. (2005.)
- Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.* Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempézetése elleni fellépéséről szóló Jegyzőkönyve. 2000. (2004) Kihirdette: 2006. évi CIII. tv.
- Protocol of 1978 relating to the International Convention for the prevention of pollution from ships*, 1973. 1978. (1983.) UNTS 1340 (p.61), 1341 (p.3) A hajókról történő szennyezés megelőzéséről szóló 1973. évi egyezmény és az ahhoz csatolt 1978. évi Jegyzőkönyv (MARPOL 1973/1978.) Kihirdette: 2001. évi X. törvény
- Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.* Az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményének (Palermói Egyezmény) az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelmének megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve. 2000. (2003) Kihirdette: 2006. évi CII. törvény
- The Carpathian Convention* 2003. (2006.) Kijev A Kárpátok védelméről és fenntartható fejlődéséről szóló keretegyezmény. Kihirdette: 306/2005. (XII. 25.) Korm. rend.
- The Convention on Migratory Species of Wild Animals. (Bonn Convention)* 1979. (1983.) Bonn A vándorló vadon élő állatfajok védelméről szóló egyezmény. Kihirdette: 1986. évi 6. tvr.
- The Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in the Natural State.* 1933. (1933.) London
- The Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer* 1987. (1989.) UNTS Vol. 1522. 30. p. Az ózonréteget lebontó anyagokról szóló, Montreálban 1987. szeptember 16-án aláírt jegyzőkönyv. Kihirdette: 35/1990. (II. 28.) MT Rendelet
- United Nations Convention against Corruption.* Az Egyesült Nemzetek korrupció elleni egyezménye. 2003. (2005.) Magyarországon kihirdette: 2005. évi CXXXIV. törvény
- United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances.* Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében a kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án, Bécsben kelt Egyezmény. 1988. (1990.) Kihirdette: 1998. évi L. törvény.

United Nations Convention against Transnational Organized Crime. 2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről 2000. (2003.)

United Nations Convention on the Law of the Sea. ENSZ tengerjogi egyezménye. 1982. (1994.) UNTS Vol. 1833, 3. p. (Magyarországon nincs kihirdetve.)

United Nations Framework Convention on Climate Change. 1992. (1994.) New York UNTS 1771 107 p. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Klímaváltozásról szóló Keretegyezménye.

Vienna Convention on the Law of Treaties. A szerződések jogáról szóló Bécsi Egyezmény Kihirdette: 1987. évi 12. tvr. 1969. (1980.)

Vienna Convention for the Protection of Ozone Layer. 1985. (1988.) UNTS Vol. 1513. 293. p. Egyezmény az ózonréteg védelméről. Kihirdette: 31/1990. (II. 16.) MT rendelet

Nemzetközi szervezetek határozatai, döntései

CITES

- ♦ Res. Conf. 4.25 (Rev. CoP14) Reservations
- ♦ Res. Conf. 6.7 Interpretation of Article XIV, paragraph 1, of the Convention
- ♦ Res. Conf. 8.3. (Rev. CoP13) Recognition of the benefits of trade in wildlife
- ♦ Res. Conf. 8.4 (Rev. Co15) National laws for implementation of the Convention
- ♦ Res. Conf. 9.20 (Rev. CoP15) Guidelines for evaluating marine turtle ranching proposals submitted pursuant to Resolution Conf. 11.16 (Rev. CoP15)
- ♦ Res. Conf. 9.21 (Rev. CoP13) Interpretation and application of quotas for species included in Appendix I
- ♦ Res. Conf. 10.9 Consideration of proposals for the transfer of African elephant populations from Appendix I to Appendix II
- ♦ Res. Conf. 10.10 (Rev. CoP17) Trade in elephant specimens
- ♦ Res. Conf. 10.13 (Rev. CoP15) Implementation of the Convention for timber species
- ♦ Res. Conf. 10.14 (Rev. CoP16) Quotas for leopard hunting trophies and skins for personal use
- ♦ Res. Conf. 10.21 (Rev. CoP16) Transport of live specimens
- ♦ Res. Conf. 11.3 (Rev. CoP17) Compliance and enforcement
- ♦ Res. Conf. 11.7 Conservation of and trade in musk deer
- ♦ Res. Conf. 12.7 (Rev. CoP17) Conservation of and trade in sturgeons and paddlefish
- ♦ Res. Conf. 12.8 (Rev. CoP17) Review of Significant Trade in specimens of Appendix-II species
- ♦ Res. Conf. 12.11 (Rev. CoP16) Standard nomenclature

- ♦ Res. Conf. 13.2 (Rev. CoP14) Sustainable use of biodiversity: Addis Ababa Principles and Guidelines
- ♦ Res. Conf. 13.4 (Rev. CoP16) Conservation of and trade in great apes
- ♦ Res. Conf. 13.5 (Rev. CoP14) Establishment of export quotas for black rhinoceros hunting trophies
- ♦ Res. Conf. 13.10 (Rev. CoP14) Trade in alien invasive species
- ♦ Res. Conf. 14.4 Cooperation between CITES and ITTO regarding trade in tropical timber
- ♦ Res. Conf. 14.6 (Rev. CoP16) Introduction from the sea
- ♦ Res. Conf. 14.7 (Rev. CoP15) Management of nationally established export quotas
- ♦ Res. Conf. 15.2 Wildlife trade policy reviews
- ♦ Res. Conf. 16.3 (Rev. CoP17) CITES Strategic Vision: 2008–2020
- ♦ Res. Conf. 16.6 (Rev. CoP17) CITES and livelihoods
- ♦ Res. Conf. 16.7 (Rev. CoP17) Non-detriment findings
- ♦ Res. Conf. 16.8 (Rev. CoP17) Frequent cross-border non-commercial movements of musical instruments
- ♦ Res. Conf. 17.4 Demand reduction strategies to combat illegal trade in CITES-listed species
- ♦ Res. Conf. 17.6 Prohibiting, preventing, detecting and countering corruption, which facilitates activities conducted in violation of the Convention
- ♦ Res. Conf. 17.7 Review of trade in animal specimens reported as produced in captivity
- ♦ Res. Conf. 17.8 Disposal of illegally traded and confiscated specimens of CITES-listed species
- ♦ Res. Conf. 17.9 Trade in hunting trophies of species listed in Appendix I or II
- ♦ Res. Conf. 17.10 Conservation of and trade in pangolins
- ♦ Res. Conf. 17.11 Conservation of and trade in helmeted hornbill
- ♦ Res. Conf. 17.12 Conservation, sustainable use of and trade in snakes
- ♦ Res. Conf. 18. 3. CITES Strategic Vision: 2021–2030
- ♦ Decision 15.57 Combating wildlife cybercrime
- ♦ Decision 17.92 Combating wildlife cybercrime
- ♦ Decision 17.93 Combating wildlife cybercrime
- ♦ Decision 17.94 Combating wildlife cybercrime
- ♦ Decision 17.95 Combating wildlife cybercrime
- ♦ Decision 17.96 Combating wildlife cybercrime

IUCN

- ♦ Res. 078 2016. november 07. Crimes against the environment
- ♦ IUCN GA 1990 REC 040 Appendix I Reservations within CITES

ENSZ

- ♦ A/RES/69/314 (2015. augusztus 19.) Tackling illicit trafficking in wildlife
- ♦ A/RES/70/301 (2016. szeptember 09.) Tackling illicit trafficking in wildlife
- ♦ A/RES/71/326 (2017. szeptember 28.) Tackling illicit trafficking in wildlife
- ♦ A/RES/73/L.120 (2019. szeptember 10.) Tackling illicit trafficking in wildlife
- ♦ S/RES/2198 (2015. január 29.) Security Council Renews Arms Embargo, Related Sanctions on Democratic Republic of Congo
- ♦ S/RES/2262 (2016. január 27.) on the Central African Republic
- ♦ Statement by the President of the Security Council 2015. június 21.
- ♦ Resolutions 2001/12 (2001. július 24.) Illicit trafficking in protected species of wild flora and fauna
- ♦ Resolution 2003/27 (2003. július 22.) Illicit trafficking in protected species of wild flora and fauna
- ♦ Resolution 2008/25 (2008. július 24.) International cooperation in preventing and combating illicit international trafficking in forest products, including timber, wildlife and other forest biological resources
- ♦ Resolution 2011/36 (2011. július 28.) Crime prevention and criminal justice responses against illicit trafficking in endangered species of wild fauna and flora
- ♦ Resolution 2013/40 (2013. október 17.) Crime prevention and criminal justice responses to illicit trafficking in protected species of wild fauna and flora

UNEP

- ♦ UNEP/EA.1/INF/19 (2014. május 21.) Information note by the secretariat on illegal trade in *wildlife*: the environmental, social and economic consequences for sustainable development
- ♦ UNEP/EA.2/L.15/Rev.1. (2016. május 26.) Illegal Trade in Wildlife
- ♦ UNEP Governing Council decision SS.VII/4. (2002) Compliance with and Enforcement of Multilateral Environmental Agreements

ENSZ Bűnmegelőzési és Büntető Igazságszolgáltatási Bizottsága

- ♦ Resolution 16/1 (2007. április 07.) International cooperation in preventing and combating illicit international trafficking in forest products, including timber, *wildlife* and other forest biological resources

- ♦ Resolution 23/1 (2014 májusa) Strengthening a targeted crime prevention and criminal justice response to combat illicit trafficking in forest products, including timber

Kereskedelmi Világszervezet

- ♦ TN/TE/S/5/Rev.6; WT/CTE/W/160/Rev.8 Matrix on trade-related measures pursuant to selected multilateral environmental agreements
- ♦ *Trade Facilitation Agreement*, Kereskedelem Könnyítő Megállapodás, elfogadta a WTO Általános Tanácsa 2014 novemberében. A megállapodás 2017. február 22-én lépett hatályba.

Az Európai Unióhoz kapcsolódó források

Rendeletek

- A Tanács 3626/82/EGK rendelete (1982. december 03) a CITES Közösségen belüli végrehajtásáról (HL L 384., 1982.12.31., 1–61. p.) CELEX-szám: 31982R3626 Érvényesség vége: 1996.12.31.
- A Bizottság 3418/83/EGK rendelete a CITES Közösségen belüli végrehajtásához szükséges dokumentumok kérdéséről (1983. november 28.) (HL L 344., 1983.12.7., 1–27. o.) CELEX-szám: 31983R3418 Érvényesség vége: 1997.05.31.
- A Bizottság 939/97/EK rendelete (1997. május 26.) a veszélyeztetett állat- és növényfajok védelméről szóló 338/97 tanácsi rendelet részletes végrehajtásáról (HL L 140., 1997.5.30., 9–50. o.) CELEX-szám: 31997R0939 Érvényesség vége: 2001.09.21.
- A Tanács 338/97/EK rendelete (1996. december 9.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről (HL L 61., 1997.3.3., 1–69. p.) CELEX-szám: 31997R0338
- A Bizottság 1808/2001/EK rendelete (2001. augusztus 30.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról. (HL L 250., 2001.9.19., 1–43. p.) CELEX-szám:32001R1808 Érvényesség vége: 2006.08.08.
- A Tanács 2005/1/EK rendelete 2004. december 22. az állatoknak a szállítás és a kapcsolódó műveletek közbeni védelméről, valamint a 64/432/EGK és a 93/119/EK irányelv és a 1255/97/EK rendelete módosításáról (HL L 3., 2005.1.5., 1–44. p.) CELEX-szám: 32005R0001.
- A Bizottság 865/2006/EK rendelete (2006. május 4.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról (HL L 166., 2006.6.19., 1–69. p.) CELEX-szám: 32006R0865

- A Tanács 1005/2008/EK rendelete (2008. szeptember 29.) a jogellenes, nem bejelentett és szabályozatlan halászat megelőzésére, megakadályozására és felszámolására irányuló közösségi rendszer létrehozásáról (HL L 286., 2008.10.29., 1–32. p.) CELEX-szám: 32008R1005
- A Bizottság 1010/2009/EK rendelete (2009. október 22.) az 1005/2008/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról (HL L 280., 2009.10.27., 5–41. p.) CELEX-szám: 32009R1010
- A Bizottság 791/2012/EU végrehajtási rendelete (2012. augusztus 23.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemlről szóló 338/97/EK tanácsi rendeletben előírt engedélyek, bizonyítványok és más okmányok mintáira vonatkozó szabályok megállapításáról és a 865/2006/EK bizottsági rendelet módosításáról (HL L 242., 2012.9.7., 13–45. p.) CELEX-szám: 32012R0791
- A Bizottság 792/2012/EU végrehajtási rendelete (2012. augusztus 23.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemlről szóló 338/97/EK tanácsi rendeletben előírt engedélyek, bizonyítványok és más okmányok mintáira vonatkozó szabályok megállapításáról és a 865/2006/EK bizottsági rendelet módosításáról (HL L 242., 2012.9.7., 13–45. p.) CELEX-szám: 32012R0792
- A Bizottság 888/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. augusztus 14.) egyes vadon élő állat- és növényfajok példányai Unióba történő behozatalának tilalmáról (HL L 243., 2014.8.15., 21–38. p.) Érvényesség vége: 2015. 05. 28. CELEX-szám: 32014R0888
- A Bizottság 736/2015/EU végrehajtási rendelete (2015. május 7.) egyes vadon élő állat- és növényfajok példányai Unióba történő behozatalának tilalmáról (HL L 271., 2017.10.20., 7–24. p.) Érvényesség vége: 2017. 11. 08. CELEX-szám: 32015R0736
- A Bizottság 870/2015/EU rendelete (2015. június 5.) a 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 865/2006/EK rendeletnek a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelme tekintetében történő módosításáról (HL L 142., 2015.6.6., 3–20. p.) CELEX-szám: 32015R0870
- A Bizottság 2017/128/EU rendelete (2017. január 20.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemlről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet módosításáról. (HL L 21., 2017.1.26., 1–98. p.) CELEX-szám: 32017R0128 Érvényesség vége: 2017.01.26.
- A Bizottság 2017/160/EU rendelete (2017. január 20.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemlről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet módosításáról. (HL L 27., 2017.2.1., 1–98. p.) CELEX-szám: 32017R0160
- A Bizottság 1915/2017/EU végrehajtási rendelete (2017. október 19.) egyes vadon élő állat- és növényfajok példányainak az Unióba történő behozatalának tilalmáról (HL L 271., 2017.10.20., 7–24. p.) CELEX-szám: 32017R1915
- A Bizottság 220/2019/EU rendelete (2019. február 6.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemlről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 865/2006/EK rendelet módosításáról (HL L 35., 2019.2.7., 3–27. p.) CELEX-szám: 32019R0220

A Bizottság 2019/1587/EU végrehajtási rendelete (2019. szeptember 24.). egyes vadon élő állat- és növényfajok példányai Unióba történő behozatalának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemtől szóló 338/97/EK tanácsi rendeletben foglaltak szerinti tilalmáról. (HL L 248, 2019.09.27. 5-21. p.) CELEX-szám: 32019R1587.

Irányelvek

Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről (HL L 328., 2008.12.6., 28–37. p.) CELEX-szám: 32008L0099

Határozatok, Kerethatározatok

Resolution of the Council of the European Communities and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council of 17 May 1977 on the continuation and implementation of a European Community policy and action programme on the environment. 1977. május 17-i Tanácsi találkozó (HL C 139., 1977.6.13., 1–46. p.) CELEX-szám: 41977X0613

A Tanács 2003/80/IB kerethatározata (2003. január 27.) a környezet büntetőjog általi védelméről (HL L 29., 2003.2.5., 55–58. p.) CELEX-szám: 32003F0080

A Tanács (EU) 2015/451 határozata (2015. március 6.) az Európai Uniónak a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezményhez (CITES) való csatlakozásáról (HL L 75., 2015.3.19., 1–3. p.) CELEX-szám: 32015D0451

JAVASLAT A Tanács Határozata veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény (CITES) részes felei konferenciájának a dél-afrikai Johannesburgban 2016. szeptember 24. és október 5. között megrendezendő 17. ülésére benyújtott bizonyos javaslatok tekintetében az Európai Unió által képviselendő álláspont meghatározásáról. COM(2016) 437 final, 2016/0200(NLE). Brüsszel, 2016. 07. 01. CELEX-szám: 52016PC0437

JAVASLAT: A Tanács határozata a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény részes felei konferenciájának 18. ülésén (CITES CoP18) az Unió nevében képviselendő álláspontról. COM(2019) 146 final, 2019/0083(NLE). Brüsszel, 2019. 03. 21. CELEX-szám: 52019PC0146

Közlemények

Communication from the Commission A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development (Commission's proposal to the Gothenburg European Council) 2001.05.15. COM(2001) 0264 final CELEX-szám: 52001DC0264

A Bizottság közleménye – A Biológiai sokféleség csökkenésének megállítása 2010-ig – és azon túl – Az ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartása az emberi jólét érdekében 2006. 05. 22. COM/2006/0216 végleges CELEX-szám: 52006DC0216

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia 2011.05.03. COM/2011/0244 végleges CELEX-szám: 52011DC0244
- A Bizottság közleménye (2016/C 15/02) Útmutató dokumentum: Az orrszarvúszarvak kivitele, újrakivitele, behozatala és Unión belüli kereskedelme (HL C 15., 2016.1.16., 2–7. p.) CELEX-szám: 52016XC0116(01)
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának A vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési terv. Brüsszel, 2016.2.26. COM (2016) 87 final CELEX-szám: 52016DC0087
- A Bizottság közleménye (2017/C 154/06) Iránymutatásokat tartalmazó dokumentum: Az elefántcsont Európai Unión belüli kereskedelmét és újrakivitelét szabályozó uniós rendszer (HL C 154., 2017.5.17., 4–14. p.) CELEX-szám: 52017XC0517(01)
- A Bizottság közleménye (2017/C 154/07) Iránymutatás a megmunkált példányokhoz a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmét szabályozó uniós rendeletek alapján (HL C 154., 2017.5.17., 15–26. p.) CELEX-szám: 52017XC0517(02)

Állásfoglalások

- Az Európai Parlament 2014. január 15-i állásfoglalása a vadon élő növényekkel és állatokkal kapcsolatos bűncselekményekről 2013/2747(RSP)
- Az Európai Parlament 2016. november 24-i állásfoglalása a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési tervről 2016/2076(INI) (HL C 224., 2018.6.27., 117–126. p.) CELEX-szám: 52016IP0454
- Az Európai Parlament 2017. november 16-i állásfoglalása az EU–Afrika stratégiáról: a fejlődés fellendítése 2017/2083(INI) (HL C 356., 2018.10.4., 66–76. p.) CELEX-szám: 52017IP0448
- Tervezet – A Tanács következtetései a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési tervről – A következtetések elfogadása 9721/1/16 REV 1 Brüsszel, 2016. június 13.

Jogesetek

- Sabine von Colson és Elisabeth Kamann v Land Nordrhein-Westfalen.* Előzetes döntéshozatal iránti kérelem: Arbeitsgericht Hamm – Németország. Féfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód – Munkavállalás. 14/83. sz. ügy ECLI:EU:C:1984:153
- Commission of the European Communities v French Republic.* Importation of feline skins originating in Bolivia – Implementation in the Community of the Washington Convention. Az Európai Közösségek Bizottsága v Francia Köztársaság. C-182/89. sz. ügy Határozatok Tára: 1990 I-04337 ECLI:EU:C:1990:427

Az Európai Közösségek Bizottsága v Európai Közösségek Tanácsa. Megsemmisítés iránti kereset – EU 29. cikk, az EU 31. cikk e) pontja, EU 34. cikk és EU 47. cikk – 2003/80/IB kerethatározat – Környezetvédelem – Büntetőjogi szankciók – A Közösség hatásköre – Jogalap – EK 175. cikk 2005. szeptember 13. C-176/03. sz. ügy Határozatok Tára 2005 I-07879 ECLI:EU:C:2005:542

Kereskedelmi Világszervezet vitarendezési testületének döntései

United States – *Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products* (USA v India, Malajzia, Thaiföld, Pakisztán) DS58.

United States – *Measures Concerning the Importation, Marketing and Sale of Tuna and Tuna Products* (USA v Mexico) DS381.

Nemzetközi Jogi Bizottság Tervezetei, Jelentései

International Law Commission: Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001.

Report of the International Law Commission (Reservations). UN, New York, 2011. A/66/10/Add.1 124.p

Nemzetközi Bíróság döntései és tanácsadó véleményei

Reservations to the Convention on Genocide, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1951, 15. p.

Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay), Judgment, I.C.J. Reports 2010, 14. p.

Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening), Judgment, I.C.J. Reports 2014, 226. p.

Egyéb jogforrások

292/2008. (XII. 10.) Korm. rendelet a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozó nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól

2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről

Egyéb bírósági döntések

A Pécsi Ítéltábla, mint harmadfokú bíróság. Bhar.I.3/2017/4. szám. 2017. május 30.

Egyéb dokumentumok

Európai Unió kiadványai

A vadon élő fajok kereskedelmének szabályozása az Európai Unióban. Bevezetés a Washingtoni Egyezménybe és végrehajtásába az Európa Unióban. Luxembourg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, 2007.

FAJARDA DEL CASILLO, Teresa: *Wildlife crime in Spain.* IP/A/ENVI/2015-10. 2016.

ILLES, Andrea: *Wildlife crime in the United Kingdom.* IP/A/ENVI/2015-10. 2016.

PAQUEL, Kamila: *Wildlife crime in Poland.* IP/A/ENVI/2015-10. 2016.

SOCTA: *The EU Serious and Organised Crime Threat Assessment 2013.*

STOERRING, Dagmara: *Wildlife crime in Germany.* IP/A/ENVI/2015-10. 2016.

VAN DER GRIJP, Nicolien: *Wildlife crime in the Netherlands.* 2016. IP/A/ENVI/2015-10

ENSZ keretében elfogadott jelentések

Brundtland Bizottság *Közös Jövők* c. jelentés, 1987.

E/CN.15/2002/7 (2002. február 26.) *Progress made in the implementation of Economic and Social Council resolution 2001/12 on illicit trafficking in protected species of wild flora and fauna.* Report of the Secretary-General

E/CN.15/2005/10 (2005. március 17.) *Illicit trafficking in protected species of wild flora and*

IUCN

The Impact of IUCN Resolutions on international conservation efforts, an overview. IUCN, 2018. 1-19. p.

Secretariat of the Commission for Environmental Cooperation of North America (CEC)

Free Trade and the Environment: The Picture Becomes Clearer. Commission for Environmental Cooperation of North America 2002. Preface V.

The Environmental Effects of Free Trade: Papers Presented at the North American Symposium on Assessing the Linkages between Trade and Environment (October 2000), CEC 2002.

UNEP

NELLEMANN, Christian (Szerk.): *The Rise of Environmental crime – A Growing Threat To Natural Resources Peace, Development And Security.* A UNEP INTERPOL Rapid Response Assessment. UNEP, 2016.

UNEP-WCMX technical report. *Comparison of EU decisions and CITES suspensions – identification of any outstanding potential discrepancies*. UNEP-WCMC Cambridge, 2016.

TRAFFIC

Briefing prepared by TRAFFIC for the European Commission. Overview of important international seizures in the European Union. January to December 2015 Compiled by TRAFFIC (April 2016, updated in March 2017)

European Union *Wildlife trade* Regulations. *Reference Guide*. TRAFFIC 2017. június

BERKHOUDT, Karin: *Focus on EU Enlargement és Wildlife Trade: Review of CITES implementation in Candidate Countries*. TRAFFIC Europe, 2002.

KECSE-NAGY Katalin – PAPP Dorottya – KNAPP, Amelie – VON MEIBOM, Stephanie: *Wildlife Trade in Central and Eastern Europe. A review of CITES implementation in 15 countries*. TRAFFIC Europe report, Budapest, Hungary, 2006.

ENGLER, Maylynn – PARRY-JONES, Rob: *Opportunity or threat? The role of the European Union in global wildlife trade*. TRAFFIC Europe Report 2007., Brüsszel

Switching Channels. *Wildlife trade routes into Europe and the UK*. A WWF/TRAFFIC Report. 2002 decembere

WTO

AZEVEDO, Roberto (a WTO igazgatója): *CITES and WTO Enhancing Cooperation for sustainable Development*. WTO Titkárság, Svájc, 2015.

WWF

ALMOND, R.E.A. – GROOTEN M. – PETERSEN, T. (szerk): *Bending the curve of biodiversity loss*. WWF, Gland, Switzerland, 2020. <https://f.hubspotusercontent20.net/hubfs/4783129/LPR/PDFs/ENGLISH-FULL.pdf>

TREXLER, M.C. – KOSLOFF, L.H.. *The wildlife trade and CITES: an annotated bibliography for the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*. Washington D.C. WWF, 1987.

Sajtóközlemények

Karmenu Vella, uniós biztos. *Az EU a globális csúcstalálkozón a vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmére vonatkozó szabályok további szigorítását szorgalmazza*. Sajtóközlemény, Brüsszel, 2016. szeptember 23.

UN Press Release GA/SHC/3529 1999. október 18.

White Paper on Transnational Organised Crime. CDPC (2014) 11 Strabourg, 2014. május 28.

World *Wildlife crime* Report, Trafficking in protected species. UNODC, United Nations, New York, 2016.

Malawi Principles for the Ecosystem Approach. Malawi, 1998. január 26-28.

Recommendation of Section I on Crimes against the environment. Application of the general part, in: XV.th International Congress of Penal Law, Rio de Janeiro, 4-10 September 1994, International Review of Penal Law, 1995/1-2

Rio Declaration on Environment and Development, 1992.

Online források

Online cikkek, szerzővel

BANOS Ruiz, Irene: *Europe, a silent hub of illegal wildlife trade*. 2017. 01. 20. <http://www.dw.com/en/europe-a-silent-hub-of-illegal-wildlife-trade/a-37183459>

BARGENT, James: *Colombia Investigation Reveals Workings of Wildlife Traffickers*. 2016.07.13. InSight Crime <https://www.insightcrime.org/news/analysis/colombia-investigation-reveals-workings-of-wildlife-traffickers/>

BITTEL, Jason: *Last male Sumatran rhino in Malaysia dies*. 2019. május 27. <https://edition.cnn.com/2018/03/20/africa/kenya-northern-white-rhino-dies-whats-next/index.html>

BOYES, Steve: *The World's Most Traded Wild Birds? Senegal Parrots, color morphs, and the wild-caught bird trade...* National Geographic, 2012.01.17. <https://blog.nationalgeographic.org/2012/01/17/the-worlds-most-traded-wild-birds-senegal-parrots-color-morphs-and-the-wild-caught-bird-trade/>

CARRINGTON, Damian: *Illegal online sales of endangered wildlife rife in Europe*. The Guardian, 2018.05.23. <https://www.theguardian.com/environment/2018/may/23/illegal-online-sales-of-endangered-wildlife-rife-in-europe>

CARRINGTON, Damian: *Pangolins thrown a lifeline at global wildlife summit with total trade ban*. 2016.09.28. <https://www.theguardian.com/environment/2016/sep/28/pangolins-thrown-a-lifeline-at-global-wildlife-summit-with-total-trade-ban>

DARLINGTON, : *Illegal Mining, 'Worse Than at Any Other Time,' Threatens Amazon, Study Finds*. The New York Times, 2018. december 10. <https://www.nytimes.com/2018/12/10/world/americas/amazon-illegal-mining.html>

FAJARDA DEL CASILLO, Teresa: *Wildlife crime in Spain. European Union*, 2016. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578962/IPOL_IDA\(2016\)578962_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578962/IPOL_IDA(2016)578962_EN.pdf)

FAULKS, Edward: *Al Qaeda profit from the trade of ivory*. 2013.12.6. <https://www.independent.co.uk/voices/comment/al-qaeda-profit-from-the-trade-of-ivory-8989151.html>

FRANCE-PRESSE, Agence: *Norway boosts whaling quota despite international opposition*. <https://www.theguardian.com/environment/2018/mar/07/norway-boosts-whaling-quota-international-opposition>

- FUISZ Tibor István: *A vándorgalamb (ectopistes migratorius) kiirtása*. 2015. december 02. https://mttmuzeum.blog.hu/2015/12/02/a_vandorgalamb_ectopistes_migratorius_kiirtasa
- GETTLEMAN, Jeffrey: *Elephants Dying in Epic Frenzy as Ivory Fuels War and Profits*. NY Times, 2012. szeptember 03. <https://www.nytimes.com/2012/09/04/world/africa/africas-elephants-are-being-slaughtered-in-poaching-frenzy.html>
- HALL, Patrick: *Thwarting the illegal wildlife trade*. Ecologist, 2020.03.02. <https://theecologist.org/2020/mar/02/thwarting-illegal-wildlife-trade>
- KARIMI, Faith: *The world's last male northern white rhino is dead. Now what?* CNN 2018.03.21. <https://www.nationalgeographic.com/animals/2019/05/last-sumatran-rhino-malaysia-dies/>
- LEHMEN, Alessandra: *ICC To focus on environmental crimes: a landmark move for international environmental law*. 2017.03.21. <https://www.expertguides.com/articles/icc-to-focus-on-environmental-crimes-a-landmark-move-for-international-environmental-law/arljgbwe>
- LEMONICK, Michael: *The Ivory Wars: After a Seven Year Ban, Three African Nations Want to Sell Tusks. Will the Rest of the World Allow it?* Time, 1997. 06. 16. <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,986539,00.html>
- MARON, Dina Fine: *Elephant ivory trade talks heat up in Geneva*. National Geographic 23 August 2019. <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/elephant-ivory-trade-at-cites>
- MARON, Dina Fine – FOBAR, Rachel: *The world's biggest conference on wildlife trade is happening*. Get the details. National Geographic 29 August 2019. <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/breaking-news-from-cites>
- MARON, Dina Fine: *Wet markets' likely launched the coronavirus. Here's what you need to know*. National Geographic, 15 April 2020. <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/coronavirus-linked-to-chinese-wet-markets>
- MAVRELLIS, Channing: *The Illegal Wildlife trade: Sample Retail Market Prices*. 2017. 04. 26. <https://www.gfintegrity.org/illegal-wildlife-trade-sample-retail-market-prices/>
- O'BRIEN, Bennett: *Four major ways international trade has changed over the past one hundred years*. 2015. 01. 13. <http://www.tradeready.ca/2015/trade-takeaways/four-ways-international-trade-changed-one-hundred-years/>
- ROSS, Aaron: *Send in the troops: Congo raises the stakes on illegal mining*. 2019. július 17. <https://www.reuters.com/article/us-congo-mining-insight/send-in-the-troops-congo-raises-the-stakes-on-illegal-mining-idUSKCN1UC0BS>
- SCANLON, John. E.: *Early reflections on eight years as Secretary-General of CITES, 2010-2018*. 2018. 04. 13. <https://www.linkedin.com/pulse/early-reflections-eight-years-secretary-general-cites-scanlon-am/>
- SELLAR, John M.: *Investigating and Prosecuting Wildlife crime. How to enforce EU legislation on biodiversity and wildlife trafficking*. 2016. http://ec.europa.eu/environment/legal/law/4/pdf/investigation_and_prosecution_of_wildlife_crime.pdf

- SZALAI Anikó: *ijoten (Internetes Jogtudományi Enciklopédia). Nemzetközi szerződések*. 2018. <https://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-szerzodesek>
- SZIEBIG Orsolya Johanna: *A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények nemzetközi jogi keretei*. PhD értekezés, Szeged, 2019. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/10247/1/PhDertekezés_dr.jur.Sziebig_Orsolya_Johanna_LL.M..pdf
- SZIEBIG Orsolya Johanna: *Ekocidium – idea vagy realitás? A legsúlyosabb környezetpusztítást elkövetők büntethetőségének kérdése*. 2021. május 21. Elérhető: <https://xforest.hu/ekocidium/>
- TARJÁN M. Tamás: *1944. július 22. Létrehozzák a Bretton Woods-i rendszert*. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1944_julius_22_letrehozzak_a_bretton_woods_i_rendszert/
- VIDAL, John: *The grey parrot and the race against Africa's wildlife extinction*. The Observer, 2016.09.24. <https://www.theguardian.com/environment/2016/sep/24/cites-endangered-species-meeting-johannesburg>
- WATTS, Jonathan: *China still allowing use of pangolin scales in traditional medicine*. The Guardian, 2020. 10. 13. <https://www.theguardian.com/environment/2020/oct/13/china-still-allowing-use-of-pangolin-scales-in-traditional-medicine>.
- ZUO, Mandy: *'15,000 pangolins slaughtered' for 7 tonnes of scales seized in China*. <https://www.scmp.com/news/china/society/article/2166083/15000-pangolins-slaughtered-7-tonnes-scales-seized-china>

Egyéb online források

- Agenda and working documents <https://cites.org/eng/cop/07/doc/index.php>
- Amendments to Appendices I and II of the Convention <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/10/E10-amendments.pdf>
- Animals and Plant Committees https://cites.org/eng/disc/ac_pc.php
- Animal Welfare Institute, CITES CoP 16. Successes and failures <https://awionline.org/awi-quarterly/2013-spring/cites-cop16-successes-and-failures>
- Az orrszarvú szarva az élet kulcsa? <http://wwf.hu/archivum/2010ev/24/az-orrszarvu-szarva-az-elet-kulcsa>
- Brexit getting the best deal for animals Executive summary Elérhető: https://www.wcl.org.uk/docs/Link_A-law_Brexit_Animal_Welfare_Summary_Oct17.pdf
- CITES Calendar <https://www.cites.org/eng/news/calendar.php>
- CITES Compliance and Enforcement Regime, expert meeting, 2012. Montreal <https://www.cbd.int/doc/meetings/abs/absem-comp-01/other/absem-comp-01-presentation-cites-en.pdf>
- CITES CoP 2019: No more trade in African elephants, Down to Earth 28 August 2019 <https://www.downtoearth.org.in/news/wildlife-biodiversity/cites-cop-2019-no-more-trade-in-african-elephants-66388>.
- CITES Secretariat Reservations <https://cites.unia.es/cites/file.php/1/trainers/Reservations.ppt>

Conference of the Parties <https://cites.org/eng/disc/cop.php>

Consequences of the transfer of the african elephant from Appendix I to Appendix II. Doc. 7.43.1. <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/07/doc/E07-43-01.pdf>

Countries currently subject to a recommendation to suspend trade <https://www.cites.org/eng/resources/ref/suspend.php>

Defining transnational organized wildlife crime https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/WLC16_Chapter_1.pdf

Draft Agenda 83rd Meeting of the Committee on Trade in Wild Fauna and Flora. Brussels, Friday, 14 September 2018. https://circabc.europa.eu/sd/a/94fcffa4-5672-45e9-908c-a115a1832716/83_COM_agenda.pdf

Draft Protocol for an International Court for the Environment 2011 februárja <https://static1.squarespace.com/static/56c0ae80ab48de4417bd17fa/t/56d33d594c2f85dc2df9ef37/1456684377825/Draft+Protocol+for+an+ICE.pdf>

Elephants and ivory trade in southern Africa <https://cites.org/eng/cop/07/doc/index.php>

Enforcement Group http://ec.europa.eu/environment/cites/eg_en.htm

Environmental Ethics: Between Anthropocentrism and Ecocentrism <http://home.iitk.ac.in/~anubha/CE213.pdf>

Environmental crimes <http://www.unicri.it/topics/environmental/>

Environmental Dispute Resolution <https://pca-cpa.org/en/services/arbitration-services/environmental-dispute-resolution/>

Environmental Investigation Agency: Smoke and Mirrors China’s complicity in the global illegal pangolin trade. October 2020. 1–41. <https://eia-international.org/wp-content/uploads/EIA-Smoke-and-Mirrors-2020-FINAL.pdf>

EU Accession to CITES http://ec.europa.eu/environment/cites/gaborone_en.htm

Global Ocean Commission, *Drivers of Decline* <https://missionocean.me/drivers-of-decline/>

How is CITES Financed? <https://cites.org/eng/disc/fund.php>

ICCWC <https://www.cites.org/eng/prog/iccwc.php>

ICE Coalition <http://www.icecoalition.org/>

“Illegal” Logging and Global Wood Markets: The Competitive Impacts on the U.S. Wood Products Industry. Seneca Creek Associates, LLC, 2004. http://www.unece.lsu.edu/responsible_trade/documents/2003-2006/rt03_036.pdf

Illegal, Unreported and Unregulated fishing (IUU fishing) <http://www.fao.org/iuu-fishing/en/>

In a blow to wildlife, China lifts a ban on the use of tiger and rhino parts 2018. október 29. <https://www.worldwildlife.org/stories/in-a-blow-to-wildlife-china-lifts-a-ban-on-the-use-of-tiger-and-rhino-parts>

IFAW: Disrupt: Wildlife Cybercrime. Uncovering the scale of online wildlife trade <https://www.ifaw.org/sites/default/files/IFAW%20-%20Disrupt%20Wildlife%20Cybercrime%20-%20English.pdf>

IUCN Red List Background & History <https://www.iucnredlist.org/about/background-history>

IvoryID https://ivoryid.org/en/pages/about/how_it_all_began

Kenya's death penalty plan for poachers has stirred a hornet's nest 2018. május 22. <http://theconversation.com/kenyas-death-penalty-plan-for-poachers-has-stirred-a-hornets-nest-96865>

Leading tech companies unite to stop online wildlife traffickers 2018. 03. 07. <https://www.ifaw.org/european-union/news/leading-tech-companies-unite-stop-online-wildlife-traffickers>

15. Life on land <https://www.un.org/sustainabledevelopment/biodiversity/>

Links between corruption and wildlife crime highlighted at UN anti-corruption conference <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2017/November/links-between-corruption-and-wildlife-crime-highlighted-at-un-anti-corruption-conference.html>

List of Parties to the Convention <https://www.cites.org/eng/disc/parties/index.php>

Major impacts <https://www.illegal-logging.info/TOPICS/MAJOR-IMPACTS>

MIKE Report Levels and trends of illegal killing of elephants in Africa to 31 December 2016 – preliminary findings. https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/MIKE/MIKE_report_released_WWD_3Mar2017.pdf

National laws for implementation of the Convention https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/Legislation/CITES_national_legislative_status_table.pdf

National Wildlife crime Unit, What is Wildlife crime? <http://www.nwcu.police.uk/what-is-wildlife-crime/>

NIAPs: National Ivory Action Plans https://cites.org/eng/news/pr/2016_trends_in_African_elephant_poaching_released_%E2%80%93_CITES_MIKE_programme_03032017

Malaysia torches 2.8 tonnes of African pangolin scales 2018. december 06. <https://phys.org/news/2018-12-malaysia-torches-tonnes-african-pangolin.html>

Model Law on International Trade in Wild Fauna and Flora. CITES Secretariat, 4. p. <https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/Legislation/E-Model%20law-updated-clean.pdf>

Names and addresses of the Management and Scientific Authorities designated by the Member States p. 59. http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/list_authorities.pdf

Nemzetközi megállapodások és az EU külügyi hatáskörei <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:ai0034>

Office of the Prosecutors. Policy paper on case selection and prioritisation 2016. szeptember 15. https://www.icc-cpi.int/itemsdocuments/20160915_otp-policy_case-selection_eng.pdf

Pangolins <https://www.pangolinsg.org/pangolins/>

Prosecuting wildlife crimes in South Asia <https://www.unodc.org/southeastasiaandpacific/en/2018/12/wildlife-trafficking/story.html>

Reservations <https://cites.org/sites/default/files/eng/app/2017/E-Reserv-2017-07-05.pdf>

Scale of illegal logging <https://www.illegal-logging.info/topics/scale-illegal-logging%20>

Signature and Ratification Status <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/ratification-status.html>

Standing Committee <https://cites.org/eng/disc/sc.php>

Strategic Plan Biodiversity and the Aichi Biodiversity Goals <https://www.cbd.int/doc/strategic-plan/2011-2020/Aichi-Targets-EN.pdf>

STOP Wildlife crime <https://www.worldwildlife.org/pages/stop-wildlife-crime>

Sustainable Development Goals <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>

The CITES Secretariat <https://cites.org/eng/disc/sec/index.php>

The Differences between EU and CITES Provisions in a Nutshell http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/differences_b_eu_and_cites.pdf

The Ecosystem Approach. The Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal 2004. <https://www.cbd.int/doc/publications/ea-text-en.pdf>

The environment: a specific concern https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/bey2_e.htm

The Millennium Development Goals Report, 2015. 57. p. https://www.undp.org/content/dam/undp/library/MDG/english/UNDP_MDG_Report_2015.pdf

The process – Stages in a typical WTO dispute settlement case https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_settlement_cbt_e/c6s10p1_e.htm

The scale of wildlife trafficking <http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/infographics/infographic-wildlife-scale.pdf>

This Species Is Long Extinct – However: CITES Must Regulate Trade in Woolly Mammoth Ivory 20 August 2019 <https://newsroom.wcs.org/News-Releases/articleType/ArticleView/articleId/12916/This-Species-Is-Long-Extinct--However-CITES-Must-Regulate-Trade-in-Woolly-Mammoth-Ivory.aspx>

Tananyag <http://www.cites.hu/tanari.html>

Trade in Ivory from African Elephants <https://cites.org/sites/default/files/eng/cop/05/doc/E05-22.pdf>

Transnational Organized Crime <https://www.unodc.org/ropan/en/organized-crime.html>

Transparency International, How do you define corruption? <https://www.transparency.org/what-is-corruption#define>

UNODC Our Work <https://www.unodc.org/unodc/en/wildlife-and-forest-crime/our-work.html>

UNODC: Transnational organized crime: the globalized illegal economy <https://www.unodc.org/toc/en/crimes/organized-crime.html>

Urban Threats <https://www.nationalgeographic.com/environment/habitats/urban-threats/>

UNODC *Wildlife and forest crime* <https://www.unodc.org/unodc/en/wildlife-and-forest-crime/overview.html>

Welcome to ROUTES <http://routespartnership.org/>

WILDLEX <https://www.wildlex.org/>

Wildlife crime <https://cites.org/prog/iccwc.php/Wildlife-Crime>

Wildlife crime assessed globally for the first time in new UNODC report <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2016/May/wildlife-crime-assessed-globally-for-the-first-time-in-new-unodc-report.html>

WTO Green Provisions https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/bey2_e.htm

WTO Mátrixok https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S006.aspx?DataSource=Cat&query=@Symbol=WT/CTE/W/160/*&Language=English&Context=ScriptedSearches&languageUICchanged=true

A fejezetek kezdetén és végén előforduló idézetek forrásai

Bevezető gondolatok, célkitűzések

- ♦ Sir David Frederick Attenborough <https://www.citatum.hu/idezet/49783>

A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények jelentősége

- ♦ SCHWEITZER, Albert 1923. *Civilization and Ethics*. Trans.: J. Naish. London: A & C Black.

A vadvilági kereskedelmet szabályozó egyezmény kritikai vizsgálata

- ♦ Jeff Rotman, WWF, www.naturepl.com <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/8606011.stm>

Az Európai Unió vadvilági kereskedelemre vonatkozó szabályozása

- ♦ Emma McClarkin: *Using EU trade tools to combat wildlife trafficking*. Press release. 2017.03.02. <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20170228IPR64299/using-eu-trade-tools-to-combat-wildlife-trafficking>

Konklúzió

- ♦ Crawford Allen <https://www.traffic.org/what-we-do/projects-and-approaches/wildlife-crime/>
- ♦ Andrea Wulf https://www.citatum.hu/szerzo/Andrea_Wulf

Záró gondolatok

- ♦ IRWIN, Steven – IRWIN, Terri: *The Crocodile Hunter: The Incredible Life and Adventures of Steve and Terri*. NAL Trade, 2002. 196. p.

MELLÉKLET

1. sz. melléklet

Fenntartást tevő állam	I. Függelék	II. Függelék
<i>Botswana</i>		3
<i>Dánia</i>		1
<i>Dél-Korea</i>		3
<i>Dél-Afrika</i>		3
<i>Egyesült Arab Emírségek</i>	1	1
<i>Egyesült Királyság</i>		14
<i>Észak-Macedónia</i>	1	1
<i>Fülöp-szigetek</i>	3	
<i>Guyana</i>		6
<i>India</i>		1
<i>Indonézia</i>		3
<i>Izland</i>	8	14
<i>Japán</i>	10	14
<i>Jemen</i>		3
<i>Katar</i>		2
<i>Kongói Demokratikus Köztársaság</i>	1	3
<i>Kuba</i>	2	
<i>Kuvait</i>		2
<i>Liechtenstein</i>		6
<i>Malawi</i>	1	
<i>Namíbia</i>	1	3
<i>Norvégia</i>	5	6
<i>Palau</i>	15	19
<i>Saint Vincent és a Grenadine-szigetek</i>	2	
<i>Suriname</i>	3	
<i>Svájc</i>		8
<i>Szaúd-Arábia</i>	16	1
<i>Szíriai Arab Köztársaság</i>		2
<i>Szváziföld</i>		3

Fenntartást tevő állam	I. Függelék	II. Függelék
<i>Tanzánia</i>		3
<i>Thaiföld</i>	1 (2022-ig)	
<i>Zambia</i>		3
<i>Zimbabwe</i>		3

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A köszönetnyilvánítás sorait Martin Luther King szavaival szeretném kezdeni: „*hittel tedd meg az első lépést! Nem kell hozzá látnod az egész lépcsőt, csak az első lépcsőfokot.*” A PhD fokozatszerzésig vezető utamat gyakran nehezítették személyes megpróbáltatások és szakmai kihívások, de minden lépéshez erőt tudtam meríteni a hitemből és sokan támogattak a monográfia megjelenéséig vezető úton.

A kötet, amelyet a kedves Olvasó a kezében tart, nem készülhetett volna el a szüleim és a kollégáim kitartó támogatása nélkül.

Elsősorban szeretnék köszönetet mondani *szüleimnek*, akik mind a pályaválasztásom, mind a tanulmányaim során mellettem álltak és átsegítettek a kutatói és írói válság pillanatain. Másodsorban, köszönettel tartozom Témavezetőmnek, *Blutman László Tanszékvezető egyetemi tanárnak* és a tanszékik *kollégáimnak*, hogy többszöri átnézéssel és értékes javaslatokkal segítettek először a doktori értekezés, majd a monografikus mű elkészültét.

Továbbá, köszönettel adózom a kötet alapjául szolgáló doktori értekezés két opponensének, *Raisz Anikónak* és *Kecskés Gábornak*. Véleményeikkel, meglátásaikkal nagyban hozzájárultak írásom tudományos és stilisztikai javításához is. A monografikus mű lektorálásáért hálás vagyok *Szalai Anikónak*, akire a tanszéki munkám első pillanatától kezdve számíthattam mind szakmai, mind személyes téren is.

Egyetemi munkám során nagyban támogatott *Gombos Katalin*, akinek köszönettel tartozom a közös projektek megvalósításáért, szakmai és személyes téren nyújtott segítségéért és az értekezésemhez fűzött méltató szavaiért.

Végül, de nem utolsó sorban, szeretném megköszönni *Balogh Elemér Professzor Úrnak*, hogy lehetővé tette a kötet Karon belüli megjelentetését és munkámat méltónak találta a Pólay Alapítvány által kiadott művek sorába.

Köszönöm mindazoknak, akik lehetővé tették a kötet elkészültét és támogatásukkal, munkájukkal hozzájárultak a monográfia megjelenéséhez!

Szeged, 2021. július

A PÓLAY ELEMÉR ALAPÍTVÁNY KÖNYVTÁRA

Sorozatszerkesztő: Balogh Elemér egyetemi tanár

1. Balogh Elemér és Sarnyai Csaba Máté (szerk.): *Deák Ferenc és a polgári átalakulás Magyarországon*. Szeged, 2004.
2. Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Mezővárosaink jogélete a 18–19. században*. Szeged, 2010.
3. Eric Blin (réd.): *Mécanisme de décisions dans une Europe élargie*. Szeged, 2004.
4. Hajdú József: *A munkavállalók személyiségi jogai*. Szeged, 2005.
5. Eike von Repgow: *A Szász tükör*. Szeged, 2005.
6. Balogh Elemér (Hg.): *Ungarn auf der Schwelle in die EU. Herausforderungen und Aufgaben für Wirtschaft und Gesellschaft*. Szeged, 2006.
7. Karsai Krisztina (szerk.): *Keresztmetszet. Tanulmányok fiatal büntetőjogászok tollából*. Szeged, 2005.
8. Papp Tekla: *A koncesszió*. Szeged, 2006.
9. Hajdú József: *A japán munkaügyi kapcsolatok sajátosságai a kezdetektől 1995-ig*. Szeged, 2006.
10. Szajbély Katalin és Traser Julianna Sára (szerk.): *Képünk az Unióról, helyünk az Unióban*. Szeged, 2006.
11. Nagy Ferenc (szerk.): *Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapja tiszteletére*. Szeged, 2006.
12. Rúzs Molnár Krisztina: *Mediáció a munkajogban*. Szeged, 2007.
13. Nagy Ferenc (szerk.): *Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére*. Szeged, 2007.
14. Szondi Ildikó: *Nemzetiségi demográfiai viszonyok a déli szláv országokban*. Szeged, 2007.
15. Nagy Ferenc (szerk.): *Büntetőjog és humánium. Emlékkötet Fonyó Antal halálának 25. évfordulójára*. Szeged, 2007.
16. Nagy Tamás és Nagy Zsolt (szerk.): *Jogelmélet és önreflexió*. Szeged, 2007.
17. *Legal Transitions. Development of Law in Formerly Socialist States and the Challenges of the European Union*. Szeged, 2007.
18. Lőrincsikné Lajkó Dóra (szerk.): *Opuscula Szegediensia. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók első konferenciája*. Szeged, 2007.
19. Nagy Zsolt: *A jogi oktatás fejlődése és aktuális kérdései*. Szeged, 2007.
20. Gellén Klára: *A színlelt szerződés*. Szeged, 2008.
21. Karsai Krisztina (Hg.): *Strafrechtlicher Lebensschutz in Ungarn und in Deutschland. Beiträge zur Strafrechtsvergleichung*. Szeged, 2008.
22. Görög Márta: *A kegyeleti jog és a nem vagyoni kártérítés*. Szeged, 2008.
23. Szabó Imre (szerk.): *Ius et legitimitio. Tanulmányok Szilbereky Jenő 90. születésnapja tiszteletére*. Szeged, 2008.
24. Csink Lóránt: *Az államfő jogállása Európában és Magyarországon*. Szeged, 2008.
25. Lőrincsikné Lajkó Dóra (szerk.): *Opuscula Szegediensia 2. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók második konferenciája*. Szeged, 2008.
26. Both Ödön: *Reform és forradalom. Egybegyűjtött írások Magyarország alkotmány- és jogtörténetéből 1790–1849*. Szeged, 2009.
27. Soós Edit – Fejes Zsuzsanna: *Határon átnyúló együttműködések Magyarországon*. Szeged, 2009.

28. Bobvos Pál (szerk.): *Reformator iuris cooperandi. Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére.* Szeged, 2009.
29. Bató Szilvia: *A „büntetési rendszer” átalakításának megjelenése Kossuth Lajos Pesti Hírlapjában (1841–1844).* Szeged, 2010.
30. Juhász Zsuzsanna: *A börtön-egészségügy „gócpontjai” és ártalomcsökkentő kezdeményezések külföldön.* Szeged, 2010.
31. Lőrincsikné Lajkó Dóra (szerk.): *Opuscula Szegediensia 3. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók harmadik konferenciája Szeged.* Szeged, 2010.
32. Hegedűs Andrea: *Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében.* Szeged, 2010.
33. Berki Gabriella (szerk.): *Opuscula Szegediensia 4. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók negyedik konferenciája Szeged.* Szeged, 2011.
34. Horesnyi Julianna Csilla: *Bérgarancia. A magyar szabályozás és annak gyakorlata.* Szeged, 2011.
35. Blazovich László és Schmidt József (közreadják): *A Sváb tükör.* Szeged, 2011.
36. Antal Tamás: *Város és népképviselő. Az 1848:XXIII. tc. és intézményei Debrecenben (1848–1872).* Szeged, 2011.
37. Trócsányi László (szerk.): *Dikaiosz logosz. Tanulmányok Kovács István emlékére.* Szeged, 2012.
38. Nagy Zsolt: *Metszetek a jogásztársadalomról.* Szeged, 2012.
39. Merkovity Norbert: *Bevezetés a hagyományos és az új politikai kommunikáció elméletébe.* Szeged, 2012.
40. Császár Mátyás: *Az Európai Unió intézményi jogi aktusai.* Szeged, 2013.
41. Ember Alex: *Az üzemi baleset.* Szeged, 2013.
42. Szalai Anikó: *A fegyveres összeütközések hatása a nemzetközi szerződésekre.* Szeged, 2013.
43. József Hajdú: *Social Protection of the Unemployed.* Szeged, 2013.
44. Molnár Imre: *A locatio conductio a klasszikus kori római jogban.* Szeged, 2013.
45. Molnár Imre: *Ius criminale Romanum. Tanulmányok a római jog köréből.* Szeged, 2013.
46. Jakab Éva: *Humanizmus és jogtudomány. Brissonius szerződési formulái I.* Szeged, 2013.
47. Badó Attila: *Az igazságszolgáltató hatalom függetlensége és a tisztességes eljárás.* Szeged, 2013.
48. Téglási András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme.* Szeged, 2013.
49. Soós Edit: *A mélyülő európai integráció.* Szeged, 2013.
50. Révész Béla (szerk.): *„Most megint Európában vagyunk...” Szabó József emlékkönyv.* Szeged, 2014.
51. Bóka János: *Tradíció és modernitás a kínai jogrendszerben. A szerződési jog útja a császárkori gyökerektől a modern szintézisig.* Szeged, 2015.
52. Sulyok Tamás: *Az ügyvédi hivatás alkotmányjogi helyzete.* Szeged, 2015.
53. Juhász Krisztina: *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikája, az EU válságkezelési tevékenysége.* Szeged, 2015.
54. Homoki-Nagy Mária: *„A ministerium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni (...) Az Osztrák Polgári Törvénykönyv hatása a magyar magánjogra.* [Előkészületben.]
55. Karsai Krisztina: *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban.* Szeged, 2015.
56. Szomora Zsolt: *Alkotmány és anyagi büntetőjog. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései.* Szeged, 2015.
57. Stipta István: *A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve.* Szeged, 2015.

58. Balogh Elemér – Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Tripartitum trium professorum. Három szegedi jogtörténész. Drei Szegediner Rechtshistoriker. Tudományos emlékülés Bónis György születésének 100., Both Ödön születésének 90. és Iványi Béla halálának 50. évfordulóján.* Szeged, 2017.
59. Gácsai Anett: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljáráásban.* Szeged, 2016.
60. Fejes Zsuzsanna (szerk.): *Suum cuique. Ünnepi tanulmányok Paczolyai Péter 60. születésnapja tiszteletére.* Szeged, 2016.
61. Gál Andor – Karsai Krisztina (szerk.): *Ad valorem. Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára.* Szeged, 2016.
62. Pákozdi Zita: *A jogerő tárgyi terjedelme a polgári perben.* Szeged, 2017.
63. Juhász Andrea Erika: *A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a fogvatartottakkal szemben.* 2019.
64. Gellén Klára (szerk.): *Honori et virtuti. Ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára.* Szeged, 2017.
65. Gellén Klára – Görög Márta: *Lege et fide. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára.* Szeged, 2016.
66. Pozsonyi Norbert: *Dologi hitelbiztosítékok az ügyleti gyakorlatban. Kauteláris praxis a preklasszikus és a klasszikus korszakban.* Szeged, 2017.
67. Révész Béla (szerk.): *A szegedi jogbölcseleti iskola alapítója. Horváth Barna emlékkönyv.* Szeged, 2017.
68. Görög Márta – Hegedüs Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia. Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábrián Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára.* Szeged, 2017.
69. Legeza Dénes: *A kiadói szerződés története. A reformkortól 1952-ig.* Szeged, 2018.
70. Martonyi János: *Nyitás és identitás. Geopolitika, világkereskedelem, Európa.* Szeged, 2018.
71. Görög Márta – Mezei Péter (szerk.): *A szellemi tulajdonvédelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései.* Szeged, 2018.
72. Deák Zoltán: *Az erőszak, a fenyegetés és a kényszer büntetőjogi fogalmai.* Szeged, 2018.
73. Dúl János: *A társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjai osztrák jogi fragmentumokkal.* Szeged, 2018.
74. Tamási Anna Éva: *A veszprémi és a székesfehérvári szentszékek törvénykezési gyakorlata házassági perekben (1850–1920).* [Előkészületben.]
75. Juhász Krisztina (szerk.): *Az első 25 év. A szegedi Politológiai Tanszék jubileumi tanulmánykötete.* Szeged, 2018.
76. Gál Andor: *A jogos védelem teleologikus megközelítésben.* Szeged, 2019.
77. Csatlós Erzsébet: *A konzuli védelem európai közigazgatása. Az együttműködések szervezeti és eljárásjoga az uniós polgár konzuli védelemhez való jogának tükrében.* Szeged, 2019.
78. Rokolya Gábor: *Az államosított közjegyzőség története.* Szeged, 2019.
79. Badó Attila: *A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata.* Szeged, 2020.
80. Görög Márta – Mezei Péter (szerk.): *Innovatív társadalom – innovatív szellemi tulajdonvédelem.* Szeged, 2020.
81. Siket Judit: *A helyi, önkormányzatok közigazgatási autonómiája Magyarországon. Az autonómia egyes tárgykörei intézménytörténeti és nemzetközi kitekintéssel, figyelemmel a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájára.* Szeged, 2020.
82. Szakály Zsuzsa: *Az alkotmány stabilitását védő garanciák.* Szeged, 2020.

83. Varga Norbert: *A kartellfelügyelet bevezetése Magyarországon. Az 1931:XX. tc. kodifikációja és gyakorlata.* Szeged, 2020.
84. Molnár Erzsébet: *A gazdálkodó szervezet vezetőjének speciális büntetőjogi felelőssége.* Szeged, 2020.
85. Jakab Éva: *Iustitia mérlege. Polgárok és peregrinusok a helytartó bírói fóruma előtt.* Szeged, 2020.
86. *Communicative Space – Political Space. 11th Central and Eastern European Communication and Media Conference, 2018.* Szeged, 2020.
87. Harkai István: *Az internet hatása a többszörözési és a nyilvánosságához közvetítési jogra.* Szeged, 2021.
88. Gyémánt Richárd: *A Koronák Uniójától az egyesülési törvényekig. Anglia és Skócia történelme a 17. században.* Szeged, 2021.
89. Tribl Norbert: *Az alkotmányos identitás funkciója és alkalmazhatósága a szupranacionális térben.* Szeged, 2021.
90. Adrienn Lukács: *Employees' Right to Privacy and Right to Data Protection on Social Network Sites, with Special Regard to France and Hungary.* Szeged, 2021.
91. Samantha Joy Cheesman: *A comparative analysis of plea bargaining. The pursuit of Justice.* Szeged, 2021.
92. Pongó Tamás: *A cyberbullying és a diákok véleménynyilvánítási szabadsága, különös tekintettel az USA jogrendszerére.* Szeged, 2021.
93. Sziebig Orsolya Johanna: *Vadvilág végveszélyben. A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények nemzetközi és uniós jogi vonatkozásai.* Szeged, 2021.

